

n g ò t. *Pènòngòt* of *pènòngòtòn*, middel (bv. speelgoed) om [kinderen] tot zwijgen te brengen. *Akoe têngah òngòt-òngòlòn këndiringkoe*, bloe gèh wé itjè-tjaroeté akoe, ik zat juist stil in mijn eentje, daar kwam hij mij uitschelden.

ÒNJÒH, zie òj ò h.

ÒNOH, zie oenoe h.

ÒNÒM (echt. Gaj.), zes; gebezigd als zelfstandig en soms ook als bijvoegelijk telwoord (cf. n a m). Ò n ò m p a k é, zes man; ò n ò m b ě l i t, zes maal; ò n ò m (of n a m) t a u n, zes jaar; ò n ò m (of n a m) a r é, zes aré; ò n ò m r i n g - g i t, zes dollar.

ÒNTANG, e. veerend instrument, strik of val, om eetbare vogels te doden of te vangen: een strik (d j ě r ö t) wordt vastgebonden aan een vernuftig samenstel van dunne stokjes, vertikaal in den grond geplaatst, die door middel van een touw (t a l i k r i) aan een sterk omgebogen bamboe zijn bevestigd; trapt een vogel op een dier stokjes, dan springt de bamboe in zijn natuurlijken stand terug en wordt de vogel gedood of in den strik gevangen. *Moeòntang*, veerend; oeloe h a moeòntang koe atas, die bamboe veert naar boven.

ÒNTJÒH, zie òj ò h.

ÒNTJÒNG. *Mòntjòng*, met het hoofd vooruit, met voorwaarts gestrekt bovenlijf (loopend, bv. v. e. plandoek), met vooruitgestoken lippen (bv. spelenderwijze tot een kind).

ÒNTJÒS, zie òj ò h.

ÒPAT, vier, zelfstandig en soms ook bijvoegelijk gebruikt (cf. m p a t). Ò p a t p a k é, vier man; ò p a t l õ (i n g i), vier dagen (nachten); ò p a t (of m p a t) t a u n, — o e - l õ n, vier jaar, — maanden; ò p a t (of m p a t) r i n g - g i t; n ò p a t (õ n) b ě l i t, vier maal. Viertallen staan ook bij de Gajõ's in een reuk van heiligheid (zie het Gajõland p. 362, en de Atjèhers II p. 12) men m a a k t dikwijls viertallen; [k ě d j o e r o e n] s i Ò p a t, de Vier, de vier Kědjoeroens, de vier hoofden, die beschouwd worden als erfelijke leenheeren van den Soeltan van Atjèh (zie k ě - d j o e r o e n); s i ò p a t, de vier, d. i. de vier autoriteiten van den stam: r ò d j õ, toeó, imöm en de saudörõ's; bij huwelijk onderscheidt men de s i ò p a t van de bruid en die van den bruidegom, n l. r ò d j õ, toeö, imöm en (in plaats van de saudörõ's) de s o e k o e t, een der naaste verwanten van elk van beide, welk viertal bij de huwelijksceremoniën een zekere rol speelt; in G L worden met s i ò p a t ook wel bedoeld de vier personen, die als ceremoniemeesters bij de huwelijksplechtigheden dienst doen, n l. de rin-

tah dölöm, rintah mēmòèn, rintah mēntaròng en rintah djamoe of — blang; sòpat (uit s'òpat = si òpat), de vier [voornaamste zinnen], nl. gezicht, pènèngòn, gehoor, pènèngé, smaak; pēnrasa, en reuk, pēmbau; koem (b)èn (= mbèhön) sòpatmoe. ik zal je vier zintuigen vernietigen, d. i. ik zal je dooden. Zie nasir.

OPĒH, zie oepih.

OPŌH, zie oepoeh.

OPŌP (opp. langak), voorover, op den buik liggend. Akoe òpòp nòmé, ik lig (slaap) voorover op mijn buik; anakkoengōngōk òpòp, mijn kind kan al voorover liggen (is ± 5 maanden oud). Anakkoemēsōengkōp mōpòp, mijn kind kwam voorover te vallen. *Opòpi* (n òp ò pi), grof voor: [een vrouw] beslapen; biakni si nòpòpi dapoerkō, jij zit al maar bij 't vuur (bij moeders pappot). bent lui, hebt geen energie. *Iòpòpné* anaké, zij legde haar kind voorover op zijn buikje (zie ook sub singit).

OR (Atj. *Œoeë*. cf. *tòr*), onverv. (mē)nòr. met den ploeg (nōnggöl) werken, ploegen (vooral in L veel van den ploeg gebruik gemaakt, zie overigens s. kōrō). [Waktōe] blòh nòr [kěkaboer], de tijd van den dag dat men uitgaat om te ploegen, d. i. 'smorgens vroeg omstreeks 5 uur; [waktōe] tòlèh nòr, de tijd dat men gedaan heeft met het ploegen, d. i. ± 10 uur; [waktōe] tòlèh nòr Atjéh, de tijd dat de Atjehers met ploegen ophouden, d. i. ± 11 uur. *Iòrié* (in G L ook *itòrié*) oemōé, hij beploegde zijn rijstveld. Inioemō *hèròr*, dit rijstveld is beploegd met de ploeg (niet met buffels alleen. *hèrkōrō*, en ook niet eenvoudig omgespit, *hèrdjèlbang*). Inikōrō *pēnòrkoë*, dit is mijn ploegbuffel. Ini *pēnòrònkoe* kaboer sinö, dit stuk land heb ik vanochtend omgeploegd.

OR-OR, e. s. v. vogel, zoo genoemd naar zijn geluid. eenigszins gelijkend op de birahmata.

ORĒNG, zie oering.

ORÉS, zie oeris.

ORNA (G L), *warna* (L), kleur. Ornaé itöm, 't is zwart van kleur.

ORÖL, zie oeroel.

ORÖM, zie oeroem.

ORÒN (Mal. *téran*), verv., *nòròn*, persen, drukken, door persing naar buiten drijven (ontlasting, het kind bij 't baren). Iòròdné tòié koedöröt, hij perste zijn faeces naar buiten.

ÒRÒP, praepos.: tot aan, tot aan de grens, de hoogte, lengte of verte van (cf. ngön). Ngö majò òròp soesoë, zij ging [in 't water] tot aan haar borsten; òròp bëta koeödjöri, görö ipëngèdné, tot zoozeer heb ik hem (hoezeer ik hem ook heb) vermaand, hij luistert er toch niet naar; òròp koe lang ièwèdnikō, wacht tot morgen (dan zal ik u betalen). Zie ook de voorbeelden sub ngön.

ÒRÒP, zie oeroep.

ÒRÒS (Mal. bëras), gepelde rijst. Anak [n] òròs, rijst-korrel; òròs pëdih, bras van padi, (tegenover) òròs n poeloet, gepelde kleefrijst; òròs djoelö, [slechts] tweemaal gestampte rijst (zooals men ze kookt bv. bij feesten, opdat de gasten niet te veel zullen eten); òròs loemöt, driemaal gestampte rijst (deze eet men in den regel); òròs òpat, witte, zwarte, roode en gele gepelde rijst (z. s. sidang); òròs tjëroeh, viermaal gestampte rijst (deze fijne, witte rijst wordt slechts bij bijzondere gelegenheden gegeten, bv. bij sommige këndoeri's, in de Vastenmaand als men lekker wil eten, en gebruikt voor krötöem). Zie rëròsön.

ÒRÒT (cf. arat, opp. gòròk of rënggang), nauwsluitend, stevig vastgebonden, onwrikbaar; in G L ook = king. Òròtikòté, 't is stevig vastgebonden; pri òròt, een onwrikbaar besluit, een vaste belofte, een beslissend woord. Òròti (nòròti), [een band] stevig vastbinden, stijf aanhalen. Nòròtön pri, zijn woorden (belofte) nog versterken.

ÒSAH, verv., (më)nòsah, geven, toestaan: akoe malé nòsah koe diangkoe, ik zal een geschenk geven aan mijn beminde; akoe malé nòsah kòrò koe tön dölönkoe i Djoeli, ik zal een buffel ten geschenke geven aan mijn gastvriend te Dj.; nti òsah koe ini tangkoe, sta [de prauw] niet toe hier te landen; görö (i)òsah amakoe akoe blòh koe rantō, vader staat mij niet toe naar de Kust te gaan; nòsah maan, te eten geven; i òsah ròm maan „de rijst wordt gespijzigd”, (techn.) de spijziging van de rijst op 't veld, tegen dat de korrels uitkomen, door op 't rijstveld op een uitgespreide mat rijst en koekjes te plaatsen, die later de kinderen mogen opeten (z. ook s. karé II); nòsah hoekoem koe böi, „hoekoem geven aan den bruidegom”, het huwelijkscontract volgens de godsdienstige wet sluiten (de imöm is onderwerp); (më)nòsah nëndòh, zie s. nòh; nòsah mas, „goud geven”, (techn.) een gedeelte van den bruidschat (o en-

djoek) vooruitbetalen (bv. eenige maanden vóór 't huwelijk) aan de ouders van de bruid, opdat dezen dat geld reeds dadelijk ter bestrijding van de uitgaven, door de bruiloftstoebereidselen gevorderd, zullen kunnen aanwenden; nòsah dōa, „gebed geven”, (v. d. rōdjō) toestemming of machtiging verleenēn aan zijne anak-boeah tot de een of andere handeling of onderneming; (i)òsah Alah, (i)òsah Toehōn, (i)òsah nabi, Allah, de Heer, de profeet beschikte het zoo (in verhalen dikwijls als stopwoord gebezigd); ikō òsah Toehōn oemoerkoe naroe, lang blōh akoe, als God mij in 't leven spaart (bij leven en welzijn), ga ik morgen weg. *Iòsahie* maan bédné djamoē ö, hij onthaalde (spijzigde) al de gasten. *Osahan*, meestal *òsan*; *òsankō pé paranga koe akoe 'ni*, geef mij dat kapmes eens even. *Pēt(i)òsahan* of *pēt(i)òsan*, (door een ander) laten geven; doch meestal = *òsan*; *ipēt(i)òsagné goelé koe koetjing*, hij heeft het vleesch aan de kat gegeven; *ngōkoekèdni ipētiòsagné kirimōnkoe koe pōlan*, ik heb al aan N. bevolen mijn geschenk te overhandigen. *Tēròsah akoe koe wésat ni ni*, ik heb (het) zoo even bij vergissing aan hem gegeven. *Görō tēròsahi naè djěma òja*, men moet dien man niets meer geven. *Tēròsan akoe loedjoemoe koe pōlan sō*, koeagak ntah wé bang mpoeé, ik heb zoo even uw mes aan N. gegeven, ik dacht dat hij misschien de eigenaar ervan was. Wak *bēròsah*, medicijn die men laat geven (bv. aan een meisje welks liefde men daardoor hoopt te dwingen); *ikō görō bēròsah, görō tēr(oe)wōtné kōrōntō*, als het niet met hulp van een der onzen geschiedt, kunnen zij (de lieden van een andere kampoeng, die voor een schuld willen n wōt, z. a.) onze buffels niet wegnemen. *Bēròsahan*, allen gezamenlijk geven [aan één persoon]. *Běrsiòsahan (běrsiòsan) pēnan djěma sar' oemah*, de menschen die in hetzelfde huis wonen (doch van verschillende òlangs) geven elkaar wederkeerig [mee van hun] lekkernijen; *běrsiòsan kōrō*, van beide zijden heimelijk in de hand werken, dat de buffels van den ander [door de schuldeischers] worden in beslag genomen (zie n wōt). *Ngō moeòsah nahmatō ini koe pōng*, onze titel (rang) is al aan een ander geschonken. *Pòsah-òsah* of *poeòsah-òsah*, al maar geven. *Pěròsah*, milddadig, vrijgevig (ook van een vrouw die aan velen hare gunsten schenkt). *Pěnòsah*; *wé kēn pēnòsah tō koe diang tō*, hij (dat jongetje) geeft geregeld onze geschenken aan onze beminden. *Pěnò-*

sah(an), geschenk; ini glang *pènòsah(an)* ni di-
ang koe poedah a, deze armband, is een geschenk
van mijn minnaar, [mij] vroeger [vereerd].

OSAN = òsahan, zie òsah.

OSÉK, zie oesik.

OSÉNG, zie oesing.

OSOH, zie oesoeh.

OSOP, verdwenen, weg, zoek, (dikwijls) gestolen (cf. MaI.
ilang); onder[gegaan] v. sterren. *Osòp* loedjoe-
ngkoe, nta h ioesoehi djëma nta h taring
idéné, mijn mes is weg, ik weet niet of het gestolen is dan
wel of ik het onderweg ergens heb laten liggen; djëma
kramat ngök òsòp mēdjöndjön, een heilige
heeft het vermogen om nu en dan te verdwijnen; òsòp
sēmangaté, zijn levensgeest is weg, hij is bewusteloos
[ook van een zieke, wiens levensgeest men meent tijdelijk
ontvloden te zijn]. *Osòp-òsòp*, verv. (n òsòp-òsòp); wé
si nòsòp-òsòp rēta n amaé, hij is het die de be-
zittingen van zijn vader weg (op) maakt [door ze te ver-
kwisten, te verpanden enz.]; nòsòp-òsòp dirié (iò-
sòp-òsòpé dirié), zich zoek, onvindbaar, onzichtbaar,
maken, zich verbergen (bv. v. e. dief, ook van een heilige).
Ngö *iòsòpikò* loedjoe ngkoe bédné, je hebt al
mijn messen al weggemaakt. Ngö *òsòpné* rēta ngkoe,
hij heeft mijn goederen weggemaakt (zoodat er nu niets
meer van over is). Görö *tēròsòpi* rēta ni si mē-
nahma, men mag geen goederen wegmaken (stelen), die
toebehooren aan iemand met een rang of titel (als rōdjō,
imòm, toeö). Görö *tēròsòpön* nahma ni Kēdjoe-
roen si òpat, men mag het ambt van de 4 K. niet
doen verdwijnen (afschaffen nl. dewijl de Vorst van Atjeh
ze ingesteld heeft; alleen rangen, die de Gajō's zelf instel-
den, mogen zij afschaffen). Ini rēta *bēròsòp*, görö
ngök bērtēlas, dit zijn goederen die zoek (verborgen)
moeten blijven, ze mogen niet ontdekt worden (zegt bv.
een dief sprekende over het door hem gestolene). Gēh
Blöndökoe Gajō, ngö *bēròsòpön* bédné oerang
Gajō djēdjöp kampoeng, toen de Hollanders in
het Gajōland kwamen, waren de G.'s uit alle kampoengs
verdwenen. *Bērsiòsòpön* kōrō, van elkaar buffels zoek
maken (stelen of volgens de adat weghalen). *Moèsòp* of
mòsòp, nagenoeg verdwenen, beginnend te verdwijnen; ngö
moèsòp bēkasé, hun spoor is reeds bijna uitgewischt,
niet meer te zien (bv. omdat het geregend heeft); ngö
moèsòp oelön itēlan rau, de maan is reeds
bijna verdwenen, opgeslokt door Rau (bij maansverduiste-

ring). *Poèòsòp-òsòp* mata n lō, ilampòngi mbōn, telkens verdwijnt de zon achter de wolken. *P̄ròsòp* (*poè-òsòp*) p̄dih wé, oemōn ni blōh òsòp sabi al at-p̄kajadné, hij heeft de hebbelijkheid altijd wat te verliezen (is erg verliesachtig), telkens als hij uitgaat raakt er eenig kleedingstuk of iets anders van hem weg. *Pènòsòp*, middel om te doen verdwijnen; wak kèn pènòsòp ni p̄njakit, een geneesmiddel om de ziekte te doen verdwijnen; igòsòké pioen koe ioengé kèn pènòsòp ni bau m bangké, zij wreven opium onder hun neus om den stank van het lijk te doen verdwijnen (d. w. z.: opdat zij dien niet meer zouden ruiken); ringgit s̄poeloeh iòsadné koe rōdjō kèn pènòsòp ni pri, hij gaf tien dollars aan den rōdjō om de zaak te sussen.

ŌTŌNG, zie oetoeng.

ŌWALAN, zie walan.

ŌWAS, zie was II.

ŌWAT, zie wat.

ŌWÉ, zie wé, rotan.

ŌWÈN, zie éwé en wèn.

Oe.

OE I of oeoe (Mal. boeboe, Jav. woewoe), fuik van bamboe, met rotanbanden; in de fuik zijn meestal een of twee s̄nggapa (z. a.) aangebracht; een oe heeft een awah, een pantat, een awak, eenige òngkō's, en l̄laboe. Oe sagang, een groot soort fuik voor groote visschen; nama oe, fuiken uitzetten ('s avonds); nlangkoeh oe, de fuiken weghalen (den volgenden morgen); bilah n oe gōrō ngōk k̄kap, zie s. k̄kap.

OE II. Poelō Oe (Atj.), n. v. 't eiland Simaloer.

OEBAH, veranderd, afgeweken [van], verschillend, anders [dan gewoonlijk]. Oebah djandji, zich niet houdend aan de overeenkomst; oepoeh oebah, een kleed, dat aan verschieten onderhevig is; oebah salaké, zijn gelaat is van kleur verschoten, bleek of rood geworden (wegens pijn, schaamte of toorn); gōrō oebah (adv. = ntjara), niet verschillend van, volkomen gelijkend op; kō gōr' oebah tjērèlèkōn kō, jij bent net als een tjērèlèkōn-vogel (zoo lui). Werkw., onverv., *noebah*, veranderen; noebah p̄kèn, andere kleeren aandoen;

- noebahling, zijn stem veranderen (om niet herkend te worden). *Ioebahné* lingé, hij veranderde zijn stem. *Bëroebah* kěn ama é wé, hij doet anders [dan vroeger] tegenover zijn vader (bewijst hem niet meer den verschuldigten eerbied). *Moebah* pěmarénkoe, ('t voorwerp) dat ik zoo even (daar) neerlegde, is van zijn plaats geraakt; ngö moebahlingé, zijn stem is veranderd (minder mooi dan vroeger, v. e. goeroe didòng).
- OEOBEN-OEOBEN. (Mal. i. pl. v. oembboek-oembboekön, alleen in bërmlèngkan gebezigd), kruin v. h. hoofd.
- OEBÖR I, in G L ook *djamboe oebör*, e. s. v. djamboe, die 'in 't wild groeit aan rivieroevers. *Oebör-oebör*, n. v. e. blang bij Tèlòng, op den weg naar Pasé (L).
- OEBÖR II (G L) = gěmar, wijd uit elkaar (niet dicht ineen, iköl) gedraaid, van touw (wat niet mooi is).
- OEBÖT, kruut. *Oeböt tanòh* = oeböt Gajō = oeb. sirö, door Gajō's bereid kruut; oeböt blajat = oeböt blöndö, Europeesch kruut; oeböt anak böjöm, fijn Europeesch kruut; oeböt mériöm, grof Europeesch kruut; njaboeng oeböt, kruut bereiden, cf. goeroe.
- OEDAH. *Oedah-oedah* (= oedahdi), nu en dan, somtijds (cf. mëdjön-djön). *Oedah-oedah gèh*, *oedah-oedah görö*, soms komt hij, soms ook niet.
- OEDAHDI (z. oedah), nu en dan, soms wel eens. *Ntingör*, *gèh oedahdi oerön*, maak geen leven, anders zou er wel eens regen kunnen komen (zoo zegt men op eenzame bergwegen).
- OEDANG (Mal.), garnaal, alleen in de groote rivieren voorkomend (in Samarkilang en in G L). Bekend zijn: *oedang sěkam*, o. e. *galah* (beide soorten van zeegarnalen, uit Atjèh ingevoerd). *Boengkoek oedang*, met gebogen rug of hooge schouders (is bij menschen, paarden en buffels een teeken v. kracht).
- OEDANGGÖRÖ, e. s. v. [mythisch] vergiftig zeedier, welks beet doodelijk zou zijn; (ook) e. s. v. zwaar vergift, door Karō-Bataks gemaakt en in G. wel aangewend.
- OEDJANG, gemeenzaam voor boedjang, geplaatst achter ama (terwijl ama in dat geval dikwijls wordt weggelaten, vooral in de aanspraak) en achter mpoe, om aan te duiden dat de bedoelde ama of mpoe ongehuwd is. *Ama oedjang* of *oedjang*, (in G L:) ongehuwde ama toetoer, d. i. ongehuwde amantjoe, amangah of amawö; (in L:) ongehuwde amangah, zie ama. *Òja ama oedjangkoe* (of *òja oedjangkoe*), dat is

een ongehuwde ama toetoe van mij (G L), mijn ongehuwde ama ngah (L); ari si oedjang, waar komt gij, ongehuwde ama toetoe (G L, ongehuwde ama ngah, L) vandaan? Mpoe oedjang (in Laut alleen door vrouwen en kinderen gebezigd; volwassen mannen bezigen in plaats daarvan a wan), ongehuwde mannelijke mpoe toetoe (zoowel in de 2de als in de 3de pers.).

OEDJOENG, uiteinde, uiterste punt, het dunne uiteinde v. iets. uitlooper. Oedjoeng ni boer, de uitlooper(s) v. e. berg; oedjoeng ni bërth, het kaf v. bërth; oedjoeng ni blō, het puntje van een sirihblad; oedjoeng ni dèlah, de punt van de tong; wé kën oedjoeng dèlah sabi, er wordt voortdurend (in ongunstigen zin) over hem gepraat; oedjoeng ni djari, vingertoppen; oedjoeng nioeng, de punt van den neus; oedjoeng n kajoë, de top van een boom, de punt van een stuk hout; oedjoeng n oemah, het, meestal westelijk, gedeelte van het huis, waar de toppen van de als balken dienstdoende bekapte boomstammen heenwijzen (opp. ralik); oedjoeng ni kèkōbōrōn, het einde, laatste gedeelte v. e. verhaal; oedjoeng n oepoeh (alas), de korte zijden v. e. kain (e. mat); oedjoeng ni pri, het einde, de afloop v. e. kwestie, (ook) een vervolg op, het staartje van een kwestie; oedjoeng ni ringgit, de rente van, de winst [bv. aan de Kust] behaald met [uitgezet of geleend] geld; oedjoeng ni taroeh, de winst met den inzet behaald (bv. bij njaboeng koerik, cf. batang); oedjoeng ni bakō (kōrō), de winst gemaakt met verkochte tabak, (buffels enz.); nti tēr oedjoeng ni bēdikoe kō sēsoek, blijf niet staan vóór (aan den kant van) den tromp van mijn geweer; ngō blōh k' oedjoeng [ni] langit oeroem boemi, hij is naar 't eindje van de wereld, heel ver weg, gegaan; akoe koendoel tēr roeang oedjoeng, wé koendoel tēr ralik, ik bewoon de roeang aan de oedjoeng (west)-zijde, hij woont aan de ralik (oost)-zijde v. h. huis; oedjoeng é, ten slotte, in 't eind, het einde zal zijn dat; oedjoeng é lang sō ara wō grēta api koe Gajō, ten slotte zal er nog wel eens een spoor naar 't Gajōland komen; koe oedjoengōn kō pōra mi koendoel, ga wat meer naar den buitenkant zitten. *Oedjoengi* (noedjoengi), een toevoegsel (slot) maken aan [een verhaal], interest betalen van [geleend geld]. *Oedjoengōn*, [geld] tegen interest uitleenen of uitzetten, trachten er winst mee te maken; [een reeds beëindigde kwestie] voort-

zetten, er een staartje aan maken, (ook) een kwestie beëindigen. *Ipëtioedjoengné* (of *itoedjoengné*) ringgité koe djëma misöp, hij heeft zijn geld tegen interest uitgeleend aan een opiumschuiver. Görö *tëroedjoengi* a koe ringgit n pölan, maal toe, ik kan hem niet de door hem geëischte interest betalen (kan op de door hem gestelde voorwaarden geen geld van hem leenen), het is te duur. Pëngé koewötön *bëroedjoeng*, ik leen geld van hem tegen interest. *Bërsioedjoengön* a bangé oeroem ngié, de oudere en de jongere broeder vragen wederkeerig interest [van 't geld dat ze elkaar leenen, wat bij een goede onderlinge verhouding niet voorkomt]. Röm *pënoedjoengön* [ni röm], de padikorrels, die bij het n angin (wannen) door den wind zijwaarts gestuurd, een weinig buiten de voor 't opvangen der padi uitgespreide mat vallen, omdat ze te licht waren (deze worden later verzameld en aan de kippen gevoerd of ook wel door menschen gegeten, doch niet, zooals de röm pëdih, in de këbön gebracht); pënoedjoengön ni pri, het gevolg, het staartje, de voortzetting van een kwestie, pri ini moepënoedjoengön poerön, deze kwestie zal nog een staartje hebben.

OEDJOET (Ar. woedjoed), bestaan, wezen, materieel bestaan, zichtbaar wezen, werkelijkheid. Oedjoet kadim, het eeuwige, onveranderlijke zijn, d. i. God; oedjoet bahroe, het geschapene, menschelijke wezen, dat wèl verandert; koejoe si görö *moedjoet*, [als] de wind die geen materieel, zichtbaar bestaan heeft, d. i. onzeker, onbewezen, niet bewijsbaar (v. e. misdaad), in de lucht hangend (v. e. bewering; cf. s. kadim); ini oedjoeté, dit is het wezen ervan, hier is het [voorwerp, dat ik vroeger beloofd heb; bv. bij vervulling eener gelofte].

OEDJÖN (Mal. oedjan), soms deftig voor oerön, regen. Zie voorbeeld onder asal. Oedjön toenggöl, zie oerön anak boelön.

OEDÖ (afk. v. moedö), ons stief- in stiefvader enz.. A ma oedö of ama moedö (in L zeer zeldzaam), stiefvader, tweede man van de moeder; in de aanspraak: ama; inö oedö of inö moedö, stiefmoeder, tweede vrouw van den vader; in de aanspraak: inö; mpoe oedö of mpoe moedö (alleen in G L), stiefgrootmoeder (zelden: stiefgrootvader), ook in de aanspraak: mpoe oedö; ibi oedö of ibi moedö (alleen in G L), stief tante van vaderszijde, tweede vrouw van een köil, ook in de aanspraak: ibi oedö; aka [èra] oedö of aka [èra]

m o e d ö (alleen in G L), stief-oudere-zuster, tweede vrouw van een abang; in de aanspraak: a k a o e d ö of a k a m o e d ö.

OEDÖL, dom, stom (erger dan en grof voor òg òh). O e d ö l p ě d i k ò, wat ben jij een stommeling.

OEGAH, open wonde, zweer (tengevolge v. e. ziekte of van een kwetsuur, cf. l o e k ö). *Moegah* k i d i n g é, zijn voet is open, hij heeft een wond aan zijn voet; a k o e m b ö h é m o e g a h d j ě m a s ò, ik heb dien man gewond. *Oega-hi* (n o e g a h i) en *oegahön*, iemd. een wond toebrengen. *Përoegah* p ě d i h k ò, wat hebt gij dikwijls wonden (zweeren).

OEGAMA, zie a g a m a.

OEJ of ò j, zie h ò j.

OEJOENG, wankelend, wankelbarig, niet stevig op zijn grondvesten (v. e. omheining, e. huis), loszittend (v. d. tanden). *Djěma ajoe poelih sakit mahat oejoeng r ě m a l a n*, iemand die pas van een ziekte hersteld is loopt wankelend (onzeker); p ö g ö r o e j o e n g, een wankelende omheining; p a j a o e j o e n g, = p. o e m b ö.

OEJOET, de endeldarm. O e j o e t é k o e d ö r ö t of w é s a k i t m o e j o e t, hij heeft haemorrhoiden.

OEJÖM, e. s. v. sparre (of denne)-boom (Atj. sala), veel op de bergen voorkomend, waarvan 't hout gebezigd wordt voor balken, planken, huisstijlen, en ook voor brandhout. O e j ö m b ě l t è k, e. s. v. dennehout dat, als brandhout gebruikt, erg knettert en waar dan dikwijls spaanders van afspringen (zie b ě l t è k); andere soorten zijn: o e j ö m b o e n g ö, o e. d j ě r n a n g, o e. p ě p ò r en o e. t a n d o e k; zie ook l a s o e n — en l o e k o e p —. *Oejöm Pëpar*, n. v. e. berg op den weg van Tèlông naar Djoeli (L); *Oejöm Sëriboe*, n. v. e. berg in Isak.

OEJÖT (Mal. o e r a t), spier, pees, zenuw, vezel; wortel (v. e. boom); slingerplant of kruipplant (als bv. katjang, sirih, timoen, pënggölö, kĕpilö, goendoer enz.). O e j ö t n i p o e m o e, de spieren en de aderen van de hand, (ook) de rimpels v. d. handpalm(?); o e j ö t n k ö r ö, de pezen v. e. buffel. de draden in zijn vleesch; o e j ö t t o e n g g ö l, (v. e. mensch) de Achilles-pees, (v. e. boom) de hoofdwortel of penwortel (= d j a n t a n); s i m o e l o e n g s i m ě n d j ö r ò l b ě d n é o e j ö t g ě r a l é, alle planten die over den grond kruipen of zich langs een staak of boomstam slingeren heeten „oejöt”; o e j ö t b o e j o e n g, e. s. v. slingerplant, met bloemen die ongeveer den vorm v. e. boejoeng hebben; o e j ö t d a r a h, e. s. v. slingerplant, die wel gebruikt wordt om de stijlen van de omheining

aan elkaar te binden; oejöt djanggoet, e. s. v. slingerplant, met harigen bast; zie ook akar papan, lété, palō en pēpoes.

OEK I (Bat. oboek, Sund. boe'oeek, Atj. o^s en boe^s o^s), hoofdhaar. Oeké naroe pēdih, sawah koe oekoeé, zij heeft erg lang haar, het reikt haar tot aan de knieën; oek n djagōng, 't roodachtige haar v. e. djagōng; oek n tjēmara, het haar (meestal mannenhaar) van de chignon. Si bēboedjang bēroek [naroe], ngō kērdjō, bērgoetoel, de jongelui (ongetrouwde mannen) dragen lang haar, doch zoodra zij getrouwd zijn, dragen ze 't hoofd kaalgeschoren (zoo veelal tegenwoordig, maar voor korten tijd droegen ook de mannen algemeen lang haar op de wijze der Javanen).

OEK II, 't geluid dat een jachthond maakt als hij een hert achterna jaagt. *Poeoek-oek*, al maar dat geluid maken.

OEKI (oud. Jav. ikû, Kar. ikoer, Mal. ekor), staart; (ook) 't staartstuk, de billen (bv. v. e. jachtdier; visschen en slangen hebben een oeki, niet als de overige dieren, een pantat). Manoek lēli oekié moetjabang doeō, de staart van den lēli-vogel is aan 't eind in tweeën gesplitst; oeki ni pēpilō, de staartachtige pluim aan een windmolentje; oeki ni rōm, het harige steeltje aan de padikorrel (zie s. saroeng). Akoe si bēroeki, ik heb recht op 't staartstuk, de achterdeelen (v. h. door mij gedooide dier, zegt de jager).

OEKIR, verv., (*m*?)noekir, figuren aanbrengen of snijden in hout, metaal of aardewerk, graveeren (bv. laboe, koerōn; de bōrō, de pēroelangōn, kitē of pēpir v. e. huis of mērēsah, gevesten van wapens, gouden en zilveren sieraden enz.); oetoēs noekir, houtsnijder (in leem kan elke vrouw figuren aanbrengen, in metaal kan elke pandé dat doen, doch houtsnijden is een bepaald ambacht). *Oekiri* en *oekirōn*, figuren snijden in (de bovengenoemde voorwerpen), met figuren versieren enz. Glang bēroekir, met ingesneden figuren versierde armbanden; oerang Dajak dōdōé bēroekir, de Dajaks hebben de borst getatoueerd. *Pēnoekir*, instrumenten (stokjes, stukjes bamboe of speciale koperen instrumentjes) waarmee men figuren snijdt in aardewerk (deze instrumentjes hebben namen, die tevens het figuur aanduiden dat ermee in 't aardewerk wordt gedrukt; zoo kent men: pēnoekir tapak tikoēs, — poetōr tali, — tjintjang, — mbōn bērangkat, — garis [rōa], — kēkoejang, — tapak rama, — poetjoek rēboeng enz.; de instrumenten voor 't snijden van figuren in hout en metaal

- heeten pat). Ini *pěnoekirön* ni oetoes põlan, dit is snijwerk van den houtsnijder N.; *pěnoekirön* poetör tali ini, dit is het graveer(snij)-model (ornamentmotief) poetör tali.
- OEKÖ** (cf. boekö), verv., *noekö*, openen, opendoen; oekö pé pintoe, doe de deur eens open; ioeköé rěsi-öngkoe, hij heeft mijn geheim geopenbaard. *Oekön* pintoe, open de deur; ioeködné oelösé isantirné koe kërëlangé, zij maakte haar omslagdoek los (open) en sloeg hem over haar schouder. *Moekö*, open, geopend (bv. e. deur); ngö moekö mata n lō, de zon is doorgebroken (door de wolken). *P(ě)oekö*, zie voorb. s. tama.
- OEKOE** (Jav. džngkoel en djěngkoe), knie. Isěmbahi oekoe n rödjö, maak een sěmbah op de knie van den rödjö (bij ariraja, of om vergiffenis te vragen voor een vergrijp). Zie lapik n oekoe.
- OEKOEK** (cf. toengkoek), meestal *oekoekön* (noekoe-kön), [zich] voorover buigen (v. e. kind, opdat de moeder het de billen kan wasschen). Ngö *moekoek*, (het kind) staat al voorovergebogen.
- OEKOEM**, zie hoekoem.
- OEKOES**, e. s. v. jeukerige doch niet ernstige huiduitslag (Atj. koedé boeta). *Moekoës*, aan dien huiduitslag lijdend.
- OEKÖN**, bovenstrooms, wat bovenstrooms ligt (opp. tōa); de bovenzijde, d. i. de kant naar den buitenwand toe, van de galerijen (sěrambi) van een huis, den aan de mannengalerij grenzenden wand van de oemah of atas rindoeng (opp. doeroe, z. a.); de binnenkant van de dorschplaats (opp. doeroe). K' oekön akoe blōh, ik ga naar bovenstrooms; oemahé těroekön ni oemahkoe, zijn huis ligt bovenstrooms van het mijne; i oekö(nö)dné ilōn oemahé, zijn huis ligt nog verder bovenstrooms [dan het zoo even genoemde]; i oeködnön òja, of i oeködni òja, pōra mi, nog een beetje verder bovenstrooms dan dat [huis]; wé i oekön pēdih oemahé, zijn huis ligt het verst bovenstrooms. Cf. moedik.
- OELAH**, kuur, gril (cf. tingkah). Dělé pēdih oelahé, hij heeft veel kuren, is dikwijls nukkelig. *S(ě)oelah-oelah*, ongeveer als, zoowat geldend als, het air hebbend van; ralik s(ě)oelah-oelah rödjö hoermaté, aan de familie van de vrouw moet men ongeveer denzelfden eerbied bewijzen als aan den [eigen] rödjö; s(ě)oelah-oelah òja lö ini, s(ě)oelah-oelah roemö,

misschien is dit het wel (bv. het verloren voorwerp, of is hij het wel, bv. de verwachte gast), misschien ook niet; s(ě) oelah-oelah ling ni Njak Poetih lö ò ja, dat schijnt wel (heeft veel van) de stem van Nj. P. (die stem die ik daar in de verte hoor).

OELAK (cf. oelang, miön en pliön), naar huis [naar een vroeger bewoonde of tijdelijk ingenomen plaats] terugkeeren. Ngö oelak wé, hij is al teruggekeerd (thuisgekomen); akoe malé oelak koe ralik koe, ik ga terug naar mijn familie (of stam, zegt de vrouw tot haar man die haar niet naar haar zin behandelt); ngö oelak koe nĕgĕri baka, teruggekeerd naar het eeuwige land, of oelak koe rahmat ò lah, teruggekeerd tot Gods genade, (fijn voor) gestorven; pĕnggrawal oelak, iets, bv. een steen dien men werpt en die tot den werper teruggekaatst wordt. *Oelaki* (noelaki); k(oe) oelaki moelō loedjoeng koe [taring i oemah], ik zal eerst even naar huis terugkeeren om mijn mes (te halen) dat ik daar heb laten liggen; ioelakié pri manè, hij kwam terug op de kwestie ('t gesprek) van gisteren; ioelakié rĕta si k' ò sah koe wé tĕngah éa, hij gaf mij de goederen terug die ik hem destijds geschonken had. *Ioelakné bönödné koe raliké*, hij bracht zijn vrouw terug naar haar familie (stam, d. i. hij scheidde zich van haar); tōi si manoet koe tōa ioelak-oelakné k' oekön kĕndaké, hij wil de drek die stroomafwaarts gedreven is weer naar bovenstrooms terugbrengen, d. i. oude koeien uit de sloot halen. Görö *tĕroelakön bönön moe koe raliké*, sōbōp tĕmpahé ngö imbĕnkō, gij kunt uw vrouw niet naar haar stam terugzenden, omdat gij het door hare ouders geschonken uitzet hebt opgemaakt. *Ipoelak-oelaké pri si tĕngah éa*, hij komt telkens weer terug op die kwestie van toen. *Bĕroelak mi kitō 'ni*, laten we nu maar naar huis terugkeeren. *Bĕrsioelakön harĕta*, elkaar de aan elkaar gegeven geschenken teruggeven. Ngö *moelak blō n anaké*, de verloving van zijn zoon is afgesprongen. *Poelak-oelak*, heen en weer loopen, — gaan. Zie ook *toelak*.

OELAMA (Arab.), godgeleerde, schriftgeleerde (de meest bekende oelama's in G L waren Tĕngkoe Adji Pĕnōsan en T. Rikit).

OELANG (cf. oelak) naar huis, teruggekeerd (slechts in enkele uitdrukkingen). *Oelang noesoe*, gespeend (v. e. kind, v. e. buffelkalf, e. veulen enz.). *Oelangön* (noelangön) noesoe, [een kind] spenen. Pĕnjakit

poelang-oelang, een telkens weer terugkeerende, chronische, ziekte. *Pñoelang*, bepaalde eetwaren (pisang, gepofte rijst en een ei), die onder leiding van de goeroe, aan een kind gevoerd worden dat men wil spenen; tegengeschenk, ter reciprocering van een ontvangen geschenk of van onder-vonden gastvrijheid (in 't laatste geval meestal aan een der kinderen van den gastheer gegeven); (spec.) de tegen-geschenken (geld, matten enz.) door de familie van de bruid meegegeven aan den bruijom en zijn meest vrouwelijke bloedverwanten, die rijst hebben gebracht (m b a h k r ö); w a k p ñ o e l a n g (ook w a k p ñ m o e l a n g), een mid-del door een goeroe gegeven aan een zieke, opdat zijn ziek-te „terugga”, op den persoon die hem [door toovermidde-len] ziek heeft gemaakt. Zie p ñ r o e l a n g ö n.

OELIH I. (G L), = ilih (L). speeksel, zie ilih. *Oelih*, n. v. e. berg in G L. bij Pënampakan.

OELIH II (Mal. olih), 1°. als subst.: het verkregene, voordeel, winst; g ö r ö k ë n o e l i h t ö b o e ö t ' n i, m a h a t a t a n o e l i h n p ö n g. wij zullen er geen voordeel van hebben, maar de anderen wel; i n i o e l i h k o e l ö i n i. nu heb ik hem (het) (bv. een nagejaagd hert); 2°. met de aanhangsels der bezittel. voorw. en voorafgegaan door kata: zeide ik (gij, hij, wij enz.); dit kata o e l i h é (of o e l i h k o e, — m o e, — t ö, — n k a m i enz.) geldt als deftiger dan k ë n é, en wordt dan ook in b ë r m ë l è n g k a n en in verhalen gebezigd; b ë t a k a t a o e l i h é n o e n g g ö r n a k o c. zoo is het, zei hij tot mij; k ë r n a k a t a o e l i h t ö s a t n i n i k o e k a m i. omdat u zoo even tot ons zeidet; n t a s a n a h a n g k a t a o e l i h é, wat zegt hij toch. *Bëroelih* (deftig voor m ë n d ö p ö t). verkrijgen, krijgen (zie voor-beeld sub g a t a l). *Përoelihön*, voordeel; b o e ö t i n i g ö r ö m o e p ë r o e l i h ö n, p a j a h p l i n l ö, hier is geen voordeel bij te behalen. men heeft er maar last van.

OELIK, verv., (*më*)noelik, omhelzen, met de beide armen omvatten. I o e l i k i n ö é a n a k é n ö m é, de moeder hield het kind omvat in den slaap. K o e n d o e l i o e l i k ö n o e k o e. zitten, terwijl men met de armen de knieën (of een der knieën) omvat houdt; i o e l i k n é o e k o e n a m a é, (de zoon die van de reis terugkeerde) omvatte de knieën zijns vaders; i o e l i k n é i n ö é m ö n g ö t, zij (de bruid) omhelsde al weenende haar moeder. N ö m é *bëroelik*, slapen, elkaar met de armen omvat houdend, in elkaars armen.

OELING I, verv., *noeling*, [gras, in 't bijzonder: padi] snijden (het padi snijden geschiedt met een s ö d ö p, door vrouwen, met onderling hulpbetoon van verschillende ge-

zinnen); noeling, (absoluut) padi oogsten, de rijstooft; djëma têngah noeling, men is juist aan den rijstooft bezig; tangkoeh noeling 'ni ngërdjô kitö, na afloop van den rijstooft geven wij een huwelijksfeest; noeling pakan koedö [gras voor] paardenvoer snijden. Ini södüp *pënoelingkoe*, dit is mijn rijstnijmes. Ini rôm *pënoelingönkoe* manè, dit is de padi die ik gisteren gesneden heb.

OELING II, e. s. v. hoog riet, dat aan de oevers van rivieren of moerassen groeit, met groote witte bloemen, en bladeren die veel op suikerriet-bladeren gelijken, doch kleiner zijn. Door buffels gegeten.

OELIÖ (Ar. awliâ), heilig, heilige. Oelama òja ngö malé daboeh ndjadi oeliö, die schriftgeleerde schijnt een heilige te zullen worden (door zijn voorbeeldig levensgedrag en vrome werken); tēmpat [ni] oeliö, een heilige plek, een plek waar een heilige zich ophoudt (bv. Boer Sënoeboeng, Boer ni Gërëdoeng, bij de Wöih ni Këtambé enz.).

OELÖ (cf. moelö), verv., *noelö*, iemd. vóór zijn, op weg afwachten of opwachten (meestal met slechte bedoelingen). Kitöoelö koe dëné siö, kitöwötön ringgité. laten wij hen daar op den weg opwachten en hun hun geld ontnemen. *Oelöi*, iemd. vooruitloopen; akoe tēngah rēmalan ioelöié, hij is mij vooruit (voorbij) geloopt, mij voor gekomen; ah nti ioelöikö pringkoe, och, val mij niet in de rede (loop niet vooruit op wat ik zeggen wil). *Ioelödné* anaké rēmalan, hij liet zijn kind vooruitloopen. Nti *poelö-oelökö* pringkoe, loop toch niet telkens vooruit op wat ik zeggen wil, val mij niet telkens in de rede. Taring bëröi lēpas *bëroelö*, wie achtergelaten, achtergebleven is moet opgehaald, wie te ver gegaan is, moet tegengehouden worden (in woorden en daden; bedoeld is: wij moeten elkander trouwe vrienden zijn). *Bërsioelön-oelön*, elkaar trachten vóór te komen, wedijveren in 't hard loopen. *Bërsara-oelön* koe was, wedijveren om het eerst naar binnen te gaan (zie sub itikön).

OELOE, hoofd, kop; (met volgend subst. in den Genit. of als eerste lid v. e. samenstelling) voorste. voornaamste, beste van Soemböe (gading) sar' oeloe, één paar (eigenl. kop) rhinoceroshoorns (olifantstanden); oeloe n aroel, de oorsprong v. e. beekje [op de bergen]; oeloe n até, de maagstreek, (ook) het hart; görö n è moegërak tēnëtiké tēroeloe-n-atéa, zijn hart klopt niet meer, hij is dood; oelöebörö, z.

ben.; oeloe n bëròk, het bovenste gedeelte v. e. klap-
perdop, waarin zich de mata's bevinden; oeloe n blang,
de plek op 't gebergte, waar het oerwoud ophoudt en het
blangterrein een aanvang neemt; oeloe blòh [koe
rantò] = oeloe kawan = toendoengön, de
leidsman of gids van een reisgezelschap naar de Kust; oe-
loe dawi, de woordvoerder van de aangeklaagde partij,
oeloe dôwö, de woordvoerder van den aanklager (bij
een rechtsgeding); oeloe ni djingki, het voorste
gedeelte v. d. djingki, waaraan de stamper (toetoe) be-
vestigd is; oeloe ni gasing, zie gasing; oeloe
ni glang, de beide uiteinden v. e. armband (bv. v. e.
g. pirak of een g. bëramboer enz.); oeloe n
gëndit [koelit], het koperen slot v. e. [lederen] gor-
del (niet in G. gemaakt); oeloe koedi, het beste van
20 blokken of stuks wit goed, (vd. in 't algemeen), het aller-
beste, het puikje van, van eerste (beste) kwaliteit; oeloe
n kité, z. kité; oeloe n laboe, de hals v. e. wa-
terkruij; oeloe n loedjoe, het heft of gevest v. e.
mes of wapen; oeloe n oemö, de bovenzijde, het hoogst-
gelegen gedeelte v. e. rijstveld (waar het water vandaan
komt; opp. pantat); oeloe n oepoeh, de kèpala
in een kain, de rand van een blok wit of zwart goed, waarin
het merk, de tjap is aangebracht (is er in een blok wit goed,
oepoeh sara kajoe, geen oeloe, dan is het blok
niet compleet); oeloe n prau, de voorstevén; oeloe
rintah = rintah (bij feesten); oeloe sèkin, die-
gene van een aantal op den zelfden dag door denzelfden
moedim te besnijden jongens, die het eerst besneden, „het
eerst onder 't mes" moet; met behulp van een soort wiche-
larij wordt door den moedim uitgemaakt, wie van de te
besnijden jongens voor de eenigszins eervolle rol van oeloe
sèkin in aanmerking komt; van dezen meent men dat hij
mětòeah is en daarom ngangkoe (zie kangkoe),
zoodat de na hem komenden bij de operatie weinig pijn
zullen lijden, zijn vader geeft twee- of viermaal zooveel
loon aan den moedim als die der overige patienten; oeloe
n soesoe, de tepels; oeloe n tadji, heft om een
stalen spoor voor vechthanen in te bevestigen, als men die
slijpen wil; oeloe tawar, de buffel, die na afloop van
het nòmbang of beroemö het eerst „verkoeld"
(itawari) wordt; oeloe n timoen, het gedeelte
v. e. komkommer dicht bij den steel (zoo ook v. pèng-
gölö, tròng, goendoer enz.); oeloe n wöih,
de plaats waar de hoofdwatlerleiding uit de rivier of de
beek stroomt; tēroeloe-oeloe n taun in het begin

- des jaars. *Oeloei* (noeloei), [een mes] van een heft voorzien; (evenzoo) *oelôn*. *Glang bëroeloe*, armbanden met uiteinden (opp. gl. boelöt). *Moeloe* = bëroeloe. *I oelônkoe wé nòm é*, hij slaapt aan mijn hoofdeinde. Zie Pëngoeloe. *Oeloe n Arôn*, n. v. e. blang op den weg naar Djoeli (L); *Oeloe n Gading*, n. v. e. blang als voren; *Oeloe n Tandh*, n. v. e. kampoeng in G L.
- OELOEBALANG, e. titel voor Atjèhsche hoofden.
- OELOEBÖRÖ, de oudste v. e. aantal kinderen; [a nak si of s'] oeloeböröngkoe ini, dit is mijn oudste kind.
- OELOEH I (Mal. boeloeh), bamboe. Soorten zijn: oeloeh anggō, oe. biang (waarvan tēpas en andèn ni tēnoen gemaakt worden), oe. gading (waarvan plōk's gemaakt worden), oe. kawèn, oe. lidi, oe. minjak, oe. oetoeng (de Mal. bamboe bëtoeng), oe. poering, oe. tjarak = oe. minjak, oe. tjitjang mëdoeri (met doornige takken), en zie inös. *Batang n oeloeh*, bamboestam; *përdoe n oeloeh*, bamboestoel; *roeös n oeloeh*, bamboegeleding; *toengkoe n oeloeh*, bamboeknobbel.
- OELOEH II, verlekkerd [op lekkere spijzen die men voor zich ziet doch niet kan krijgen, zoodat men zich de tong lekt]. *Oeloeh aténgkoe nèngòn djëma maan doeökali*, ik had moeite mijn trek te bedwingen toen ik [daar] lieden doeökali zag eten; *ioeloe(h)-oeloehé a koe*, hij maakte mij lekker (door mij lekker eten onder mijn neus te houden, maar liet mij er niet van proeven).
- OELOEK. *Oeloekön*, *oeloek-oeloekön* en *përoeloekön*, grens (v. e. gebied, e. sawah, e. groententuin enz., cf. ngön, përbalingön en tjör). *Rak kën përoeloekön ni oemöngkoe oeroem oemöé*, een waterleiding vormt de grens tusschen mijne en zijne sawah.
- OELOENG (Jav. godong) boomblad. *Oeloeng ni sën(d) oek*, de holte van een rijstlepel; *oeloeng ni nërattja*, de schalen v. e. weegschaal; *oeloeng kajo*, boomblad, (ook) wisselwoord voor *nipé* (slang), gebezigd door vreesachtige lieden in 't bosch; *oeloeng roedang* (L) of *oe. djëròh* (G L), zie blō; *oeloeng ni ròkòk*, het dekblad v. e. strootje (waarvoor *nipah*- of droog pisangblad gebezigd wordt); *oeloeng n djölö* = *rom(b)öt n djölö*. *Bëroeloeng*, pisangbladeren (n.l. bladeren van in 't wild groeiende pisangs) gaan zoeken [om bij feesten rijst (krō toem) enz. in te verpakken; vrouwen doen dit, onder geleide v. e. paar jongelui]. *Moeloeng* of *moeloeng*, [al] bladeren hebbend

(bv. katjang); blōngkoe moeloeng bēsilo, mijn siriplanten zitten thans vol bladeren (nu kan ik ze gaan plukken); si moeloeng, planten (in 't algemeen).

OELÖM, rauwe of geheel ongekruid gekookte groente (Mal. lalap). Maan bēroelöm, rijst met zulke groente eten.

OELÖN, maan; maand (cf. boelön). Ngö pēstak (of koedöröt) oelön, de maan is al op (alleen gezegd op dagen, wanneer aan den maanopgang een tijdruimte van duisternis voorafgaat, dus na het midden der maand); ngö atas oelön, de maan staat al hoog aan den hemel; ngö kōl (of kōlak) oelön, de maan is al groot (reeds bijna vol); ngö tēnglōp (of tanglōp) oelön, de maan is onder; tēngah njang (ook wel nöik) oelön bēsilo, 't is thans wassende maan; si djēròh djēma kērdjō tēngah njang (of tērnjang[n]) oelön, 't beste is het te trouwen in een periode van wassende maan (de eerste helft v. d. maand); tēngah tiroes oelön, 't is afnemende maan; tērtiroes n oelön 'ni kitō blōh, in de tweede helft van deze maand zullen wij weggaan; pēnoeh oelön (of oelön pēnāma) bēsilo, 't is thans volle maan; oelön ngö rahil 'ni, de (nieuwe) maan is al zichtbaar; tēngah trang (glap) oelön bēsilo, 't is thans lichte (donkere) maan; ngö ngēlami oelön bēsilo, de maan komt thans laat (in den avond) op; ròm trang oelön, zie ròm; tēngah moedō oelön bēsilo, we zijn in 't begin van de maand; tērtōeō n oelön 'ni kitō blōh noesoeh, in de laatste dagen van deze maand zullen we uit stelen gaan; oelön si moerip (of arap) 'ni kitō ngērdjō, aanstaande maand geven wij een huwelijksfeest; oelön si maté 'ni sinō, gepasseerde maand; ini oelön sana? — Ini oelön Adji, welke maand hebben we? — De maand Hadji; anaké Pasa gēralé, sōböp tēroelön Pasa djadié, haar kind heet Pasa, omdat het in de maand Pasa geboren is; pērēmbēdni oelön ini koebèri oetangkoe, aan 't eind van deze maand zal ik mijn schuld betalen; tiroes-tiroes n oelön òpat ni (pērēmbēdni oelön òpat 'ni) kitō malé moeloet, op 't eind van de 4 maanden (d. i. tegen 't einde van de maand Djēmadil-akir) zullen wij een kēndoeri-Moeloed geven; oelön-oelön Pasa akoe malé blōh, in den loop van de maand P. ga ik op weg; ara rōa toeloe oelön bēta, toen dat 2 à 3 maanden zoo geduurd had; doeō mata n oe-

lön, twee maanden; ngö sawah oelödné, [v. e. zwangere] hare maanden waren vervuld, de tijd harer bevalling was genaderd. *Oelön-oelön*, maanvormig; zekere cirkelvormige figuren op kains en baadjes geborduurd; bö nön ò ja têngah *oelön-oelödnön*, die vrouw heeft de stonden (cf. hël, mër ajòh, tjëmak, görö tēmas en moepriösön). Ngö *bëroelön-oelön wé isòné*, hij is al maanden lang daar.

OELÖS of oepoeh oelös, ^{1/} omslagdoek bv. van zwart of wit goed (²t laatste voor kinderen; nog maar zelden van zelfgeweven goed (oepoeh kiō en oepoeh ömöt); de oelös wordt ikëmbangön, cf. sabé); ^{2/} de partjes of stukjes, waarin sommige vruchten, als bv. djëroeks, zijn verdeeld (men spreekt van: asam, of doerén, sara oelös of sënoelös, — rōa oelös enz., één, twee partje(s) v. e. djëroek of een doerian; Mal. pangsā). *Ioelösön* djëròh koe bödödné kati nti sè-djoek, wikkel [het kind] flink in een doek, opdat het geen kou vatte. Jav. oelës.

OEMAH, huis, woning (v. menschen en van versch. dieren, als varkens, tijgers, vogels, visschen, muizen, mieren, bijen enz.); de band v. e. boek; foudraal (bv. v. bēngkoeang om een tabaksdoosje, om koerön's die men rondvent, enz.). In L staan de huizen meestal met de vóór (ralik-)zijde op het Oosten; in G L houdt de plaatsing van het huis geen verband met de windstreken, maar met de richting van den stroom der rivier in de nabijheid waarvan het huis gelegen is, zoo dat de ralik-zijde naar benedenstrooms is gericht. *Oemah blah boeboeng*, een huis zonder mannengalerij, dat slechts 3 stijlen (2 roeangs dus) breed is en waarvan de vloer overal dezelfde hoogte heeft (bewoond door lieden die geen geld of nog geen gelegenheid hadden om een *oemah mësërambi* te bouwen); *oemah kidöl*, „linksch huis”, huis waarin men de linkergalerij tot vrouwen-, de rechter- tot mannengalerij bezigt; *oemah rindoeng* of *atas rindoeng* (G L), het middelste, op een verhoogden vloer rustende gedeelte v. h. huis, dat door wanden van de galerijen en de lëpō is afgeschoten en door schotten is afgedeeld in zooveel kamers als dit gedeelte roeangs bevat, het (eigenlijke) binnenhuis; *oemah koeli*, huis gemaakt van koeli-hout (e. zeer sterke houtsoort); *oemah papan*, huis met „papan panak”, zie papan; *oemah pitoe* (of *toedjoeh*) roeang, huis met 7 vakken (roeangs, in G L hier en daar het privilege v. e. rōdjö); *oemah lan-ting* of *toenggöl*, geheel op zichzelf staand huis, af-

gezonderd v. d. andere huizen der kampoeng; oemah mësërambi, huis met mannengalerij (tegenover oemah blah boeboeng); oemah sara, huis waar allen zich verzamelen (moesara k' òné), omdat er een groot feest gegeven wordt, feesthuis, (vd. ook) feest; akoe malé blòh k' oemah sara, ik ga naar het feest; oemah silang of — pësilangan (in Look oemah sèlang), het, aan verdere bloedverwanten van de bruid toebehoorende, huis, waarheen op den avond van het „nöik böi” de brui gom en de zijnen worden gebracht, vóór ze zich naar 't huis der bruid begeven; nöikön oemah, het [geraamte van een] huis opstellen (met behulp van zwaar rotantouw op een voorloopig stel bamboestijlen, wat met zekere feestelijkheden gepaard gaat). *Oema(h)-oemahan*, een nagemaakt huisje, zooals kinderen maken om te kunnen bëroema(h)-oemahön, huisje en huishoudentje spelen. *Oemahi* (noemahi), een foudraal maken om [een spiegelteje, een goudweegschaaltje, een tjërpa enz.]. *Oemah Boer* (Bergwijk) en *Oemah Paloe* (Dalwijk), n. v. twee wijken of gehuchten v. d. kampoeng Tjélala (L). *Oemah Ranting*, n. v. e. gehucht aan de Kètòl-rivier (L). *Oemah Toenggöl*, n. v. e. kampoeng in G L.

OEMAN, zie oemön.

OEMANG, e. s. v. grooten vogel, met zeer groote vleugels, die zeer hoog vliegt en daarbij 't geluid sō! sō! maakt.

Oemang, n. v. e. wör in D aan den voet van den gelijknamigen berg gelegen, en v. e. riviertje aldaar.

OEMBÉ, duidt aan de betrekking tusschen alle personen, die een man zijne ama's, inö's, poen's, bibi's, köil's noemt, en de ama's, inö's, bibi's, poen's en köil's van zijn vrouw, de betrekking dus tusschen de één geslacht oudere bloedverwanten van een man en die van zijn vrouw (vgl. het Jav. Mal. *besan*, Atj. *bisan*, doch oembé is van uitgebreider toepassing). Ook in de aanspraak wordt oembé gebezigd, en wel wederkeerig, van weerskanten; de oembé's zijn voor elkander tòn bërsëndö (z. sëndö). *Bër-oembé*, oembé noemen, met oembé aanspreken; akoe gö-rö brani bëroembé oeroem rödjö, ik durf niet in de betrekking van oembé te treden tot den rödjö; *mangan* (of *maan*) bëroembé, „gezamenlijk eten van de oembé's”, of „de maaltijd gedurende welken men elkaar oembé noemt”, d. i. de maaltijd die — in L, behalve in 't gebied van Rödjö Tjik en de geheele Döröt — op den ochtend na de samenkomst van bruid en brui gom door de jongere ongehuwde mannelijke verwanten (*boedjang*) van beiden in de sërambi rawan van de woning van de

bruid wordt genuttigd, bij welke gelegenheid wöih n r a g i, een uit kleefrijst bereide gegiste drank, wordt gedronken, tengevolge waarvan dit feestje dikwijls in een drinkgelag ontaardt, totdat andere familieleden aan de dronkemanstooneelen een einde maken; gedurende dezen maaltijd spreken de aanwezige familieleden van de bruid eenerzijds en die van den bruidegom anderzijds elkaar met o e m b é aan (vandaar de naam m a n g a n b ě r o e m b é, vgl. De Atjèhers p. 350, noot 5), en veroorloven zich tegenover elkaar allerlei grappen (b ě r s ě n d ö - s ě n d ö, bv. zij dwingen een hunner oembé's om een ongewone hoeveelheid rijst te verorberen enz.). In G L komt deze maaltijd niet voor, zie evenwel p ě n a n i k ö n. *Bĕroembèn*, allen oembé zeggen [tot iemd.]. *Bĕroembèn-oembèn*, „maan bĕroembé” spelen (v. kinderen, waarbij het nabootsen van de bij die gelegenheid tusschen de oembé's gewisselde aardigheden hoofdzaak is). *Ikö maan bĕroembé si bĕboedjang blah bĕroe oeroem blah böi bĕrsioembèn-oembèn bĕdné koe sō koe ini, oeroem bĕrsĕndö-sĕndö*, bij gelegenheid van den bĕroembémaaltijd noemen de jongelieden van de familie van de bruid en die van den bruidegom elkaar wederkeerig oembé, en maken grappen.

OEM(B)OEK-OEM(B)OEKÖN. de fontanel, de kruin v. h. hoofd. *Oemboek-oemboekné lanih toemboeng*, zijn fontanel sluit zich langzaam (v. e. kind; men beschouwt dit als een teeken dat het kind verstandig zal worden). Cf. *oeboen*².

OEMBOET, zie *oemoet*.

OEMÖ I (cf. Mal. *hoema*), rijstveld (zie *böndjör, tĕmpĕh en tĕrdön*). *Oemöröh*, braakliggend rijstveld; *oemö sĕlé*, rijstveld, dat telken jare bebouwd wordt; *pantat (oeloe) ni oemö*, de beneden, lager gelegen (de boven, hooger gelegen) zijde v. e. rijstveld. *Oemön (noemön)*, [een rijstveld] bewerken. *Toemödnĕ oemö dirié bĕdné*, hij bewerkt al zijn rijstvelden zelf; *akoe malé noemön oemömoe*, ik zal uw rijstveld bewerken; *oemönkō akoe taunini*, bewerk gij dit jaar voor mij mijn rijstveld. *Oemönkoe koepĕtioemön koe abangkoe*, ik laat mijn rijstveld door mijn ouderen broer bewerken. *Bĕroemö*, het rijstveld bewerken, rijstbouw drijven; (ook in 't algemeen) veldarbeid verrichten; *moesim bĕroemö*, zie *moesim*.

OEMÖ II, zie *noemö*.

OEMOEK-OEMOEK(ÖN), zie *oemboek-oemboekön*.

OEMOER, leeftijd, leven, levenstijd, duur; (ook gebezigd als

voorzetsel) gedurende, na afloop van [een zekeren termijn]. Landjoet mi oemoermoe, lang zij uw leven; ik ö ara oemoerkoe, oelak akoe koe Gajō miön lang sō, als ik in 't leven blijf, hoop ik later weer naar G terug te keeren; sidō oemoeré ngö, hoe oud is (dat kind) al; oemoer singköt, bitjara naroe, 't leven is kort, de overdenking is lang (men heeft geen tijd om over alles na te denken); ngö sawah oemoer [é] anakoe. mijn zoon (dochter) is al volwassen; ngö mbèh oemoeré, (eigenl. hij is aan 't eind van den hem toegemeten leventijd) hij is dood, (ook) hij zal zeker sterven (v. iemd. die hopeloos ziek is); ngö sētēngah oemoer wé, hij heeft den middelbaren leeftijd al bereikt; s(ë) oemoer-oemoerkoe (of së oemoer-moeripkoe) görö pë(r) nah akoe blōh koe Atjéh, ik ben van z'n leven nog niet naar A. geweest; s' oemoerkoe ingöt ngö bëta toeóé dat òk òja, zoolang ik mij herinneren kan was die oude man altijd reeds zoo oud als nu; oemoer rōa lō 'ni bëtanggoeh akoe koe kam, ik vraag u twee dagen uitstel (v. betaling); oemoer sētaun 'ni toerah oelak kō, over een jaar moet ge bepaald naar huis terugkeeren.

OEMOET I, of *oemboet*, pisang-stam (Batav. gëdëbong). Boelöt sëpërti oemboet, tiroes sëpërti glas, glad of als een pisang-stam, spits toeloozend als een vischhengel (bij vergelijking gebezigd van bijzonder goede onderlinge verstandhouding); kri ni oem (b) oet n awal, gebruikt voor den strijkstok v. e. rëbab.

OEMOET II. Oemoet n atoe (L) = loemoet n atoe (G L), mos op steenen.

OEMÖN, ook *moemön* en *noemön*, en *mön* of *man*. (eigenlijk: door geregeld iets te doen er aan gewend geraakt), telkens, elken (dag, nacht, ochtend enz.). Moemön (of oemön of noemön of man) [ni] lō, geregeld elken dag; (m) oemön ni këkaboer(é), elken ochtend; moemön ni akoe blōh koe Laut. mahat moedëmoe oeroem rödjö Boekit, telkens (al-tijd) als ik naar de Laut ga, ontmoet ik r. B. *Moemönön* (ook *oemönön*, doch niet *noemönön*), ergens aan gewend of gewoon geraakt; wé ngö (m) oemönön boeöté bëta, ntjara asoe maan töi, hij is nu eenmaal eraan gewoon geraakt ('t is hem een tweede natuur, een behoefte geworden), evenals een hond [gewoon is] om drek te eten; ngö (m) oemönön noesoeh wé, 't is een hebbelijkheid van hem geworden om te stelen; ah

anakinin gö moemönön, man ni maan mētoendoe h, dit kind heeft de hebbelijkheid om telkens als het eet, slaperig te worden.

OEMÖT (Arab. oemmat), de gemeente (v. d. Profeet, nabi). Zie rēsam.

OEMPAMA, zie oepama.

OENDIL, ook *soendil* (Atj. ndië, soendië of sindië) of *oendil-oendil*, e. Atjèhsche maat voor bras en tabak, n.l. een hoeveelheid (bras of tabak) ter zwaarte van 3 dollars, d. i. de helft v. e. blah kal, dus $\frac{1}{4}$ kal (z. sub. kal). In G wordt deze maat zelden gebezigd. Òròs sar' oendil' of sara soendil of sēsoendil, een oendil bēras.

OENDJOEK, bruidschat, de in L en D op 9 à 10 töil voor dochters v. hoofden, en op 8 töil voor die van alle anderen vastgestelde, doch in G L en S telkens bij onderhandeling overeen te komen, som geld, tegen betaling waarvan de vrouw uit het stamverband, waarin zij geboren werd, wordt losgemaakt om voorgoed in den stam van haar echtgenoot te worden opgenomen; andere namen voor de oendjoek zijn: ödöt, dēpa, rēgö of djēlamé. *Oendjoeki* (noendjoeki); ioendjoekié bönödné, hij (die eerst bij kērdjō ankap sēmētaran getrouwd was) heeft den bruidschat voor zijn vrouw betaald (waarvoor hij dus nu beschouwd wordt als een kērdjō bēroendjoek te hebben gesloten). Kērdjō bēroendjoek, het huwelijk met bruidschat (= k. bērdjoeölön).

OENDOER, verv., *noendoer*, [een touw] vieren, langzaam afwikkelen. Djěma nēkik bērtambangön ikö kōna ikön kōl ioendoer moelō, wanneer men bij het visschen „bertambangön”, een groote visch te pakken heeft, viert men eerst het touw (z. sub kík): noendoer pri, een kwestie langzaam afwikkelen (niet zoo maar ineens de beslissing nemen).

OENDÖN, e. s. v. grooten vogel, zoo groot als een kip, donker van kleur, op de rijstvelden voorkomend; wordt gegeten.

OENGAK, droog snot, 't droge vuil in den neus (cf. oengi). *Oengak-angik*, zie angik.

OENGGOEK, e. s. v. watervogel, die naar visschen duikt (mēlaupi ikön) en sterk met de vleugels slaat (poekekēpoer). Kēpoer n oenggoek is een der kunstjes, die de plagende meisjes den gegroend wordenden brigom laten verrichten.

OENGGOES (of *oengoes*), verv., (*mē*)noenggoes, uitzuigen, opzuigen, zuigend eten (vooral suikerriet); toetingkōm

ioenggoes kën wak ni dëmam, tingkôm-suikerriet zuigt men wel als geneesmiddel tegen koorts. *Ioenggoesié* toengkoe, hij heeft van mijn suikerriet gegeten (gezogen). *Akoe malé moenggoes* koe mpoes toe sō, ik ga in gindschen suikerriettuin wat suikerriet zuigen (eten). *Ini pënoenggoesönkoe* manè, dit suikerriet heb ik gisteren uitgezogen.

OENGGÖL, gemeenzaam voor toenggöl achter eenige verwantschapswoorden, n.l. ama, inö, mpoe, ibi, poen, abang, aka en ngi (in vocat. win), om aan te duiden dat de bedoelde verwant eenig kind, althans eenig kind van zijn (haar) sexe, van zijn ouders, dus geen sërinnön pëdih heeft; zoowel in de 2de ads in de 3de pers. gebezigd (zie ama). *Ini aka-oenggölkoe*, dit is een aka (oudere zuster, — nicht enz.) van mij, die eenige dochter is van hare ouders.

OENGGÖR, verv. (*më*)noenggör, spreken, zeggen, meenen, houden voor; ioenggöré ni sé kō ini, görō bëtihé kō n akoe, meent hij misschien dat dit hem toebehoort. weet hij niet dat het van mij is; wé si noenggör-oenggöré rësiöntō koe djëma, hij heeft ons geheim aan de menschen verklapt. *Oenggöri*, iemand zeggen, iemd. toespreken, vermanen, iemd. kennis geven (speciaal: dat men een zeker werk wil verrichten, dat met onderling hulpbetoon pleegt te geschieden, en dan dus: daartoe uitnoodigen, doch minder officieel dan anggōi, zie ook kōbōri); ioenggörié anaké jō kēkaboer, görō mēra ipëngèn anaké, hij vermaant zijn kind 's ochtends en 's avonds, maar het luistert maar niet; akoe ngō ioenggöri abang akoe, ik heb al een waarschuwing (vermaning) gekregen van mijn ouderen broer; ioenggörikō djëma sō bédné, kitō malé nēgoe kajoe lang, waarschuw al de menschen, dat wij van plan zijn morgen hout van 't gebergte naar de kampoeng te sleepen [om een huis te bouwen]. *Oenggörön*, iets zeggen, van iemd. of iets iets zeggen, iemd. of iets houden voor, noemen; iets bespreken, iemd. toespreken; ioenggörnkō koe abangmoe lang gēh akoe k' òné, zeg aan je ouderen broer dat ik morgen bij hem kom; ioenggörné ngō mbis Pētëri ö, hij dacht dat de Prinses al in slaap was; titi ni djëma ioenggörné titi ni kēra, een menschenbrug houdt hij voor een apenbrug; wé ioenggörn djëma tjoe-lös, men zegt van hem dat hij liegt (leugenachtig is); gēh kënë win, win, noenggörn anaké, toen zeide zij jongen! jongen! [sprekende] tot haar kind. *Pë-*

tienggörön, [door een ander] iets laten zeggen; ook = *oenggörön*, iets zeggen, meedeelen. Ngö *tëroenggör* akoe lö pri ini koe paké a, ik heb bij vergissing deze zaak aan dien man meegedeeld. Görö *tëroenggöri* djëma òja naè, die menschen kan (mag) men niet meer waarschuwen (uitnoodigen om aan eenig werk deel te nemen); görö *tëroenggöri* nè anak 'ni, lëpas toe tjabaké, 't geeft niets meer of men dit kind al tracht te vermanen, 't is al te ondeugend. Görö *tëroenggörn* akoe koe kam manaé, ik mag u de beteekenis ervan niet zeggen; akoe görö *tëroenggörn* kō tjoelös, je moogt mij niet een leugenaar noemen. Akoe malé *bëroenggör* koe kō. — Ah sana? — Mpoetö ngö sawah masa, ik wil u spreken (een mededeeling doen, iets zeggen). Wat is er? — Onze grootvader is overleden. Ngö *bëroenggörön* bédné koe akoe, koe si diö akoe, ze hebben allen mij genoodigd [om mee te helpen aan eenig gemeenschappelijk werk], waar moet ik nu heengaan? *Bërsioenggörön*, elkaar wederkeerig [bij verschillende gelegenheden] waarschuwen, uitnoodigen (als boven; doet men dat niet, dan wijst dat op een afbreken van de vriendschappelijke verhouding). *Poeoenggör-oenggör*, al maar kwaadspreken. *Përoenggör*, kwaadsprekend, een achterklap, een kwaadspreker. *Pënoenggör(ön)*, „middel om te doen zeggen”, (spec.) de som geld, die men aan iemand geeft, opdat hij zal openbaren waar een [bv. door hem] gestolen buffel of voorwerp zich bevindt; kën pënoenggöré kōrōkoe ö tēngah éa koe-òsah pirak rōa koe Ama n Kēmili, ik heb twee dollars aan A. n K. gegeven opdat hij zou zeggen waar de mij onlangs ontstolen buffel verborgen was.

OENGI, nat snot, vloeibaar vuil v. d. neus (cf. *oengak*). Ioengkoe *moengi* sabi, mijn neus snottert al maar, het loopt al maar uit mijn neus (v. iemand. die erg verkouden is). *Pënoengén*, wisselwoord voor *laja* of *ta'oen*, epidemie, in 't bijz. cholera (vooral euphemistisch gebezigd tijdens de ziekte heerscht); moesim pënoengén, de tijd dat veel verkoudheid heerscht, de kenteringstijd, (ook) = moesim *laja*.

OENKÉ, een kleine trongsort als oelöm toebereid. Soorten zijn: *oengké pëdih*, — *rimbang* (of *rimbang G L*) en — *rit-rit* of *rërit*.

OENKIL, verv., *noengkil*, iets (bv. een steen) oplichten om (hem) om te keeren, of los te werken uit iets waarin (hij) vastzit (zoodat wat onder was boven komt te liggen). Noengkil atoe ari tan òh, een steen uit den grond

lichten. Djëma òja gōrō *tēroengkil-oengkil*, die man is onverzettelijk, niet tot andere gedachten te brengen. Ipòdni djëma toeö òja ngö *moengkil-oengkil*, malé moetelpōng, de tanden van dien ouden man zitten al erg los (kunnen heen en weer bewogen worden), ze zijn op 't punt van uitvallen. *Pēnoengkil*, een stok als hefboom.

OENKÖM. *Moengköm*, afgebrokkeld, waar iets afgescheurd of afgevallen is. Tanòh i gēniring ni wōih moengköm-(m) oengköm, de aarde langs de [hooge] rivieroovers brokkelt geregeld af; koekoetkoe moengköm, mijn nagel is ingescheurd, er is een gedeelte van afgescheurd; ngö moengköm djëma bédné blōh, alle lieden zonder onderscheid zijn gegaan. *Ioengkömié tanòh*, hij deed aarde afbrokkelen (langs den rivieroever bv.).

OENGOES, zie oenggoes.

OENING, zilte bron, waaruit buffels of — in 't woud — olifanten en rhinocerossen gaarne drinken; (ook) de plaats, waar visschen in de rivier zich plegen te verzamelen: oening nikön. *Oening*, n. v. e. kampoeng in Den van een vandaaruit gestichte nederzetting in S; ook n. v. e. gehucht bij Badak (G L) en v. e. gehucht bij Padang. *Oening n Ikön*, n. v. e. kleine nederzetting aan de Peusanganrivier, tusschen Atoe Mēdjoengköt en Saril.

OENJÖ, verv., *noenjö*, [een groote omvangrijke vracht] op 't hoofd of op den rug] met moeite dragen of torsen. Mbèh *ioenjoié pēnamatné koe wan oetön*, zij sjouwdeden (torsten, droegen) al hun hebben en houden naar de bosschen (omdat de Hollanders op de komst waren). *Ioenjödne mbèh rētang koe klam sinö*, hij heeft al mijn goederen vannacht weggedragen (gestolen). *Moenjö-oenjö nēmbahé*, zijn vracht schudt onder het dragen heen en weer. *Katirasi djëma Aman Oenjö, bōnödne poenjö-oenjö* alas k' oekön koe tōa, dat men hem Aman Oenjö heeft genoemd, is omdat zijn vrouw [een groote vracht] ligmatten op haar hoofd [eerst] naar benedenstrooms en [toen weer terug] naar bovenstrooms droeg (sjouwde). *Pēnoenjönkoe* ini, deze groote vracht heb ik gedragen.

OENOEH, zelden *boenoeh*, werkw. verv., (*mē*)*noenoeh*, (*mē*)*moenoeh* of *mēmbuoenoeh*, dooden; rōdjö *mēnoenoeh gōrō mērajòh*, de radja doodt zonder bloed (nl. door tjëngkèk of door dēdòk); *ioenoehé djëma gōrō moesöböpp*, hij heeft iemand zoo maar, zonder eenige aanleiding, gedood. *Ioenoehié sēnoeönkoe mbèh*, (de-

ze kinderen) hebben mijn ganschen aanplant vernield. W é si *měnoenoehön* *saudöröngkoe tēngah a*, hij is het die destijds mijn broeder heeft gedood. Ngö *koepēti-oenoehön* *koe rōdjō bèla ni saudöröngkoe*, ik heb den man, die het voorwerp is van de bloedwraak voor mijn broeder, reeds door den radja laten dooden. *Těroenoeh* *akoe anak ni koerik i djingki*, ik heb bij ongeluk een kuiken gedood in de rijststampmachine. *Görö těroenoehi bönön i wan prang*, men mag geen vrouwen dooden in den oorlog. Ngö *těroenoehön* *akoe anak n koerikmoe sara*, ik heb bij ongeluk een van uw kuikens gedood. Ngö *boeöt běroenoeh bēsilo*, ngö *görö nè moebèla koe sō koe ini*, er wordt nu van weerskanten gedood, bloedwraak geldt niet meer, men mag nu van weerskanten elkaar dooden, zonder dat daaruit wraakrecht voortvloeit (van twee kampoengs, die besloten hebben elkaar te beoorloggen, waardoor het recht van bloedwraak tijdelijk is opgeheven). *Běrsioenoeh(-oenoeh)ön*, elkaar dooden. *Poeenoeh-oenoeh*, al maar dooden of vernielen (bv. de aanplant). *Pěroenoeh*, veel van dooden houdend, een moordenaar. *Pěnoenoeh*, *pěmoenoeh*, middel, instrument om te dooden; *loedjoe ini kěn pěmoenoehmoe*, met dit mes zal ik je dooden; *nta i silang sō pěmoenoeh ni pri ini*, waar zal later eindelijk iets gevonden worden, dat een einde maakt aan dit geschil? *Pěnoenoehön*, het dooden, dooding, het resultaat of object van het dooden; ook = *pěnoenoeh*; *ini loedjoe pěnoenoehön pòlan poedah a*, dit mes heeft vroeger gediend om N. te dooden; *ini tòn pěnoenoehön ni pòlan poedah a*, dit is de plaats waar N. vroeger werd gedood; *koelö òja pěnoenoehönkoe manè*, dien tijger heb ik gisteren gedood.

OENOSÖN, een ijzeren blok met gaten, benodigd bij het trekken van metaaldraad. Cf. *sěnam*.

OENÖM (G L), zie *noenöm*.

OENÖN. *Oenön-oenön* (cf. *kaloet I*), wat men iemand of den zijnen nahoudt, beschimping, bespottling; schimpnaam, spotnaam, scheldwoord; woord of naam, waaraan voor zekere lieden (bewoners van een zekere kampoeng, leden van een zeker geslacht) een pijnlijke herinnering verbonden is (bv. omdat dat woord iets aanduidt, waarom zij vroeger eens bespot of gesmaad zijn, of de naam is van een familielid of voorouder, die iets bespottelijks of iets zeer afkeurenswaardigs heeft gedaan). *Pěnggölö kōl djadi kěn oenön-oenön ni djěma*, 't woord „*pěnggölö kōl*”

(grootte pompoen) is tot spotwoord geworden in den mond der menschen (cf. s. *tjinō*; men zegt bv. „ik heb een pompoen gekweekt, zoo groot als die van de lui van Pēnōsan vroeger”); *tanōm moerip djadi kēn oenōn-oenōn ni djēma*, 't woord „levend begraven” is een scheldwoord geworden in den mond der menschen (wanneer bv. onderweg, op reis van de Kust naar G, iemand ziek wordt, dan zegt men wel: Pas hem goed op, en begraaf hem niet levend zooals de lui van Pēparik hebben gedaan); *Ama n Salah djadi kēn oenōn-oenōn ni djēma*, *Ama n Salah* is een scheldnaam geworden (omdat er vroeger eens in Rikit iemand was, die zijn eigen vrouw doodde en daarom *Ama n Salah* genoemd werd); *Ama n Oenjō djadi kēn oenōn-oenōn ni djēma*, de naam *Ama n Oenjō* is een spotnaam geworden in den mond der menschen (zie sub *oenjō*). *Pri oenōn²*, bespottling, spotternij of beschimping door 't bezigen v. e. *oenōn-oenōn*. *Oenōn-oenō(dnō)n* (*noenōn-oenō(dnō)n*) of *poenōn-oenōn* (*mpoenōn-oenōn*), iemd. bespotten, beschimpen of uitschelden door 't bezigen v. e. *oenōn-oenōn*; (bv. A, ziende hoe B zijn vrouw mishandelt, zeide tot dezen: doe toch niet als *Ama n Salah* die zijn eigen vrouw doodde; toevallig bevond zich in de nabijheid een koempoe, kleinkind, van dien *Ama n Salah*; deze antwoordde) *sana kati ipoenōn-oenōnkō mpoengkoe*, *akoe lō koempoeé*, *görō kö ibētihkō*, hoe durft ge het te wagen mijn grootvader te beschimpen, ik ben *Ama n Salah's* kleinzoon, wist ge dat niet?

OENTIL, neef, nicht (neveu, nièce). kind van een *dengan*; de *oentil's* van een vrouw zijn de kinderen van haar broers, volle neven enz., en bovendien de kinderen van zusters, volle nichten enz. van haar man; de *oentil's* van een man zijn de kinderen van zijn zusters, volle nichten enz., en bovendien de kinderen van broeders, volle neven enz. van zijn vrouw. *Oentil* is men dus: 1°. van zijn *poen en inō poen* (de ooms van moederszij en hunne echtgenooten); 2°. van zijn *ibi en* zijn *kōil* (de tantes van vaderszij en hunne mannen). In de aanspraak wordt *oentil* niet gebezigd; men spreekt zijne ongetrouwde *oentil's* aan met *win en ipak of ètèk*; zijn ze getrouwd, dan bij hun *përaman en përinōn*; zie ook sub *kōil*. *Bëroentil*, *oentil* noemen, met *oentil* spreken van iemd.

OENTJANG of *oentjang-oentjang*, een mandje, vooral om gevangen visch in te bergen; men hangt het dikwijls aan een touw over den schouder. In *GL* ook *këkandi* genoemd.

OENTJIM, zie a w a l.

OENTŪ (Mal. *ŋnta*), kameel. Ntjara oentō njērahōn dirié, zich overgeven (v. e. vrouw aan een man) als een kameel (volgens een overlevering zou eens een kameel zichzelf aan Moehammad hebben aangeboden om als kērbōn geslacht te worden). Cf. tēlōgō nērah lōdjōk, en blō nērahi kambing.

OENTOENG, dikwijls *pēroentoengōn*, het toebedeelde lot, wat iemd. toebedeeld is, de fortun. Tēmas (of sēdōp of djērōh) oentoengé of pēroentoengné, hij heeft een zeer gelukkig lot, heeft het erg goed, de fortun is hem bijzonder gunstig; tētah oentoengé of pēroentoengné, hij heeft het goed, een dragelijk bestaan; sakit pēdih oentoengé of pēroentoengné, hij is zeer ongelukkig, het is hem erg tegengelopen. *Bēroentoeng-oentoeng* toeah, op goed geluk, al naar 't lot over ons beschikt (bv. trekken we ten strijde).

OEO, zie wō.

OEOE, zie o e I.

OEPAH, loon, vergoeding voor gepraesteerde dienst of werk, schadevergoeding. Sidō oepahé òsahkam, hoeveel geeft ge [ons] als loon; oepah ni djēma nōmbang sēboesoek sērēlō, het loon voor padi uitplanten is een boesook per dag (zie tōmbang); oepah ni djēma noetoe rōm sēnalih sēkoepang, het loon voor rijststampen (wat men wel eens, doch zelden, laat doen door arme weduwen) is één koepang per nalih padi; oepah bēkrōa, „schadevergoeding voor het een tweede vrouw naast zich krijgen”, het geschenk (10 of 20 dollars), dat iemand bij sluiting van een tweede huwelijk aan zijn eerste vrouw geeft. indien deze hem een of meer kinderen heeft gebaard; oepah (pē)tjatjat, „schadevergoeding voor een verminking”, het smartegeld (40 dollars), door den misdadiger betaald aan den verwonde, indien de verwonding invaliditeit ten gevolge had; oepah toeō, „schadevergoeding voor oud zijn”, het geschenk dat een weduwnaar, indien hij hertrouwt met een maagd, aan deze moet geven; toeng oepah (Atj.), loon trekken, voor loon werken (als koeli op ondernemingen aan de Oostkust). Werkw., onverv., *noepah*, betalen. tegen betaling iets laten verrichten of maken; noepah nēpa, — noeling, — nōmbang, voor loon laten pottenbakken, — laten helpen bij den rijstoogst of bij het uitplanten; aradjēma noepah i Isak, ingōt² kōrōmè, in Isak heeft men lieden in dienst genomen [om] tegen loon [buffels weg te voeren], pas dus op uw buffels; noepah ko

oetoes, een loon betalen aan den bouwmeester v. h. huis, hem opdragen om tegen loon een 'huis te bouwen. *Ioepahié*, gōrō ikèdníé plin, hij gaf hem loon, hij liet hem niet voor niets [het bedoelde werk] verrichten; *ioepahié kati moerip ipòn 'n anaké*, hij wreef [terwijl hij plechtig van één tot zeven telde] met een stukje goud langs den tand van zijn kind, opdat die spoedig zou doorkomen (dit goud geeft men als 't ware aan den tand als loon voor het doorkomen). *Ioepahné noetoei ròm a koe si bönön baloe²*, hij liet die rijst tegen loon stampen door een weduwvrouw. *Akoe noetoe ròm gōrō bēroepah* (of *gōrō moepah*), ik stamp rijst zonder daarvoor loon te ontvangen. *Ōsahkam pé koepang bērsara-ringgit ō malé kēn pēnoepahkoe nòm bang*, geef mij s. v. p. voor een dollar koepangs, opdat ik daarmede de vrouwen kunne betalen die voor mij padi uitzaaien.

OEPAMA of *oempama* (Mal.), gelijkenis, voorbeeld (cf. *ibarat* en *minsöl*); (ook) zooals, bijvoorbeeld. *Oe(m)pama* (of *sēoepama* of *si oepama*) *òja wō ini pé, nti ipindahön*, doe dit net zooals ge dat [vroeger] gedaan hebt, verander er niet aan; *si oepama ini ipèrahkō*, zoek iets als dit.

OEPIH, pinangbladscheede, gebruikt om tabak in te verpakken, als men die naar de Kust wil brengen; ook worden er *timbö*, waterremmers om water te putten, van gemaakt.

OEPOEH (cf. Jav. *tapih*), geweven stof, kleedingstof, kleed, kain (voor mannen en vrouwen); (ook in 't algemeen) kleederen; (ook) fijn voor *tjaping*. In G worden thans nog slechts *oepoeh pawak* [*ni bönön*], lendenkleeden voor vrouwen, *kētawak*, lendengordels en soms wel *oepoeh oelös ni bönön*, schouder- of omslagdoeken, geweven. Die eigen weefsels worden naar de patronen onderscheiden in de volgende soorten: *oepoeh kiō*, donkerblauw met strepen (*běbělèn*), *oe. loenggi ilang*, *oe. loenggi itöm*, *oe. ömöt* (met veel *pëtik*), *oe. pakan ilang*, *oe. pakan itöm*, *oe. rāgi Alas* ('t patroon aan de Alaslanden ontleend), *oe. rāgi idoep*, *oe. rāgi sēngkar*, *oe. tadjoek rōdjō*, *oe. tjōra*. Voor alle andere doeleinden, in de eerste plaats voor mannenkains, *oepoeh pinggang* of *oepoeh pawak ni rawan*, wordt [uit Europa of Hindostan] ingevoerd wit goed, *oepoeh poetih*, en zwart goed, *oepoeh itöm*, gebruikt. Bekende merken van wit goed zijn: *oepoeh bēkralé*, e. s. v. *drill*, *oepoeh lapan*

ploeh, oe. mrèkèn minjak, oe. sabō (e. s. v. keper, of ongebleekt katoen) en oe. sapoet (een sterk gestijfseld goed voor lijkkleeden gebruikt). Merken (soorten) van zwart goed zijn: oepoeh itöm kasar, oe. itöm sěnam kling (fijn), oepoeh itöm těláp poelō, oe. i. těláp of tjěrēloep běnggōlō of měsin, oe. noeri. Verder kent men nog een roode stof: oepoeh ilang of oepoeh těláp malō, en een soort van sits (tjita): oepoeh roedjō tjik (itöm, — poetih, — ilang). Al de genoemde ingevoerde stoffen worden verhandeld bij blokken, kajoe; oepoeh sara kajoe (of sěkajoe), doeō kajoe, één blok, twee blokken goed; oepoeh sara badjoe, een stuk goed groot genoeg voor één baadje, d. i. $1\frac{1}{8}$ sěta; oepoeh sara pinggang een stuk goed, groot genoeg voor een lendenkleed, d. i. $1\frac{1}{2}$ sěta; oepoeh sěnaroe, een stuk goed van één lengte, d. i. een kleed dat de dubbele lengte heeft van een lendenkleed, dus 9 sěta meet, gebruikt als omslagdoek (tenzij men het scheurt om er twee oep. pinggang van te maken; zie verder s. kajoe). Eindelijk worden nog ingevoerd eenige doeken, die niet bij kajoe's, doch bij het stuk gekocht worden, n. l. oepoeh djěrak [glimō], veelkleurige, gebatikte doek, een lang klingsch kleed, gedragen door jongelui en vooral door den goeroe didòng, die bij zijn rhytmische dansbewegingen daarmede gesticuleert; oepoeh kroeng sěmantoek, oe. kroeng pliköt, oe. kroeng Boegis en oe. kroeng Pělèmbang, verschillende weefsels voor mannenkains; oepoeh loenggi sětra, Atjěhsche zijden mannenkains, zeer duur; oepoeh plang (roesō, — plangi enz.). Atjěhsche zijden doeken voor mannenkains (bruigom, goeroe didòng enz.); oepoeh poetjoe aroem, Atjěhsche zijden mannenkains; oepoeh pra of — pré, zwart goed voor vrouwen-omslagdoeken; oepoeh těpta, ouderwetsche zijden kleeden, zelden nog maar door bruigoms gedragen of over de lijikbaar gelegd, en zie měsala. O oepoehkoe. (liefkoozing tot een kind, zie sub mas); oepoeh rěbèk², zijn kleederen zijn versleten; oepoeh oebah, een aan verkleuring onderhevige stof of kleed; iměkaté oepoeh bōnōn, hij biedt vrouwenkains te koop; oepoeh těbōp, — goendöl of — těböl, een uit verschillende op en over elkaar genaaide lappen bestaande dikke omslagdoek (voor 's avonds als 't koud is, alleen door oude lieden gedragen); akoe malé nōs oepoeh n a n a k k o e, ik zal een schaamdeelplaatje voor mijn doch-

tertje maken; tēpi of gēniring n oepoeh, de lange zijden, oedjoeng n oepoeh, de korte zijden van een geweven kleed. *Oepoehi* (noepoehi), [een kind, een oude vrouw] een lendenkleed aandoen. *Gōrō bēroepoeh*, zonder kleeren, ongekleed (bv. als men baadt); *anakoe ngō bēroepoeh-pawak*, mijn zoon draagt al een lendenkleed (is al ± 10 jaar). *Akoe gōrō moeepoeh* (of *moepoeh*) *malé blōh k' oemah sara*, ik heb geen [geschikte] kleeren om naar 't feest te gaan.

OEPÖT I (Atj. *oepat*), de belasting, door de winners in de pēdjoedén (speelloods) betaald aan den *mpoeni djoedi*, den eigenaar van de speelloods (n.l. 2 pèng van elken dollar), naar het heet als vergoeding voor de verbruikte olie.

OEPÖT II (Mal. *oempat*), onverv., *noepöt*, kwaadspreken, lasteren. *Ioepöt-oepöté djěma sabi*, hij spreekt altijd kwaad. *Ioepötikō djěma ikoedoekné, dōsa pēdih kō òja*, gij hebt kwaad gesproken van de lieden achter hun rug, dat is erg slecht van u. *Poepöt-oepöt sabi boeöté*, hij doet niets dan kwaadspreken. *Nti boeöt moepöt iboeötōnkō*, bezondig u toch niet aan kwaadsprekerij (achterklap).

OERANG, (uitsluitend vóór lands-, plaats- en volks- of stamnamen) de menschen, het volk, de bewoners van, iemand behoorende tot (van of uit) *Oerang Gajō*, de Gajō's; *oerang Atjéh*, de Atjehers; *oerang Pēnōsan*, de lieden van [de kampoeng] Pēnōsan; *oerang Timoer*, de Maleiers van de Oostkust; *oerang Sěpang*, de lieden van het Sěpang genaamde geslacht; *oerang Poetih*, blanken (voor de Gajō's Hollanders of Engelschen); *oerang si òja*? — *Òja oerang Alas (Rěma)*, wat voor een landsman is dat? — Dat is een Alasser (iemand uit Rěma); *oerang oetōn*, wisselwoord voor tijger en ook wel voor olifant (als men vreest dat zulk een dier in de nabijheid is). *Oerang-oerang mata* = *anak mata*, de pupil v. h. oog. *Oerang-aring*, e. grassoort, een kruipplant, waarvan de blaadjes als medicijn op wonden worden aangewend.

OERÉ, zie *mas*.

OERI, het vruchtwater, dat eenigen tijd vóór de bevalling uitstroomt (cf. *kětoebōn*, *tali poesöt* en *tēmboeni*).

OERIK, schichtig, schuw, door de ondervinding geleerd zich niet latend verschalken (bv. v. e. visch, die niet wil toebijten, een *koekoer*, die zich maar niet in 't net laat vangen; ook v. e. meisje, dat steeds een ontmoeting onder

vier oogen met den jongeling die haar tot diang, vrijster, begeert, weet te ontwijken; overigens van menschen meer djëra of djërö). *Oeriki* (noeriki), [een dier] schichtig maken.

OERING, e. s. v. grooten woudboom; n. v. e. kampoeng in L, bij Paja-Djagat, en v. e. kampoeng in G L, aan den Pinding-weg.

OERIP (Jav. oerip). *Oerip-oerip*, e. s. v. gras op sawahs en aan rivieroeveren groeiend, waarvan de bladeren worden aangewend als uitwendige medicijn tegen koorts; bij de ceremonie v. h. toeroen mandi krijgt de vrouw, die het te baden kindje draagt, een takje van dit gras op haar hoofd, zoodat de bladeren daarvan als een hoofddoek haar hoofd bedekken. *Moerip*, levend, in leven zijn, levend worden, opkomen (v. zaad of plantjes); *ara kö moerip ilòn bédné anak-anak 'ni i oekön*, zijn al uw kinderen daar boven (bij u thuis) nog in leven; *kajoe moerip këndirié*, in 't wild groeiende boomen; *moerip rōa nēgëri*, amphibie; *moerip miön*, weer tot bewustzijn komen (na bewusteloosheid). *Oeripi* (mënoeripi), in 't leven houden, onderhouden, den kost geven, [dieren] houden of er op na houden, [groenten] verbouwen, [vruchtboomen] kweeken; *oeripikam akoe, nti ioenoeöhön*, spaar mijn leven, dood mij niet; *wé si mënoeripi inöé*, hij is het die zijn moeder den kost geeft; *oerang Gajō bédné mënoeripi koerik*, alle Gajō's houden kippen; *ioeripié bringin i alamön n oemahé*, hij heeft een waringin-boom op zijn erf staan; *koeoeripi awal, blō*, ik plant (heb een aanplant van) pisangs, sirih. *Moeripön* (direct afgeleid van *moerip*), in 't leven terugroepen, doen herleven; *si ngö maté imoeripön, si ngö sapoer ipërsèhön*, „wat dood was is in 't leven teruggeroepen, wat duister was, weer helder gemaakt”, gezegd bv. v. e. weduwe, die hertrouwt, van een rōdjō, die door zijn wettigen opvolger vervangen wordt). *Wé si mpoerip-oeripi bërölö ari poedah a mi*, hij is het die van oudsher geesten verzorgt (cf. *asoeh*). *Görō ðroeripi akoe kōrō dëlé*, ik kan niet veel buffels houden. *Djëma prang görō nè bëroerip* (of *bërmoerip*), in den oorlog wordt niemand gespaard (omdat dan 't wraakrecht opgeheven is). *Moerip bërsioeripön, maté bërsitanömön*, in leven onderhouden zij elkaar, in sterven begraven ze elkaar (v. d. *saudörō's*, om den nauwen band tusschen hen aan te duiden). *Moerip*, z. boven. *Wé poerip-oerip(i) koekoer sabi boeöté*,

hij houdt altijd maar boschduiven er op na. *Pënoerip*, middel om te leven, aan den kost te komen (zie *kōrō pënoerip*), (techn.) een zekere som geld, bij „angkap sëmëntaran” door den geangkaptén schoonzoon aan den schoonvader gegeven, indien hij vóór een voorafbepaalden termijn (2 of 3 jaar) de oendjoek reeds betaalt en zijn jonge vrouw naar zijn kampoeng meeneemt. *Oerip-oeripön*, dieren, die men erop na houdt, vooral buffels; *ara piön oerip-oeripön moe*, hoeveel buffels (of paarden) houdt gij er op na; *moerip-oeripön* (gezegd bv. v. e. gestorven tēngkoe) = *mëkoelö* (zie *koelö*). *Noerip*, al wat men er op na houdt of fokt, verbouwt, kweekt, als vee (cf. *doeroebiö*), gevogelte, aanplant, en vruchtboomen (ook zelfs wel geld en goederen); *noerip i oemö. padi*; *noerip i oemah*, vee, vruchtboomen en groenten.

OERIS (eigenl. streep, cf. Atj. *oeréh*). *Dōa oeris lak samana*, een soort toovercirkel-formulier; *pënjakit oeris*, e. s. v. mazelen. *Anakkoe tēngah moeris* of *oerisön*, mijn kind heeft de mazelen. *Lō ngö moeris*, er vertoonen zich al lichte strepen in de lucht (in 't Oosten), het begint te lichten, te dagen (\pm halfvijf 's morgens).

OERÖ-OERÖ (cf. Atj. *oera-oera*), e. s. v. raadsels of strikvragen, wier oplossing bijzondere scherpzinnigheid of min of meer ingewikkelde berekening vereischt (deze soort raadsels worden niet als de gewone raadsels, *itik-itikön*, „ingelost”, *itëboes*). Een bekende *oerö*² is: „Broes wöt akang, prök itën(d)ik, ngōk kö ipan”, waarbij men heeft te bedenken dat zoowel *b(è)roes* als *prök* twee beteekenissen hebben, dus dubbelzinnig zijn; de bedoeling is: „daar sprong plotseling een hert op, een eekhoorn werd met een lans doorstoken, kan men [dat] eten?” (antwoord: neen, want [vleesch van] eekhoorns eet men niet).

OEROE-OEROE, verv., *noeroe-oeroe*, iemd. nadoen, naäpen, napraten. *Ioeroe-oeroe é akoe*, hij doet mij na (in spreken, in de een of andere eigenaardigheid van gebaar, houding, gang enz.). *Moeroe-oeroe boeöt n djëma ibōhé*, hij doet de menschen na.

OEROEK, een kuil (waarin men bv. een boom plant), pootgat. *Ara awal rōa oeroek i mpoeskoe sō*, ik heb twee stuks (oeroek hier als hulptelw. voor *bata ng n awal*) pisangboomen in mijn groententuin staan. *Oeroek-oeroek*, valkuil, zooals er wel eens — doch niet dikwijls — in oorlogstijd gegraven worden. Werkw. verv., *noeroek*, een kuil of pootgat graven (om er een boom of

plant in te planten); noeroek tanòh, een kuil graven in den grond. Ikö malé njoeön bakō (toe, krambil), mahat bëroeroek moelō, als men tabak (suikerriet of klappers) wil planten, moet men eerst pootgaten in den grond graven.

OEROEL (Mal. oeloer), rechtens vervallen aan een ander (bv. v. e. aan A toebehoorenden buffel, als schadevergoeding voor een door dien buffel gedooden of zwaar verwonden buffel van B, indien althans B tevoren A had gewaarshuwd dat zijn buffel losliep en gevaarlijk was). Oeroel kōrōé kěn akoe, zijn buffel is aan mij vervallen, komt mij toe [als schadevergoeding voor den door dat dier gedooden buffel van mij].

OEROEM (cf. oeroep), praep.: met, ingezelschap van, aan de zijde van; door middel van. Akoe malé blōh oeroem kō koe rantō, ik ga met u naar de Kust; itēngkahné oeroem pēdang, hij hieuw naar hem met een zwaard; oeroem òpat pēkara sōbōpé, om vier verschillende redenen; iprédné oeroem basa Gajō, hij zeide het in het Gajōsch; Ampa-Kòlak oeroem Tjanè Tōa oeroem wé, òja sara pakaté, A. K. en Tj. T. kozen zijne zijde, die waren het eens. *Oeroem-oeroem*, samen, gezamenlijk, tegelijk, gelijk, even; anakkoe oeroem anakmoe oeroem-oeroem kōl, uw kind en mijn kind zijn even groot (oud); ntah kitō oeroem-oeroem blōh, kom laten wij samen gaan. *Moeroem* (intr.) zich verzamelen, bijeen zijn, bijeenkomen; samengaan, zich vereenigen, zich aansluiten bij. Glah moeroem kō koe kami, nti blōh sēsērèngmoe, kom sluit je bij ons aan, ga niet alleen; ngō moeroem djěma koe [Balé] Sěna hō, de menschen verzamelden zich [op de vergaderplaats] bij den sēnaboom. *Oeroe(b)mi* (noeroe(b)mi), verzamelen, bijeenbrengen (meerv. obj.); zich aansluiten [bij iemd.], meedoen aan, zich bemoeien met [iemds. zaken]; jō lō ioeroe(b)mi kōrō bédné, verzamel 's avonds al de buffels; nti ioeroe(b)mikō pērboeötōn ni pòng, bemoei u niet met andermans zaken; kō blōh koe rantō malé koeoeroe(b)mi, ik wil mij bij u aansluiten als ge naar de Kust gaat. *Oeroebmōn*, verzamelen, bijeenbrengen, zich doen verzamelen, laten samengaan of samen doen met, uitnoodigen om zich aan te sluiten bij; djěma limō paké òja ioeroemné si sērèngé sinō, rōndjöl oeroem-oeroem wé blōh, die 5 menschen [die in gezelschap reisden], verzochten dien alleen loopenden man zich bij hen aan te

sluiten, toen gingen ze gezamenlijk verder; i o e r o e m n é (ioeroebné) kōrōé, hij verzamelde zijne buffels; ioeroe(b)mōnkō pé anakoe siō bēdiang, laat mijn kind met jullie mede spelen. *Tēroeroem* akoe sat n ini kōrō ni pōng oeroem kōrōngkoe ini, ik heb zooeven bij vergissing karbouwen van anderen met de mijne samen gebracht. *Gōrō tēroeroe(b)mi* pērboeötōn ni djēma òja, men bemoeie zich niet met de zaken van dien man. *Gōrō tēroeroe(b)mōn* akoe kōrōngkoe, moesēmpak toe, ik kan mijn karbouwen maar niet bij elkaar krijgen, ze zijn te veel verspreid. *Ikōn si kitōdjölōi bēroeroem ilōn*, gōr' ilōn bērbagi, de visschen die wij gevangen hebben, liggen nog [op een hoop], ze zijn nog niet verdeeld; kōrō tēnaring n amaé bēroeroem ilōn, de door zijn vader nagelaten buffels zijn nog bijeen (nog niet verdeeld). *Bērsioeroem-oeroe(b)mōn*, [bij verschillende gelegenheden] zich bij elkaar aansluiten om gezamenlijk iets te gaan doen (bv. te gaan visschen). *Moeroem*, z. boven. *Poeoeroem-oeroem* pērboeötōn, telkens, gedurig meedoen aan, zich bemoeien met, andermans werk of andermans zaken, zich bij anderen, die iets verrichten gaan, aansluiten. *Pēroeroem*, de gewoonte hebbend, geneigd zich bij anderen aan te sluiten enz. *Pēroeroemōntō ilōn barang ini*, dit goed is nog ons gemeenschappelijk bezit (nog niet verdeeld); oetōn kōlak pēroeroemōntō, het groote woud is ons communaal bezit. *Tēngkoe Adji iglihné kōrō i Koening kēn pēroeroemné oeroem oerang Koening*, T. A. slachtte buffels te Koening ten teeken dat hij een bondgenootschap had aangegaan met de lieden van K.; pēroeroemōn ni langit oeroem boemi, ntah i sēsihōn, de plaats waar hemel en aarde samenkomen, ik weet niet waar die wel zijn mag; pēroeroemōn ni ödöt oeroem hoekoem, volgens [de vereeniging van] menschelijk en goddelijk recht. *Pēnoeroem* of *pēnoeroemōn* of *pēroeroemōn*, middel tot —, bewijs van bondgenootschap, — verzoening; bv. geld of geschenk dat men geeft om in een zekere gemeenschap opgenomen te worden (dan = pēmasoekōn); oeroem moepēnoeroemōn (of moepēroeroemōn), tjēréré moepētjērèn, bij 't aangaan van een bondgenootschap moet een p. gegeven, bij 't uitstooten (v. e. saudörö) moet een pētjērèn aan den rōdjō betaald worden.

OEROEP (cf. o e r o e m). *Oeroep-oeroep*, verv., *noeroep-oeroep*, met zijn velen (allen) tegelijk [een persoon] aanvallen;

- ioeroep-oeroepé akoe, zij vallen mij met zijn allen aan. Nti ntjara lëmbœ kō *moeroep-oeroep*, valt mij niet, als de koeien doen, met u allen tegelijk aan.
- OEROET, wolkstreep, bank in de lucht. Zie voorb. s. kēdoet.
- OERÖL (Mal. oelër). Oeröl lëmbœ, e. s. v. water-slangetje; zie përtoelö oeröl. *Oeröl-oeröl*, de uit aaneenverbonden latten bestaande verbindingslijn tusschen de in een woudreus geslagen houten pinnen (pating), langs welke de honigzoeker naar het bijennest klimt (die lijn, die de pating's verzekert, doet van zekeren afstand gezien aan een tegen den boom opgaande slang denken).
- OERÖM-OERÖM, e. s. v. woudvogel, kleiner dan de poenè; eetbaar; men zegt, dat vaak djin's in de gedaante van dezen vogel rondwaren.
- OERÖN (Jav. oedan, cf. oedjön en zie s. löwön), regen. Lō oerön of oerön lō, het regent; oerön òlök (of kōl), hevige regen; [oerön] rintik, zachte regen; [oerön of lō] sërëlah, regen bij zonneschijn; [oerön] bëbërtih (L) of wah-wah (G L en L), hagel; ngö tēdoeh (sidang) oerön, de regen heeft opgehouden ('t is weer helder); oerön anak boelön (G L), oedjön toenggöl (L en G L), een plotselinge hevige regenbui in het droge jaargetijde. Djëma bërapé wöih malé mënoerönön lō (of mënrō oerön), het doel van het „bërapé wöih” (een aan Alassers of de Bataks ontleende ceremonie om regen te lokken) is het te doen regenen (om regen te vragen). *Bëroerön*, in den regen loopen, zich nat laten regenen. Moesim përoerön, de regentijd (= m. timoer, de Oostmoeson). *Këoerödnön* of *oerödnön*, natgeregend (v. e. mensch of een kleedje).
- OERÖT (Mal. oerat, cf. oejöt), draad [garen, gesneden tabak]; (grof voor djikis of mani) sperma. Bë nang (bakō) sara oeröt, een draad garen (gesneden tabak). Zie tangkas.
- OES, klanknab. v. h. geluid dat men maakt om een buffel aan te drijven (cf. tjoe). Oesi (mënoesi), [een buffel] door 't geroep van oes! oes! aandrijven.
- OESAHA, arbeid, inspanning, de moeite die men zich er gens voor geeft. Oemö ini dëlé pëdih oesahangkoe ngö, sajang koetaringön, aan dit rijstveld heb ik heel wat arbeid besteed, het zou jammer zijn het [nu] te verlaten; si maan oesaha, [de geesten bij een këndoeri] die gebruik maken van wat ik voor hen [met inspanning] heb klaargemaakt (d. i. de offerspijzen).

Werkw., verv., *měnoesaha*, zich moeite geven. Akoe si *měnoesahaié* anak ini, ik ben het, die voor dit [wees] kind gezorgd heb.

OESANG, al lang gelegen hebbend, muf, overjarig, (v. padi van den voorlaatsten oogst, van tabak enz.); *běroe* (boedjang) *oesang*, een oude vrijster (vrijer).

OESI (Atj. *asòë*, zie *goelé* en *děngké*), wat vleezig is, het vleesch van menschen en dieren, tegenover de beenderen (toelön), de huid (koelit), en 't haar (djanggoet); (ook) 't vleezig gedeelte, 't vleesch van sommige vruchten (v. klapper, pinang, *kēmili*). Oesi n djantar, het vaste (niet vloeibare) gedeelte van djantar (opp. koeah n djantar); oesi ni tēnoen, het reeds afgeweven gedeelte v. e. weefgetouw; oesi ni pēndjikön, de reeds gedorschte en op een hoop in de *sěladang* (*sěrasalön*) verzamelde padi (de djēmpoeng vergelijkt men met de beenderen, toelön). Djēma òja gōrō *moesi*, deze man heeft geen vleesch [op zijn botten], is mager; *moesén kōrō ini padi òja*, deze buffel zit beter in 't vleesch dan die.

OESIK, bewegelijk, onrustig. Oesik pēdih nēmé, hij ligt erg te woelen.

OESING (G L), = koening (L), geel. Zie koening en zie ròm.

OESÖ (Böb. *oetjö*), klein (slechts in enkele uitdrukkingen i. pl. v. koetjak). Alòs oesö, een slaapmat (zie *alas*); *djögö oesö*, de kleine nachtwake (z. *djögö*); *koe-wöih oesö*, een kleine boodschap doen (fijn voor *mòntjòs*, z. *òjòh*); *nti oesö atémé*, wees niet kleinmoedig, maak u maar niet ongerust.

OESOEH, verv., (*mě*)*noesoeh*, stelen, in stilte, ongemerkt [iets doen]; *djēma mēnoesoeh*, een dief; *wé si noesoeh klam sinö*, hij heeft vannacht gestolen; *bèlaé si ioesoehé* (of *ioesoehié*), als zijn *bèla* is hetgeen hij gestolen heeft (n. l. voor den dief, zie *bèla*); *ikö oesoeh ingöté itoenén*, *ikö rěboet isangkan*, wat men gestolen heeft dat verbergt men, wat men door [straat]roof verkregen heeft daar vlucht men mee weg; *mēmangan noesoeh*, in 't geheim, zoodat anderen het niet zien, eten; *blōh noesoeh*, ongemerkt (zonder afscheid te nemen) weggaan. Sana si (*i*)*oesoehié*, wat heeft hij gestolen? *si oesoehié* (of *oesoehé*) koerik, hij heeft een kip gestolen; *akoe ioesoehi djēma klam sinö*, ik ben vannacht bestolen geworden; *noesoehi pri*, ongemerkt luisteren naar wat iemand zegt, luistervink spelen. *Oesoehön*, iets

stelen; in alle stilte, als heimelijk [iets doen], zonder feestelijkheden [een plechtigheid vieren]; oesoehönkō kōrō ni pōlan sō, koeòsah ni ngkō kasé sēpoeloeh ringgit, steel jij voor mij den buffel (de buffels) van N., dan geef ik je tien dollar; ioesoeñön padihé boeöttō 'ni, nti mi bērpriösön (of — iramén), laten wij deze plechtigheid (bv. een besnijdenis) maar in alle stilte vieren, zonder feestelijkheden (didòng enz.). *Tēroesoeh* akoe kōrō n (h) abip, ik heb bij vergissing een buffel van den habip gestolen. Görō *tēroesoehi* akoe kōrōé, kēbit pēdih pōgōré, ik kon er niet in slagen zijn buffel te stelen, de omheining was bijzonder hecht (ik kon er niet doorkomen). Ini rēta *bēroesoeh*, ikō görō bēroesoeh, ari si (i) dēmoeé, dit is gestolen goed, als hij het niet door stelen verkregen heeft, hoe is hij er dan aan gekomen? *Bēroesoehön* djéma djēdjöp kampoeng moesim lapé 'ni sinō, in alle kampoengs ging men stelen tijdens den laatsten hongersnood. *Bērsioesoehön* kōrō, elkaars buffels stelen; bērsioesoehön pri, elkaars gesprekken (geheimen) afluisteren. Ngō moesoeh lö boeöttō ini, deze zaak (een huwelijk of dergel.) wordt thans in 't geheim behandeld [te voren werd ze in 't openbaar behandeld]. *Poroesoeh-oesoeh*, al maar stelen (bv. van een opiumschuiver, die telkens weer steelt om geld voor opium te krijgen). *Pēroesoeh*, diefachtig, kleptomaan. Oepoch ini *pēnoesoehönkoe*, deze kleederen heb ik gestolen; kampoeng ini [tēmpat] pēnoesoehönkoe, in deze k. pleeg ik dikwijls diefstallen.

OESOEL, de Moslimsche geloofsleer. Kitöp oesoel, werk over de geloofsleer. Zie ook s. asal.

OESOER (Ar. 'oesjr, eigenl. de tienden), naam voor verschillende heffingen der rōdjō's, o.a. een door den vader des bruidegoms aan den rōdjō der bruid voor de huwelijksluiting verschuldigd honorarium van 1 à 2 dollars: (ook) een aan de Atjēhsche tolkantoren geheven invoerrecht op buffels (ook ödöt genoemd, z. a.); (ook) de belasting, welke de Gajō's volgens de overlevering aan den Vorst van Atjēh schuldig waren: Kēdjoeroen si òpat oesoeré koe rōdjō Atjéh, de vier Kēdjoeroens zijn belasting (in geld) schuldig aan den Vorst van Atjēh (men beweert dat deze oesoer eens in de 3 jaar opgebracht moest worden, maar feitelijk ± eens in de tien jaren opgebracht werd); ook de belasting op den verkoop van opium in het klein (één dollar per bol) heette oesoer.

OESÖK, het weeke merg in den stam van sommige boomen

en planten (bv. pinang, klapper, arèn, bangsök-boom enz.); de weeke, halfvloeibare kern van sommige lekkernijen, die meestal omsloten is door een laag meel (bv. lëpat, rëroem of bahroem enz.).

OESÖR, e. s. v. gras met zeer welriekenden wortel, die in den haartooi (als tadjoek) gestoken wordt (Mal. akar wangi).

OETANG I (opp. idō), schuld, geldschuld, debet; wat men aan iemd. verschuldigd is. Mëkoenö kati görö ibèrikam oetangmè koe akoe, waarom betaalt ge mij Uw schuld niet; oetang bërbër, pindjöm gëmbali, schuld betaalt men, wat men geleend heeft, geeft men terug; oetang ara òpat përkara: kësä oetang mas. këdoeö oetang kata (of djandji), këtigö oetang darah (of rajòh). këmpat oetang njawa, er zijn vier soorten van schuld; 1°. geldschuld, 2°. schuld wegens een gegeven woord of belofte, 3°. bloedschuld (wegens een verwonding), 4°. levensschuld (wegens moord); oetang koe anak òpat përkara, de (hoofd)plichten [van den vader] jegens zijn kind zijn vier in getal (nl. toeroen mandi. isërahön mëngadji, imëdjëlisön en ikërdjön); oetang-poetang = oetang-pidō, schuld en inschuld, schuldvorderingen onderling; sëpërti oetang n ikön oetangé, hij heeft zooveel schulden als een visch (een visch heet veel schuld te hebben aan dengeen die hem vangt, omdat daartoe veel en vrij ingewikkeld gereedschap, vischtuig, noodig is); doedoe k — of koendoel oetang. pandeling zijn bij (koe) iemd. wegens schuld (totdat de schuld is aangezuiverd). Oetangi (noetangi), aan iemd. [geld] leenen, iemd. [iets op] crediet geven (verkoopen) [iemd. voor een zekere som] debiteeren: wé malé koeoetangi sëpoeloeh ringgit. ik zal hem 10 d. leenen; Pëngoeloe Boekit blòh koe Pinding. malé noetangi oerang Pinding limö tóil sara òlang, sòböp boeöté salah, de P. B. gaat naar P. om de lieden van P. te debiteeren voor (d. i. een boete op te leggen van) 5 tail per huisgezin, omdat zij zich aan een vergrijp hebben schuldig gemaakt. Sëpoeloeh ringgit ini koeoetangön koe kō, deze 10 d. leen ik aan jou (deze blijft ge mij schuldig); akoe noetangné koe pòlan sō, ik heb het (geld) aan N. uitgeleend. Ipoetangé djëma misöp sara krak pioen, hij verkocht aan een opiumschuiver een bol opium op crediet (dus zal hij lang op de betaling kunnen wachten); ara ipoetang oerang Isak oe-

rang Naloen, ibëlié kōrō rōa, een man van Isak verkocht aan iemand van Naloen twee buffels op crediet; ipoetangé djëma bédné, hij gaf aan alle menschen geld te leen (verkocht hun op crediet); ipoetang-(n)é (= ioetangné) mēñkaté koe djëma, kati tir lagoet, hij verkocht zijn koopwaren op crediet, opdat ze snel van de hand zouden gaan. Ngö tēroetang akoe koe Aman Djata, ik ben bij A. n Dj. in de schuld geraakt (bv. ik kocht op crediet van hem twee buffels, om die naar de Kust te brengen en daar te verkoopen, doch de dieren stierven onderweg). Temoeloek görö tēroetang, men mag aan een slaaf geen geld leenen. Görö tēroetangi djëma tjoelös, aan een schelm moet men geen geld leenen of crediet geven. Ngö tēroetangön akoe oepoehkoe koe djëma bangi, ik heb bij vergissing mijn kain op crediet aan een opiumschuiver verkocht. Bēroetang kam koe akoe limö töil sar'òlang, gijl. zijt aan mij schuldig (ik leg ulieden eene boete op van) ò töil per gezin (zeide Pēngoeloe Boekit, toen hij de lieden van Pinding kwam beboeten, zie boven s. oetangön). Bērsioetangön, elkaar wederkeerig geld leenen (n.l. niet geven, wat onder saudörö's als minder gepast wordt beschouwd). Akoe moetang koe wé, ik ben hem geld schuldig; si moetang, de debiteur (= mpoe n oetang; opp. si bēridō = mpoe nidō). Pēroetang, veel (dikwijls) schulden makend. Poetang-oetang djëdjöp lēngkèk soeara 'ni, hij maakt overal, in alle hoeken en gaten, schulden (leent bij jan en alleman geld). Pēroetangön, iemands crediteur (opp. pēridōn); pēroetangönkoe ngö g'èh manè, mijn crediteur is gisteren al gekomen [om te manen].

OETANG II (G L, grover dan oetoeh, fijn is pērnjawan), pēnis. Oetang namamoe [kōl], -een scheldwoord.

OETARA, het Noorden. I si oetara, waar is het Noorden?

OETJAK, speelvorm van koetjak, klein; ook veel als eigenaam gebezigd. Oetjak ilòn anakkoe, mijn kind is nog klein.

OETJÖ (Böb.) = oesö, z. a.

OETJOEH, klanknab. v. 't geroep waarmee jagers de honden opjagen en aanvuren, zie tjoeh.

OETJÖP, iemands lot, fortuin (cf. dërëdjöt, oentoeng, ödjöl, roh en tēnirō). Lèn oetjöp koe ari djëma si dëlé 'ni, mijn lot (toestand) is anders (minder gelukkig) dan dat (die) van de andere men-

- schen hier; *görö tēntoe oetjöp koe ilōn*, ik weet nog niet wat mijn lot zal zijn (bv. of ik hier zal blijven dan wel dat 't lot mij elders heen zal voeren).
- OETOEI (grof, cf. *oetang*; fijner is *pěrnjawan*), penis; (ook) de angel van *lēbah*, *gěgōjōng* enz.
- OETOENG, meestal *oeloch oetoeng*, e. bamboesoort, bamboe *bětoeng*, waarvan o.a. pijlen voor het blaasroer gemaakt worden en die ook voor watervaten (*lōnggō*) enz. dient. *Mata n oetoeng kēmiring ni tjěrka kō*, jij hebt oogen [even nutteloos] als [de kwast in] de bamboe *bětoeng*, en ooren als die van het spinnewiel, d. i. jij ziet noch hoort iets.
- OETOES (cf. *pandé* en Jav. *poetoes*), bedreven, deskundig; deskundige, baas in iets. *Wé ngō oetoes běrboeöt bēsilo*, hij is thans bedreven in 't verrichten van allerlei (spec. de landbouw-)werkzaamheden; *oetoes* (G L: *pandé*) *něpa*, bedreven in het pottenbakken; *oetoes n oemah* of *oetoes*, de oetoes bij uitnemendheid, de bouwmeester, architect, die bedreven is in 't bouwen v. e. huis volgens de oude adat en met de daarbij noodzakelijke ceremoniën (bekend is de oetoes *Mōdjōn* van *Pěnarōn*); *oetoes noekir*, houtsnijder.
- OETOET (Mal. *kěntoet*), veest, wind. *Moetoet*, een wind laten. *Oetoeti* (*noetoeti*), tegen of vlak bij iem. een wind laten (wat onbeleefd is).
- OETÒK I (Mal. *oetak*), ^{1/} de hersenen (*oetòk n oeloe* of *oetòk*); ^{2/} het merg in de beenderen (*oetòk n toelōn*). *Ngkip oetòké*, hij is schrande; *sōh oetòké*, hij is dom, een leeghoofd; *oetòk-oetòk oedang ikoe wōihné*, hij poept garnalenhersens, d. i. zijn excrementen zijn bloederig met wit slijm er in.
- OETÒK II (Atj. *oetòs*, gewend, gewoon). *Bangi oetòk*, hevig aan de opium verslaafd; *toeō oetòk*, stokoud.
- OETÖM, brandhout. *Oetömi* (*noetömi*), [de keuken] van brandhout voorzien, meer brandhout [op 't vuur] doen, [iemd., bv. zijn vrouw] met een stuk brandhout afrossen. *Si bėbėroe tēngah bėroetöm koe boer sō*, de meisjes zijn juist naar het gebergte brandhout halen. *Bėrsioetömōn*, elkaar met brandhouten te lijf gaan, elkaar afrossen (v. knapen). *Badjoe pėroetömōn*, [eenvoudig of oud] baadje dat de vrouw of het meisje aandoet om brandhout te halen, d. i. *badjoe sėlaloe*. *Boer pėroetömōnkoe*, de berg waar ik geregeld brandhout ga halen.
- OETÖN, bosch, woud. *Oetön kōlak* of — *loeös* of — *kōl*, (ook) *oetön rimbō*, het groote woud, het

oerwoud; akoe malé bĕrgĕtah k' oetön sō, ik ga naar 't bosch gĕtah zoeken. Zie blō, kajoe, koe-koer, koerik.

OETÖS, de touwvormige banden, het (zilveren) zeel van de tōpōng bĕriling-iling genaamde slappe armbanden.

OEWAH, vrucht, zie wah.

OEWAK, medicijn, zie wak.

OEWĒN, zie wĕn.

OEWÖN, zie wön.

OEWÖP, zie wöp.

OEWÖS, bekommerd, bezorgd, medelijdend, zie wös.

OEWÖT, zie wöt.

P.

P = pĕ- of poe-, vóór met een klinker beginnende grondwoorden.

PA (Atj. pha, Mal. paha, dij), oorspr. een goudgewicht, eigenl. $\frac{1}{4}$ töl = 4 mas goud; tegenwoordig bedoelt men er een dollar mee, doch slechts in ouderwetsche uitdrukkingen gebezigd. Toedjoeh töl sĕpa, $7\frac{1}{4}$ töl (om den bruidschat officieel aan te geven); isalahi akoe sĕtöl sĕpa, ik ben met $1\frac{1}{4}$ töl, d. i. 5 dollars, behoet. Zie töl.

PAAM, zie paham.

PAAN of pan, in alle afleidingen geheel = pangan, eten. Sommige afleidingen van paan (pan) hebben die van pangan verdrongen. Zie pangan.

PAAT, zie pat.

PADANG, n. v. e. kampoeng en v. e. rivier in G L. Padang palis, en padang ralis, twee grassoorten, die men bezigt bij het mboeang siöl (z. siöl), bij de „verkoeling” (zie tawar) en voor panggir nasoe (z. panggir). Zie pĕpadangön.

PADI I, ook *padih* of *padihé*, ook *adi*, *adih* of *adihé*, zelden *pĕdi*, (adv., staat achter het woord waarop het betrekking heeft; in den regel met concessieve kracht, aanduidende bv. dat minder geëischt wordt dan rechtens zou kunnen verwacht worden, of dat door 't voorgestelde een moeilijkheid opgelost, een bezwaar uit den weg geruimd wordt) maar, slechts, wel, dan maar (ongeveer 't Mal. sadja). Akoe padi blōh, kō görō dalih, ik zal wel gaan, 't is niet noodig dat gij gaat; akoe padi nōsé oe-

mah 'ni, ik zal dit huis wel bouwen; amakoe padi taloekam koe ini, roep mijn vader maar hier; imērēsah ini padih akoe, ik zal hier wel (laat mij hier maar) in de mērēsah blijven; rōa ringgit padih òsahkam oepahé, geef mij maar twee d. als loon daarvoor (meer eisch ik niet); ni akoe arangé padih, mij blijve alleen de houtskool; kēn temoeloekmè pēdi akoe, laat ik maar uw slaaf zijn; ikō gōrō padihé wé blōh, kitō padi blōh, als hij niet gaat, dan zullen wij wel gaan; gōrō toerah padihé wé mēra, het is niet absoluut noodzakelijk dat hij er toe genegen zij, hij behoeft niet bepaald te willen (als hij niet wil is het ook goed).

PADI II, ook *padih* (= adi, adih en ari), redewoord om ons „dan” of „in vergelijking van” uit te drukken. Padi(h) akoe kōlōn kō, jī bent grooter dan ik; padih oemah òja djērōhōn ini, dit huis is mooier dan dat huis; [dē]lèn pēmētihōn goeroe ini padi goeroe sō, deze goeroe is kundiger dan gene.

PADOEK, 1/ houten klos, waaromheen het touw gewonden wordt, dat de visscher, vooral die welke nēkik bērdē-dōm (z. dēdōm), als lijn gebruikt (= tamangan); 2/ (Atj. padōk*), de dunne, platte steen, die bij het bērpadoek genaamde knikkerspel volgens bepaalde regelen in drie achtereenvolgende gaatjes geworpen moet worden. *Bērpadoek*, dat knikkerspel spelen.

PADOEL, zie trōng.

PADOELI, ook pēdoeli en pērdoeli (Mal. pērdoe-li), verv., *mēmadoeli*, met negatie: niets geven om iemd. (cf. irō). Gōrō ipadoelié naè bōnōdné, hij geeft niets meer om zijn vrouw.

PADOK (Atj. padōk*), [door eenig voorwerp] tegen zon, wind enz. beschut, verscholen, (cf. alap en alōp). Tēmēndōp koe si padōk*, zich verschuilen; boelōn sō bētsi padōk-padōk pōra, de maan is eenigszins [door wolken] aan 't gezicht onttrokken, verduisterd. *Padōki* (mēmaddōki), iemd. of iets aan 't gezicht onttrekken.

PAZE (Atj.), de tokè* of gekko. Er zijn niet veel van deze dieren in G, althans niet in de bewoonde streken.

PAËDAH of *pēdah* (Ar. Mal. faidah), nut, voordeel. Gōrō ara paèdahé, het levert geen voordeel op, heeft geen nut.

PAHAM of *paam* of *pam* (Ar. faham), begrip, begrijpend. Koerang paham akoe, ik begrijp het niet goed;

salah paam akoe, ik heb het verkeerd begrepen (opgevat). Zie rësam II. *Ipa(a)mé ngö akoe blōh*, ata gö rō, hij meende dat ik al op weg was, maar 't is niet zoo. *Görö tērpa(a)m akoe masalahé*, ik kan de bedoeling van zijn strikvraag niet vatten.

PAJA, moeras. *Paja kërlop*, een moeras waar men onverwachts tot aan de knieën inzakt; *paja oembō* (of *p. oejoeng*), moeras, waarvan de bodem op en neer beweegt als men er op loopt. *Moepaja*, een moeras (drassige plek) vormend (bv. v. gestort water op den grond). Vele moerassen hebben eigennamen, als *Paja Ilang*, *Paja Kōlak* enz., en een aantal pëdoesoenōn's en kampoengs ontleenen hun naam aan een zich daar bevindend moeras, als: *Paja Daloe*, e. pëdoesoenōn in D; *Paja Djagat* of *Paja Djögöt*, e. pëdoesoenōn in Isak (D) en een ten Z. van Pëgasing (L); de laatste, die het geheele stroomgebied van de Wöih n Arèh omvat, wordt verdeeld in *Paja Djögöt Döröt* en *Paja Djögöt Was*; *Paja Lintang*, e. ladangcomplex van Krambil Paloeh (D); *Paja Rangs*, e. gehucht van rijstvelden, even benedenstrooms van *Paja Djögöt Döröt*, aan de andere zijde van de Wöih n Arèh gelegen; *Paja Rōdjō*, een complex van rijstvelden bij Këbajakan (L); *Paja Toempi*, e. pëdoesoenōn bij Bëbōsōn, en e. aroel daar.

PAJAH (cf. hëk, kědjang, lětih), vermoeid, het moeilijk hebbend, moeite hebbend, moeilijk, zwaar; ernstig [ziek]. *Akoe nangkōki boer, ngö pajah*, ik heb een berg bestegen, ik ben er moe van; *toeloe batang krambil koetōik(i), ngö pajah akoe*, ik ben [achtereenvolgens] in drie klapperboomen geklommen, nu ben ik moe; *wé tēngah pajah*, hij is gevaarlijk ziek; *pajah pëdih dënë ari Isak koe Mëlaboeh*, de weg van I. naar M. is erg moeilijk (vermoeiend); *pajah mērah mas, pajahōn ilōn mērah èlēmoe*, het is moeilijk om geld te winnen (verdienen), maar nōg moeilijker is het om wetenschap zich te verwerven. *Pënajah*, geld [dat men iemd. geeft] voor [door hem] genomen moeite (bv. aan een jongen die een boodschap heeft gedaan).

PAJŌ of *moepajō*, heesch. schor (omdat men zijn stem heeft geforceerd, bv. bij bërdidōng of bij het dikiren). *Pajō-pajō*, van nature schor.

PAJOE (cf. lagoet), gewild, gemakkelijk van de hand gezet. *Ngö pajoe mēnëkatkoe mbèh*, al mijn koopwaar heb ik al verkocht; *anak koe gö rō pajoe koe sih pé [blōé]*, mijn zoon wil niemand tot schoon-zoon hebben, mijne aanzoeken voor hem vinden nergens

een gunstig onthaal; ringgit ini görö pajoe, deze dollar wordt niet aangenomen, is valsch; ngö kö pajoe primoe têngah a, heeft men uw raad (voorstel) van onlangs al gevolgd; moetoeroet-pajoe (of bër-sitoeroet-pajōn), elkaar wederkeerig wat toegeven, onderling harmonieeren (v. man en vrouw). *Pajōn* (mēmajōn); *pajōnkō pé mēnēkatkoe* ini, zorg gij dat deze mijne koopwaren van de hand gaan. *Bërsipajōn*, elkaar wat toegeven, trachten in eensgezindheid samen te leven (v. man en vrouw). *Pēmajoe*, vrede-stichter (tusschen twistenden), persoon, die [koopwaren] goed van de hand weet te zetten.

PAJOENG, pajoeng (uit Poelō Pinang ingevoerd), minder als zonne- of regenscherm dan wel voor de deftigheid gebruikt bij feestelijke gelegenheden (bv. *mbah böi, mbah përatōrōn, niriraja*). Pajoeng *kēmēka* of *kamka*, p. van zijden damast; p. *kērtas*, papieren p.: p. *sētra*, zijden p., zie *pēpoesōrōn*. *Kampoeng Pëngoeloe Pajoeng*, n. v. e. kleine kampoeng van Samar-Kilang (D), die van uit de Doesoestreek bevolkt is, en waarvan de rōdjō, evenals die van Niwōr in de Doesoen. Pëngoeloe Pajoeng heet. *Pajoengi* (mēmajoengi), iemd. (bv. den bruidegom) een pajoeng boven 't hoofd houden. *Bërpajoeng*, met een p. op. *Asap ni bēdil moepajoeng*, de kruitdamp nam als 't ware den vorm van een pajoeng (bedoeld is: een kringvorm) aan.

PAK-POEK, klanknab. v. e. herhaald kletsend geluid. *Pak-poek igoeōsié anaké*, klets-klats! sloeg hij zijn kind; *mbēh pak-poek djēmamaté*, de menschen stierven bij hoopen.

PAKAN, voeder (voor dieren): de inslag bij het weven (het garen van den inslag wordt om een spoel, *sēkli*, gewonden); geluksteeken op Atjēhsche dollars (bv. een wratje, koentoet, dicht bij den mond van den op den dollar afgebeelden kop; men zegt: dit is voeder, eten, dat dicht bij den mond zich bevindt, en dus teeken van goed levensonderhoud). Kloemit *kēn pakan ni koerik*, rijstgruis dient tot kippenvoer: *pakan ilang* en *pakan itōm*, namen van weefpatronen (*ragi*), met rooden en met zwarten inslag. *Pakadni* (mēmakadni), [dieren] te eten geven, voeren. *Ringgit bërpakan djērōh kēn inōn kipé*, een dollar met een pakan genaamd geluksteeken is geschikt tot inōn kipé (zie inō). *Pēmakan*, lokaas (in den oorlog: 3 of 4 lieden, die vooruit gezonden worden, terwijl de troep in hinderlaag ligt; als de vijanden die „pēmakan” aanvallen, werpt de hoofd-

troep zich onverhoeds op hen); pëmakān (ook pakan) ni pëndjörö, een hond of geitje, dat men als lokaas in een tijgerval plaatst. Pëmakānön ni koerik, de plaats waar de kippen gevoerd worden (de alaman of onder het huis); ini brawang pëmakānönkoe, in deze kolk werp ik dagelijks voer [voor de daarin aanwezige groote visschen, om ze later, als ze mak zijn geworden, zonder moeite te kunnen vangen].

PAKANG, n. v. e. riviertje op den weg van Sëroelö naar Samar-Kilang, waaraan *Kala Pakang* gelegen is.

PAKAT (Ar. Mal. moewâfaqat), overleg; overleggen. òja bédné sara gënap sara pakat, die zijn allen één van zin, het allen eens; koenö pakattö ini bësilö, wat moeten we nu besluiten (aanvangen); bëta pakaté manè, zoo heeft hij gisteren afgesproken; akoe ngö pakat oeroem wé malé blöhh, ik heb al met hem afgesproken om weg te gaan; rëndjöl wé pakat sabi dirié, toen overlegden zij onder elkander. *Pakati* (mëmakati), overleggen met iemd., iemd. een raad geven, trachten over te halen, bepraten; ipakatié akoe blöhh, hij heeft mij overgehaald om te gaan; ipakati Sëmpandir djëma lèn koe wan karoeng sinö, S. bepraatte een ander om in dien zak te gaan. *Ipakatönkö* koe djëma bédné iglih körö malé noeroednön oendjoek, overleg gij met de menschen om een buffel te slachten en overeen te komen [het bedrag van] den bruidschat te verminderen (zeide weinige jaren geleden Këdjoeroen Moedö Pëtiambang tot zijn toeö; de këndoeri werd gehouden, maar practisch verminderde de oendjoek niet). *Görö tērpakati* djëma òja, die man is niet te raden, (of ook) men moet met hem niet raadplegen (hij is niet te vertrouwen). *Bērpakat* i sagi ni mpoes siö koeëngön djëma òja, ik zag die lieden samen (in 't geheim) overleggen in den hoek van dien groententuin daar. *Bērsipakatön*, in gemeen overleg handelen, in goede verstandhouding tot elkaar staan. *Moepakat* (of *m(ē)pakat*) kitö këndoeri lang koe blang sō, laten wij overeenkomen morgen een këndoeri te houden op het blangterrein ginds. Zie ook gënap.

PAKÉ, ^{1/} persoon, man, vooral als telmaat voor menschen; ^{2/} vreemde(n), niet tot hetzelfde geslacht behoorend als de spreker; ander, anderen (cf. pōng, djëma en oerang). Si mböhh këkëbörön sara paké, si mënöié sara paké, een vertelt, een ander moedigt hem aan door telkens ö! ö! te zeggen; mësaüt djë-

ma sara paké, een man (iemand onder de aanwezigen) antwoordde; piön paké si blōh sinō? — Ara pitoe paké, hoeveel man zijn zooveen gegaan? — Zeven man; ikēdiki pōng paké a, die man werd uitgelachen; òja oemah n paké koe sō bédné, ini blah dirintō bédné, dat daar in gindsche richting zijn allen huizen van vreemden (tot een andere blah behorende lieden), deze hier zijn alle [huizen] van ons eigen geslacht; akoe oemō paké oeroem wé, ara roeh biak pōra, wij zijn elkaar niet geheel en al vreemd, maar nog in de verte aangetrouwde familie van elkaar; paké ini ngō mbèh blōh, kitō mi wō rōadntō taring, de anderen zijn reeds allen weg, wij met ons beiden slechts zijn nog achter(over)gebleven. *Paké ini*, (ook *paké 'ni* en *paké'ni*, cf. tēta hakoē), in L in bepaalde gevallen wisselwoord voor a ma-inō, a ma of inō (wanneer men in hun afwezigheid tot volwassenen van hen spreekt; paké ini ngō bēnasa klam sinō. — Sēsihōn? — Si bōnōn, mijn ouder is vannacht gestorven. — Welke uwer ouders? — De mannelijke (mijn vader); akoe malé blōh koe Idi, ntah maté akoe lang sō, oeripikō lō paké ini glah djērōh², ik ga naar L, als ik misschien daar mocht komen te sterven, zorg gij dan goed voor vader en moeder (zegt de oudere broer bij 't afscheid tot den jongeren).

PAKIR (Ar. faqîr), behoeftig, een behoeftige; (meestal gebezigd in de samenstelling) *pakir-měskin*, ^{1/} behoeftige, ^{2/} iemand die trouw zijn godsdienstplichten vervult, dus ook verondersteld wordt goed met die plichten bekend te zijn (± Jav. santri), en daarom ook recht heeft op djakat en pētērah (eigenlijke armen worden nagenoeg alleen onder de dobbelaars en opiumschuivers gevonden, welke lieden nooit aanspraken op djakat en pētērah kunnen doen gelden). *Pēpakirōn* koe rōdjō, een „armengeld” voor den [afgezetten] rōdjō, zie hangat.

PAKOEK (Atj. pakō²), verv., *měmakōek*, iemd. verleiden, overhalen, verlokken (cf. pōdōn). *Ipakoekié* akoe bēroembé oeroem wé, hij heeft mij verlokt om in oembé-verhouding tot hem te treden; *ipēpakōeké* akoe, tapé gōr' akoe mēra, hij tracht mij maar steeds (telkens) over te halen, maar ik wil niet.

PAKSA I, jaargetijde (= moesim). *Paksa kēmārō*, het droge jaargetijde; *paksa pēroerōn*, de regentijd; *kōna pēdih paksa bēroemō ini*, 't is [dit jaar] een mooie landbouwoeson; ah roeh koe atadni

- paksa langkahkoe, wel ik ben juist op 't goede oogenblik hier gekomen, ik val met mijn neus in 't vet.
- PAKSA II, verv. *mëmaksa*, dwingen (cf. *sapih*). *Ipaksaé akoe blōh*, hij dwong mij te gaan.
- PALANG (G L), = boengö n tjékala of boengö n téré. Zie téré.
- PALIS (Atj. *paléh*, cf. Mal. *palis*), ongeluk; ongelukkig, rampzalig; ellendeling, dikwijls als scheldwoord gebezigd. *Lah, anak ni palis lö kō, ach*, jij bent een ongelukskind; *k'oenoehön kō wō, Sëmpan-dir palis*, ik zal je dooden, ellendeling van een S.; *èh plandoek palis*, plandoek *tjëlaka*, ach, ellendeling van een plandoek; *kapir palis*, rampzalige ongeloofige; *lōwōdni palis toeah*, tegenover ongeluk staat geluk.
- PALIT (cf. *salit* en *tjalit*), veeg of smeer (met den vinger of een stukje hout). *Kapoer sara palit* (of *tjalit*), één veeg [met den vinger] sirihsalk (benodigd voor één sirihspruim). *Palitön* (*mëm alitön*); *ipalitiné kapoer koe salakkoe*, hij smeerde kalk op mijn gezicht (voor de grap, v. e. *impöl*).
- PALÖ of *oejöt palō*, e. s. v. groote slingerplant, waarvan de vruchtjes gegeten worden.
- PALOE LALAT, een knoop aan 't uiteinde v. e. touw of in een touw, om te beletten dat het door de opening waarin het steekt, teruggaat.
- PALOEH, dal, laagte, laaggelegen. *Akoe malé koe paloeh, kō koe boer*, ik ga dalwaarts, naar beneden, gij gaat bergwaarts, naar boven. *Tampoer-Paloeh*, Beneden-Tampoer (tegenover Tampoer-Boer, Boven-Tampoer), zie boer; *paloeh Ama n majak Djaran bëdidòng pòra ibōh Radjim*, A. Dj. heeft in 't bëdidòng 't wel wat afgelegd tegen R.; *ipaloehön* (n) *oemah koe oemahé*, beneden mijn huis ligt het zijne.
- PALOENG, een spleet over de lengte van een langwerpige rond voorwerp (bv. een boomstam). *Moepaloeng lö lëlapèdné*, er zijn holten in zijn flanken, de lijn van zijn flanken is concaaf (tengevolge v. ziekte). *Paloengön* (*mëm aloengön*); *ipaloengné oeloeng kajoe*, hij vouwde een blad zoo dat er in 't midden een holte in kwam (waarin water kon gegoten worden). *Paloengön*, (subst.) trog; *paloengön n asoe*, een bamboe, één geleding lang, van boven gespleten, dienende als etensbak voor de honden; *paloengön ni gëtah*, lange houten gootvormige bak, waarin het door uitpersing verkregen vocht (*gëtah*) van de gambir wordt opgevangen; *paloengön*

ni pras, een dergelijke houten bak, waarin het met behulp v. d. wingön uitgeperste suikersap wordt opgevangen; paloengön ni wöih (G L, = bëlboek L), een holle boomstam of bamboe, van boven open, als aquaduct, z. bëlboek; prau moepaloengön görö djëròh, moerah moekaram, een prauw, die al te sterk uitgehold is (dus te smal is, te smallen en te ronden bodem heeft) is niet goed, die kan licht omslaan.

PALOET. *Moepaloet-paloet*, doorengestregeld, in de war (v. touw of garen); met veel bochten en krommingen, moeilijk te vinden (v. e. weg); ingewikkeld, verward (van een verhaal). *Paloeti* (mëmaloeti); ipaloetié pringkoë. hij maakt mij in de war (door mij telkens in de rede te vallen).

PALÖK n. v. e. pëdoesoënön van lieden van Pënampakan (G L).

PAM, zie paham.

PAMAH (L). *mamah* (G L), in den mond fijngekauwde, gekookte rijst, die daarna in een kommetje uitgespuwd wordt om ze aan een klein kind te voeren, gekauwde rijstpap; (fig.) lessen en vermaningen van ouders aan kinderen. *Pamahi* of *mamahi* (mëmamahi), [een kind] pamah voeren, vermaningen geven. *Ipamahön* ama oeroem in ð koe akoe ingöt oeroem përatoerön, mijn ouders hebben mij onderricht in de traditiën en de gewoonten [van ons volk].

PAN, zie paan en pangan.

PANAH I. Panah n kiding, het gedeelte van den voet boven de hiel (saka), dikwijls = oejöt kōl, Achilles-pees. *Panah Boer* en *Panah Paloeh*, n. v. twee djamboers, tegen de helling v. d. Babah Angèn, op den weg van Lam Bajōng naar Blang Rakal, gelegen.

PANAH II, verv.. *mëmanah*, met een hefboom (die dan *pëmanah* heet) oplichten, lichten, (vooral) [de stijlen v. e. huis (en daardoor 't huis)] waterpas zetten door, met behulp van een soort hefboom, een paar stijlen op te lichten en er een neut (këkoendoelön) van de gewenschte hoogte onder te schuiven. *Ipanah(n)é* soejön noemahé, hij heeft de stijlen van zijn huis opgelicht en waterpas gezet.

PANAM, zie itöm —.

PANDAK (Atj. paneu^s, slechts in enkele uitdrukkingen, cf. kōnöt), kort. Röm pandak, e. s. v. padi, met korte korrels. Zie papan pan(d)ak.

PANDAL (opp. padök en alap of alòp), open, vrijgeleg (v. e. plaats waar men vrij uitzicht heeft en ook

van alle kanten zichtbaar is); (ook) levendig, druk, net ingericht (van een plaats waar menschen wonen; opp. doesoen). Koe si pandal² ini, nti koe si padòk² a, kom hier waar men je goed zien kan, ga niet daarheen waar je aan 't gezicht onttrokken (niet goed zichtbaar) bent. *Moepandal* (dikwijls verbonden met moebandar), zie bandar; djěma běrsibědilön moepandal-pandal, de lieden die op elkaar schoten gaven zich geheel en al bloot (om hun dapperheid te toonen). *Ipandalné pěrboeötödné* (prié), hij handelde (sprak) openlijk, in 't openbaar, zoodat ieder het zien (hooren) kon.

PANDANG, verv., *měmandang*, beschouwen, oplettend kijken naar; (ook) [met een geweer of blaasroer] op een doel aanleggen (in deze bet. ook *pěnděng*). *Ipandang bětuelé oeroem gědòké*, men zie oplettend toe of het recht dan wel krom is (ook in fig. zin); *ipandangé moelō oedjoeng nioengé*, hij kijkt eerst oplettend naar de punt van zijn neus (bij de ceremonie van het *nanngkap langkah*).

PANDÉ (cf. oetoes), knap, bedreven, in staat tot; handwerksman, iemand die een ambacht verstaat, (spec.) smid. *Akoe gōrō pandé mērahé*, ik ben niet in staat het te zoeken; *pandé basa Atjéh*, het Atjěsch machtig; *pandé běr pri*, goed ter tale, bedreven in 't spreken; *pandé běsi*, ijzersmid (v. landbouwgereedschappen en wapens); *pandé mas*, goud (en zilver-) smid; *pandé nēpa*, in GL = oetoes *nēpa*. *Pandé Kòdjani Pěparik maté moetelōng*, de [goud]smid Kòdjani te P. is in de vlammen omgekomen (verbrand); *Pandé Ēbani Pòrang gōrō sah pénlěbihié* i was ni gěloeng Gajō *kěpandědné*, in 't geheele Gajōland is er niemand die den wapensmid Ēban van Pòrang in kunstvaardigheid overtreft. *Kěpanděn*, bedrevenheid, kunstvaardigheid; *wé dēlé pědih kěpandědné*, hij is in vele ambachten bedreven, kan van alles maken.

PANDIR of *Si Pandir*, zie *Sěmpandir*.

PANG, zie timoen.

PANGAN, en *paan* of *pan*, verv., *mangan*, *maan* of *man* (van menschen) en *měmangan*, *měmaan* of *měman* (v. dieren en voorwerpen), eten; *mangan* of *maan*, eten, maaltijd houden (waarbij altijd stilzwijgend *krō*, rijst, als object. gedacht wordt); *akoe malé maan běsilō*, nu ga ik eten, den maaltijd nuttigen; *mangan běr oembé*, zie *oembé*; *mangan [koe] pasir* (G

L), mangan koe wöih (L), een soort picnic gaan houden op een geschikte plaats aan den oever v. e. rivier (wat men wel doet na afloop v. d. rijstoogst of ook als er veel visch is, cf. Atj. meuramiën); mangan (maan) përsoempahan, [tengevolge van de verwensching van een der voorouders] verboden spijs eten; man toebö of (euphem.) man sädöp, vergif nuttigen (zie toebö en sädöp, cf. tërpan); mangan bërdädös, zie dädös; kambing mëmaan blö, de geit eet sïrih; akoe nëkik görö mëra mëmangan, ik visch [met een hengel] maar de visch wil niet aanbijten; kōrōngkoe görö mëra mëmangan naè, sakt bangé, mijn buffel wil niet meer eten, misschien is hij ziek; loedjoengkoe görö nè mëmangan [oek], mijn mes is bot, wil niet goed meer [haar] snijden; djëma këbö l görö (i) pan loedjoe, een onkwetsbaar mensch wordt niet gewond door blanke wapenen; görö ipan pëkajan djëma òja, niets staat hem (of haar) goed, niets kleedt hem; ipadné blö n anakkoe, hij heeft voor zijn dochter het huwelijksaanzoek van mijn zoon aangenomen (zie blö); ipan riroe anakoe bësilö, mijn kind heeft de pokken; ikö k' oetön pan koelö mi kō, ikö koe wöih pan böjö mi kō, als ge naar 't bosch gaat, moogt ge dan door een tijger, als ge naar de rivier gaat, door een kaaiman verslonden worden (een verwensching); görö ipan akalkoe, — atékoe, — këkirökoe, — bëtjarakoe, — rasakoe, ik kan niet gelooven dat; görö ipan akalkoe ngök itös grëta api koe Gajö, ik kan niet gelooven dat men een spoorlijn naar het Gajöland zou kunnen aanleggen. *Panga(d)ni*, *padni*, eten van, geheel en al opeten (meerv. obj.), [een vrouw] genieten, met haar sexueelen omgang hebben (zie sub badö); ipadnié krōngkoe mbèh, hij heeft al mijn rijst opgegeten; ikö têngah prang, pënan ni rödjö panglimö tjik si madnié, in oorlogstijd geniet de panglimö tjik de inkomsten v. d. rödjö; ipadni lō salakkoe, ik heb zonneproeten op mijn gezicht; manoek òja mangan(d)ni wah n kajoe, die vogel eet vruchten; wah dëlé òja ngö mbèh ipadnié, al die vruchten heeft hij opgegeten; ngö ipadnié si bëbëroe sō, hij heeft dat meisje al genoten. *Panga(d)nön* of *padnön*, iemd. of iets opeten; koepanganön kasé kō, këné koelö noenggörn kambing, wacht ik zal je verslinden, zei de tijger tot de geit; akoe si malé

madné wah n krambil ini, ik zal deze klapper opeten. *Manga(d)nön* of *madnön* (alleen verv., niet onverv., doch met *m*, niet met *p*, als aanvangsconsonant) te eten geven; *manganönkō pé anakkoe* ini, geef gij even dit kind van mij te eten; *imanganön* (*imadnön*) *kō pé ngimoe 'ni koe lēpō sō*, geeft jij even je broertje te eten, daar in de *lēpō*. *Pēmanganön*, *pēmadnön* of *pēman*, laten eten (buffels); *ipēmanganön* (*ipēman*) *kō pé kōrō ini koe blang sō*, breng mijn buffels even naar de blang daar, opdat ze daar kunnen grazen [en keer dan zelf terug]. *Pētīpanganön* of *pētīpadnön*, [een ander] iets aan iemd. te eten laten geven, [door een ander] iets laten eten; *goelé manè ipētīpadné koe koetjing*, het vleesch van gisteren heeft hij aan de kat te eten laten geven (of door de kat laten opeten). *Tērpa(a)n*; *akoe tērpan pērsoempahan*, ik heb bij ongeluk (vergissing) een [door de voorouders] verboden spijs gegeten; *akoe tērpan soempahkoe* of. — *kalamkoe*, ik ben getroffen door mijn eigen vloek (bv. iemand wordt beschuldigd gestolen te hebben, doch hij zweert en zegt: „als ik heb gestolen, moge mijn hand dan worden afgekapt”; gebeurt het nu later dat zijn hand bij de een of andere gelegenheid wordt afgekapt, dan is hij *tērpan soempah*); *tērpan* wordt dikwijls elliptisch gebezigd voor *tērpan toebō* of — *si kōtèk*, in de bet. „bij ongeluk vergif nuttigen”, vd. „vergiftigd”. *Sami ngō maté sōbōp tērpan* [*si kōtèk*], *S*: is gestorven, omdat zij vuiligheid (vergif) heeft gegeten, ze is vergiftigd; *ngō tē(r)pan*, er al aan verslaafd, er den smaak van beet hebbend (door 't eens geproefd te hebben, bv. een buffel aan zout: *kōrō ini ngō tēpan poa*, een jongeling aan een rijpe vrouw, zoodat hij in jonge meisjes geen behagen schept); *krō ini gōrō tērpan akoe*, *matah pēdih*, ik kan deze rijst niet eten, ze is niet gaar. *Gōrō tērpadni akoe krō ini bēdné, dēlé toe*, ik kan al deze rijst niet opeten, het is te veel. *Bērpangan* of *bērpan*, gegeten; *wak ara si bērsapoe, ara si bērpangan*, sommige medicijnen worden [op de huid] gestreken (uitwendig), andere worden gegeten (inwendig). *Bērmanganön* of *bērmadnön* (niet *bērpa* —), gezamenlijk, met zijn velen, den maaltijd nuttigen, [rijst] eten. *Bērsipanganädnön* of *bērsipadnön*, ook *bērsipangan-panganädnön* of *bērsipan-padnön*, elkaar opeten, met elkaar vrijen; *oera ng Pēpak ara si bērsipadnön sabi dirié*, onder de Pēpak-Bataks zijn er die elkaar opeten; *bērsipa-*

dnön mangas (blō) = bërsiangasön, elkaar wederkeerig siriĥ aanbieden; blah toeö oeroem blah moedö bërsipadnön bësilo, tegenwoordig vrijen jongelui van een blah toeö met meisjes van een blah moedö en omgekeerd [wat in vroeger tijd niet geoorloofd was] (bërsipadnön hier = bërsidiangön, zie diang). *Poepëpangan*, al maar eten, mummelen (v. e. oud man). *Përangan* [pëdih], veelvraat. *Pëmangan(ön)*, *pëma(a)n*, *pëmadnön*; ini pëmankoe manè, dit is het overschot van mijn maal van gisteren; ini blang pëman ni kōrōngkoe, deze blang is het weideveld van mijn buffels. *Pëna(a)n*, wat gegeten wordt of is, (in 't bijz.) lekkernij, zoetigheid (als vruchten en gebak, vgl. Jav. panganan); pënan ni ödöt = pëpadnan ni ödöt, de inkomsten van den rödjö, geld dat bij allerlei gelegenheden (als boete, als oesoer, wasil, enz. enz.) aan den rödjö gegeven moet worden. *Pa(a)nan*, dat, waaruit men [rijst] eet (hetzij een boomblad, schotel, bord of iets anders); ini pinggön paanankoe, dit is mijn etensbord; oeloeng n kajoe pantang kën panamaan, de bladeren van den pantangboom gebruikt men om er rijst uit te eten; tëmoeboek masa iloeahi sara paanan oeroem rödjö maan oepahé mpat mas, een slaaf, die vrijgelaten wordt, moet met den rödjö uit één schotel eten, de laatste ontvangt daarvoor 4 mas = 1 dollar. *Pëpadnan ni ödöt*, = pënan —.

PANGGANG, geroosterd, tusschen een aan 't uiteinde gespleten bamboe of stuk hout, e. s. v. vork dus, waarvan men, nadat het te roosteren vleesch er tusschen is gelegd, de beide uiteinden met een fouw aan elkaar bindt. *Koerik* (ikön) panggang, geroosterde kip (visch). *Panggang babi*, e. s. v. struik of kleinen boom, van welks hout men sëroené (fluiten) maakt, terwijl staken van dit hout ook aan de 4 hoeken v. h. rijstveld in den grond gestoken worden, „kën wak ni röm” (zie wak). Werkw., verv., *mëmanggang*, [vleesch of visch] roosteren. *Mëtau h ari atan kajoe moepanggang koe pögör*, hij viel uit een boom en kwam terecht tusschen de stijlen van den pager. *Pënanggang*, ^{1/} het vorkvormig stuk hout of bamboe, dat als braadspit dienst doet; ^{2/} het vleesch aan 't spit geroosterd; pënanggangkoe mësing, het vleesch dat ik roosterde is verbrand (verschroeid); pënanggang koerang balik, „niet genoeg omgedraaid (gekeerd) geroosterd vleesch”, spr. voor: niet slim genoeg, een beetje onnoozel (cf. ons: halfgaar).

PANGGIR of *pangir* (Mal. langir), water voor de haarreiniging, d. i. water vermengd met citroensap (wöih n a s a m) en bloemen; (ook) symbolische reiniging, zuivering. *Panggir n a s o e*, de symbolische reiniging v. e. hond, die door een andermans tooverij voor de jacht bedorven (bēn a s a) is, door den *pawang* (n g) k a r ō, die gedurende zeven ochtenden achtereen het dier aanraakt met een soort wijwaterkwast (pēnggērbōs), welke uit bepaalde grassen (vooral *padang palis* en *padang ralis*) samengesteld en in citroensap gedrenkt is; *panggir n djēma prang*, de plechtige haarreiniging door den goeroe *prang* van de lieden die ten strijde zullen trekken; *panggir ariraja*, de reiniging bij 't feest op 't eind van de Vasten (z. *niri*); *panggir n djēma sakit* (mēgilō), de symbolische reiniging v. e. zieke (krankzinnige) door den goeroe, om herstel te bewerken. *Panggiri* (mēmanggiri) en *panggirōn*, iemd. 't haar reinigen, iemd. symbolisch reinigen (bv. iemd. die in een pantang-kampoeng komt, zie s. *gērbōs* en *lambé*). *Bērpanggir*, zich 't haar reinigen. *Pēpanggirōn*, „tot de zuivering behoorend”, zuiveringsgeld (bv. de boete betaald door iemd. die in tijd van epidemische ziekte, vooral pokken, een pantang-kampoeng binnenging (L); de schade-loosstelling in geld, meestal 5 tōil, te betalen aan dengene van wien men, omdat men hem ernstig verdacht van een misdaad, een *soempah*, eed of godsoordeel, vorderde, terwijl later een ander de misdaad bleek bedreven te hebben); *tēmpat pēpanggirōn* (meer: *tēmpat ni panggir*), een holle steen, een kommetje, een batil of iets dergelijks, waarin het haarreinigingswater wordt klaargemaakt.

PANGGO, zie *anggō*.

PANGGOEH of *idjoek* (G L), de arēnpalm (de vezels heeten *idjoek* in G L, *djaut* in L). Zie *poemoe n —*; *wöih ni panggoeh* = *wöih n arat*, z. *arat*. N. v. e. aroel op den weg van S. naar Idi. *Kala Panggoeh*, de plaats waar de Panggoeh in de Peureula^s uitmondt.

PANGGOENG (eigenl. steun, stut). *Bērpanggoeng*, iemd. tot steun hebben, het geheel laten aankomen op (koe), zich geheel overgeven aan de leiding van, iemd. *Görō tērpikiri lō nē kēn pēroentoengōnkoe*, mēlèngkan bērpanggoeng koe Toehōn, ik mag niet meer tobben over mijn lot (toekomst), doch wil mij geheel en al op den Heer verlaten. *Ah akoe sat n ini nēbang batang n majang, görō lēpas koe tanōh mērēbah*, moepanggoeng koe a-

tas ni kajoe kōl, toen ik zoo even een gētahboom velde, viel hij niet geheel (plat) op den grond, maar werd in zijn val tegengehouden door een dikken boom, waarop hij bleef liggen.

PANGGOER, n. v. e. kampoeng in G L, beroemd om zijn wapensmederij (zie a man rēmoe); (ook) n. v. e. verlaten kampoeng in S.

PANGKA (Mal. pangkah), verv., *mēmangka*, iets met kracht smijten naar iets anders om dat te treffen (vooral een tol, zie gasing). A toe òja koepangkai kati mpētjah, ik smeed dien steen [tegen een anderen steen aan] opdat hij in stukken zou breken.

PANGKAL, bedrijfskapitaal, inkoopsom (tegenover de winst, löbö), de hoofdsom (tegenover de rente, oedjoeng). Akoe malé blōh mērēkat, pangkalkoe ara sēpoeloeh ringgit, ik ga uit handeldrijven, ik heb een aanvangskapitaal van 10 d.; pangkal ni kōrōngkoe ini mpat-poeloeh tēngah a koebli, malé koedjoeölön bēsilō toedjoeh poeloeh, voor dezen buffel heb ik destijds bij inkoop 40 d. betaald, nu wil ik hem verkoopen voor 70 d.; bōn pangkal wō koedjoeölön kōrōngkoe, ik heb mijn buffel net voor den inkoopsprijs verkocht; pangkalkoe tēngah a doeō poeloeh, bēsilō oedjoengé ara doeō poeloeh, mijn bedrijfskapitaal was 20 d., thans heb ik daarmede een winst gemaakt van 20 d.; pangkal ni prang, de persoon, die bij een oorlog heeft te zorgen voor (d. i. het geld moet verschaffen om te kunnen koopen) wapens en munitie (daartoe wordt aangewezen hij, die de aanleidende oorzaak is van den oorlog, bv. de man wiens dochter geschaakt is, de persoon die een bèla heeft te eischen enz.; regel is dat zijn naaste verwanten hem daarbij steunen).

PANGKAT, rang (v. rōdjō, imōm, toeō), verhouding (tusschen verwanten). Aman si pangkat bērama, bērama [kō], aman si pangkat bērm pōe, bērm pōe, wie in de verhouding van ama tot u staat moet ge ama, wie in de verhouding van mpoe tot u staat, moet ge mpoe noemen. Djēma bērpangkat of — *moe-pangkat*, lieden die een rang hebben, aanzienlijken (cf. nahma).

PANGKOEL, onverv. *mēmangkoel*, iemd. met een langen of dikken stok slaan. Ipangkoelié kōrō si majō koe was noemōé, hij gaf den buffel die in zijn rijstveld geloopt was, met een langen stok (bv. een tērsik) een dracht slagen. Cf. pangkoer.

PANGKOER (G L; in L: pangkoel), onverv., *mëmangkoer*, met een langen en dikken stok slaan. *Moepangkoer* (L en G L), vol vooren en groeven (v. e. gelaat dat door de pokken geschonden is).

PANGLIMÖ of panglimö prang, veldoverste; de panglimö bij uitnemendheid, ook wel panglimö tjik genoemd, vervangt gedurende den oorlog den rödjö: hij wordt, na door de saudörö's — meestal op grond van reeds vroeger bewezen of veronderstelde geschiktheid, liefst uit de leden van de rödjöfamilie — gekozen te zijn, plechtig aangesteld en met de opperste leiding bekleed door den rödjö; zoolang de oorlogstoestand duurt geniet hij al de voordeelen, ook de inkomsten (pěnan), van den rödjö (cf. pëmètar). In G L onderscheidt men wel den panglimö tjik, d. i. de p. die door den rödjö tjik is aangesteld, en den panglimö [ni]moedö, d. i. d. p., die door een rödjömoedö is aangesteld, of ook den panglimö wakil, d. i. de p. die door een wakil en den panglimö nimöm, die door den imöm is aangesteld. Panglimö is bovendien de titel van menschen, die zich in een oorlog of in 't algemeen in prang-zaken vroeger onderscheiden hebben, en dan ook later dikwijls als voorvechters fungeeren. Soms, vooral na verliezen geleden te hebben, neemt men panglimö's van buitenaf tegen loon in dienst. Panglimö gadjah, persoon die specialiteit is in 't jagen op olifanten (noendoeng gadjah; ook pawang gadjah geheeten).

PANGSAN, bewusteloos, flauw gevallen. Ipěpòknétěroeloé rëndjöl pangsan, hij sloeg hem op zijn hoofd, zoodat hij flauw viel.

PANJOET (Atj. panjòt). lamp, kleine lamp, olielampje, vooral gebruikt bij opiumschiiven.

PANÖ (Mal. panoe), wit gevlekt, met witte vlekken; atoe panö, steen met witte vlekken; batang panö, e. s. v. woudstruik, met gevlekten bast. *Moepanö*, de bekende huidziekte (panoe) hebbend. Zie *Batoe* —.

PANOE, n. v. e. boomsoort, veel gelijkend op de b. sögö; (ook) n. v. e. gehucht, dat te zamen met Seroelö één kampoeng vormt (D).

PANTA, zie kröndöm.

PANTAK (cf. pantik), wat in den grond vastgestoken of geheid wordt. Kajoe pantak, de in een pisangstam gestoken (3) stokjes, waaromheen bij het njaun (zie saun) het te weven garen gewonden wordt (= Jav. panèn, Soend. pihanèan); pantak ni wöih, een stroomkeering van gevlochten bamboe (eigenlijk: de

palen, die men daartoe in den rivierbodem geheid heeft). Werkw., verv., *mantak*, iets in den grond vaststeken of heien; *mantak toeah*, „het geluk vastzetten”, (techn.) het brengen door den bruidegom van kosnoten aan zijn schoonouders en andere oudere verwanten, één per gezin, kort vóórdat hij de bruid naar haar toekomstige woning (in zijn kampoeng) geleidt (cf. *ngantak*). *Wöih òja ngö ipantaki i sëräp 'ni*, dien stroom heeft men aan deze zijde met een waterkeering voorzien. *Koetëndik djëma* [oeroem koenjoer] *görö kòna moepantak koenjoer koe wan tanòh*, ik wierp met een lans naar iemand maar miste, de lans kwam in den grond te staan.

PANTAN en *moepantan*, nagenoeg effen, zacht glooiend, niet steil, zonder plotselinge sterke hellingen (v. e. terrein; opp. *karang*); weer gelijk, effen geworden (van de randen v. e. gapende wonden, die weer tot elkaar zijn gebracht, zoodat het bloed gestelpt is). *Pantadnön* (*mantadnön*), [het bloed v. e. wonde] stelpen (bv. door een *dòa pantan*).

PANTANG I (cf. *këmalì*), onder een ban liggend, waar men af moet blijven, verboden; toestand van pantang, ban, verbod. *Kampoeng òja pantang bësilò*, die kampoeng ligt thans onder een ban (niemand mag er binnengaan zonder eerst aan bepaalde formaliteiten voldaan te hebben, bv. als in naburige kampoengs een pokkenepidemie woedt); *böi ngö kërđjò pantang òpat atawa pitoe lò moelò, görö ngök blòh göip atawa pëkajan kòl görö ngök itèlòhön; ngö mëta lëpas pantang, ngök blòh göip ngök isalin pëkajan*, na 't huwelijk is gedurende 4 of 7 dagen de bruijom pantang (onder een ban), hij mag zich niet ver verwijderen van 't huis zijner schoonouders, en zijn bruijomstooi niet afleggen; als die 4 of 7 dagen verstreken zijn, wordt de ban opgeheven en mag hij zich ver van 't huis verwijderen en andere kleeren aandoen; *panglimò pantang mësangka i wadni pëprangön*, voor een panglima is het verboden om op 't slagveld (tijdens den strijd) op de vlucht te gaan; *këkanak ajoe isoenöt pantang pënan, ikò salah pantang, moeòlòk oegahé*, voor een pas besneden knaap zijn sommige spijsen verboden, als hij daartegen zondigt, dan wordt zijn wond erger; *ngö isësoekné pantang kampoeng òja, görö nè ngök majò k' òné*, die kampoeng is onder een ban geplaatst, niemand mag er meer binnenkomen (cf. *la-*

m b é). Werkw., verv., *mantang*, een pantang-verbod in acht nemen ten opzichte van [iemand. of een plaats], ontzien, vermijden; *djěma òja mantang koe kampoeng ini*, die man vermijdt in deze kampoeng te komen (bv. omdat hij verloofd is met een meisje van die k.); *djěma ngö bertoengan mantang oeroem (koe) sědėkat ni toenangné rawan bönön*, als iemand verloofd is, vermijdt hij het een der naverwante familieleden zijner verloofde te ontmoeten (waar hij ze ook ziet, gaat hij hun uit den weg); *akoe görö ipantangé*, *koepliödnön blōé*, hij gaat mij (den vader van zijn verloofde) niet uit den weg, daarom breek ik zijn verloving met mijn dochter af. *Ngö ipantangön goeroe kampoeng òja*, de g. heeft die k. pantang verklaard (er mag niemand binnenkomen, bv. in tijd v. epidemie). *Ara wak bėrpantang (of bėrpantangön)*, *arasi görö*, er zijn medicijnen waaraan verbodsbepalingen (ten opzichte van sommige spijsen, dranken, van baden, in den regen loopen enz.) zijn verbonden, andere waarbij dat niet het geval is; *oemah ajoe itöiki bėrpantang pitoe lō*, een huis dat pas in gebruik genomen (bewoond geworden) is ligt gedurende 7 dagen onder een ban (n. l. de bewoners van dat nieuwe huis mogen aan niemand iets uit dat huis ten geschenke of te leen geven). *Pantangön*, verbodsbepaling, pantangvoorschrift; *djěma dėras ara pantanga (d) nē*, voor een zwangere bestaan bepaalde pantangvoorschriften.

PANTANG II (G L), e. s. v. boom, zie *kěpantang*. *Pantang*, n. v. e. gehucht, behoorend tot *Sějō* (G L).

PANTAR, verv., *mėmantar*, [een buffel, een kip] vetmesten. *Ipantar kōrō malé kěn glih niriraja 'ni*, ge moet een buffel vetmesten, om die bij de a. s. *niriraja* te slachten; *inōé ipantaré*, hij zorgt erg goed voor zijn moeder (geeft haar lekker eten, staat niet toe dat zij zwaar werk verricht).

PANTAS, snel (loopend, sprekend, etend, cf. *batjar*; opp. *arih-arih*, *lėmbōm*). *Lagoe pantas*, n. v. e. melodie bij *bėdidòng* of bij het *rėpana*-spel.

PANTAT, achterste, billen (het laatste meer *wah'ni pantat*, v. menschen en dieren, doch niet van visschen); het onderste gedeelte, de bodem (van *karoeng's*, *fuiken*, *laboe's*, *borden*, v. d. *kėbön*, zie s. *ari-ari* enz.; cf. *poet*); het onderende of uiteinde, d. i. het 't verst van den steel verwijderde gedeelte, v. vruchten en knolgewassen. *Pantat ni oemō*, zie *oemō*.

PANTIK (cf. *pantak*), [de *tėrsik's* v. e. heining, de stij-

len v. e. djamboer, een staak] recht [in den grond] steken, slaan of heien (met de hand of met een pëti, na eerst een gat gegraven te hebben). Měmantik tērsik ni pögör, de stijlen v. e. heining in den grond slaan of steken; pëpilō ipantik i atan oejōm, een windmolen wordt boven in een dennenboom bevestigd; mantik tikōn koe tanōh, zijn stok [met de scherpe punt] in den grond steken (v. iemd. die wat wil uitrusten). Ini boer (oejōm) pēmantikōn ni pëpilōngkoe, dit is de berg (de dennenboom) waar ik mijn windmolen pleeg op te richten (jongelui van andere kampoengs mogen daar de hunne niet oprichten).

PANTJA (Atj. id., eigenl.: een geteekend of geschreven kruis, ter afwering van booze geesten; cf. toempak salah; ook kruiselings, elkaar kruisend, gekruist). *Pantja* of *bērpantja*, elkaars kracht beproeven, door twee of vijf vingers van elkaars rechterhanden kruiselings in elkaar te haken. Dēné *moepantja* mpat, een viersprong; kasō noemah moepantja, de hoofddaksparren v. e. huis staan kruisvormig op elkaar (kruisen elkaar). *Pantja indēra*, de [vier]windstreken, zie s. siah.

PANTJALOGAM of *pantjarōgam*, (Mal. id., eigenl.: uit 5 verschillende bestanddeelen gemengd). Sēnsim pantjalōgam, vingerring, waarin goud, zilver, koper, ijzer, lood enz. doorengemengd zijn, en die daarom als geneesmiddel gedragen wordt.

PANTJĒRŌNA (Mal. pantjawarda, eigenl. vijfkleurig), veelkleurig (bv. v. sommige kippen en hanen, die wegens die veelkleurigheid wel voor gēnggōmōn of voor medicijn dienen). Bēnang pantjērōna, draden garen van verschillende kleur, die bv. gebezigd worden om den navelstreng v. e. pas geboren kind af te binden, en waarvan tanggang Moeloet gemaakt worden.

PANTJOENG (cf. antjoeng en rantjoeng), ook *moepantjoeng* of *mantjoeng*, met een punt vooruitstekend, spits (v. d. neus; v. e. hoofddoek, waarvan één punt rechts of links zijwaarts of bovenwaarts uitsteekt; v. e. pawak, waarvan een slip puntig afhangt). *Pantjoengi* (mēm antjoengi) of *pantjoengön*; ipantjoengié (— né) boelangé, hij vouwde zijn hoofddoek zōb, dat een punt zijwaarts of bovenwaarts uitstak. *Pantjoeng alas*, e. belasting in 't Oosten v. G L door de rōdjō's geheven van de vandaar uitgevoerde rotan; deze heffing bedraagt $\frac{1}{10}$ in natura (van elke 10 gloengs rotan één) of van de waarde.

PANTJOER (eigenl. straal [van ergens uitspuitend water]; v. e. paard, ook bēlang pantjoer), met een langen

witten streep midden over voorhoofd en neus. *Moepantjoer*, met een straal ergens uitspuiten of loopen (bv. v. water uit een tuit, of uit een pantjoeran). *Pantjoerön* (mëman-tjoerön); ipantjoerné wöih ari wan këndi, hij liet 't water met een straal uit de tuit v. d. kruik loopen. *Pantjoerön* [ni wöih], pantjoeran, straal water die met kracht uit een goot of leiding naar buiten stroomt; tuit v. e. drinkwaterkruik (cf. paròh en tjaròk).

PANTOEN, pantoen (als de Mal.). De in G gezongen pantoens zijn Mal., Atj. of Gaj., of wel Gaj. vermengd met Mal. of Atj.. Voorbeeld v. e. pantoen: Ari Liang koe Balé Loetoe, tètak tampoe kën kalasé, pajah abang mëndjöit badjoe, gëtoekön akoe kën bölösé, van L. naar B. L. [gaande], hakt men bladeren van den tampoe af om die als zitmatje te gebruiken; als oudere broeder vermoeid is van het naaien aan het baadje, knijp mij dan tot afwisseling een beetje [in de wang]. *Pantoednön* (mëmantloednön); ipantoedné përoentoengö(d)né, hij bezong in een pantoen zijn [droevige] ervaringen (rampen).

PAPAH. *Bërpapah*, naast elkaar [loopend]. Abang oeroem ngié bërpapah rëmalan, de oudere- en jongere broeder loopen naast elkaar (wat in gewone omstandigheden niet mag, de abang behoort voorop, de ngi achteraan te loopen). *Papahön* (mëmapahön); ipahön rödjö niriraja koe wöih sō, bij gelegenheid v. d. niriraja vergezellen (al de saudörö's) den r. naar de rivier; ipapahönkō pé akoe koe rödjö, vergezel gij mij (ga gij met mij) naar den r. (om mij bij te staan). *Bërsipapahön* rëmalan, zij loopen naast elkaar (bv. v. 2 vrienden); ikö salah bërsitëgahön, ikö bënar bërsipapahön, van misdaden houden ze elkaar terug, in rechten staan ze elkaar bij (v. d. saudörö's).

PAPAN, plank. Papan ni djangka, de plank waarin de houten of bamboezen staanders v. e. djangka (instrument om tabak te kerven) bevestigd zijn, en waarop de kerver gezeten is; papan krëndö, de drie planken van een doodkist; papan loeanglèt, de plank, die de eigenlijke grafkamer (loeanglèt) van de hoofdgroef scheidt; papan pan(d)ak, de opstaande houten vakken, die boven de këkindang een gedeelte van den buitenwand van het huis vormen (een huis, met zulke papan panak voorzien — wat in G. zelden voorkomt — heet oemah papan); papan ni ré, de opstaande vlakjes, tusschen welke de tanden (anak) v. e.

kam in de toempōn gevat zijn; papan roelah, zie roelah; papan tjatoer, schaakbord.

PAPAS (G L), onverv. (*mè*)*mapas*, een eind maken, tot besluit [iets doen], (spec.) na afloop van eenig feest of v. e. werk (kĕrdjō, njoenōt, nōikōn oemah, nĕgoe kajoe), waarbij de saudōrō's hun hulp bewezen hebben, dezen als 't ware hun afscheid geven, hun danken voor de betoonde hulp en hun vergiffenis vragen voor de moeite hun veroorzaakt (wat geschiedt door hen allen op een maaltijd te noodigen waarbij degeen die het feest gegeven heeft of ten wiens behoefte 't werk verricht is, een toepasselijke rede houdt). Lang akoe malé mapas (of *mapasōn* boeōtkoe), morgen zal ik mijn boeōt (feest of werk) officieel beëindigen (door de saudōrō's op een maaltijd te noodigen enz.). Cf. moenggō.

PARA (Mal. para-para) of para rĕndah, rak tegen den wand van de vrouwengalerij van het huis als bergplaats voor dagelijksch gebruikt aardewerk en kookgereedschap (koerōn-laboe). *Paraboeng* (Mal. id.) zoldering boven de bilik's van het huis, dienende als bergplaats van overtollig, niet dagelijksch gebruikt aardewerk, kookgereedschap, tuingereedschap enz.

PARAL (Mal. palara), verv., *mĕmaral*, iemd. of iets benutten, v. iemd. [s hulp] of iets een nuttig gebruik maken, er op rekenen. Görō iparalé akoe kĕn pĕnĕntōng ni kōrōé pé, hij gebruikt mij niet eens (heeft mij niet eens nodig) om op zijn buffels te letten (bv. hij heeft slaven genoeg); oepoeh² toeō iparalé kĕn tĕngkōdōp², oude kains benuttigt hij om andere kains op te lappen (er stukken in te zetten). Djĕma moerip *bĕrsiparalōn*, de menschen op deze wereld maken wederkeerig van elkaars diensten gebruik. Görō ara *paralōn* ni djĕma kaja koe djĕma mĕskin, een rijke heeft een arme niet van noode.

PARANG, hakmes, in G. gemaakt of ingevoerd, vooral gebruikt om brandhout te hakken in de dapoer. Parang dapoer, keukenhakmes, (ook Atj.) een hulp in de keuken, iemd. die het zware werk voor de keuken (hout halen, water halen enz.) verricht (in G wordt daarmede wel eens een arme weduwe belast); parang sōdōp, e. s. v. parang in arit-vorm. Zie katjang —.

PARI (in vele afleidingen ook *ari*; cf. mari), (subst.) het neergelegd zijn, gesteldheid, toestand. Ingōt ni pari iwōtōn, wat men heeft neergelegd (d. i. toevertrouwd, geleend of in pand gegeven) behoort weer te worden opgelicht (weggenomen, i. e. teruggeëischt of ingelost), d. i.

volgens de adat behooren schulden betaald te worden; koenö parié (= koenö tòsé of bangoedné), hoe is het er mee gesteld, hoe staat het er mee, hoe zit het; koenö parié (arié) ibōhkō koerön ö, langak kö, òpòp kö, op welke wijze hebt ge dien rijstpot neergezet, recht op of ondersteboven; kadang ntah koenöh pé pari ni barangkoe, wie weet hoe het met mijn goederen [die ik ginds heb achtergelaten] gesteld is; koenö parié si sakit manè, hoe gaat het met dien man [die] gisteren ziek [was]. *Parén* of *arén* (mëmarén of narén), [iemd. of iets] neerleggen, zetten, plaatsen: [iets of iemd.] in bewaring geven, toevertrouwen; iets verpanden, in pand geven; iparédné koerön koetan para, zij zette den kookpot op het rak; iparédné loedjoeé koe dangròdné, hij zette zijn mes in het rek; iparédné nëmahé, hij zette zijn vracht neer; koeparén koe wé rëtangkoe, ikö taring i oemahkoe takoet akoe ioesoehi djëma, ik heb hem mijn goederen [van waarde] in bewaring gegeven, daar ik vreesde dat als ik ze in mijn huis achterliet (terwijl ik opreis was) ze zouden gestolen worden; anakoe koeparén koe wé (of k' oemahé), ik heb mijn kind aan hem toevertrouwd, (vóór ik op reis ging); iparédné oemöé koe akoe. — Sidö? — Ara limö poeloeh ringgit, hij heeft zijn rijstveld aan mij verpand. — Voor hoeveel? — Voor 50 d.; iparédné loedjoeé koe akoe sëpoeloeh ringgit, hij heeft voor 10 d. zijn mes aan mij verpand. *Ipëparié* koerön i këlilikön ari manè mi, görö itëtangkoché, zij heeft den rijstpot van gisteren af op de treeft laten staan, vergeten hem af te nemen. *Iparië* (of *iarië*) ringgitkoe, kati k' òsah, hij heeft een pand gegeven voor het geld dat ik hem leende, anders zou ik het niet [ter leen] gegeven (uitgeleend) hebben; bédné sësanahé iparië k' òné, hij plaatste (legde) al zijn bagage daar (neer); ngö mbèh iparië pëkajadné, wé pé rëndjöl mëniri, nadat hij al zijn kleeren [aan den kant v. d. rivier] had neergelegd, ging hij baden. Wé *mpëtiparédné* (of *ntëparédné*) of *ntarédné* rëtangkoe koe Ama n Sabah, Ama n Sabah i parédné koe Ama n Këmili, hij heeft mijn goederen door A. n S. laten verpanden, deze heeft ze toen verpand aan A. n K.; (doch pëtiparén dikwijls ook = parén): ngö koepëtiparén (of koetarén) loedjoe-mè koe pòng sō, ik heb uw mes aan hem daar in

pand gegeven. Görö *tërparén* (of *tërarén*) pësaka nama, këmali òja, söböp toelödn amantö òja, de poesaka-goederen van zijn vader mag men niet verpanden, dat is pantang, want dat zijn (om zoo te zeggen) des vaders beenderen (dit verbod heeft vooral betrekking op voorwerpen die hij geregeld aanhad of bij zich droeg, als bv. zijn vingerring, zijn loedjoe, zijn tikòn enz.). *Bërpari* (zelden *bërari*) plin wö koe-wé oemöngkoe, görö djandji bërnas, ik heb mijn rijstveld slechts tijdelijk aan hem in pand gegeven, niet met de bepaling dat het in vollen eigendom op hem kan overgaan. Ngö *bërparén* (of *bërarén*) bédné pëkajadné, malé niri, zij legden allen hun kleederen [aan den oever] neer, om te gaan baden; ngö *bërparén* isòné, n(oe) wötié mi wö kitö, (de vruchten) liggen daar al gereed, we hebben ze maar weg te nemen. *Bërsiparén* (of *bërsiarén*), elkaar wederkeerig [slechts] tegen pand geld leenen (wat onder saudörö's als blijk van wantrouwen wordt beschouwd). Koerön ngö *moepari* (of *moeari*, ook *bërpari*) bédné koe atan para, al de kookpotten zijn al op het rak geplaatst; akoe lapansagikoe pé ngö *moepari* koe djëma, söböp anakkoe isalahi djëma, zelfs mijn lapansagi heb ik moeten verpanden, omdat mijn zoon is beboet. *Pëpari* pëdih wé, bédné rëta namaé iparédné koe djëma, hij verpandt alles, al de goederen van zijn vader heeft hij verpand; ara glang *poepari* idënë kōl, ntah sam poeé, rōndjöl koemöi, er lag een armband [onbeheerd] op den grooten weg, ik wist niet aan wien hij toebehoorde, toen heb ik hem maar meegenomen. *Poepari-pari* (of *poeari-ari*) sabi wé, hij geeft telkens maar goederen in pand; *poepari-pari* idënë kōl, [die krankzinnige] legt van alles neer op den grooten weg. *Pëmarénkoe* (of *pënarénkoe*) i wé ara harëgö doeö poeloeh ringgit, wat ik bij hem in bewaring gegeven (gedeponeerd) heb, heeft een waarde van ongeveer 20 d. (een ander *pëmarén*, zie *mari*).

PARIK (Mal. *parit*), loopgraaf, gracht (rondom de kam-poeng); waterleiding, goot (langs een rijstveld), sloot (om een groententuin, m poes). Werkw., verv., *mëmarik* [rondom of langs iets] een gracht, goot of waterleiding aanleggen; *ipariké* gënrining n oemöé, hij maakte een leiding, goot of sloot, rondom (langs) zijn rijstveld; *ipariké* m poes sëringkōl, hij maakte een sloot rondom den groententuin. Zie *Pëparik*.

PARING, water waarin djëroekbladeren zijn gekookt, dat

men lauw op een wond giet om de droge korst of het roofje (ingkö of kroeping) er af te laten weeken. *Paringi* (mémaringi), [een wond] met lauw djeroekwater overgieten. Oegah *bërparing*, een wond die met lauw djeroekwater overgoten wordt. Koerön *pëmaringön*, een pot waarin paring bereid wordt.

PARIS, bladsteel van de arènpalm (panggoeh) of de bast van de kleinere takjes daarvan, waarvan men pöpö's maakt; paris worden ook gebruikt als onderleggers voor de idjoek van een idjoekdak (bv. v. e. mësëgit enz.).

PAROEK, het bamboezen kruis aan een tjangkoel of sëlångat, waarin de vier aan de hoeken v. h. net bevestigde staken van gespleten bamboe samenkomen.

PAROET, litteeken v. e. wond, ook v. d. pokken. *Moeparoet*, een litteeken hebbend, door de pokken geschonden.

PARÒH (Mal. paroe h), snavel, bek v. e. vogel, tuit v. e. drinkwaterkruik (= pantjoerön en tjaròk).

PASA (Mal. poeasa), de Vasten; oelön Pasa = oelön Rëmëlan, de maand Ramadhân, de Vastemaand.

PASAH (Ar. fasch), de ontbinding des huwelijks door den rechter op den eisch van een der partijen, gewoonlijk van de vrouw; komt in L niet of hoogst zelden voor, de meeste Gajö's kennen den term niet eens, doch in G L wordt wel door pasah het huwelijk ontbonden van een vrouw, die in angkap-huwelijk getrouwd is met een Atjèher, wanneer deze naar zijn land teruggekeerd is en dus, naar men mag veronderstellen voor goed, haar verlaten heeft, wat nogal eens voorkomt. *Ipasahön* ama akoe, wees zoo goed vader, te bewerken, dat ik door pasah van mijn echtgenoot gescheiden worde.

PASAL (Ar. façal), hoofdstuk, artikel, voorschrift; (als praepos.) betrekking hebbende op, betreffende. *Pasal ni djëma kërdjö*, de voorschriften aangaande het huwelijk, de huwelijksgebruiken; *ini pasal lèn*, dit heeft op iets anders betrekking. *Moepasal-pasal pakaté*, *göroro moedjëmäl*, zij hebben ieder een eigen meening, zijn niet eenstemmig.

PASANG, zie *timbang*.

PASÉR, geogr., zie *pasir*.

PASI (G L, in L *poeting* z. a.; cf. Jav. pëksi of pësi), het puntige uiteinde of de stift van iets, dat in iets anders bevestigd is, bv. het aangepunte bovenste gedeelte v. e. huisstijl (soejön), dat in de böroro bevestigd wordt; de ijzeren stift aan het lemmet v. e. mes of wapen die in het heft of gevest gestoken wordt.

PASIR (Atj. panté), vlakke rivier- of meeroever, met

zand of kiezel; strand. Maan (koe) pasir (G L), maan koe wöih (L), zie s. pangan. *Pasir*, n. v. e. kampoeng in G L; *Pasir Poetih*, n. v. e. aroel op den weg van Isak naar Mëlaboeh.

PAT I, of *paat* (Mal. pahat), beitel om gaten te beitelen of om figuren te snijden in hout en metaal. Pat gloeng, p. poetör, p. rëpang, p. siroeng, verschillende beiteltes gebezigd voor 't figuren snijden in hout of metaal; pat tjak, e. kleine soort beitel, waarmede men o. a. de tjak ni nönggöl maakt; mata pat, het lemmet v. e. beitel; loeang pat, zie loeang; përmoeöldn mata pat, „de eersteling v. h. beitellemmet”, (techn.) de eerste spaander (sëla) die wegspringt bij het beitelen v. h. eerste gat in den hoofdstijl v. e. te bouwen huis; dit geschiedt met zekere plechtigheid en degeen, bij wien deze eerste spaander bij 't wegspringen terecht komt, geldt als een gelukskind en bewaart dien spaander als een soort afweermiddel tegen booze invloeden, die later het huis zonden kunnen beschadigen; ook mag hij de beste (het meest aan de ralikzijde gelegen) roeng van het nieuwe huis bewonen. Pat (mëmat), beitelen; ipaté glang, hij (de octoes) snijdt met een beitelte figuren in den armband. *Ipatië soejön*, hij beitelde (maakte beitelgaten in) den huisstijl. Glang *bërpat*, armbanden met uitgeitelde figuren versierd. Glang ini *pëmatönkoe*, in dezen armband heb ik figuren gesneden (gebeiteld).

PAT II (Atj. pat), plaats (cf. tëmpat en tòn). Djëdjöp pat ara djëma, overal zijn menschen.

PATAH (Mal. stuk, fragment), hulptelw. voor woorden of gezegden; (zelden i. pl. v. pòlòk) afgebroken. Pri (kata) toeloe patah, drie woorden of gezegden. Görö nè patah koetöp wé bëpri, hij is nooit meer verlegen wat hij zeggen zal, hij is handig in het debat; patah majam (Atj.), golvend (v. h. haar eener vrouw).

PATAL, dijkje van de sawah (op die dijkjes plant men wel katjang). Deelen v. e. patal zijn: salak, koedoe, dödü, kaki. Werkw., verv., *mëmatal*, bij de grondbeveking de dijkjes van het rijstveld ophoogen. *Ipatalië oemöë këndirié*, hij heeft alleen de dijkjes van zijn sawah opgehoogd (zonder er hulp van anderen bij in te roepen).

PATÉ, een klein in droge bladeren gewikkeld pakje of bundeltje (vooral opium, soms ook zout of visch). Paté koe-pang (ringgit), een pakje opium ter waarde v. e. koe-

pang (v. e. dollar). Werkw., *mëmaté* of *mëmatèn*, [opium, trasi] in droge bladeren verpakken (in te voren afgewogen hoeveelheden om ze te verkoopen).

PATIH, verv., *mëmatih* [iemds. woorden] gelooven, vertrouwen, gehoor geven aan, opvolgen, gehoorzamen; *ipatih pòng prié*, de menschen gelooven (luisteren naar) wat hij zegt, zijn woord heeft gezag. *Görö ipatihé pri n a m a é*, hij slaat zijns vaders vermaningen in den wind, volgt zijn bevelen niet op. *Tèrpatih prié*, zijn woord wordt geloofd, heeft gezag. *Bèrsipatihön pri*, elkaars woorden gelooven, wederkeerig vertrouwen stellen in, gehoor geven aan elkaars raad.

PATING, houten pinnen, die in een boom geslagen worden om er tegen op te kunnen klimmen (vooral ten einde honig te zoeken, z. oerö).

PATJAH, van alles onverschillig wat, van alles door elkaar (bv. v. eten); voor alles gebruikt, niet ontzien (bv. v. e. mes); niet uitgezocht, niet gekuischt, (v. taal of woorden), vrij, zich niet geneerend in de keuze van zijn woorden. los in den mond; waar van alles loopt, onveilig (v. e. weg). *Djéma si ajoe poelih ari sakit, görö ngök patjah pënadné moelö*, wie pas van een ziekte hersteld is, mag niet dadelijk zoo maar van alles eten; *patjah pëdih pënadné*, hij eet van alles (hij is erg onverschillig wat zijn eten betreft); *loedjoe ini ngö patjah*, dit [scheer]mes wordt tegenwoordig al voor alles gebruikt, is niet genoeg ontzien (en daarom nu bot); *tëngkoe òja patjah pëdih boeöté, sëmiang pé görö taring, bërdjoedi pé wé mëra*, deze tëngkoe doet van alles, sëmbahjangen laat hij niet na, maar dobbelen wil (doet) hij ook wel: *i arap ni tòn këmèl görö ngök pri patjah* (of *patjah² pri*), in tegenwoordigheid van zulke verwanten waarvoor men schaamte heeft (d. i. die, men met eerbied moet bejegenen, als de mpoerah enz.) mag iemand niet maar alles zeggen wat hem voor den mond komt (doch moet zich in gekuischte taal uitdrukken); *patjah pëdih awahé*, hij is erg los in den mond, bezigt dikwijls onbehoorlijke uitdrukkingen (vuilbekt); *djéma blöh moemèrah aridjéki, si oempama djéma bëgëtah, atawa djéma mëngkarö, atawa djéma prang, görö ngök pri patjah*, lieden die er op uit gaan om hun levensonderhoud te zoeken, als bv. gëtahzoekers, of jagers, of ook menschen die ten strijde trekken, mogen niet maar van alles zeggen wat hun voor den mond komt, geen onbehoorlijke taal spreken, (d. i.

hier) bluffen of zwetsen (gëtahzoekers mogen bv. niet van te voren al zeggen wat ze voor de opbrengst van de te verzamelen gëtah zullen koopen, jagers mogen niet bluffen dat ze veel wild zullen bemachtigen enz.). *Patjahî* (mëmatjahî); wé si mëmatjahîé kati gôrô dëmoë akang sërëlö 'ni, *hij* heeft onbehoorlijke taal er bij (tijdens we op jacht waren) gesproken (gebluft), zoodat we vandaag geen enkel hert gekregen hebben. Wé si mëmatjahné loedjoe 'ni kati toempoel, *hij* heeft dit [scheer]mes voor allerlei ruw werk gebruikt, zoodat het nu stomp geworden is.

PATJAK, een pen of naald die men ergens doorheen steekt of waaraan men iets rijgt of steekt. Patjak n oek, haarnaald van vrouwen (v. hout, v. koper, een pen v. e. stekelvarken, doch zelden gedragen); ikön sëm patjak of sara patjak, een speetje vischjes of vleesch (z. pënatjak). Werkw., verv., mëmatjak, iets erg. aan rijgen of steken, iets doorsteken; ipatjaké ikön, hij reeg visch aan het spit (n. l. aan een puntigen stok, om ze te roosteren); ipatjaké dëpik, hij stak [een aantal] dëpik-vischjes [tegelijk] aan een speetje. *Ipatjakié* djaroem koe boelangé, hij stak een naald door zijn hoofdhoek. *Kidingkoe moepatjak* ibōh rwi, mijn voet is doorstoken door een doorn, er is een doorn in mijn voet gedrongen. *Pënatjak*, aan een houtje (bij wijze van braadspit of speetje) gestoken [visch of vleesch]; dëpik ini koebōh rōa pënatjak, deze dëpik-vischjes steek ik aan twee speetjes (daar maak ik twee speetjes van).

PATJAT, springbloedzuiger (zie voorb. s. költèp). Soorten zijn: patjat babi en p. daun (welks beet zeer pijnlijk is). Pëndjöitödné djangkō (G L: djangkang) patjat, hij naait met te groote steken (zōó ver uit elkaar als de schreden van een patjat).

PATJOK of patjok n pintoe, houten grendel aan de deur van djamboer oemō, van moestuinen enz. (zelden aan de deuren v. d. kamers der eigenlijke huizen).

PATOENG, beeld; houten beeld, in tijd van oorlog wel door den dan dikwijls in dienst genomen Batakschen goeroe gemaakt; de beeldenaar op Atjèhsche dollars.

PATOET (cf. lajak), passend, betamelijk, behoorlijk, fatsoenlijk. Si patoet iboeötōnkō, doe wat behoorlijk is; ibōhé wak si patoet², hij wendde de geschikte medicijnen aan; djëma si patoet², de notabelen, de fatsoenlijke lieden (v. d. kampoeng). *Patoeti* (mëmatoeti); ipatoetié salah ni djëma, hij (de

toeö) legde den lieden naar verhouding hunner draagkracht boeten op (den rijken meer dan den armen).

PATÒK. Patòk ni bédil, de haan v. e. geweer; bédil patòk, voorlaadgeweer; patòk ni lëmbis, de angel v. e. muskiet. Werkw., verv., *mëmatòk*, met den snavel pikken (v. vogels); koerik ipatòké ròm, de kip pikt rijstkorreltjes op. Cf. tjitjòk en titòk.

PAU (Jav. a m p è r o e, Kar. p è g o e), gal, galblaas. Pöit harëgö pau, bitter als gal.

PAUT, verbogen, kromgetrokken (v. e. plank, een mes, die bijv. lang in de zon hebben gelegen). Werkw., verv., *mëmaut*, verbuigen (wat recht is krom en wat krom is recht), erg. aan trekken of buigen, iets schikken, om het in den gewenschten stand, of plooi, te krijgen, iemd. met mooie praatjes trachten over te halen; ipauté papan si moegèdòk, hij boog de kromgetrokken plank recht; ipauté wé kën dëkoe ni nioe, hij boog de rotan om tot een band om de rijstwan; ipauté pëkajadné, hij schikte zijn kleeren in de juiste plooi; ipautauté dirié, hij maakte zich netjes, maakte veel werk van zijn toilet; panglimö ikö görötëtahauté, görömëra nlöwön, als een panglima niet met mooie woorden gepaaid wordt, wil hij niet vechten. Pri bër-paut, overreding door vleierij en mooie praatjes. *Moepaut*, krom getrokken (v. hout). *Paulön*, licht kromtrekkend (v. hout dat nog niet goed dood of droog is), gevoelig voor vleierij en mooie praatjes, daarmede gemakkelijk over te halen (v. e. panglimö, cf. alitön).

PAWAK, zie awak en oepoeh.

PAWANG, kenner van de geheime wetenschappen, dienstig tot het uitoefenen van eenig bedrijf, vooral van die waartoe men ver buiten de kampoeng, naar 't bosch of 't gebergte, zich moet begeven (de pawang wordt dikwijls met „tëngkoe” aangesproken, en ontvangt van 't geschoten wild, de gevangen visch of de verkregen boschproducten een grooter aandeel dan de overige leden v. h. gezelschap); (ook in 't alg.) knap in [het beklimmen van boomen of in 't duiken] (cf. goeroe en pandé). Pawang (ng) karō, deskundige bij, leider v. e. jachtgezelschap; zoo iemd. kent de boschwetenschappen, vraagt op de behoorlijke wijze aan den onzichtbaren „heer” (mpoe) van woud of blang vergunning tot de jacht en is in den regel eigenaar van de jachthonden; pawang gadjah = panglimö gadjah; pawang lëbah, deskundige in en gids bij 't zoeken van bijennesten en 't verkrijgen van de was (hij beklimt den boom); p. oetön, deskundige gids

bij 't zoeken van gëtah en rotan; pawang pëdih nök wé, hij is erg bédreven en dapper in het beklimmen van boomen.

PAWÉ (cf. Mal. *pawai*). Pinang pawé, z. pinang en toeé. *Pawèn* (mawèn), (eigenl. aaneenschakelen, voortzetten; techn.) [de nahma, d. i. den naam en den rang, van een gestorven rödjö, zonder verdere ceremoniën] voorloopig doen overgaan op een gekozen opvolger, door dien gekozene met het lijk op dezelfde baar naar de begraafplaats en na afloop der begrafenis vandaar weder huiswaarts te dragen (na 44 dagen houden de saudörö's een vergadering, dan wordt de aldus gekozene òf officieel in zijn ambt bevestigd, isahan, òf, indien hij in dien tijd niet heeft voldaan, afgezet, waarna dan een ander gekozen wordt); (ook) [het rödjö-ambt] tijdelijk overdragen [op een bloedverwant] (wanneer bv. de rödjö op reis gaat); ipawèn amaé nahmaé koe anaké, de vader — rödjö — benoemde [op zijn sterfbed, in tegenwoordigheid v. d. toeö en een aantal notabelen] zijn zoon tot zijn voorloopigen opvolger; rödjö ikö malé koe rantö, ipawèn moelö koe ngié atawa koe anaké, als de r. naar de Kust wil gaan, draagt hij zijn ambt en titel tijdelijk over op een zijner jongere broeders of zoons. Ngö moepawé nahma ini, dit rödjö-ambt is reeds voorloopig (tijdelijk) op een ander overgedragen.

PE of *pëh* (dit laatste klinkt grof; Atj. pi, in bet. ongeveer = Mal. poen), legt nadruk en vestigt bijzondere aandacht op 't voorafgaande woord: ook, zelfs, wat betreft. Pé pé, zoowel als; verder dient het als verzachtend adverbium bij verzoeken in Imperatiefvorm: och toe, als je blijft; en dan dikwijls verbonden met këdjöp: even, eens even Ini pé bëta wö, ook dit is evenzoo; ara bëkas-bëkasé pé bësilö, thans zijn er zelfs nog overblijfselen van; görö ngök kiroeh, bëtjërak pé görö, men mag geen leven maken, zelfs niet praten; poetih pé kaming itoejoeh n këböñ, itöm pé koe-rön i atan para, de geit, al is die ook mooi blank, wordt toch onder de rijstbergplaats gezet, de kookpot, al is die ook [leelijk] zwart, wordt toch boven op de para geplaatst (niet ieder wordt naar verdienste beloond); koendoel pé ngök, sëszoek pé ngök, men mag zitten of staan naar verkiezing; kité pé ara, soejön pé ara, een tráp was er, pilären waren er; wé pé blöñ, akoe pé blöñ, zoowel hij als ik gaan [op reis]; iparédné anaké a, wé pé blöñ mësangka, haar

kind legde zij neer, en daarna liep zij [zelf] hard weg; n g ö koedöröt alak-alaké pé, hij zweette ervan (zulk een zware vracht had hij te dragen); bësilo pé akoe koetirō ampoen koe rōdjō, en nu dan vraag ik u vergiffenis, rōdjō (in bërmlèngkan wordt na bësilo, ini en dergel. pé dikwijls slechts voor de deftigheid gebezigd); gōrō sanah pé, in 't geheel niets, niet 't minste; gōrō sanahkoe pé ipadnié, hij heeft in 't geheel niets, niet 't minste, van mij opgegeten; ikō toeō pé kō, tēgōr ilōn, al ben je ook oud, je bent nog sterk; barik koe sih pé blōhé, mahat koe-toendoeng, waarheen hij ook gaat, ik volg hem; ikō sanah pé koekoendōi, mahat tir-tir isautié, wat ik hem ook vraag, hij antwoordt er onmiddellijk op; blōh pé kō k' òné kēdjōp, och ga eens even derwaarts; toeroen pé kō koe toejoeh 'ni, kom eens hier beneden; òsankō pé koe akoe, geef (het) eens even aan mij alsjeblieft; si pé (of pēh) wōihé tikik, ètèk! gērah pēdih akoe, och geef mij eens wat water, meisje! ik heb ergen dorst (cf. sub si III); si pé boengkoesmoe kēdjōp, akoe malé mangas, geef mij eens even uw boengkoes, ik wil sirihkauwen; si pé loedjoemoe kēdjōp, geef (leen) mij even je mes; si pēh kēta, hier dan ermee, geef hier dan [het bedoelde]; si pē(h) kēta koetjoebö, geef eens hier, laat mij het eens probeeren; si pēh koetjoebö djantarmè a, hier laat mij uw toespizzen eens proeven.

PĒ- en *poe-*, vóór klinkers ook *p'*-, in bepaalde gevallen gevolgd door een neusklink (met nasaleering dus), somtijds ook afwisselend met *për-*, praefix, zoowel werkwoorden als vooral naamwoorden vormend. De met dit praefix gevormde afleidingen kunnen als volgt worden ingedeeld:

1°. *Pē-* of *poe-* (nooit *për-*) vormt toestandswoorden of deelwoorden, met de beteekenis: al maar, bij voortduring, al lang verkeerend in den toestand die, of ondergaande dat wat. door 't grondwoord wordt uitgedrukt. Bv. poelintang, al maar dwars [op den weg] liggend; poetèngkang, wijdbeens zittend; pērōpa, voorover op den buik liggend; péwé, al maar wachtend; poetèntang, al maar recht gericht op (v. h. oog); pēikòt of poeikòt, al maar, al lang, gebonden [gereed liggend]; pēdjēmoer of poedjēmoer, al maar te drogen liggend; pēdjērang of poedjērang, al maar te vuur staande (v. e. pot met rijst).

2°. *Pē-* of *poe-* met gereduplicateerd of herhaald grond-

woord vormt frequentatieven. Bv. pĕkĕködö, wandelen, een pleziertochtje maken; poerĕralan, kuieren, wandelen; pĕsĕsapoĕ, al maar wrijven; pòsòp-òsòp, telkens verdwijnen; poeama-ama, al maar, telkens vader! zeggen; poekĕkĕrĕs, ritselen; poegĕĕlam, schuifelen; poedĕdĕring, brommen; poepĕpoetör toeköngkoe, mijn buik draait om in mijn lijf (bij buikpijn); poepĕpoetör goemisĕ, al maar aan zijn snor draaien.

3°. *Pĕ-* of *poe-* vormt transitieve werkwoorden (waarvan de zgnd. actieve of onvervoegde vorm wordt gemaakt door voorvoeging van *m*, waarna de *p* van 't praefix zich staande houdt), met de beteekenis: [een object] al maar, voortdurend, al lang doen, of laten, zijn, dat wat 't grondwoord aanduidt. Bv. ipĕdjoedjoengĕ nĕmbahĕ, hij hield al maar zijn vracht op 't hoofd; ngö ipoeĕdangĕ (of ipĕdangĕ) krōn amāĕ, zij heeft al lang (of al vast) de rijst voor haar vader [die nog maar niet gekomen is] opgedischt; ipĕgörlĕ loedjoeĕ, hij laat zijn mes maar in pand liggen (lost het maar niet in); ipĕsòhĕ (of ipoesòhĕ) kĕbödĕ, hij laat zijn rijstbergplaats al maar leeg staan (om later een groote hoeveelheid tegelijk te kunnen opkopen); ipĕtoempit inöĕ anakĕ matĕ, de moeder hield haar doode kind al maar op den schoot.

4°. *Pĕr-* en *pĕ-* of *poe* vormt adjectieven, met de beteekenis: in hooge mate de eigenschap vertoonend van, veel houdend van, ijverig, sterk, kundig, een baas in, in hooge mate zijnde, dat wat 't grondwoord aanduidt (meestal met achtergevoegd pĕdih, „zeer” of met voorgevoegd böt, z. a.). Bv. pĕrkoendö (pĕkoendö of poekoen-dö), nieuwsgierig, een vraagal; pĕriköt, ijverig in 't binden (doch pĕiköt of poeiköt, zie boven s. 1°); pĕrkĕdik (pĕkĕdik of poekĕdik) lacherig, goedlachsich; pĕrkĕt (pĕkĕt of poekĕt), bijterig; pĕrangkap (poeangkap of pĕangkap), gaarne, bij voorkeur zijn dochters in angkap-huwelijk latend trouwen; poegĕrĕlö, schrikachtig, (maar ook) gaarne anderen aan 't schrikken makend; pĕroesoh, diefachtig; pĕ(r)töik, goed kunnend klimmen, een goed klimmer; pĕgĕsòn, een lafaard; pĕroenggör, een kwaadspreker, achterklap; pĕroetang, veel (dikwijls) schulden makend, een schuldenmaker.

N.B. Van adjectieven afgeleid, heeft deze vorm niet alleen de beteekenis van een excessief, maar doet ook, soms met achtervoeging van òn, dienst ter uitdrukking van

den superlatief en ook wel van den comparatief (cf. mē-). Bv. kōl, groot; kōlōn, moekōl(ōn) of poekōlōn, grooter; si mbèh pēkōlé, [si mbèh] pēkōlné (doch ook: si mbèh kōlé), de grootste; kōl pēdih, pēkōl pēdih, pēkōlōn pēdih, zeer groot; si pēkōlné pēdih, verreweg de allergrootste.

5°. Pē-, nagenoeg altijd met volgenden neusklink, of (doch zelden) pēr-, vormt nomina actionis, aanduidende de door het grondwoord bedoelde handeling of toestand zelf als substantief, het middel waardoor of het instrument waarmede die handeling verricht of die toestand bereikt wordt, en den bedrijver, d. i. de persoon die er zijn werk van maakt de bedoelde handeling te verrichten (soms ook afwisselend met pē—ōn, zie sub 7.). Bv. pēmbèr, betaling, betaalmiddel; pēmbētih, het weten, kennis; pēnèngōn, het zien, het gezicht (als zintuig); pēnjakit, ziekte; pēnawar, middel om krachteloos te maken, verkoelingsmiddel; pēnlalé, afleiding; pēnggoeōs, (stok) om mee te slaan; pēnērang, middel om [een kwestie] op te helderen; pēn(t)ēnah, overbrenger van boodschappen; pēnajò, (vrouw) wier werk het is de pa-di op te schuren; pēngangkoe, borg; pēnéwé of pēnèwèn, wachter, chaperon.

6°. Pē-, zelden met volgenden neusklink, en ook pēr- (soms met suffix -i of -ōn) vormt transitieve werkwoorden (waarvan de onvervoegde vorm op de boven sub 3° beschreven wijze gemaakt wordt), met causatieve of factitieve of ook wel intensieve beteekenis, dikwijls ook practisch niet verschillend in beteekenis van werkw. met suffix -ōn. Bv. pēkēmèl (= pēkōndjōl, = pēsòt, pērèsòt of pēsòt-èsòt), beschaamd maken; pēgah-(pē)gah, algemeen bekend maken; pē(r)kòtèk, [iemd.] zwart maken, een slechten naam bezorgen; pēringöt, waarschuwen; pēsangkan of pēnjangkan (= sangkan), wegloopen met, ontvoeren; pēkēkarōn en pēngēngarōn, al maar of met kracht nazetten. Zie ook sub koedoek, taring, niri, nipi enz.

7°. Pē-, al of niet met volgenden neusklink, of pēr-, gevolgd door 't suffix -ōn, vormt substantieven die aanduiden: het object of het resultaat van de door 't grondwoord uitgedrukte handeling (ook wat de genoemde handeling moet of kan ondergaan); de plaats waar die handeling verricht is of pleegt te worden dan wel waar een aantal van de door 't grondwoord bedoelde zaken zich bevinden (collectiva); en (ook in 't algemeen iets) wat in verband staat met de door het grondwoord genoemde handeling of toe-

stand, die handeling of toestand zelf, abstract gedacht (soms ook = pē- of pēr- zonder -ön; zie ook -ön). Bv. pēroetangön, crediteur; pēridön, debiteur; pēnggörlönkoe loedjoe ini, dit mes is door mij in pand genomen; ini röm pēnajönkoe manè, dit is padi die ik gisteren heb opgeschuurd; ini koe-rik pēndjanggoetönkoe manè, dit is de kip die ik gisteren geplukt heb; pēnggëralön, petekind; pēn(g)hoekoemön, vonnis (doch: pērhoekoemön, proces); röm pēnoetönkoe, padi die ik heb gestampt of die ik moet stampen; pēm arén, rustplaats, (doch ook) einde, slot; djamboer pērisöpön, loods waar opium geschoven en verkocht wordt; blang pēndjēmoerön, veld waar men padi pleegt te drogen; pēninoemön ni kōrōngkoe, de plek aan den waterkant waar [blijkens de sporen] mijn karbouwen hebben gedronken (doch laboe pērinnoemönkoe, de waterkruik waaruit ik pleeg te drinken); pērarakön, lijkbaar; badjoe pēroetömön, (eenvoudig, daagsch) baadje gedragen als men gaat brandhout halen; pēnēnahön, wat een boodschap vergezelt (nl. een geschenk); pēgoerön, onderricht, opvoeding; pērboeötön, werk; pēndöpötön, oordeel, meening; pēroentoen-gön, lot.

PEAP-AP, zie ap.

PEBĒLÖ of pērbelö, zie belö.

PEDAH, zie paedah.

PEDANA, z. pērdana.

PEDANG, zwaard, de meeste ingevoerd, andere in G. nage-maakt. Pēdang toeangön, zwaard van gegoten ijzer; pēdang itēpa, zwaard van gesmeed ijzer; pēdang toeloe (rōa) koeroek, zwaard met 3 (2) langsgroeven in 't lemmet. Pēpēdang, n. v. e. onbewoonde pēr-wörön in L. Pēpēdangön, een plant met zwaardvormige bladeren, soms op graven, vooral kindergraven, geplant.

PEDĒMÖN, n. v. e. kampoeng in L. Zie dēmoe.

PEDĒR, in L: *asam pēdër*, e. s. v. hoogen boom, met roode vruchten, die zeer zoet smaken. Pēdër, Gaj. naam v. h. Atjèhsche landschap Pidië.

PĒDĒT, = pödöt (z. a.); (ook) nauw, gespannen. Badjoengkoe (šëroeölkoe) pēdēt, mijn baadje (mijn broek) zit gespannen.

PĒDI I (Atj. peudöë), bundel of bos van op elkaar gestapelde voorwerpen, vooral bladeren. Blō sara pēdi, een bundeltje van 110 sirihbladeren, d. i. 5 soesoen (stapeltjes van 22 sirihbladeren, rilah); blō rōa pēdi

sěkoepang harěgöé, twee bundeltjes van 110 sirih-bladeren kosten één koepang.

PĒDI II, zie pēdih I.

PĒDI III, = padi (doch zelden). Kěn tēmoeleokmē pēdi akoe, laat ik maar uw slaaf zijn.

PĒDIH I (cf. pēdih II), (adj.) echt, eigenlijk, onvermengd, de (het) ware; (adv., ook *pēdi*), in hooge mate, zeer (staat achter het woord waarbij het behoort; wordt vaak met weinig nadruk, nagenoeg als stopwoord, gebezigd; cf. òlòk). Ama pēdih, de eigenlijke vader, de eigen vader (in tegenstelling tot de met den ama pēdih op dezelfde lijn der geslachtslijst voorkomende stamgenooten, dat zijn de ama toetoer, die men ama noemt of met ama aanspreekt; evenzoo bij de overige verwantschapsnamen, dus inō pēdih, mpoe pēdih, abang pēdih, ibi pēdih enz.); ini ama pēdihé of amaé pēdih of amaé si pēdih, dit is zijn eigen vader; si pēdihé òja, die daar is de eigenlijke (vader, moeder enz.); blō pēdih, de eigenlijke, echte of gewone, sirihplant, tevens meestal de beste (tegenover een aantal variëteiten van dezelfde soort; zoo ook majang pēdih, ròm pēdih, wé pēdih, toe pēdih enz.); mas pēdih, echt, zuiver, goud; toebō pēdih, het echte bedwelmingsmiddel voor visschen (nl. toebō djěnoe); sěnta ikoedörötné pri, si pēdih-pēdihé wō, als hij iets zegt, is het altijd juist dat wat moest gezegd worden (zakelijk, geen holle phrasen); djěròh pēdi(h) si bēbēroe ini, dit meisje is erg mooi, wat is dit meisje mooi; kòtèk pēdih pērasaté, hij heeft een erg slecht (gemeen) karakter; peroesoeh pēdih wé, hij is erg diefachtig; tjabak pēdih (of pēdi) kō, wat ben je stout; òlòk pēdih sakité, hij is heel erg ziek; pěkak pēdi djěma òja, wat is die man dom (onnoozel).

PĒDIH II (Atj. peudéh; cf. pēdih I), zeer doend, een branderig of stekend gevoel hebbend of veroorzakend. Pēdih matangkoe, mijn oogen steken, ik heb een branderig gevoel in mijn oogen (omdat ik niet geslapen of er peper in gekregen heb); pēdih oegahkoe, mijn wond steekt (bv. omdat er djěroeksap in gekomen is); pēdih pēdi aténgkoe, sara si isēsèpi, mijn maag doet pijn alsof hij leeggezogen werd (d. i. ik heb ergen honger); djěma si pēdih até (of pēdih oentoeng), iemd. die afgunstig is op anderer rijkdom, een hongerlijder, vd. ook = ²t Batav. boeaja.

PĒDJÖT (Atj. peudjeuët), zie djöt.

PĒDOELI of *pěrdoeli*, zie padoeli.

PĒDÖL (Atj. beuë, Jav. rěmpělá), de maag, de krop van vogels en pluimgedierte.

PĒGANTOENGÖN, n. v. e. rustplaats in L.

PĒGASING, n. v. e. kampoeng in L, volgens een traditie eigenlijk „Pögör Gasing”, zie pögör.

PĒGAWÉ, ^{1/} titel van den goeroe didòng, van den goeroe goeöl (ook in de aanspraak), en (zelden) van den imöm. Pěgawé Radjim i Takingön, pěgawé Lamak i Tōwèran kampoengé, de goeroe didòng R. woont te T., de g. d. L. te T.; malé koe si pěgawé, waar gaat ge heen, goeroe didòng; pěgawéntō, onze imöm; ^{2/} (Atj. peugawè) = djimöt mēndjadi, zie djadi.

PĒGOEMBOELÖN, n. v. e. berg in G L.

PĒKAËN, zie pěkajan.

PĒKAJAN (L), *pěkèn* of *pěkaèn* (G L), kleederen en sieraden, iemds. toilet (cf. alat, soms zijn daaronder ook wapenen begrepen). Pěkajan [ni] rawan: boelang, badjoe, pinggang, sěroeöl, boengkoes, loedjoe, rintjoeng; pěkajan [ni] bönön: tjěmara, soebang, bělěgòng, badjoe, kětawak. pawak, glang. tot het toilet v. e. man behooren: een hoofddoek, een baadje, een lendendoek, een broek, een sirihdoek, een mes en een rentjong, tot dat van een vrouw een chignon, oorknoppen, een collier, een baadje, een gordel, een kain en armbanden; njěloek pěkajan, kleeren aantrekken; mēnėlòh (of mēnaling) pěkajan, kleeren uittrekken (cf. oekö en wöt).

PĒKAK, dom, onnoozel (erger dan ògòh). Pěkak pědih djěma òja, gөрö ngök běpri, die man is erg dom, hij kan geen geregeld verhaal doen.

PĒKAKAS of *pěrkakas*, in G L ook *pěkėkas* en *kėkas*, benooidigheden, materiaal, gereedschap. Pěkakas n oemah, de benooidigheden, de materialen voor 't bouwen, de onderdeelen van een huis; (ook) huisraad; pěkakas ni bėdil, de onderdeelen v. e. geweer; pěkakas ni toekōn koerik, de verschillende onderdeelen van de ingewān v. e. kip, als: pědöl, até, djanteng enz.; pěkakas ni djěma něpa, de gereedschappen v. d. goudsmid (cf. alat).

PĒKAP (Atj. peukab, eigenl.: zich tegen elkaar aan, op elkaar sluitend), in L ook *pěkōp*, verv., *mēmėkap*, de door een verwonding of slag veroorzaakte open wonde heelen (zich doen sluiten) door de randen van de wond, onder 't prevelen van een dōa pěkap, weer tot elkaar te

- brenge; oegahkoe ngö mëkap (of *moepëkap*), ipëkap A ma n Ra toes, mijn wond heeft zich al gesloten, A. R. heeft dat bewerkstelligd. Ngö mëkap gë doebang djëma prang, de vechtenden kruisen reeds de klewangs, zijn al handgemeen, vechten man tegen man.
- PËKARA of *përkara*, zaak, onderwerp, geval, punt, omstandigheid; (ook wel i. pl. v. pri) geschil, kwestie. Asal ni këkõbõrõn oerang Gajõ rõa pëkara, de herkomst van de verhalen der G.'s is tweeledig; këmalõn ödõt õpat pë(r)kara, er zijn 4 gevallen van këmalõn ödõt.
- PËKËKAS of këkas (G L), zie pëkakas.
- PËKËN (G L), zie pëkajan.
- PËKËRTI = *pëngërti* (L), zie boedi.
- PËKÕ (Atj. peukõ), meestal *pëpëkõ* (alleen in de verwoegde vormen), iets met opzet, met voorbedachten rade, met een bepaalde bedoeling doen. Makin ikõa, makin ipëpëkõé, hoe meer hij verboden wordt, hoe meer hij het expres doet; ipëpëkõé përasaté, (de stoute jongen) doet met opzet kwaad.
- PËKOELITÕN, n. v. e. ladang-complex en v. e. berg in D.
- PËKOELÕ, e. s. v. plant, van wier bloemen men snoeren rijgt. Zie boengõ.
- PËLAKOE (Atj. peulakoe), verv., *mëlakoe*, tot stand brengen in orde brengen, verrichten; (ook) beetnemen, oplichten, bedriegen, list aanwenden; akoe têngah mëlakoe krõ, ik ben juist bezig rijst te koken; ipëlakoe põng akoe klam sinõ, van nacht hebben ze mij beetgehad (opgelicht. bestolen); akoe mëlakoeé bõnõn õja, ik heb die vrouw verleid. Görõ tërpe-lakoe akoe njoerõt, ik kan niet (volbrengen te) schrijven; ningkõ görõ sanah pé tërpe-lakoe kõ, mangan wõ si ngõk ipëlakoe kõ, och jij kunt niets (tot stand brengen), je kunt alleen maar eten. Bërpë-lakoe lö boeõt ini, bij deze zaak moet list aangewend worden (anders lukt het niet). Bërsipë-lakõn koe sõ koe ini, elkaar beetnemen, tegenover elkaar list aanwenden (bv. v. 2 blah's, die elkaars meisjes trachten te verleiden). *Poepëpëlakoe* djëma wõ boeõté, hij doet niets dan de mensen beetnemen.
- PËLANG, n. v. e. wõr in L.
- PËLASARI (Mal. poelasari), soms *pëlasari* uitgesproken, e. s. v. heester, van welks hout tandzwartsel (bõdjõ) gemaakt wordt.
- PËLËH, zie koerik.
- PËLËKAH (G L), zie pëpar.

PELEKÈH of *pèlkèh* (opp. *bòntòk*), hol, niet gevuld, ingevallen (v. d. buik v. iemd. die te weinig eet, v. e. zak, *karoen*g, die leeg is).

PELEKÒK. *Moepèlèkòk* of *mpèlèkòk*, doorgebroken, in tweeën, in stukken, gebroken (v. e. wapen, een stok, de plank v. e. *djingki*); *moepèlèkòk kidingé*, hij heeft zijn been gebroken. Verv., *mèlèkòk*, [iets met de handen] in tweeën breken (bv. takken om er brandhoutjes van te maken).

PELOAH, zie *lō a h*.

PELOE (Atj. *rabò*), e. s. v. riet, waarvan men huiswanden maakt. Zie *ròm* —.

PELOELOET, e. s. v. plant, veel gelijkend op, doch hooger dan, de *djèdjeroen*; van het sap der bladeren, vermengd met roet, maakt men inkt; ook aangewend bij het „verkoelen”, z. *tawar*.

PELOENDÉN, n. v. e. *pèdoesoenön* in L. Cf. *loëndi*.

PELOLO, vechten, twisten, elkaar in de haren zitten (zoo- wel van enkelen als van geheele kampoengs). *Klam sinö ara djéma pèlölö i arap n oemahkoe*, gisteren avond was er een vechtpartij vóór mijn huis. *Pèlölöi* (*mèlölöi*), iemd. tarten, door woorden en daden uitdagen. *Böt pèrpèlölóé kō* (of *pèrpèlölö pèdih kō*), je bent vreeselijk vechtlustig (twistziek). *Pèlòlònkoe* oeroem *wé sōböp oetangé görö ibèrié*, mijn twist met hem liep over een schuld die hij niet betaald had; *ngō sawah kékaboer imarén si tètōeō djéma bēdidōng kati nti kēn pèlòlòn si mēmōedō*, toen het ochtend geworden was lieten de ouderen het *didōng*spel staken opdat het voor de jongelui niet op een vechtpartij zou uitloopen.

PELONDÉN, geogr., zie *Pèloendén*.

PÈMAÈN (G L), schoondochter, zie *pèmèn*.

PÈMATANG (cf. Mal. en Men.; afl. v. *batang?*), dijkje of hooger gelegen strook land te midden v. e. vlakte. *Oemōngkōe moepèmatang*, *görö rata kōna wōih*, mijn rijstveld heeft een verhoogd gedeelte in 't midden (loopt naar 't midden ietwat op), zoodat het niet overal gelijk bevloeid wordt; *dēné tēratan pèmatang*, een weg op een verhooging (hooger gelegen strook) van het terrein; zie *toetoeer pèmatang*.

PÈMELIT, zie *bèlit*.

PÈMÈN of *pèmaèn* (G L; Kar. *pèrmain*), schoondochter, zoowel de eigenlijke schoondochter, als al de *sèrinön*'s (zusters, volle nichten enz.) van deze, terwijl de *pèmèn* zelf door haar huwelijk tevens in de betrekking van *pèmèn* komt tot al de mannelijke en vrouwelijke bloedverwanten

der schoonouders, die met dezen op dezelfde lijn der geslachtslijst staan. De pēmèn is tòn bröt (z. bērat), hoewel niet in die absolute mate als de kilö, vooral niet voor de schoonmoeder; wel is in den eersten tijd na 't huwelijk de houding der schoonouders tegenover haar zeer gereserveerd, en zeggen zij, indien ze haar aanspreken, in ö (moedertje) tot haar, maar weldra ontstaat tusschen haar en de schoonmoeder meerdere vertrouwelijkheid, zich uitend o. a. in het achterwege laten van de in 't begin voorgeschreven eerbiedige begroeting (bērsěntabi) en de verwisseling van het aanspraakwoord inö met pēmèn. Akoe bērpēmèn koe bönön òja, ik noem die vrouw pēmèn.

PĒMETAR (G L), *pēmètèr* (L), de persoon, aan wien gedurende een oorlog de toeö zijn gezag afstaat, en die dan beschouwd wordt als de rechterhand van den panglimö (z. a.); in G L heeten alle geweerdragenden in den oorlog pēmèt ar: wanneer men ten strijde trekt rukken de pēmèt ar's het eerst uit, en geruimen tijd later volgen dan de slechts met speren, messen en schilden gewapenden; de eersten doen in den regel verreweg het meeste werk, de laatstgenoemden vormen een soort achterhoede.

PĒMÈTÈR, zie pēmèt ar.

PĒMETJAH, zie pětjah.

PĒMOEANGÖN, zie boeang.

PĒMOELANG = pēnoelang in wak pēmoelang, zie oelang.

PĒMOERÖS of bēdil pēmoerös, donderbus, vroeger veel ingevoerd uit Atjeh. Pēmoerös bali (of alleen bali), een langer soort donderbus (de gewone pēmoerös is kort).

PĒMPANG, rol touw of rotan (kleiner en anders gewonden dan gēloeng). Tali sara pēmpang, een rol touw. *Pēmpangi* (mēmpangi). [touw of rotan] tot een rol winden.

PĒMPOENG, dood en op omstorten staand (v. e. boom). *Pēmpoengön*, id. *Mēmpoengi*, afstervend, aan 't sterven zijn (v. e. boom, die zijn bladeren verliest, waarvan de verdorde takken reeds beginnen af te vallen enz.).

PĒNAH of pērnah, ooit; (met negatie:) nooit. Akoe görö pēnah [ilön] blōh koe Poelö Pinang, ik ben nog nooit naar P. P. geweest; sara kaja baroe (ajoe), sara kaja pērnah, de een is een parvenu, de ander behoort tot een reeds sinds oude tijden rijk (aanzienlijk) geslacht; manah pērnah = manah djati, zie manah; ah. pēnahkoe manè bēta, si

toeö mēndjadi moedö, ach, hoe kan dat nu ooit, dat een oud mensch weer jong wordt (zie manè); ara [kō] pēnah ièngònkō ntjara ini, hebt ge ooit zoo iets gezien; ara pēnah ièngònkō gadjah, hebt ge wel eens een olifant gezien.

PENAMPAKAN of *Pēnampa'an* (G L), n. v. e. kampoeng in G L, woonplaats van Kēdjoeroen Pētiambang.

PENAN of pēnaan, zie pangan.

PENANGGALAN, n. v. e. rivier op den weg van G L naar 't Alasland.

PENANIKÖN. Maan pēnanikön, maaltijd, gehouden 's avonds laat na afloop van 't nōik böi, in de sērambi bönön van 't huis der bruid, waaraan alleen de oudere mannelijke verwanten van bruid en bruigom deelnemen; evenals bij 't maan bēroembé spreken ook tijdens dezen maaltijd allen elkaar met „oembé” aan (bērsioembèn); in G L heeft ook na afloop van 't nōik bēroe in 't huis van den bruigom een dergelijke maaltijd plaats.

PENARÖN, n. v. e. kampoeng en een rivier in D. Zie naroe.

PENASĒN, zie tapé.

PENAUNGÖN, n. v. e. djamboer op den weg van G L naar Alas.

PENDANG (cf. Atj. peundang), e. s. v. wortel (gadoeng tjina), die als zeer geneeskrachtig geldt en tegen ernstige ziekten wordt aangewend (o. a. tegen maatschheid).

PENDARI (Mal. bēndari, Atj. beunaròë), trawant (alleen in ouderwetsche uitdrukkingen); (ook) de persoon die het werk in de keuken verricht (wat wel gedaan wordt door een arme weduwe-familielid). Kēdjoeroen moepēndari, de Kēdjoeroen heeft zijne trawanten (nl. de twaalf rōdjō's); anakkoē si bēngsoē kēn pēndaringkoe bēsilo, akaé ngō kērdjō, mijn jongste dochter werkt tegenwoordig in de keuken voor mij, haar oudere zusters zijn al getrouwd.

PENDĒNG, zie pandang.

PĒNDĒNG, geogr., zie pinding.

PĒNDIKÖR (Mal. pandèkar). [door bedrevenheid in het schermen en geheime wetenschap] niet te raken, niet te treffen (tegenover kēbölo, onkwetsbaar, n. l. zoo dat men, hoewel getroffen, geen letsel ervan ondervindt). Èlēmoe pēndikör, de geheime wetenschap waardoor men bewerkt dat men in 't gevecht niet getroffen wordt (zoodat men bv. in een mat gewikkeld die van alle kanten met lansstooten doorboord wordt, niet wordt geraakt); goe-

- roe pëndikör, de goeroe die in 't bezit is van die wetenschap.
- PENDJÖRÖ, tijgerval met een valluik; klepkooi om vogels, vooral rijstvogels (toempit, brèt, dèrah, méné) enz. te vangen; men plaatst de klepkooi op een boom; meestal bestaat de kooi uit 3 hokjes, in 't binnenste waarvan een lokvogel, pëngantih of pëngatji (G L), is geplaatst; de beide buitenkamertjes zijn voorzien van valluikjes met een pënimön (z. a.).
- PENDOEPÖN, een klein aarden potje op voetstuk om bij këndoeri's këmënjèn te branden.
- PENËNTAM, zie alas.
- PENËPI (Atj. peuneupi), afsluitplanken van den gevel of gevelplanken tegen de kappen der dakgordingen, welke met pennën daar doorheen schieten; dienende om de uiteinden der gordingen (gëgoeloengön) in ééne lijn te vereenigen; één huis heeft dus vier pënepi.
- PÉNG I, roodkoper (zie tëm bö gö ilang; doch meestal in de bet. v. [roodkoperen]), dollarcent, $\frac{1}{100}$ dollar, in G niet in omloop, maar uit Atjèh wel bekend; ze worden wel aan halskettingen geregen; (ook) geld in 't algemeen (cf. mas en ringgit). Akoe görö moepëng, ik heb geen geld.
- PÉNG II, klanknab. v. h. geluid v. h. hert (akang). Poepëngpëng, schreeuwen (v. e. ontwakend of opgeschrikt hert).
- PÉNGASOEH (zie asoeh, doch blijkens de ng direct uit 't Mal. overgenomen; in verhalen:) verzorger, verzorgster, lijfdienaar; (spec.) de twee oude vrouwen, die de bruid als bruidsdames assisteeren.
- PÉNGARAPÖN, zie harap.
- PÉNGAT, verv., mëmëngat, [een sawah] laten verdrogen, maken dat er geen water op komt. Oemöngkoe ipëngat pöng, zij (anderen, wier sawahs bovenstrooms van de mijne gelegen zijn) laten mijn sawah uitdrogen (door al het van boven stroomende water voor hunne sawah's te gebruiken, wat niet mag). Zie djantar pëngat.
- PÉNGATJI (G L), lokdier, (vooral) lokvogel, die in de pëndjörö of bij den strik geplaatst wordt om andere vogels in den val (of den strik) te lokken (= pëngantih, zie kantih).
- PÉNGÉ of pëngè (uit pënnëngé van tëngé? cf. Bat. tangi), in enkele afleidingen ook tëngé, tēnëngé en nëngé, verv., (më)mëngé of (moë)mëngé ook (më)nëngé, hooren. Klam sinö akoe moemëngé köböré ngö maté anaké, gisteren avond vernam ik het bericht dat zijn kind gestorven was; klam sinö akoe koe-

pēngé ling ni koelö, vannacht hoorde ik een tijger brullen. *Pēngèi*, luisteren naar, hooren naar; ipēngèié ling ni tjanang, hij luisterde scherp naar den klank van de bekkens (bv. om te weten te komen waar 't geluid vandaan kwam). *Pēngèn* en *pēngèdnön*, luisteren naar, het oor leenen aan, gehoor geven aan; laten hooren, doen hooren; gōr 'ilōn sarèh pēngèé, ipēngèdné. toen hij het nōg niet duidelijk hoorde, ging hij er met alle aandacht naar luisteren (door zijn vinger tegen het oor te leggen); ipēngèdné pēnōdjör(ōn) n a m a é, hij gaf gehoor aan de vermaningen zijns vaders; ipēngènōdné ling ni pōpō koe kēmiring n a n a k é, hij liet zijn kind het geluid van de mondtrom hooren (door het instrumentje vlak bij zijn oor te houden). *Pētīpēngèn* of *pētīpēngèdnön*, *tēpēngèn*, *tēngèn* en *tēnēngèn*. door een ander iets doen hooren, maken dat een ander iets hoort (bv. voor hem onaangename, of beleedigende, uitdrukkingen, in gesprek met een derde gebezigd; bv. iemand, die door X. uit Pēnōsan bedrogen is, zegt tot een derde, terwijl hij weet dat X. hem hooren kan: o e r a n g Pēnōsan nti ipērtjaja, nti ipēngèn prié, kōtèk pēdih boedi-basaé, de lui van Pēnōsan moet men niet vertrouwen, naar hun woorden moet men niet luisteren, zij hebben een slecht karakter; in zulk een geval kan men zeggen:) ipētīpēngèdné (itēpēngèdné, itēngèdné of itēnēngèdné) pri ini koe X, hij zorgde er voor dat X. die woorden hoorde. A koe *tērpēngè* (of *tērpēngèn*) a koe sinō kōbōr . . . , er is mij zoo even een gerucht ter oore gekomen, (ik heb zoo even toevallig een bericht vernomen), dat Gōrō *tērpēngèn* naè a koe primoe, sērēlō ini lèn, lang lèn, ik kan geen vertrouwen meer schenken aan uw woorden, ge spreekt elken dag anders, nu eens zus. dan weer zoo. Ngō *bērpēngèn* bēdné koe ling ni bangsi, ze luisterden allen naar 't geluid van de fluit. *Bērsipēngèn* (*bērsinēngèn* of *bērsitēnēngèn*) kēn pri, naar elkaars woorden luisteren. *Moepēngé* en *moetēnēngé*, gehoord, vernomen; moepēngé (moetēnēngé) koe kēmiringkoe kōbōr si gōrō djērōh, er is mij een ongunstig bericht ter oore gekomen. *Poepēpēngé* of *poepēngé-pēngé*, al maar luisteren (meestal in den zin van: gehoor geven aan). *Pērpēngé*, scherp van gehoor; pērpēngé pēdih kēmiringmoe, uw ooren zijn scherp hoorend, jij hoort veel (loopt veel langs den weg). *Pēnēngé*. persoon, wiens werk het is berichten in te winnen (bv. omtrent de bewegingen van den vijand), kondschapper; wé

kën pënëngétö ibōh i dëné sō i Loemoet; ikö gèh pé Koempëni, tir ipëngéa köbör, wij hebben hem tot onzen kondschapper aangesteld op den weg daar te L., als de Compagnie mocht komen, dan verneemt hij onmiddellijk geruchten daaromtrent. *Pënëngé* en *pënëngèn*, het hooren, het gehoor; pënëngéngkoe (pënëngènkoe) görö trang toe, mijn gehoor is niet erg scherp, ik kan het niet duidelijk hooren; pënëngéngkoe (pënëngènkoe) Koempëni malé gèh, naar ik heb vernomen zal de C. komen. *Tënëngé* (Atj. teuleungò), duidelijk vernomen, met [eerbiedige] aandacht aangehoord; i wadni djëma dëlé wé sërëngé si tënëngé koe göip-göip lingé, onder al die menschen wordt alleen zijn stem tot op grooten afstand duidelijk vernomen; tënëngé prié baring koe si, overal wordt naar zijne woorden geluisterd, overal wordt aan wat hij zegt een gewillig oor verleend (bv. van een als rechtvaardig bekend rödjö). Görö *moepënëngé* (of *moepënëngèn* of *moemëngé*) kö kō, heb je geen ooren, kan je niet hooren?

PËNGÉDÈHÖN, geogr. = pëngëdihön, zie këdih.

PËNGËNGOET, zie ngëngoet.

PËNGËRANAP, zie ranap.

PËNGËRI, zie ngëri.

PËNGËRTI (L) = *pëkërti* (G L en L., cf. Mal.), meestal met boedi verbonden, zie boedi.

PËNGGALAK (Bat. panggalak). Pënggalak n bëdil, fijn kruit voor de pan van een bëdil bëratoe (dit kruit is oeböt blajat of oeböt blöndö); tòdn pënggalak n bëdil (Bat. porpanggalahan), kruithoorn ter bewaring van dit kruit, meestal van buffelhoorn met houten stöp, in G gemaakt naar Bataksch model; wordt met een touw om den hals gehangen, zóó dat men gemakkelijk met de rechterhand op de afsluitveer kan drukken om 't kruit er uit te laten, terwijl men het te laden vuursteengeweer in de linkerhand houdt. Zie ook galak. Pënggalak n asoe (koekoer), toovermiddel om een jachthond flink (vurig) voor de jacht. een boschduif dapper in het gevecht te maken.

PËNGGALANGAN of *Plös*, n. v. e. kampoeng in G L.

PËNGGÈN, (G L), *lënggèn* (L), de cholera-geest; (grof voor) epidemie, cholera; men bezigt dit grove woord niet tijdens zulk een epidemie heerscht, i. pl. daarvan wordt dan pënoengén gezegd. Cf. laja, ta'oen.

PËNGGÈRBÖSÖN of *Pënggërbösön*, zie gërbös.

PËNGGÖLÖ, in L ook *p'toeköl*, laboe, pompoen, kalebas. Soor-

ten zijn: pënggölö boelöt, p. djòròk, p. gading, p. përtik en p. tèmpak. Pënggölö kól, zie tjinō.

PÈNGGÒNG, e. s. v. struik, welke vruchtjes men wel tot kinderhalsbandjes rijgt. Pënggòng itòm heeten op Java djali batoe, p. poetih heeten op Java handjeli.

PÈNGGÖRBÜSÖN, zie Pënggërbösön.

PÈNGIT, aangebrand (v. gekookte rijst). Bau pëngit, stank v. aangebrand eten.

PÈNGKAH, zie boelang.

PÈNGÖ, e. s. v. grooten boom, veel gelijkend op de soerin, doch zijn hout is lichter van kleur. Men maakt er planken voor huiswanden van.

PÈNGÖDÖP, zie ödöp.

PÈNGOELOE, eigenl. „hoofd, aan 't hoofd staand”, de oudere titel van de Gajö-stamhoofden, presidenten der Gajörepubliekjes. In later tijd schijnt de titel rödjö te zijn opgekomen; thans worden beide titels door elkaar gebruikt, maar hier wordt aan den éenen, daar aan den anderen de voorkeur gegeven; zoo zal bv. niemand de Pëngoeloe XII van G L als Rödjö XII aanduiden. Zie verder rödjö. Pëngoeloe noetön, wisselwoord voor tijger, ook wel voor olifant (z. koelö en gadjah). Pëngoeloe ni, de (het) voornaamste van [een groep zaken of voorwerpen], zie voorb. s. arak II.

PÈNGÖT (Atj. peungeut), verv., *mëmëngöt*, bedriegen, oplichten, misleiden. *Ipëngöté kitö*, hij heeft ons misleid. *Görö tèrpëngöt*, hij is niet te misleiden (verschalken). *Bèrpëngöt*, door list, bedrog, verkregen (bv. v. e. buffel of geld).

PÈNGRALIS, zie ralis.

PÈNIMBOEN, n. v. e. berg en een djamboer op den weg van D. naar G L (D.).

PÈNIMÖN, het touw of koord, waaraan het valluik of valdeurtje (pintoë) van een tijgerval of klepkooi (pëndjörö) voor vogels bevestigd is, zoodat als het dier dat aanraakt of daarop trapt, het luik of deurtje dan neervalt.

PÈNINDJÖN. *Oedjoeng Pënjindjön*, n. v. e. bergrug in L. Zie indjön.

PÈNIPÈN, zie tjana en nipi.

PÈNJÖ, zie mënjö.

PÈNOEMPÖN, n. v. e. rijstveld bij Pënòsan (cf. toempoë).

PÈNOENGÉN, zie oengi.

PÈNOENGGOERÖN, watervloed, overstroming (veroorzaakt door hevigen regen, zoodat het water op de wegen en vel-

den blijft staan omdat het niet spoedig genoeg kan wegloopen, cf. wöih kōl); in G L ook wisselwoord voor ta^ooen of laja, in d. bet. v. epidemie, spec. cholera. Klam sinö oerön kōl, pënoenggoerön ngön oekoe, vannacht heeft het hevig geregend, het water kwam [ons] tot aan de knieën (op 't voorerf, op de wegen enz.); ara pënoenggoerön gèh ari boer, er komt een watervloed (overstroming) van 't gebergte.

PENÖSAN, n. v. e. kampoeng in G L (cf. tōs).

PENTAS, verv., *mëmëntas*, een rechte afscheiding, rechtdoorlopende opening maken in, een weg banen door [een bosch]. Ngö *moepëntas-pëntas* kampoeng ö bësilō, er zijn al afscheidingen (sterke heiningen) gemaakt tusschen de verschillende wijken van die kampoeng (als de blah's onderling willen gaan strijd voeren). *Pëmëntas* n oetön, een som geld, die wel door de familie van den bruidegom aan die der bruid betaald wordt, zoogenaamd als loon voor het banen v. e. weg tusschen de betrokken kampoengs.

PENTÈK, zie lödö. *Moepëntèk*, uit de verte zichtbaar of hoorbaar (bv. v. e. helwitte doek, een poepandji, de heldere stem v. e. goeroe-didòng).

PENTÈR (Atj. bōh panta, zie De Atjèhers II p. 199), e. s. v. knickerspel, in G zeer geliefd evenals in Atjèh (de Gajō's schieten de kemirivruchtjes, wah n kēmili, die hier als knickers dienst doen, uit de linkerhand, de Atjèhers uit de rechterhand). *Bërpëntèr*, dat spel spelen.

PENTJÖR, driedubbel gebeide ragi, het derde gistsel van ragi (zie ning en kēpala), is zeer bedwelmend; wordt alleen in L en D gedronken, niet in G L en ook niet in Böböson.

PÈOK. *Moepèok*, met ingevallen mond of wangen [tengevolge van tandenverlies]; ngö moepèòk, haar mond is reeds ingevallen, ze is al oud. *Ipèòkné awahé*, hij trok zijn wangen in, zoodat het leek of hij al tandeloos was (voor de aardigheid).

PÈP, klanknab. v. h. gekrijsch v. e. tijger, zie kölpèp.

PÈPADANGÖN, e. s. v. mand v. rotan of bili, waarmede de padi, na gewand (iangin) te zijn, gemeten wordt (isoeköt). Men heeft kleine pèpadangön's die 10 gantang = 20 aré, en grootere die 2 nalih = 32 aré of zelfs 2½ nalih = 40 aré kunnen bevatten.

PÈPAJOENGÖN, n. v. e. pëdoesoenön in L.

PÈPAK. Oerang Pèpak, n. v. den door ons Pakpak genoemden Batakstam.

PÈPAL (cf. goetoel). *Moepèpal*, kaal (v. h. hoofd); oe-

loeé ngö moepěpal, zijn hoofd is al kaal. Werkw., alleen onverv., *měpal*; *kōrōngkoe mēpal* i boer òja, mijn buffels verzamelen zich 's nachts op dien berg. *Pěpalōn* ni *kōrō*, de plaats op een berg of blangterrein waar een troep of kudde buffels zich 's nachts uit zichzelf bij voorkeur verzamelt, zonder naar de kraal te willen terugkeeren; 's morgens verspreiden ze zich dan weer (zulk een plek, geregeld door een aantal buffels bezocht, is weldra geheel kaal gegraasd, vandaar de naam); *manah pēpalōn*, *manah djati*, zie *manah*.

PĒPALOE (Jav. *paloe*), (houten) hamer bij huizenbouw gebezigd, kleiner dan de *doegör*.

PĒPANDJI of *poepandji*, witte vaan, soms met een figuur, waarin de Mochammedaansche geloofsbelijdenis, de namen van Allah, Mochammad, de eerste vier chalieffen en de aartsengelen of andere formules geschreven zijn. Zulke vanen worden aan een hoogen stok op den nok der daken geplaatst ter bezwering eener epidemie, eener algemeene ramp (bv. de komst van de colonne van Daalen) enz.; ook wel op 't dak van een nieuw huis geplaatst, èn ook als vervulling eener gelofte bevestigd in de nabijheid van of op een heilig graf. *Ikō djögör kō win*, *koesēsoekōn lang sō pēpandji sētingga dirimoe koe koeboer ni Datoe Měrah Mögō*, als ge moogt beter worden mijn jongen, zal ik een vaantje (doch zonder letters) zoo groot als gijzelf zijt, op (bij) 't graf van D. M. M. plaatsen (zegt de vader van den zieken jongen). *Pěpandji* of *Poepandji*, n. v. e. berg in L.

PĒPANTANG. *Wōih n Pěpantang* = *Wōih n Tjělala*, een riviertje in L.

PĒPANTARÖN (Atj. *panteuë*), een stellage, kleine tribune of *balé*² van bamboe, om op te zitten. Op de blang dichtbij de kampoeng en ook in de nabijheid der *měrsah*'s vindt men wel zulke *pěpantarön*, waar de jongelieden vooral 's namiddags bij elkaar komen; ook bij de rijstvelden wordt vaak een *pěpantarön* geplaatst, waarop de lieden zich zetten die de rijstvogels moeten verjagen.

PĒPAR, in G L ook *pěləkah*, verv., *měpar*, *měləkah*, iemd. of iets treffen (met d. bliksem of, naar Gaj. voorstelling, den donder, d. i. *poenggi*, als subj.). *Anakkoe ipěpar* (of *ipěləkah*) *poenggi klam sinö*, mijn zoon is gisteren avond door den bliksem getroffen.

PĒPARIK, n. v. e. kampoeng in G L, eigenlijk twee ± een kwartier gaans van elkander gelegen kampoengs, die wat de bevolking betreft één geheel uitmaken, n. l. *Pěparik Dėkat* en *Pěparik Göip*.

PĒPAS. *Pēpasōn* n o e m a h, de druiplijn van een huisdak; *pēpasōn ni sērambi bōnōn*, de druiplijn aan den kant van de vrouwengalerij; *pēpasōn ni sērambi rawan*, id. van de mannengalerij.

PĒPĒDANG, n. v. e. onbewoonde pērwōrōn in L. Zie pēdang.

PĒPĒLAH, n. v. e. djamboer op den weg van het eigenlijke G L naar Pinding (G L).

PĒPĒLTIK (Atj. t^{és}-t^{és}), e. s. v. zeer kleine rijstvogeltjes. Men doodt deze diertjes niet graag, omdat ze naar 't volksgeloof de sēmangat ni rōm, de ziel v. d. rijst, zijn of bevatten.

PĒPĒRTJA, zie pērtja.

PĒPĒT (cf. èmpèt en impit), verv., *mèpèt*, klemmen, kneuzen, knellen [suikerriet] persen met behulp van een dēdagoe (z. a.). *Djēma ngō bērpèpèt i oemah sara*, de menschen verdringen elkander in 't feesthuis. *Moepèpèt* poemoengkoe, mijn hand is gekneusd (bv. onder een rijststamper). *Ioengé moepèpèt*, zijn neus is ingedeukt, zijn neus heeft aan weerszijden v. d. neusgaten een deuk. Zie bali pèpèt.

PĒPIL (L), *tjētjal* (G L), e. s. v. eetbaren vogel, de Atj. *tjijém pageuè*, die vooral bij heiningen verblijf houdt.

PĒPILŌ (Soend. koletjer, Jav. kitiran), geruischmakende windmolen. *Pēpilō bēramat*, windmolen die door een of twee jongelui wordt vastgehouden; *pēpilō bēroeki*, windmolen met een staartachtige pluim (v. *batang sanggé* of klapperblad) en met vlaggetjes (*alam-alam*) voorzien, die men boven in hooge boomen bevestigt, in beide gevallen om van het geluid en het gezicht dat het draaien oplevert, te genieten. *Bērpēpilō*, met windmolens spelen (v. knapen en jongelui, een geliefkoosd spel; ze nemen hun pēpilō's mee naar een hoogen berg, waar veel wind is; de pēpilō's bēramat worden door een of twee van hen vastgehouden, de p. bēroeki worden in een hoogen boom bevestigd); *anakkoe ngō ngōk namat pēpilō*, mijn zoontje kan al een windmolen vasthouden (ter aanduiding v. d. leeftijd, ± 8 jaar). *Ini boer pēpilōnkoe*, dit is de berg waar ik pleeg te bērpēpilō.

PĒPIR (Atj. *toela^s angèn*), planken of van kralé gemaakte afsluiting van den uitspringenden, vooroverhellen den geveldriehoek van het huis, om regen en wind den toegang te beletten; wordt wel met snijwerk versierd. *Pēpir*, n. v. e. gehucht in G L.

PĒPOES of oejōt pēpoes, e. s. v. groote slingerplant, liaan, wordt wel tot bindtouw aangewend; het in den stam

- verzamelde vocht wordt wel door in 't bosch zwerfende gētahzoekers, bij gebrek aan water, gedronken.
- PĒPŌK**, verv., *mēmēpōk*, kloppen, slaan (met de hand, met een stok); *mēpōk pōla*, toewak (arēnpalmsap) kloppen, door kloppen op de bloemkolf maken dat het sap eruit stroomt. *Pēpōki*, iets kloppen, iemd. klop geven, af-ranselen, *kōnjèl ipēpōk(i)*, *kōnjèl* wordt [met een houten hamer] zacht geklopt. *Ipēpōkné pantaté*, hij sloeg zich op de billen (v. verbazing of v. berouw); *ipēpōkné poemoeé koe boemi sēgōr bēlit*, hij sloeg éénmaal met zijn hand op de aarde (bij eedzwering, waarbij men de aarde als getuige aanroept). *Bērsipēpōkōn*, elkaar klop geven, klappen geven (bv. v. impōls onderling, uit gekheid). *Moepōk tērsalak koe ibōh kajoe*, een [terugspringende] boomtak is mij tegen mijn gezicht geslagen. *Pēmēpōk*, een stuk hout om *kōnjèl*, *pōla* of *pēloe* te kloppen.
- PĒPŌNGŌTŌN**. *Pēmārēn Oejōm Pēpōngōtōn*, n. v. e. *pēmārēn* op den weg van Tèlōng naar Loekoep (L). Zie *pōngōt*.
- PĒPŌR**, onverv., *mēpōr*, [padi] voor de eerste maal stampen (cf. *djoelō*, *loemōt* en *tjēroeh*), [suikerriet] voor de eerste maal malen (in de *wingōn*, cf. *doeō*, en *loemōt*). *Koepōrōn kasé tērdjōngōrmoeō*. wacht ik zal je op je gezicht (snuif) slaan. Zie *oējōm* —.
- PĒR-**, praefix, zie *pē-* sub 4e., 5e., 6e. en 7e.
- PĒR** (Jav. *bandoel*), gewicht (een asam-vrucht of een looden kogeltje) ter bezwaring aan twee draden zijde of garen, die men ineen wil draaien (*ngēlas*, zie *kēlas*), bevestigd.
- PĒRAGIH** (cf. *agih*), onverv., *mēragih*, maken dat iets of iemd. [weer] „agih” is, in 't reine brengen, in orde brengen, herstellen, restaureeren, repareeren; *si mēragih*, de personen die bij een dreigenden of reeds aangevangen oorlog of hoogloopenden twist als bemiddelaars optreden. *Mēragihi*, [een huis] restaureeren, herstellen, [een kind, een zieke] verzorgen, [een oorlog] verhinderen door als bemiddelaar op te treden, [partijen] verzoenen. *Ipēragihōnkō pé loedjoengkoe ini*, repareer dit mes van mij eens even. *Ngō moepēragih prang* (of *boeöt*) *ini bēsilō*, deze oorlog is reeds door bijlegging beëindigd. *Pēmēragih*, de persoon die als bemiddelaar optreedt.
- PĒRAH** (cf. *èrah*), verv., (*mēmèrah* of *nèrah* (afgeleid van *èrah*, z. a.), zoeken. *Mèrah oetōm*, brandhout gaan zoeken; *mēmèrah* of *nèrah aridjēki*, zijn levensonderhoud zoeken, geld zoeken te verdienen; *akoe*

malé nèrah pëmènkoe koe Kënawat, ik ga naar K. een schoondochter zoeken. *Ipèrahié kōrōé*, hij zocht zijn buffels [op 't gebergte]. *Ipèrahōnkō pé koe-toekoe kēdjōp*, luis jij mij eens even (zoek de luizen op mijn hoofd). *Gōrō tērpèrahi djēma djēròh bōs kēn pēmèn*, 't gaat niet aan een volmaakt mooi meisje tot schoondochter te zoeken (men moet zich wel met wat minder tevreden stellen). *Òsòp bērpèrah, blōh bērtōendōng*, wanneer iets verdwenen (verloren geraakt) is, gaat men het zoeken, als iemand weg (ervandoor) is gegaan, achtervolgt men hem. *Bērsipèrahōn koetoe*, elkaar luizen. *Djēma si òsòp tēngah a ngō moepèrah bēsilo*, de man die laatst verdwenen (er met een meisje vandoor gegaan) is, wordt thans opgespoord. *Poepèrah-pèrah* (of *poepèpèrah*) *oemōn lō, dēmoe gōrō wō*, hij zoekt er dagelijks naar, doch vindt het maar niet. *Tēmoe loek kēn pēmèrah n kōrō*, een slaaf doet dienst om de buffels te zoeken. Boer ini *pēmèrahōnkoe manè, gōrō moedēmoe gētah sara batang*, dezen berg heb ik gisteren afgezocht, en ik heb er geen enkelen gētahboom gevonden (dus ga jij er nu maar niet zoeken); *rēta ini bēdné pēmèrahōnkoe, noemō pēmèrahōn ni amangkoe*, al deze goederen zijn door mij verworven (met handel verdiend) niet door mijn vader; *bōnōnkoe ini pé pēmèrahōnkoe, noemō pēmèrah n ama*, zelfs mijn vrouw heb ik zelf gekocht (ik heb uit door mij zelf verdiend geld den bruidschat voor haar betaald), niet mijn vader.

PÉRAH, zie prah.

PÉRAHAN = pèrasan, zie rasa.

PÉRAHLA, zie pèrala.

PÉRAK, zie prak.

PÉRALA of *pèraha* (Mal. pèlihara). *Pèra(h)lai* (mèralai), iemd. of iets verzorgen, zorgen voor, letten op, toezicht houden op (een kind, een zieke, buffels, aanplant); *koelō si mèralai koeboer ò*, een tijger bewaakt dat graf (cf. *mēkoelō* sub *koelō*). *Ipèralankō pé ngimoe, akoe malé blōh bēroetōm*, let jij op je broertje, ik ga brandhout halen. *Ngō moepèraha lō òja, nti nè iwōti wahé*, (die klapperboomen) worden thans [door iemand] verzorgd, neem dus de vruchten ervan niet meer weg (vroeger stonden ze onverzorgd, bv. in een verlaten doesoen); *moepèraha*, beschermd, tegen ongeluk en rampen gevrijwaard; *moepèraha sēnoeōnkoe, sōbōp ara koelō ni Datòk Badak isōné*, mijn aanplant is [tegen wilde varkens, die-

ven enz.] goed beschermd, omdat daar in de buurt de tijger van D. B. (een heilige) verblijf houdt; kitö ara a soe, moeprahla bédné sēsanahtō, we hebben een hond, zoodat al onze bezittingen goed beschermd zijn (bewaakt worden). Mbah moepëra(h)la of mbah mërالا, bescherming [tegen allerlei rampen of gevaren] brengend, gelukbrengend; koedö òja ibli mahat mbah mërالا söböp moetoeah, dat paard zal, als ge het koopt, ongetwijfeld [voor uw andere paarden] bescherming tegen rampen (d. i. geluk) aanbrengen, want het heeft goede teekenen; görö mbah mërالا djëma misöp iangkap. 't brengt geen geluk aan een opiumschuiver als schoonzoon in huis te nemen (cf. mbah karam).

PÉRAM, verv., *mëmëram*, iets laten broeien, bv. vruchten, als pisangs (in een zak op de para gelegd) of nangka's, ook tabak, door ze met behulp van pisang- en andere bladeren geheel van de lucht af te sluiten. Djëma òja bërpram wö i wan koetöé, die menschen blijven maar warm en veilig binnen hun versterking (ze zijn bang om ten strijde te trekken). *Pëmëramön*, de plaats waar iets gebroeid wordt.

PÉRAMAN, zie ama.

PÉRAN, uit përahan = përasan, zie rasa.

PÉRANGÉ (Mal. përang*i*), inborst, aard, karakter (cf. përasat). Djëròh (kòtèk) pëdih përangé wé, hij is goedaardig (slecht geaard). *Moepërangé*, kurig, onberekenbaar (v. e. buffel, paard of mensch).

PÉRANGGÖN of *pranggön*, hulptelwoord voor stellen baroe's, tjölèk's, tanggang's en tòpöngs: stel. Tjölèk sara përanggön (of sëmpëranggön), een stel [van 12] tjölèks; ba(h)roe sara përanggön, een stel [van 4] bahroe's; tòpöng sara përanggön tirònkoe, ik vraag een stel [van 2] tòpöngs als geschenk voor mij (zegt de moeder van het verloofde meisje); birahpati sara p., een paar duiven.

PÉRANGKAM, zie rangkam.

PÉRANTING, n. v. e. djamboer op den weg van G L naar Tripö (G L).

PÉRAS, zie pras.

PÉRASAT (Ar. Mal. firasat), karakter (= përangé). *Moepërasat* = moepërangé, kurig, nukkig.

PÉRBAÏOE (G L), met suiker gestoofde vruchten, zie soeöl.

PÉRBOELÖN, n. v. e. doesoen in Tampoer.

PÉRDAH L, *pradah* G L (Mal. prada), [valsch] bladgoud,

- dat dikwijls tusschen de voering en de à-jour gewerkte buitenzijde van matwerk (běbaloen, kampil enz.) gelegd wordt.
- PĒRDANA of *pědaná*, titel v. e. soort hofdignitarissen, alleen uit aan 't Mal. ontleende verhalen bekend; (ook) n. v. e. blah in Gölö, die de zesde „tangké” vormt.
- PĒRDĚT, e. s. v. struik, van wier bast touw gemaakt wordt.
- PĒRDJAK I, verv., měměrdjak, [een rijstveld] met de voeten gelijktrappen (om te kunnen nòmbang, cf. roelah); si bėboedjang měměrdjak, si bėbėroe nòmbang, de jongens trappen 't veld gelijk, de meisjes planten [vervolgens de kweekplantjes] uit. Nti *pěpěrdjakkō* pěnòmènkoē, trap toch niet mijn slaapmatten plat. *Těpěrdjak* akoe katak, ik heb bij ongeluk op een kikvorsch getrapt (cf. ròròh).
- PĒRDJAK II, met witte pooten, of witte onderbenen (v. buffels, paarden en rammen).
- PĒRDOE, stoel of struik (v. planten die uitstoelen, als bamboe, pisang, klapper, pinang; ook v. padi). Oeloehsara pėrdoe, een bamboestoel; toe sara pėrdoe, een struik suikerriet; pėrdoe ni kajoe, het dikke gedeelte onder aan den stam van een boom, waar de wortels beginnen: pėrdoe ni pri = ralik ni pri, de oorzaak (grond) van de kwestie.
- PĒRDOELI, zie padoeli.
- PĒRĚBŌ, afdoening door de mindere autoriteiten v. e. zaak, die anders hoekoem děndang zou zijn, d. i. door de rōdjō's zou moeten behandeld worden. *Ipěrėbōdnė* hoekoem òja, gōrō bėrděndang ibōhė, zij lieten deze zaak door de mindere autoriteiten afdoen, zij maakten er geen groote zaak van.
- PĒRĚMPINGŌN (van 't Mal. ěmping), geschikt om er těmping (Gaj. = Mal. ěmping) van te maken (van padi, ter aanduiding van een stadium in haren groei). Men zegt: ròmkoē ngō pėrěmpingōn.
- PĒRĚMPŌN, zie mpoe.
- PĒRGAJŌN, (eigenlijk) de naam van de kampoeng, waar de oerang Pòrang wonen; (ook) andere naam voor Pòrang.
- PĒRI, zie pri.
- PĒRIL (Batav. pėlèr), het scrotum. Anak n pėril, bal, kloot.
- PĒRINŌN, zie inō.
- PĒRINTAH, zie printah.
- PĒRINTJIK, klein kogeltje voor pėmoerös, donderbussen.
- PĒRISÉ, zie prisé.
- PĒRKA, zie nangka.

PËRKAKAS = pëk a k a s.

PËRKARA, zie pëk a r a.

PËRLAK, e. s. v. boom, groot, lijkt veel op de mëranti.

PËRLOE, verplicht (eigenlijk van godsdienstplichten, zóó dat op nalatigheid straf staat). Akoe përløe blōh bēs ilō, ik moet noodzakelijk thans gaan. *Ipërlōdné* sabi k' òné, hij acht zich verplicht daar geregeld (telkens) heen te gaan.

PËRLOEH, een jonge kikvorsch, met grooten kop en klein lijf, veel in moerassen rivieren en beken aangetroffen (Jav. tjé b ò n g).

PËRLOET (G L; Bat. poroet). *Moepërloet*, losgeraakt, afgezakt (v. kleederen), losgegaan (v. e. verband of knoop, v. e. armband, den halster v. e. paard enz.); moepërloet oepoehé, haar lendenklee is afgezakt; glang moepërloet ari poemoengkoe, de armband is van mijn hand gegleden; (pën)ikòté moepërloet, het bindtouw, de strik is losgegaan. *Përloeti* (mëmërloeti); akoe mëmërloeti si bëbëroe manè. — Sanahé ipërloetikō? — Glangé (oepoehé, tanggangé), ik heb gisteren dat meisje [een van de kleedingstukken of sieraden die zij aan had] van 't lichaam gerukt (om daardoor haar te dwingen mijn diang, vrijster, te worden). — Wat hebt ge haar afgenomen? — Haar armbanden (lendenkleed, halsband).

PËRLÒN (cf. tēlan en dōlòt), verv., *mëmërlòn*, inslikken, opslikken (vooral van vaste voorwerpen, niet van vocht of zeer kleine zaken gezegd). Nipé mëmërlòn kambing, de slang verslindt een geitje; maté mërlòn = maté nēlan, zie tēlan; ipërlōdné anak ni sētoel, hij slikte een sētoelpit in. Ikèdné ipërlōdnön anaké wak a, hij beval zijn kind die medicijn te slikken.

PËRMATA, edelgesteente; (ook) deftig voor bawar. Sēnsim përmata (G L) = sēnsim kēsèlan (L), zie sēnsim.

PËRMINJAKAN, zie minjak.

PËRNAH, zie pēnah.

PËRNAHMA of *përnama* (Mal. poernama), vol (v. d. maan). Oelön përnahma, volle maan (z. oelön).

PËRNGAH (cf. ngēngah), verv., *mëmërngah* [den mond] opensperren, ontsluiten, open laten staan. *Përngahōnkō* péawahmoe, sper (doe, houd) je mond (bek) open; mërngahön këbön (koerön, karoeng, pintoe), de rijstbergplaats (den rijstpot, een zak, een deur) openen, open laten. *Poepërngah* akoe, ik sta met open mond,

versteld, ben verbaasd; poepërngah pintoe ari manè mi, de deur heeft van af gisteren [tot nu toe] almaar open gestaan.

PÉRNGGI, zie prënggi.

PËRNJAWAN of *pënjawan*, fijn voor oetoe h, het mannelijk lid, penis.

PËROELANGAN (Atj. plangan), wandplaten (e. s. v. plinten dus), ter hoogte van ongeveer 3 djëngkal tegen de buitenwanden van een huis, en vooral van de oemah (of atas) rindoeng, aangebracht, in 't laatste geval dienende om de openingen, ontstaan door het verschil in hoogte tusschen den vloer van de oemah rindoeng en dien van de sërambi's met de lëpō, te sluiten; in 't eerste geval eenvoudig ter versterking van de buitenwanden v. h. huis; men vindt zulke përoelangan alleen aan de huizen van de zeer goeden; ter onderscheiding spreekt men wel van përoelangan ni atas rindoeng en përoelangan ni sërambi.

PËROELOE (Mal. pëloeroe), geweerkogel, (= anak m bédil, cf. përintjik). Tōdn përoeloe, kogelhoorn. Zie sapoet.

PËROES, verv., *mëmëroes*, zacht strijken, opstrijken, streelen (een dier, b. v. een paard). Djëma òja ipëpëroesé, kati koedöröt pëngé, hij vleide dien man, om geld van hem los te krijgen. *Mëmëroesi lawi n koerik*, de staartveeren v. e. haan streelen; ipëroesié ròm, hij ritste van de op 't veldstaande padi eenige halmen af. *Ipëroesönkō pé oeki n koedö ni*, strijk (wrijf) den staart van dit paard eens wat op. Pri *bërpëroes*, vleitaal, mooie praatjes [om iemd. tot iets over te halen]. *Bërsipëroesön* koedök, elkaar den rug streelen (als liefkoozing). *Moepëroes sënsimkoe ari poemoen gkoe*, mijn ring is van mijn vinger gegleden; *bëlgōngkoe mbëh moeproes ari talié*, [de kralen van] mijn halssnoer zijn alle van het koord (snoer) gegleden. Djëma *përoesön*, iemand die zich licht door lieve woordjes laat overhalen [om iets weg te schenken]; *sënsim përoesön*, „de van den vinger afgetrokken ring”, in G L een van de ringen van den doode, dien zijn vrouw of een bloedverwant dezen na zijn dood aan den rechter wijsvinger steekt, en die daarna door den imöm, welke de lijkwassching verricht, zachtjes van dien vinger getrokken en behouden wordt.

PËRÖPA, zie rôpa.

PËRSANGGA, zie pòèn.

PËRSËH (Atj. peureuséh), helder, met een helderen

weerschijn of glans, onbewolkt. Lō ngō pěrsèh, het is al licht ('smorgens te ongeveer half zes); pěrsèh pėdih lō bėsilō, manè oerōn, het (de lucht) is thans erg helder, gisteren regende het; rōmkoe pěrsèh pėdih, mijn padi ziet er mooi glanzend uit (een bewijs dat de korrels goedgevuld zijn). *Pěrsèhōn* (mēmėrsèhōn), helder maken, zie voorb. s. oerip.

PĒRSINŌN = pėsarinōn, zie sėrinōn.

PĒRTAMA, het eerst, ten eerste (cf. kėsa). Wé si pėrtama awal koe ini, hij is het allereerst [voordat er iemand anders was] hier gekomen; si pėrtama moelō blōh koe Gajō toeōn majōr pan Dalėn, maj. v. D. was de eerste [Hollander], die naar G. ging.

PĒRTĒMŌN, zie pėtēmōn.

PĒRTIK (Atj. peuté*), de pėpaja, in de mpoes gekweekt. Pėrtik rambé, de mannelijke pėpaja, waaraan de vruchten aan lange stelen benedenwaarts hangen. Zie pėnggölō —. *Pėrtik*, n. v. e. wijk v. Toendjang (L), v. e. wijk v. Pinding (G L), en v. e. kampoen in D.

PĒRTJA, zie gėtah en majang. *Poelō Pėrtja*, 't eiland Sumatra. *Pėpėrtja* [ni toekō n kōrō], de pens (of de boekpens?, het binnenste ruwe gedeelte v. d. maag) v. e. buffel.

PĒRTJĒT verv., *mēmėrtjèt*, knellen, knijpend insluiten, platdrukken, stuk drukken. Mēmėrtjèt glimō, de schil van een glimō-vrucht breken; djėma dėras gōrō mėrawan *ipėrtjėti* goeroe toekōé, de goeroe drukte hard op den buik van de zwangere ongehuwde vrouw [om 't foetus te doden]; dėlé pėdih djėma *ipėrtjėti* gadjah, de olifanten hebben veel menschen platgedrukt. Anaké *tėpėrtjèt* inōé nōmé, ngō maté, de moeder heeft haar kind in den slaap doodgedrukt; *tėpėrtjèt* akoe tėnaroe n koerik, ik heb bij ongeluk een kippenei platgedrukt. *Moepėrtjèt* (*mpėrtjèt*) koe rėring, tegen den muur aangedrukt (bekneld); koeiwihōn anakoe nōmé, kati nti moepėrtjèt, ik laat mijn kind aan den kant [v. d. mat] slapen, opdat het niet bekneld rake (doodgedrukt worde).

PĒRTJŌS, e. s. v. heester. *Pėrtjōs*, n. v. e. rustplaats op den weg van Bōbasan naar Ōngkal (L).

PĒRTOELŌ (G L), *pėtėrlō* (L), e. s. v. plant, waarvan de vruchten tot djantar bereid worden (Atj. pi). Soorten zijn: pėrtoelō oerōl en p. pėdih.

PĒS en *pōs*, klanknab. v. h. suizen v. e. geweerschot, v. e. veest enz. Cf. dėpès en dėpōs.

PĒS, zie pis.

PĒSADOEÖN, zie sa-doeö.

PĒSAKA of *poesaka* (cf. *mana* h), erfstuk, erfgoed (v. e. overleden bloedverwant of voorvader). Zie voorb. onder *pari*.

PĒSAM, matig warm. Wöih pēsam, warm (gemaakt, doch nog niet kokend) water; pēsam toenié, hij voelt warm aan (v. e. zieke); lō ngō pēsam, het begint al een beetje warm te worden (± halfacht 'smorgens). Verv., *mēmēsam*; mēmēsam wöih i wan koerön, water warm maken in een kookpot. Ngō ipēsamné wöih, zij heeft het water al warm gemaakt; wöih n arat ngō ipēsamné, hij heeft de toewak al gewarmd. Nti kō bērpēsam, sakit oeloe kasé kō, loop niet in de zon, anders krijgt ge hoofdpijn; wöih bērpēsam kēn inoem ni djēma sakit, zieken drinken gewarmd water. Koerön Tjanè sēngkēmbēk oetōm kēn pēmēsamé, een heele armvracht brandhout moet men verstoken om [het water in] een kookpot van Tjanè lauwwater te maken (spottenderwijze gezegd: in vroeger tijd zouden de lieden van Tjanè eens een koerön met bijzonder dikke wanden gemaakt hebben).

PĒSARINÖN = pēsērinön, zie sērinön.

PĒSITANG, n. v. e. wijk v. d. kampoeng Rēma (G L), bewoond door lieden, uit Pēsitang in Tēmiang herkomstig.

PĒSKIT (opp. blak), fijn (v. vlecht- of matwerk). Oerang Alas pēskit pēdih tapéwé, de matwerkzakjes van de Alassers zijn zeer fijn gevlochten.

PĒSOENÖ (Perz. Mal. *fasoena*), laster, kwaadsprekerij, verraad; kwaadspreker, lasteraar. Kōna pēsoenö, het slachtoffer geworden van laster, belasterd. *Pēsoenön* (mēm pēsoenön), iemd. lasteren.

PĒSÖT, onvoldragen (v. veld- of boomvruchten). Cf. soepit.

PĒSTAK, opgekomen, op (v. de zon, en de maan in de tweede helft der maand, cf. mēntjar).

PĒTAMA = pērtama.

PĒTAWI (Atj. *Peutawi*), Batavia.

PĒTĒK, geogr., zie pētik.

PĒTĒMÖN of *pērtēmön* (Mal. *djoedoe*), de door de Voorzienigheid tot iemds. echtgenoot bestemde vrouw (of man). Akoe malé nērah pētēmönkoe, ik ga de voor mij bestemde vrouw zoeken; ngō pērtēmönkoe oeroem wé, zij is (was) blijkbaar de voor mij bestemde vrouw; akoe taring isén, akoe pētēmönkoe isinön, ik blijf hier, want de tot mijn echtgenoot bestemde bevindt zich hier.

PĒTERAH (Ar. Mal. pitrah), de pitrah, d. i. de zakât, op te brengen bij het einde van de Vasten, aan 't eind v. d. maand Ramadhân. Ieder brengt voor zijn gezin op een gantang (= 2 aré) gepelde rijst per hoofd, of de waarde daarvan in ruilmiddelen, waarvoor hij dan van de recht-hebbenden (imöm en pakir-mėskin) de noodige rijst koopt om hun die dadelijk terug te geven; de inontvangstname geschiedt in de mērēsah.

PĒTERI (Mal. poetri), prinses, vorstin (alleen in verhalen). Pētēri [ni rōdjō tiang] of mēntēri, de — van den ingang uit gerekend — links geplaatste lange middelstijl v. e. huis, welker plaatsing — evenals die van de rōdjō tiang — met eenig ceremonieel gepaard gaat.

PĒTERLÖ, zie pērtoelö.

PĒTI- I of (vóór klinkers soms) *pēt-* en in G L ook *tē-* of voor klinkers *t-*, praefix dat, meestal gevolgd door 't suffix *-ōn*, zelden door 't suffix *-i*, factitieven of causatieven vormt, in den regel aanduidend het door een ander laten verrichten van de door het grondwoord bedoelde handeling [doch soms ook wel te kennen gevend, dat de handeling voor, in 't belang of ten behoeve (als 't ware in de plaats) van iemand verricht wordt]. Naast de verwoegde vormen met *pēti-* (*pēt-*) en *tē-* (*t-*) staan onverwoegde vormen met *mpēti-* (*mpēt-*) en *ntē-* (*nt-*). Anakkoe ngö koepēt(i) èngòdnön (of in G L koetèngòdnön) koe goeroe sō, ik heb mijn [zieke] kind laten bekijken (onderzoeken) door den medecijnmeester; pētigoerōn of tēgoerōn, [bruid of bruijom] in de leer doen bij den imöm (zie bēgoeroe); pētangasi, iemd. sirih te pruimen geven, sirih aanbieden; pētikērdjōn of tēkērdjōn, [een kind] door een ander laten uithuwelijken; pētisiwön of tēsiwön, [zijn buffels] aan een ander verhuren; ngö koekèdni ipētintōng-né kōrōngkoe koe blang sō, ik heb hem al bevolen naar de buffels op de blang te gaan kijken. Zie verder o.a. sub ama, ajō, sōrah, tēnah, niri, sangka, pindjöm, loempöt, pēngé enz. N.B. Dit praefix schijnt verouderd: nieuwe vormen worden er niet meer mee gemaakt.

PĒTI II, Atjèhsche schop (Atj. lham), om in den grond te graven.

PĒTI III, houten kist of koffer; de meeste pēti's worden uit Atjèh of Poelō Pinang ingevoerd; alleen de pēti kōl genaamde groote houten kist, waarin de mooie kleeren en voorwerpen van waarde bewaard worden, wordt wel in G gemaakt; pēti tjandoe, kleinere houten kist,

voor 't zelfde doel gebruikt als de pēti kōl, doch ingevoerd. Pēti bēsi, zie voorb. s. nti.

PĒTIAMBANG, erfelijke titel v. d. Kēdjoeroen van Gajō-Loeōs, te Pēnampakan gevestigd.

PĒTIK. Bēnang pētik, ingevoerd wit garen, dat door „ikatten” (zie ikōt) beurtelings zwart (of blauw) en wit is gekleurd. Wordt gebruikt voor het weven van oepoeh-pawak's en kētawak's voor vrouwen. Pētik wordt alleen tot kettingdraden, nooit tot inslagdraden gebezigd. *Pētik*, n. v. e. djamboer aan de Tripō-rivier, op den weg van Djagōng naar Rērōbō (G L).

PĒTJAH, in stukken gebroken. Pētjah mpat, — limō, in vier —, in vijf stukken gebroken (v. e. pot, e. bord, schotel enz.); djēma kamboel ngō pētjah (ari mērēsah), de vergaderden zijn reeds uiteengegaan (uit de mērēsah); ngō pētjah blah oeroem saudōrōé, zij zijn in onmin geraakt (gebrouilleerd) met hun saudōrō's; ngō pētjah pēgēnapné (of pakaté), zij verschillen van meening, zijn het oneens; pētjah boer, aardscheuring in een berg (door vulkanische werking of een andere oorzaak); pētjah Lam poeng of bēdil kōl, de uitbarsting van Krakatau in 1883, die in Gajō gehoord werd, en welke gebeurtenis zulk een indruk maakte dat men ze thans nog wel bij berekeningen van leeftijd als vast tijdpunt bezigt; wak pētjah prang, een toovermiddel, om verdeeldheid in den boezem van de tegenpartij te doen ontstaan, zie wak; ini pētjah ni koerōn (— laboe), dit is een stuk (scherf) v. e. pot (kruik); kōrō ini pētjah pēdih mēmangan, deze buffels grazen zeer verspreid (niet bij elkaar). Werkw., onverv., *mētjah*, in stukken breken, openbreken (intr., bv. v. e. kippenei), uiteengaan (v. e. verzameling menschen). Akoe *mētjahi* pinggōn wō boeōtkoe, ik doe maar niets dan borden breken. Koerōn ōja *ipētjahōn* anakkoemanè, die kookpot is gisteren door mijn kind gebroken. *Moepētjah* of *mpētjah*, in stukken gebroken, stuk gegaan; ngō moepētjah koendingkoe, mijn puist is al opengebroken. *Pēmētjah(ōn)*, afstammeling in zeer verwijderden graad; akoe pēmētjah ni Datoe Mērah Mōgō, ik stam af (ben een afstammeling van) D. M. M.; oerang Isak sara pēmētjahan oeroem oerang Lōt, djadi wali, kēné, de lieden van I. stammen van dezelfde voorvaderen af als die den stam L., ze zijn wali's, zoo zegt men; koelō si mēralai koeboer gōrō mēra kianat koe boebé si pēmētjahni tēng-

- koe ö, tijgers die het graf v. e. heilige bewaken, doen geen kwaad aan degenen die afstammen van dien heilige.
- PĒTJARA = bētjara, z. a.
- PĒTJIK, verv., *mēmētjik*, zacht drukken, iemd. pidjitten; ipētjiké koendie, kati koedöröt méméwé, zij drukte haar puist uit, opdat de etter er uit zou komen. *Ipētjiké rawadné*, zij pidjitte haar man; nti ikadimönkō anakmoe bēdiang i gēniring n wöih ö, mēmētjikön ioeng mēra kō lang sō, wen uw kind er niet aan bij den rivieroever te spelen, anders zult ge later nog eens uw neus pidjitten (snuiten, d. i. tranen schreien van droefheid, n. l. als uw kind zal verdronken zijn). *Bērsipētjikön*, elkaar pidjitten (v. twee jongelieden).
- PĒTJINÖ, zie koerik.
- PĒTOEKÖL, in L = pēnggölö, z. a.
- PĒTOEROET, onwillig [een bevel, raad of verzoek op te volgen]. Böt pētoeroeté, hij is erg onwillig.
- PĒT-PÖT, reflexwoord voor de beweging van iemand die haastig, snel loopt, of van het geluid van veesten. Pēt-pöt mēsangka, als de wind liep hij weg.
- PĒTRAH, zie pētērah.
- PIAK I, wordt soms gebruikt om ½ boesiek aan te duiden. 't Is niet zeker of er vroeger inderdaad een piak genaamde pasmunt in G. in omloop geweest is. Sēpiak ni mas, een piak goud = ½ (si)poet = 2 angin-angin.
- PIAK II, ook *tjiak*, klanknab. v. h. geluid van kuikens. *Poe-pēpiak*, dat geluid maken.
- PIANDANG, zie blö.
- PIDJÖR (Mal. pidjar), borax om goud en zilver te soldeeren. *Pidjör(ön)*, verv., midjörön, [goud en zilver] soldeeren; midjörön sēnsim, een ring soldeeren. Cf. poedi.
- PIDÖ, zie idö en oetang.
- PIHAK (Mal. pehak), kant, zijde; partij; wijze, opzicht. Doeö blah pihak, de beide partijen [in een proces]; njidik rödjö koe doeö blah pihaké, de rödjö doet onderzoek bij beide partijen. Ari pihak dak koenöhön ara ngök, wanneer men niets heeft, totaal platzak is, wat kan men dan doen (hoe kan men dan zijn schuld betalen)?
- PĪIL (Ar. fi'l, werk), gedrag, karakter (alleen door oude lieden gebezigd). Djēröh pēdih pīilé kēn saudöröé, hij gedraagt zich zeer goed tegenover zijn saudara's.
- PIKIR (Arab.; subst.) nadenken, denken, gedachte; ngö

kö sawah pikirmoe, hebt ge al voldoende nagedacht, zijt ge al tot een besluit gekomen? bëtsi òsòp pikir koe mēngirōi oetangkoe dëlé pëdih, 't is alsof mijn nadenken verdwijnt (ik zie geen uitkomst) als ik bereken dat ik zooveel schuld heb; gōrō mēra majò koe wan pikiré printō, het wil er bij hem maar niet in, wat wij hem gezegd hebben; tōdjōm pëdih pikiré, hij is zeer scherpzinnig (bv. in 't raden van raadsels, in 't rekenen). *Pikiri* (mikiri), nadenken over; ipikirikō toeloe lō 'ni, denk er drie dagen over na. Pri'ni *koepikirōn* moelō, ik zal eerst eens over deze zaak nadenken. *Tëpikir*, op de gedachte gekomen, 't valt [mij] plotseling in; in nadenken over iets verzonken, er al maar over moeten denken, verbaasd, verwonderd; mòkòt-mòkòt tëpikir akoe, bët ini bang djëròh, eindelijk kwam ik op de gedachte, misschien is 't zoo het beste; tëpikir akoe ngōk Koempëni koe Gajō, bëta njanjaé dëné, het verwondert mij (ik kan het maar niet op) dat de Compagnie naar 't Gajōland heeft kunnen komen, terwijl de weg [daarheen] zoo bezwaarlijk is; tëpikir akoe kën oentoengkoe, ik ben verbaasd over mijn geluk; prang tëkëdir, damé tëpikir, de oorlog komt door Allah's beschikking, de vrede door kalm nadenken. *Tëpikir-tëpakoer* = tëpikir, in de bet. „er al maar over moeten denken, verbaasd”, doch sterker. Gōrō *tëpikiri* (-ōn) lō nè kën përoentoengöntō, mëlèngkan bër panggoeng kitō koe Toehōn, koe si dòdòhé k' òné rëbahé, wij kunnen (mogen) niet verder zitten te peinzen over ons [ongelukkig] lot, doch moeten slechts vertrouwen op den Heer, „naar welke zijde het overhelt, naar die zijde valt het”. *Bë(r)pikir* wé i wan até, hij dacht (na) bij zich zelf. *Bërpikirōn* bédné, zij dachten allen gezamenlijk na. *Bërsipikirōn* pri, ieder voor zichzelf over een [beiden of allen rakende] kwestie nadenken. Ngō *moepikir* pri 'ni, deze kwestie is al overwogen; ödöt moepikir, hoekoe moetëkëbir, de menschelijke wet wordt overwogen, de goddelijke wet wordt eerbiedig aangenomen. *Poepikir-pikir* of *poepëpikir*, al maar peinzen. *Pë(r)pikir* of *poepikir*, lang nadenken (bv. ingeval van een proces, zoodat veel geld nuteloos wordt uitgegeven). *Pikirōn*, gedachte; tēngah wan pikirōnkoe primè a, die zaak van U is juist in mijn gedachte (daar ben ik juist over aan 't peinzen).

PIKOEËL, draagvracht voor één man, ± 100 kati. Òròs sëpikoel, een pikoel = 40 aré gepelde rijst; gëtah

səpikoel tēngah doeō ratoes harəgöé, een pikoel gətah kost 150 d.

PILIH (Jav. pilih), verv., *mēmilih*, kiezen, uitkiezen, uitzoeken. *Mēmilih* oepoeh, een [geschikte] kain uitzoeken; *mēmilih òròs*, gepelde rijst uitzoeken (lezen); zie *bakō pilih*. *Ipilihé* koenjoer si djèròh-djèròhé tērsaran, zij kozen elk voor zich een bijzonder goede lans uit. *Pilihönkō pé n akoe pé*, kies er ook een voor mij. *Səsi diō òja anak koe, akoe gөрө tērpilih* akoe naè, wie van deze knapen is nu mijn zoon, *ik* ben niet in staat hem er uit te kippen. *Pəpilih*, kieskeurig (bv. in de keuze v. e. vrouw). *Pēmilihön*, wat uitgekozen is [door iemd.].

PINANG, de pinangboom en de vrucht daarvan. Soorten zijn: *pinang pēdih* of *p. katjoe* en *p. sēndawar* (zeer groot, vruchten niet lekker). In verschillende stadiën van zijn groei heeft de pinangvrucht verschillende namen, nl.: *majang*, *majang idjō*, *pinang moedō*, *p. toemboeng ati*, *p. katjat* (in G L ook *katjèt*), *p. rēngkah*, *p. tasak* (deze is 't meest geschikt om gekauwd te worden) en *p. ròk*. *Pinang pawé* (meestal verbonden met *sirih ding*), een in een standaard van bamboe geplaatste pisangstam, waarin weer op kunstige wijze aan kokosbladribben geregen pinangnoten en sirihbladeren zijn gestoken; doet, vóór de voorname gasten geplaatst, dienst als e. soort versieringsstuk of pièce de milieu bij feestelijke gelegenheden (zie Kempees, pag. 97 en plaat 11). *Pinang sara sēmbir* of — *sēnggètjèp*, een stukje pinang. Zie ook *awas*, *lòmpong* en *tampoek*. *Pinang*, n. v. e. aroel, = *Wöih ni Linggö*. *Pinang Roegoep*, n. v. e. kampoeng in G L.

PINDAH, verplaatsing, verandering [v. plaats], verhuizing, overgang. *Mindah*, intr., zich verplaatsen enz.; *akoe malé mindah k' oemō*, ik ga naar het rijstveld [tijdelijk] verhuizen; *mindah dapoer* van haard (stookplaats) veranderen, tot een ander gezin toetreden, zooals bij *ngalih* (z. *kalih*) kan plaats hebben; *mindah ama*, een anderen vader krijgen [tijdelijk of voorgoed, v. e. kind, om daardoor v. e. ziekte te genezen]; *ngö blōh koe mindah basa wé*, hij is ver weg, naar een land waar een andere taal gesproken wordt, gegaan; *mindah gěral*, een anderen naam aannemen of krijgen (bv. wie *panlimō* wordt; bij huwelijk, als men een *pěraman* krijgt; een ziek kind *ipindah-gěralön* goeroe, z. *gěral*); *mindah ralik*, „veranderen

van ralik", d. i. adoptie door kinderloozen van kinderen van broeders of andere bloedverwanten; mindah roemön, van uiterlijk veranderd zijn (bv. v. iemand die lang buitenslands geweest is); mindah roepö, „veranderen van gedaante", (techn.) de vervanging v. e. bruidegom door zijn jongeren broeder, indien de eerste tegen de nadering v. h. huwelijk onwillig blijkt (hiermede neemt in den regel de familie v. h. meisje genoegen, mits zij 5 dollars als pëmindah roepö ontvangt); akoe ngö mindah roepö koe ngingkoe, ik heb mijn jongeren broer mijn plaats als bruidegom doen innemen; mindah toetoer [koe], iemd. met een anderen verwantschapsnaam [dan vroeger] noemen [wegens door huwelijk gewijzigde verhouding]; akoe ngö mindah toetoer koe Inön Oejöm ö, têngah a akoe bëraka koe wé, bësilö ngö bërm poerah, söböp kërdjö akoe koe anak ni dëngadné, ik noem thans Inön Oejöm anders dan vroeger, vroeger noemde ik haar aka, thans noem ik haar mpoerah, omdat ik getrouwd ben met een dochter van haar broer (of neef). *Pindahi* (mindahi); ngö koepindahi pënamatönkoe, ik heb mijn huisraad al overgebracht [naar het rijstveld, waar ik tijdelijk ga wonen]. *Ipindahné* kōrōé koe wör, hij brengt zijn buffels over [van de kampong] naar de kraal; ipindahné bëgié (përasaté), hij heeft zijn gedrag gewijzigd (verbeterd); anakkoe ngö ipindah-gëralön goeroe; têngah a Asan, bësilö Oesin gëralé, de goeroe heeft mijn kind een anderen naam gegeven (bv. opdat het niet meer zoo voortdurend zou huilen), vroeger heette het Asan, thans heet het Oesin. Ngö *moepindah* pëmarénkoe, wat ik [ergens] had neergelegd is van zijn plaats geraakt; moepindah salaké, hij verandert van kleur (v. toorn, schaamte, vrees; ook van een zieke die op sterven ligt). *Pëmindah(ön)* roepö, middel tot vergoeding voor het mindah roepö, betaald aan de familie v. h. meisje (meestal 5 dollars); pëmindah ralik, het geld (2 dollars) bij het mindah ralik aan de ouders der adoptieve moeder geschonken.

PINDING, n. v. e. kampong in 't O. van G L, bestaande uit de wijken Përtik en Pinding Palök.

PINDJÖM, verv., *mëmindjöm*, iets leenen, met de bedoeling het geleende voorwerp zelf weer terug te geven, in bruikleen vragen (zie gëmbali en cf. sōrah). Akoe malé mëmindjöm oepoeh n abangkoe, ik wil een kain van mijn ouderen broer leenen. Kō malé koe-

pindjömi kědjöp, ik wil even wat van u leenen; *gati* koepindjömi barangé, ik leen dikwijls wat van hem. *Ipindjömne* loedjoeé koe ngingkoe, hij gaf zijn mes aan mijn jongeren broer te leen; loedjoe-moe ngö *koepëtipindjömön* (of *koetëpindjömön*) koe pòng, ik heb uw mes, dat ik van u geleend had, aan een ander uitgeleend; *ntëpindjöm k' oemah sara*, allerlei benooidigheden (kookpotten, kruiken, presenteerbladen enz.) in leen geven aan de lieden (geslachtsgenooten) die een huwelijksfeest geven; *pědangmoe ngö koebön kin tēpindjöm k' oemah sara*, uw zwaard heb ik in bruikleen gegeven aan (gevoegd bij de zaken, welke ik heb te leen gegeven aan) de lieden die een huwelijksfeest geven. *Bërsipindjömön*, elkaar wederkeerig zaken leenen. *Kō sěpěrti angkoep pindjömön*, jij bent als een geleend haarknijpertje (waarmee men namelijk haastig de noodige haartjes uittrekt, om het dadelijk daarna weer terug te geven), jij knijpt mij al maar, zegt een meisje tot den jongeling die haar kneepjes in de beenen geeft).

PINGGANG Mal., = Gaj. awak), lendenen (in Gaj. alleen in: Oepoeh pinggang, lendenkleed, in 't bijzonder van mannen (cf. oepoeh pawak); oepoeh sara (rōa enz.) pinggang, [wit of zwart] goed, zoo veel als benooidigd is voor één (twee enz.) lendenkleed(eren), d. i. 4½ sěta (zie badjoe en sěnaroe); anak-koe ngö lěkat-pinggang, mijn zoon draagt reeds geregeld een lendenkleed (als aanduiding van den leeftijd: 11 à 12 jaar).

PINGGÖN, schotel of bord (ingevoerd), als etensbord (zie doelang, daloeng en edangön). Maan sara pinggön, uit één bord eten, zeer betrouwelijk met elkaar zijn; pinggön aloes, borden van fijn aardewerk; pinggön kasar, borden van grof aardewerk (zooals bv. de pinggön, waarop de pěmbōbōh voor alle aanzittenden tegelijk wordt gereed gezet); p. saboen, wit [porceleinen] bord; pinggön kōl, ouderwetsche groote schotel bij de kědoeri Moeloet gebruikt; p. glěmbang, bord met een rand (bibir; de meeste pinggöns in G hebben geen rand); pinggön tjapir, klein plat bord van Europeesch verglaasd aardewerk.

PINGOERÖN, duizelig (tengevolge v. e. slag, een val). Sakit pingoerön, aan duizeligheid lijdend (waarbij de lijder nu en dan hevige neusbloedingen krijgt).

PINÖS, droog, drooggelooopen (v. e. rivier, die afgedamd is, zie pitöt).

PINTJOENG (cf. Mal. *m è n t j ò n g*), van voren met een punt afhankelijk (v. e. lendenkleed); *oepoeh sara pintjoeng*, een stuk kain, waarvan de lengte en de breedte niet geheel gelijk zijn zoodat, wanneer men het op den diagonaal opvouwt, er twee punten bovenaan ontstaan (zie *sieroeng*); *sěmbah pintjoeng* of — *toenggöl*, de „eindsembah”, d. i. de plechtige zeventvoudige *sěmbah*, dien op den avond van het „*sěmbah*” (den avond na het *nöik böi*), de bruid voor den bruidegom maakt, welk eerbetoon hij met zijn vooruitgestoken teenen in ontvangst neemt.

PINTÖ (Mal. *p i n t a*), begeerte, wensch; (ook) dat wat men gewenscht heeft, het iemd., naar 't heet op zijn gebed, toebedeelde levenslot (cf. *těnirō*). *Djěma kaja sawah pintōé*, een rijk man kan alles krijgen wat hij begeert; *sěnsim pěpintō*, een wenschring, waardoor men alles kan krijgen wat men begeert.

PINTOE, deur. *Pintoe kōl* (of *kaul*), „de groote deur”, de deur in 't Gaj. huis, die van de *lěpō* (het voorportaal) in de *sěrambi bōnōn* (de vrouwengalerij) leidt; *pintoe ni sěrambi* (L, *niet* in G L), de deur, die van de *lěpō* in de mannengalerij leidt; *pintoe noemah rindoeng*, de deuren die van de vrouwengalerij in de verschillende vertrekken waarin de *oemah rindoeng* is verdeeld, leiden; *pintoe rimbō*, woudpoort; zoo noemen de Gajō's en de Atjehers (*pintō rimbā*) de beide uiteinden van de boschpaden, die twee bewoonde gedeelten van den weg met elkaar verbinden, die punten dus, waar men de strook oerwoud, die Atjeh van 't Gajōland scheidt, binnen- of uittreedt; vele dezer woudpoorten hebben eigennamen; gewoonlijk is daar tevens een rustplaats (*pěmarén*); *pintoe si òpat*, de vier poorten waardoor men 't Gajōland verlaten kan, d. i. de vier windstreken (zie s. *pögör*). Zie *koeari* en *pěnimōn*.

PIÖ, = *lasoen ilang*, e. s. v. roode ui, zie *lasoen*.

PIOEL. *Poepěpioel*, fluiten (v. menschen en lijkspoken, *apah*, cf. *tjit* en *rōing*). *Ipioelié akoe*, hij heeft mij gefloten (om mijn aandacht te trekken).

PIOEN of *ěpioen* (*ěpioen*). ruwe opium, duidelijkheidshalve wel *pioen matah* genoemd. *Pioen boengö*, een krachtiger, duurder soort van apioen, die vroeger in 't Gajōland werd ingevoerd via Singkil, Baroes, Soesoeh. Zie *krak*, *boekoe* en *tjak*, en cf. *tjandoe*. *Maan pioen*, opium schuiven (= *misöp*). Wisselwoorden voor *pioen* zijn *wak* en *krōitōm*.

PIOET, achterkleinkind; bij uitbreiding: al degenen, die met de directe afstammelingen in den 4de grad op dezelfde

lijn der geslachtslijst voorkomen; alleen in de 3de persoon, niet in de aanspraak gebezigd. Datök òja ngö *moepiöet*, die oude man heeft al achterkleinkinderen.

PIÖN, vragend voornaamw. van hoeveelheid, meestal bijvoegelijk gebezigd (cf. *sidö* of *sidah*). *Piön taun oemoer n anak moe*, hoeveel jaar is uw kind al oud; *oepoeh piön kajoe*, hoeveel blokken wit goed; *ròm piön nalih séringgit bésilō*, hoeveel nalih padi krijgt men tegenwoordig voor een dollar; *piön gör kō blōh koe Djoeli*, hoeveel keer zijt ge naar Dj. geweest; *piön ringgit oetang moe*, hoeveel dollars bedraagt uw schuld; *piön* (ook *sidö*) *kōrōmoe* (*anak moe*) *bésilō*, hoeveel buffels (kinderen) bezit ge thans; *piön* (*sidö*) *harēgō ng kōrōmoe* 'ni, hoeveel kost deze buffel van u?

PIÖSÖN (G L) of *priösön* (Atj. *piasan*, Mal. *përhiasan*), opsiering, opluistering; het geheel der gemakelikheden, waarmede een feest (bij huwelijk, besnijdenis, *niriraja*, *nöikön oemah*, *mëndjik*) wordt opgeluisterd. nl. *didòng*, *bërbinös*, *mēnggoeöl tjanang*, *mēnggoeöl tamboer*, *noenoe bēdil*, *bērsaman*, *bērsēdati*, *mēnggoeöl rēpa'i* enz. *Bōhé piösön dēlé-dēlé*, hij richtte [bij het feest] een aantal gemakelikheden en spelen aan. *Kērdjō bērp(r)iösön*, een huwelijksfeest op groote schaal, met gemakelikheden (opp. *kērdjō sēlaloe*, *k. ioesoehön* en *k. ipōran*). *Moep(r)iösön*, de maandstonden hebbend (zie *oelön-oelōdnön*).

PIÖT, is de naam van verschillende parasieten: *piöt n asoe*, — *n kōrō*, — *babi*, — *angin* (kleine luissoort), — *n koerik*.

PIPI, wang. *Igētoekné tērpipié*, hij kneep haar in de wang; *itjoemné ntang pipié*, hij kuste (besnuffelde) haar op de wang.

PIPIS, verv., *mēmipis*, [specerijen voor de rijst enz.] fijnwrijven (met een *atoe giling* in een *lögön*). *Ipi-pisné* *a was ni djantaré*, zij wreef de specerijen voor de sajoer fijn. *Pēmipis*, de steen (*atoe giling* of *atoe anak*) of (in D.) de klapperdop, waarmede specerijen in de *lögön* worden fijngewreven.

PIRAK, zilver; zilverstuk, dollar. *Glang pirak*, zilveren armbanden; *krandam pirak oeroem kētōemboe pirak tirōnkoe*, ik vraag ten geschenke een zilveren krandam en een zilveren kētoemboe (zegt de moeder v. h. meisje tot den vader v. d. aanstaanden bruijom). *Djěma moepirak*, een rijk man.

PIRIT, verv., *mëmirit*, iemds. buik hard knijpen of kneden (om een bevalling of een miskraam op te wekken). *Ipiriti* goeroe anaké koedöröt, de goeroe bewerkte door wrijven en knijpen haar bevalling. Tëröròh akoe katak, *moepirit* toekö-toeköé koedöröt, ik trapte bij ongeluk op een kikvorsch, zoodat zijn ingewanden uit zijn lichaam geperst werden.

PIRÖ, kuit (v. visschen). *Pirö ni kri*, vruchtjes of pitjes v. d. kri-boom. Werkw., onverv., *mëmirö*, kuit schieten. *Pëpirö*, e. s. v. lekkernij van buffelmelk en suikerstroop (gelijkt op kuit v. visch).

PIS (Mal. *tega*), ongevoelig, hardvochtig, onverschillig. *Pis pëdih atéwé*, hij is erg ongevoelig (hardvochtig); *görö pis aténgkoe mënggoeösön anakoe* (njërèn bönönkoe), ik kan het niet over mij verkrijgen mijn kind te slaan (mij van mijn vrouw te scheiden); *pis pëdih atéwé naringön anaké*, wé miön koe raliké, zij is onverschillig genoeg om haar kind achter te laten. terwijl zij zelf [na den dood van haar man] naar haar familie (stam) terugkeert. *Ipisné atéa*, *idëgödné loedjoe koe rôngòk n anaké*, (Abraham) verhardde zijn hart en stak zijn kind het mes in de keel.

PISANG, gekweekte pisang, zie *awal*.

PITOE (Jav. *pitoe*, cf. *toedjoeh*), zeven, zelfstandig en soms ook bijvoegelijk gebruikt. Over de sacramenteele bet., aan het getal „zeven” gehecht, zie s. *sadoeö*. *Si Pitoe*, „de Zeven”, waarmede men een traditioneel zevental hoofden (rödjö's of pëngoeloe's) pleegt aan te duiden, waarvan echter de namen verschillend worden opgegeven. *Pitoe paké*, 7 man; *pitoe lō* (ingi, taun, oelōn), zeven dagen, nachten, jaren, maanden; *pitoe ringgit*, 7 dollar; *pitoe aré*, 7 aré; *mpitōn bëlit*, zevenmaal.

PITÖT, verv., *mitöt*, verstoppen, versperren, [een rivier] afdammen (met groote steenen en klei, om hem droog te leggen, cf. *sèkòt*). *Moepitöt*, verstoppt (v. d. neus, de ooren), versperd (v. e. weg), afgedamd (v. e. rivier). *Pëmitötōn*, dam in een rivier.

PLANA, zadel. Zie voorb. s. *gëndö*.

PLANDOEK (Mal. *plandoeck*), dwergghert. Dwergghert-verhalen zijn ook in G. bekend. Cf. *napoeh*.

PLANG (Atj.), gevlekt gestreept, bont (v. kains. cf. *rintik*). *Plang rasoeck*, n. v. e. patroon of versieringsmotief (ongeveer het vischgraatmotief of dakribbenmotief) op Atjësche en Klingsche doeken, en van Gajösch snij-

werk (in hout, aardewerk en metaal); *plang rasoe* o e kiré, het snijwerk (graveersel) is van het motief *plang rasoe*.

PLATI, de rotanstok, onder den hals van den voor ploeg of egge gespannen buffel door gestoken, om de beide tandoek n igoe aan elkaar te verbinden. Zie tandoek en igoe.

PLÉN, zie *plin*.

PLIKÖT, Palikat, zie *oepoeh*.

PLIN of plén, zuiver, onvermengd, zonder bijmengselen, „sec”; afzonderlijk. Wöih *plin*, zuiver water; wöih *plin si koekoewöihön*, ik ben zuiver water afgegaan; *krō plin*, enkele rijst (zonder sajoer); *ikön plin ipadnié*, hij eet visch zonder iets (rijst) er bij; *blōh wé bödüdné plin koedöröt*, hij ging zonder iets bij zich uit [de versterking]; *rawan plin anaké*, hij heeft niets dan zoons (geen dochters); *plin pēdih wé isöné*, hij houdt zich daar erg apart; *djan-tar plin*, toespijs uit enkel vleesch bereid (in G L: *pōèn sēmēlin*); *pirak plin*, zuiver zilver (niet met koper vermengd); i Samar-Kilang oerang Atjéh *plin tēngah a*, te S. K. waren destijds niets dan Atjehers (geen Gajō's); *kō mōngōt plin ari sinō mi*, jij doet maar niets dan huilen; *kōrōngkoe plin wō i blang oja*, alleen *mijn* buffels weiden op die blang; *ngō plin ikön i wan wöih sō*, 't zit vol visschen in die rivier daar. *Iplidné dirié si sara bērinō wō*, [die familie] houdt zich afgezonderd van de andere menschen. Djēma ngēsēk *moeplin lēmbatah oeroem örōs*, bij het schudden [in de wan] komen de ontbolsterde en de niet ontbolsterde korrels elk afzonderlijk te liggen; oerang Gajō oeroem oerang Atjéh ntjara minjak oeroem wöih, *moeplin*, de Gajō's en Atjehers zijn als olie en water, zij vermengen zich nooit (blijven altijd op een afstand van elkaar).

PLIÖN, onverv., *mliön*, terugkeeren, (spec. naar haar familie of stam, *ralik*, v. e. vrouw die in oendjoek-huwelijk met iem. v. e. andere kampoeng of blah is getrouwd); *ngō mliön koe raliké*, zij is teruggekeerd naar haar stam, van haar man gescheiden. *Pliödnōnkam akoe koe ralik koe sērēlō 'ni*, breng mij nog heden naar mijn familie (stam) terug; *ipliödnōn pōng blōé*, men bracht zijn siri terug, (de familie v. h. meisje) deed de verloving met zijn zoon afspringen; *ipliödnōnkō loedjoengkoe si ipindjōmkō manè*, geef mij mijn mes terug dat ge gisteren van mij geleend hebt. *Poe-*

- lëliön*, telkens terugkeeren (b. v. omdat men iets vergeten heeft). Cf. oelak, miön.
- PLIÖS = Pënggalangan, n. v. e. kampoeng in G L.
- PLOEK (Atj. plō*), koker of doos, van bamboe, hoorn, klapperdop of hout, meestal met houten deksel, in G. door mannen gemaakt, ter berging van tabak, sirihekalk of droge kalk als geneesmiddel (ploek n kapoer of — kapoer toer), en ook van zwam (ploek n raboek, tondeldoosje, zie raboek, mëlèla en tjantik); vele ploek's zijn met snijwerk versierd (motieven: mboen bërangkat, plang rasoek, poetör tali enz.); tjandoe sara ploek, een tube regie-opium.
- PŌA, zout. Pōa atoe of — bangka, steenzout, grof zout, uit Pinang ingevoerd; pōa aloes, fijn zout, door de Atjehers gemaakt, vroeger het algemeen gebruikelijke, thans door de pōa atoe langzamerhand verdrongen; pōa Landé, zout v. Landé, het door lieden uit de Djëmèr-streek in den omtrek van de vroegere kampoeng Landé gewonnen zout, dat èn wegens zijn mindere kwaliteit èn wegens de dure bereiding, alleen in de naaste omgeving, van Naloen tot Linggö, gebruikt wordt. Pōai (mēmōai), zout doen op of bij (bv. djantar). Pēpōan, gevlochten zakje (tapé), waarin zout wordt gedaan, dat boven 't vuur wordt te drogen gehangen (zie gëgajang).
- PÖDJÖM (cf. njap, kërapp), weg[gegaan], verdwenen. Glah pödjöm kō ar' ini, scheer je weg van hier (z. s. gërantang). Ipödjömié rëta n amaé, hij heeft zijns vaders bezittingen opgemaakt (verteerd).
- PÖDJÖR (Ar. fadjr), de dageraad. Pödjör sadèk, het volle ochtendgloren (± halfvijf 's morgens); zie èsa.
- PÖDÖ (Mal. pada), bij, op, te (slechts in enkele uitdrukkingen). Pödö lō sërëlō, eens op een dag; pödö sar' ingi, eens op een nacht (avond); sawah pödö sara nēgri, gekomen bij een zeker rijk; tēlas rëta ni habip pödö sara djëma, een aan den habip toebehoorend voorwerp werd bij iem. ontdekt; pödö hal, terwijl inderdaad, ofschoon eigenlijk, zie hal.
- PÖDÖN I, verv., mēmödön, [buffelmelk, koeah] laten stremmen of zuur worden (in een grooten pot, koerön kōl of blanga bësi; na 3 dagen kan men de room, këpala, er af scheppen, terwijl men de dadih in den regel wegwerpt).
- PÖDÖN II (Atj. padan), verv., mēmödön, trachten over te halen, bepraten. Ipödön-pödödné kati òsahé pèng, hij trachtte hem te bepraten hem geld te geven.
- PÖDÖN III of sipödön (Atj.), gelijk, aleens (v. gedaante,

kleur), goed bij elkaar passend. Ah ò ja (si) pödön pëdih rawadné oeroem bönödné, dis atasé, dis poetihé, die man en (zijn) vrouw passen goed bij elkaar, ze zijn even groot en even blank van huidskleur. *Ipödödné* koerik malé isaboeng, zij vergeleken de hanen die zij wilden laten vechten (zochten die uit, welke tegen tegen elkaar opgewassen schenen).

PÖDÖT, (cf. pèdèt), vast aangestampt, op een klomp, masief, dicht opeengepakt, stampvol (bv. v. tabak in een tjë-rëpa, van een menigte menschen in een huis). Pödöt pëdih atéa, hij is weinig bevattelijk (zie bënak); tanòh idéné pödöt, de aarde op den weg is vastgetreden (opp. gëmböer); koerön ini pödöt (of pèdèt), délé toe isié, deze pot is al te zeer volgestopt, er is te veel rijst in gedaan; oemahkoe ngö pödöt (of pèdèt) djëma koendoel, mijn huis is stampvol met gasten; loedjoengkoe pödöt (of pèdèt) [i wan] saroengé, mijn mes zit gewrongen in de [te nauwe] scheede.

POE-, praefix, zie pë- sub 1°, 2°, 3° en 4°.

POEDAH, hetgeen aan iets voorafgegaan is, vroeger. Poedah n lō ini, vóór dezen, vroeger; ari poedah n(i) lō ini görö pënah bëta, dat is vóór dezen nog nooit gebeurd; poedah a, vroeger, toen ter tijd, eenige jaren geleden (heeft betrekking op een vroeger verleden dan têngah a, doch minder lang geleden dan djahman en sêdang a).

POEDI (Mal. id.), een mengsel van metalen, dat men, onder toevoeging van pidjör, gebruikt om goud of zilver te soldeeren. Werkw., *poedi* of *poedén*, soldeeren. Zie pidjör.

POEDING (Jav. poering), e. s. v. heester (*Graptophyllum hortense* Nees.), waarvan de bladeren worden gebruikt voor malé (z. a.).

POEDJÖ, vereering (bv. v. e. geest, asoeh-asoehön). Görö têtah poedjöö, hij vereert [zijn djin] niet behoorlijk. *Pëpoedjöö* (mëmoe djö), [een kind] liefkoozen, lieve naamjes geven (bv. ò maskoe, ò oepoehkoe, ò sëbajakkoe).

POEDOENG, e. s. v. boom, groeit langs boschranden en rivieroevers. *Rödjö* of *Pëngoeloe Poedoeng*, titel van het hoofd der vrijheerlijke kampoeng Trangoen in G L.

POEJOEH (L), de kwartel, zie mēpō. Zie ook glang.

POEJOEKÖN, kippenei dat niet door de hen is uitgebroed. Akoe poejoekön n riroe, ik ben immuun voor (niet getroffen geworden, vergeten, overgeslagen door) de pokken; ini najoe poejoekön ni Sri Banoen,

dit is onafgewerkt vlechtwerk van S. B. (dat zij onvoltooid heeft laten liggen). *Ipoekoekné* përbœötné, hij heeft zijn werk in den steek gelaten.

POEKANG, een hoepeltje van rotan, door de pas besneden jongens onder hun kain gedragen, om 't schuren daarvan tegen de pijnlijke deelen te voorkomen (Jav. tjěngkal). Zie ook lintang —.

POEKOEH, zie wé (rotan).

POEKÖS, n. v. e. tabakstuin v. Këbajakan langs den Noordrand v. h. Meer.

POEKÖT, net; e. s. v. groot zegennet met dobbers (tëlampoeng) en loodjes (atoe pëndëndön) om groote visschen te vangen; (ook) een net dat over vruchtbeladen boomen gehangen wordt om vogels, vooral poené, te vangen. Poeköt jōlōirëgang (of itama) i wan brawang, këkaboeré ilangkah (of intōng, iröi), een zegennet werpt (zet) men 's avonds uit in een kolk, 's morgens haalt men het op (weg) of gaat men er naar kijken.

POELANG, slechts in enkele uitdr. Poelang ari, op denzelfden dag dat men gegaan is weer terugkeeren, in één dag heen en terug (zie ari); sidah poelang, zie sidah; poelang-oelang, zie oelang.

POELELIÖN, zie pliön.

POELIH (cf. soelih), in den ouden, normalen, toestand teruggekeerd, hersteld; genezen v. e. betoovering, onttooverd (zie sakat); zich herstellen (na ziekte, vermoeienis). Ngö poelih [ari sakité], hij is hersteld (v. zijn ziekte); ngö poelih pëndōmbangōnkoe, mijn uitgeplante padiplantjes hebben zich hersteld (van hun tijdelijke verschrompeling), staan weer mooi; poelih këdjang, zich herstellen van vermoeienis, uitrusten, uitergerust; poelih awar, e. s. v. gras, waarvan de blaadjes als medicijn gebruikt worden tegen koorts; zie sërit poelih. *Poelihi* (mëmoelihi) en *poelihön*, iemd. doen herstellen, genezen (subj.: de goeroe). Dōa pëmoelih, een gebed, tooverformulier om herstel (genezing) te bewerken.

POELIN, zie pōlan.

POELING, e. s. v. vogel, groen met wat rood aan den kop en rooden staart (die 't geluid tjětjětjak-tjak, tjërëli-li maakt). Zie ranté —.

POELÖ, eiland; als eigennaam verkorting v. Poelō Pinang, 't eiland Pinang. Poelō Oe, Simaloer; Poelō Roedjō of Përtja, Sumatra; Poelō Plandoek, n. v. e. thans verlaten nederzetting in Djërnih (S).

Poelō Tigö, n. v. e. kleine kampong in Samar-Kilang (D); Poelō Bini, e. eiland, naar 't heet alleen door vrouwen bewoond.

POELOEH, tiental. Sěpoeloeh, tien; doeö poeloeh, twintig; tigö poeloeh, dertig; mpat p., limö p., nam p., toedjoe p., lapan p., sěmbilan p., veertig, vijftig enz.

POELOENG, wat dooreengemengd wordt, vooral om een samengesteld medicament te bereiden, ingredienten van een geneesmiddel (wak). Dělé pēdih poeloeng n wak ibētihé, hij kent veel ingredienten van medicijnen. Verv., *měmoeloeng*, [uit verschillende ingredienten] medicijnen bereiden.

POELOET, kleefrijst. Soorten zijn: poeloet ba(h)roe, p. bring, p. gantoeng, p. gěrëndang, p. itöm, p. kēmēnjan of kēmēnjèn (L), p. lěngkawi, p. tēpang sawak. Òròs n poeloet gepelde kleefrijst; ròm poeloet, ongepelde kleefrijst; krō poeloet, gekookte kleefrijst (vooral voor kendoeri's); boengö poeloet, e. s. v. welriekende bloem; zie moesang poeloet.

POEMOE, arm, hand (cf. bětikön); de voorpooten v. tijgers, apen en katten (cf. kiding). Sěmēlah poemoe, de eene hand; doeö blah poemoeé, zijn beide handen; inö poemoe, de duim (zie ook tětöeroeh, djědjari lah, djědjari manis en klěngking); poemoe n panggoeh, de stengel van den arēnpalm, waar het sap uit getapt wordt. *Poemoei* (alleen in verbogen vormen), [een kind] mishandelen. *Poemōn* = naroe poemoe(é), die lange vingers heeft, steelsch, diefachtig.

POEN of *pōn*, oom van moederzij, moedersbroeder; bij uitbreiding: de dēngan's van iemands inö's, zoowel van de eigen moeder als van alle vrouwen die hij met inö aanspreekt. Ook in de aanspraak wordt poen gebezigd: ari si poen, waar komt Ge van daan, poen? Een aantal gebruiken in verband met den poen, in 't bijzonder den poen pēdih, d. i. de eigen broeders van de eigen moeder, zijn blijkbaar rudimenten uit een tijd, toen deze moedersbroeder in de Gajōsche stamgemeenschap een invloedrijk persoon was: zoo wordt hij thans nog gerekend onder de verwanten, die zijn tōn bröt of tēmpat bērat (z. a.), d. w. z. men moet hem met zekere onderscheiding behandelen, en mag geen „gekheid” met hem maken (bērsēndö). Ter onderscheiding van de verschillende soorten van poen's bezigt men dezelfde termen als voor ama en a-

bang werden aangegeven. Men onderscheidt: poen kōl, p. ntjoe of p. bangsoe, p. lah of p. ngah, p. majak, p. örö, p. oenggöl, p. pëdih, p. sara mpoe [oeroem inötö], p. sara datoe [oeroem inötö], p. toeö, p. toetoer en p. wö, die ook in de aanspraak kunnen gebezigd worden, hoewel dan meestal alleen poen! gezegd wordt. De vrouw van den poen wordt genoemd en aangesproken met inö poen (nooit met inö aangesproken). A koe *bërpoen* koe wé, ik zeg poen tot hem. Ngö *bërpoednön* bédné koe akoe, zij (de kinderen van mijn zuster) zeggen allen poen tot mij (als ik kom in de kampoeng waar mijn zuster getrouwd is). *Poedni* (mëmoedni), iemd. met poen aanspreken.

POËN of pōèn, vooral in G L, = *djantar* (L), gekookte en gekruide toespizzen bij de rijst. Bij feesten onderscheidt men: pōèn sëmëlin, die alleen van vleesch bereid is (in L: *djantar plin*), en pōèn përsangga, waarbij het vleesch tot een soort van hutspot is doorengemengd met de overige toespizzen (*nangka*, *përtik* enz.); cf. *sömböl*. *Mëmòèn* = *mëndjantar*. Zie verder *djantar*.

POENAH, zat, niet meer kunnend, op, doodop. Ngö poenah wé bërñembah bröt, hij is doodop van het dragen van den zwaren last; ngö poenah wé igoeösi djëma, hij is halfdood geranseld; ngö kö poenah kō, ben je haast dood, heb je nu genoeg (tot iemd. dien men ranselt); koerik ngö poenah i djëmoermoe sō, imbah wöihé, de kippen hebben zich zat gegeten aan je droogpadi, breng ze nu nog wat water (ironisch tot iemd. die heeft verzuimd de kippen weg te jagen terwijl haar padi te drogen lag).

POENÉ of poenè, e. s. v. boschduif, groen met gele pooten, wordt zoowel om zijn fraai geluid als om zijn lekkere smaak zeer gewaardeerd. Poenè bangsi, e. poenè-soort met een geluid als v. e. bangsi; mata poenè n djangkat, zie djangkat. *Poenè aram*, donkerbruin van kleur (v. paarden, honden en rammen).

POENGGI of *poengi*, donder, donderslag; beschouwd als het actieve element, dat „treft”. Poenggi ipëparé (G L: ipëlëkahé) oejöm klam sinö, de bliksem is vannacht in een denneboom geslagen; poengi rawan, hevige donderslag.

POENGGOEK of *poenggoek*, (Atj. poengō*), e. s. v. vogel, die maanziek is en daarom bij lichte maan een gekrijsch doet hooren.

POENGGOER of *poengoer*, (Atj. poengò), dol, waanzinnig, als krankzinnig (v. woede, van smart), in extatischen toestand, in geestverrukking (v. iemand die een èlëmoe leert), bronstig (ook van jongelieden). Sakit poenggoer babi, vallende ziekte; poenggoer-babén, aan toevallen lijdend; èlëmoeé têngah poenggoer bēs ilō, hij is thans zoover met het leeren van zijn èlëmoe, dat hij in een toestand van waanzin verkeert (dat is: hij heeft de èlëmoe reeds bijna bemachtigd, ngō dĕkat mëndjadi èlëmoeé). *Pĕpoenggoerōn*, spoedig, om een kleinigheid, boos wordend, zich dikwijls woedend makend, driftig.

POENGI, zie poenggi.

POENGGI, e. s. v. boom, hoog en zwaar, van welks hout, dat zeer sterk is, men wingön en djingki maakt.

POENGGOK, zie poenggoek.

POENGOER, zie poenggoer.

POENJOET (Mal. poendjoet), knoop in touw, in een draad garen, in een doek; (spec.) knopen in een touw, dat als een soort primitieve kalender dienst doet (men legt zóóveel knopen in een touw, als er nog dagen moeten verlopen vóór een bepaalde gebeurtenis, bv. vóór een huwelijk, ef. sĕsimpoel en tōngkòh). *Poenjoeti* (mĕmoenjoeti); mĕmoenjoeti ramboe n oepoeh, knopen leggen in de niet afgeweven franje aan den rand (oedjoeng) v. e. geweven kleed (om uitrafeling te voorkomen); mĕmoenjoeti ròm, padistengels [met een touw] ophinden (om neerslaan te voorkomen); ipoenjoetié oedjoeng n tali, kati nti mĕloeah, hij legde een knoop in het uiteinde v. h. touw, opdat het niet zou uitrafelen. *Ipoenjoetné koepang* (mangasé) koe poentjō n oepoehé, hij knoopte eenige koepangs (zijn sirihpruim) in de punt van zijn kain. *Oekkoec moepoenjoet-poenjoet*, mijn haar zit in de war (er zijn knopen in); bĕnang moepoenjoet, garen dat in de war (knoop) zit; pri moepoenjoet, een verward (onduidelijk) verhaal. Ini *pĕmoenjoetōnkoec*, dezen kainrand heb ik afgebonden, ik heb knopen gelegd in de franje aan den rand van deze kain. *Pĕnoenjoetkoe mĕloeah*, mĕtĕtir pĕngé, de knoop, dien ik in de punt van mijn kain had gelegd, is losgegaan, het geld is er uit gerold.

POENTI, e. s. v. boom, welks vruchten vooral door badak's gegeten worden. N. v. e. aroel op den weg v. Tampoer naar Sĕrbödjadi.

POENTJÖ (Mal. poentja), slip, pand of punt v. e. kleed (oepoeh, boelang, boengkoes), uiteinde v. e.

touw, of e. strik, ook v. e. weg enz. Ba(h)roe òpat poentjō [ni boengkoes], baroe's aan (voor) de vier slippen of punten [v. d. sirihoek]; poentjō n tali, de beide uiteinden v. e. touw; poentjō ni dēné, het einde v. d. weg, daar waar de weg eindigt (opp. awah ni dēné); poentjō ni pri, ¹/ het begin, de oorzaak v. e. rechtszaak of geschil, ²/ 't eind v. d. kwestie. Zie labang —. *Ipoentjōnkam* tir pri ini, maak gauw een eind (stel een termijn) aan deze kwestie.

POENTJOE. Poentjoe (of pēpoentjoe) ni bēnang, het garen, dat na het weven van een kleed ongebruikt overbleef van de hoeveelheid die men met dat doel had gespannen (isaun). Arakō poentjoe ni bēnangmoe tēngah a taring, is er wat van het destijds door u [voor 't weven van dit kleed] opgezette garen overgebleven?

POENTOE, zie glang.

POENTOENG (Batav. boentoeng, cf. poeting), waaraan het uiteinde ontbreekt, afgeknot, afgetopt, verminkt, onvolledig (bv. v. e. vinger, waaraan een lid ontbreekt, een staart, waarvan een gedeelte is afgekapt, een verhaal, waaraan het slot ontbreekt). Werkw., verv., *mēmoentoeng*, [v. e. tak, e. boomstam] den top afsnijden, [tabak] toppen, de toppen er af snijden. Moepoentoeng poemoeé, hij heeft een verminkten arm (waaraan bv. de hand en een gedeelte v. d. onderarm ontbreekt).

POEÖS, verzadigd, voldaan (van te zien, te hooren). Ngö poeös aténgkoe, ik ben voldaan; ngö poeös akoe mēmèrahie, ik heb er genoeg van het te zoeken, ik geef het op. *Poeösi* (memoeösi), [zijn hart (begeerte)] voldoen.

POEÖT (Ar. foē'ād). *Poeötön* (alleen in de verv. vormen) of *poeöt-imönön*, iets rekenen als, beschouwen als (alleen in deftige taal, bv. in bērsēboekoe). *Ipoeöt-imönön inö bödön-toeboehkoe ngö koe toejoe h n boemi si ipëròròhön inö*, moeder moet het nu maar beschouwen alsof mijn lichaam onder de aarde die moeder betreedt, is geraakt, d. i. u moet mij nu maar als dood beschouwen (zegt de bruid als zij na het nōik bēroe afscheid neemt van haar moeder).

POEPALAS (Atj. poepalèh), uitkijktoren, met schietgaten, in tijd van oorlog bij de wallen v. d. kampoeng opgericht.

POEPANDJI, zie pēpandji. *Poepandji*, n. v. e. berg in L.

POEPOEK, papje of trekpleister van sirihekauwsel of ook een of andere medicijn op de kruin v. h. hoofd of op het voor-

hoofd; ngö ibōhé poepoek n anaké, zij heeft al zulk een papje op 't voorhoofd van haar kind gelegd. Werkw. verv., *mëmoepoek*, een papje of trekpleister als geneesmiddel aanwenden; ipoepoeké (of ipoepoekné) wak i kiding n anaké, zij heeft een papje gelegd op den [gewonden] voet van haar kind. *Pëmoepoek*, = pënggla sah.

POEPOET (Mal. poepoet). *Poepoetön*, de blaasbalg van den smid, spec. den ijzersmid (als de Soendaneesche).

POERIH (Mal. lidi, Jav. sádá), de rib v. e. klapperblad, de nerf v. e. arènblad.

POERÖ-POERÖ (Mal. poera²). *Ipoerö-poeröé* dirié mëskin, hij veinsde arm te zijn, hij hield zich arm.

POERÖ, zakje van een lapje doek (roedjö) door vrouwen in den rand v. d. kětawak gemaakt, dienst doend als geldbeursje (vroeger bewaarden ook de mannen op die wijze hun geld, tegenwoordig gebruiken zij een bép). Mas *bërpoerö*, goud (geld) gaat (of behoort) in de beurs (uit een oude spreuk, pri ni si tětöeö, zie „het Gajöland” p. 342).

POEROE (Mal. id.). Pënjakit poeroe, de zgnd. frambozenuitslag (niet in het koele L. T. gebied).

POEROEN (Atj. poerön), verv, *mëmoeroen*, [boschterrein voor ladangs] schoonmaken, door het na het voorafgegane branden (mënnèlòng) overgebleven vuil in hoopen te verzamelen en die in brand te steken.

POERÖN (opp. moelö), achteraan, achterna; (v. tijd) later, naderhand. Akoe poerön gèh, ik kom achteraan (later); bönön tërmoelö rawadné tërpoerön rëmälän, de vrouw loopt voorop, de man achteraan; tërpoerönkoe (ntang poerönkoe, ipoerönönkoe) ara djëma rëmälän, er loopt iemand achter mij; koe poerönön pòra kò rëmälän, nti dëkat² toe, loop wat meer achteraan (verder achter mij), niet al te dicht op mij; ikö malé koedöröt prang, mahat pëmëtar si moelö, si görö namat bëdil tërpoerön gèh, als men ten strijde uittrekt, gaan altijd de geweerdragenden vooruit, zij die niet met geweren gewapend zijn komen achteraan (later); ntah mi gèh akoe poerön², ik zal later wel (achteraan) komen; poerön² lang sò kën prang lö boeöt 'ni, van deze zaak (handeling) komt later nog oorlog; kati nti akoe itëtakikö poerön, opdat ge mij later niet bedriegt. *Poerönön* (mëmoeerönön); *koepoerönön wé rëmälän*, ik laat hem achteraan lopen. Wé *pëmoerön pëdih tangkoe h* [nòm-

bang of noeling], wat komt hij achteraan (met uitzaaien of oogsten enz.).

POESING. *Moepoesing*, om zijn as-, in de rondte draaiend; wöih moepoesing = wöih moesioek, draaikolk (cf. brawang).

POESÖK (Mal. poesër), navel, (ook) zundgat v. e. geweer. Tali poesök, navelstreng.

POESÖR, of *pəpoesörön*, kronkels in 't haar van dieren, waaraan men kan zien of ze deugdelijk zijn; kronkels of spiraalvormige lijnen in de huidrimpels van de vingertoppen, de toppen der teenen, de punt v. d. tong enz., v. menschen, waaraan men zien kan of iemd. gelukkig of ongelukkig zal zijn, of hij rijk zal worden enz. Bekende pəpoesörön van paarden, buffels enz. zijn: pəpoesörön pajoeng (gunstig), p. gədoeng (gunstig), labang dōnja (v. buffels, gunstig); p. toeroentangis (ongunstig), p. tipak köis (ongunstig); p. toempak, zie s. toelak. Wat de pəpoesörön van menschen betreft, daaronder zijn vooral gunstig die welke spiraalvormig (koe-roeng) zijn; die dat niet zijn heeten loeah en zijn niet gunstig; pəpoesörödné kantjing, hij heeft twee haarwervels tegenover elkander in den nek (opp. loeah of sēmēlah), teeken dat hij door een tijger opgevreten zal worden.

POET I, aars, aarsgat (v. menschen en dieren); de bodem (v. e. zak, v. d. këbön, v. e. laboe, e. fuik, koerön, blanga, pinggön, tjawan enz.; doch netter is i. pl. daarvan pantat te zeggen); 't oog v. e. naald; 't gat in den loop v. e. geweer (dit laatste heet ook awah of oedjoeng). Loeös koeboermoe səpərti poet n djaroem. moge je graf zoo wijd zijn als 't oog v. e. naald (een verwensching); ngömpoetön-kəran kərəlangé, zijn schouder is al zoo vereelt als de aars v. e. këra. Zie loeang —.

POET II, zie sipoet.

POETANG, zie oetang.

POETHI, wit, blank; licht van kleur; zuiver, oprecht. Akoe poetih aténgkoe kënsé, ik ben volkomen openhartig, sta volkomen zuiver tegenover hem; poetih mata, zegt men van vaderlooze kinderen, die vergeefs naar hunnen verzorger zoeken en anderen goede gaven zien genieten (cf. ons: met scheele oogen kijkend naar); poetih mata en poetih ipòn zijn ook scheldnamen voor Europeanen: witoogig, wit van tanden; ikö matéakoe wanprang 'ni, poetih mata lang sō anakkoe, als ik sterf in dezen oorlog, zal later mijn

kind zich ongelukkig voelen (armoe lijden). *Poetihi* (mëmoetihi), wit maken, blank maken (het lemmet v. e. mes door het te schuren, de tanden wit poetsen); mëmoetihi diri, zich zuiveren [v. e. verdenking v. schuld], den zuiveringseed afleggen. *Bërpoetih-alé* akoe k' òné, ipëpòkié rëndjöl akoe, ik kwam met een rein gemoed tot hem, daar ging hij mij opeens ranselen. *Poetih*, n. v. e. aroel in L. Zie Pasi Poetih.

POETIK. *Moepoetik* mataé, hij heeft veel wit in 't oog, zijn pupil is gedeeltelijk wit en vergroot (e. ziekte; dikwijls overgehouden uit de pokken).

POETING (Mal. poeting, cf. poentoeng), overgebleven stompje of eindje (bv. v. e. strootje dat men bijna geheel opgerookt heeft), puntig uiteinde of stift v. iets, dat ergens in moet gestoken of bevestigd worden, bv. de puntige stift onderaan het lemmet v. e. mes, die in een gat in het heft wordt bevestigd (zoo in G L, in L pasi); poeting n loedjoe (of — soejön), = pasi—; (doch) poeting (niet pasi) n blioeng, — n tjëkèh en — n södöp; [koejoe] poeting blioeng, wervelwind; poeting ni ròkòk, een stompje v. e. strootje (een eindje sigaar).

POETIR, verv., *mëmoetir*, met de horens stooten (v. e. buffel of een rund, cf. sëntoer en sampik). *Bërpoetir*, elkaar met de horens stooten.

POETJAK, top (v. e. berg); het topstuk boven op het dak v. e. moskee (boven de beide tēratak's); 't bovenste gedeelte van den hals v. e. këndi; de topversiering op de kast v. e. sënsim kësèlan genaamden ring.

POETJOEK, jonge spruit, teeder uiteinde v. planten; top (v. e. boom; cf. taroek); de spruit of oorsprong v. e. rivier; de top of punt v. e. net (daar waar het trektouw bevestigd is); knopvormig versiersel aan het [ondergedeelte v. h.] gevest v. rintjoengs (zie Tijdsch. Bat. Gen. XLVII, 1904, p. 361); boomvormig versiersel [op welks takken bloemen en klaargemaakte sirihpruimpjes gestoken worden] v. e. përarakan; (ook) hulptelwoord voor: geweren, bahroe's, netten en strikken en buikgordels. Poetjoek lambak, het bovenste topje v. e. boom; poetjoek ni Wöih ni Djëmèr ari Isak, de Djëmèr ontspringt in Isak. Bëdil (djölö, gëndit) rōa poetjoek, twee geweren (netten, buikgordels); bahroe sëmppoetjoek (of sara poetjoek), één bahroe. Poetjoek rëboeng, jonge bamboespruiten, (ook) e. versieringsmotief bestaande uit aan elkaar sluitende wigvormige figuren, als snijwerk op hout, metaal en op aarde

werk, en als borduursel, o.a. aan de badjoe bërboe-
ng ö (zie Not. Bat. Gen. XL, 1902 p. II, II° 9); poetjoek
n pri, 't eind, 't slot v. e. kwestie. *Ipoetjoekié* rintjoe-
ng é, hij voorzag zijn rintjoeng van een poetjoek. Ng ö
ipoetjoekön rödjö pri man è, de rödjö heeft 't geschil
van gisteren beëindigd.

POETOEK, verv., *mëmoetok*, in iets een gat maken, iets door-
boren. *Ipoetoké* pögör, hij maakte een gat in de
heining (om er doorheen te kruipen); *ipoetoké* pë-
pilö tērdapoeré, hij maakt een gat in de dapoer
van zijn windmolen; tikoës mëmoetok këbön,
muizen maken gaten in den wand van de rijstbergplaats;
ipoetoké këmiring n anakkoe, zij doorboor-
de de oorlellen van mijn dochtertje (op ± achtjarigen leef-
tijd). *Oepoehkoe moepoetok*, er is een gat in mijn
kleed (gebrand). *Djaroem* (rwi) kën *pëmoetok* n
këmiring, met een naald (een doorn) doorboort men
de ooren.

POETOES (Mal., alleen in eenige figuurlijke uitdr. i. pl. v.
toes en mëtoes). Görö poetoës, onafgebroken;
nti poetoës asa daripödö rahmatòlah, laat
uw hoop en vertrouwen op Allah's genade niet varen. *Poe-
toës Tali*, n. v. e. aroel op den weg van Loekoep naar Tè-
lòng (L).

POETÖR, verv., (*më*)moetör, draaien (trans. en intr.), winden;
akoe blōh moetör-moetör, ik ga wat rondloopen;
mëmoetör goemisé, hij draait aan zijn snor; moe-
tör tali wé (of tali kri), rotantouw of tali kri
draaien (cf. idös, këlas en liö); glang ipoetör
pandé, de smid heeft den armband gedraaid (gewon-
den); poetör tali „gedraaid [als] touw”, e. s. v. ver-
sieringsmotief, dikwijls gebezigd om den rand v. e. orna-
ment te vormen, aangewend in hout, metaal, aardewerk en
als borduursel; zie glang poetör en pat poetör.
Ng ö *koepoetöri* Laut Tawar, ik ben het Meer al om-
gelopen (wat men in 2 dagen kan doen). *Koepoetörön* tēr-
këmiringé, ik draaide (ons: trok) hem aan zijn oor
(bij wijze van bestraffing). Glang ngö bërpoetör, de
armband is al gedraaid (gewonden). *Poepëpoetör* toeköé,
hij heeft pijn (roering, kramp) in den buik; poepëpoe-
tör goemis wö boeöté, hij draait almaar aan zijn
snor.

PÒGÈNG, krop (v. e. kip), kropgezwel (v. e. mensch), zie
bëroeroe). Pògèng ni koerik òja bònggèng
pèdih, de krop van die kip is erg opgezet (ze heeft zeker
veel bëras gegeten); oerang Bëtoeng bédné moe-

pògèng, de lieden van Bëtoeng (bij Meulaboeh) hebben allen kropgezwellen.

PÖGÖR, pagër, omheining; de vertikale latten (tërsik) v. e. pögör zijn van hout, de horizontale latten (blidö) van bamboe, de verbindingstouwen van wé, idjoek of oejöt (slingerplanten); (ook) een staketsel in de rivier (zie sëlambö). Pögör n oemah, de omheining van een huis; pögör n oemö, v. h. rijstveld; pögör ni mpoes, v. d. groententuin; pögör n wör, v. d. buffelkraal; pögör toengkölon, een stevige heining, met dikke stijlen; [pögör] këkadang, zie këkadang; döa pögör n bödon, tooverformulieren zijn de omheining van (bescherming voor) het lichaam; koerik poetih mëloempöti pögör, witte hoenders die over de omheining springen (raadsel; antwoord: het speksel, ilih); pögör diri görö tërèngödni, pögör ni pöng ngök, zijn eigen heining kan men niet zien, wel dien van anderen (raadsel; antwoord: ipön, de tanden); pögör anak, e. s. v. boom, zoo genoemd omdat hij omringd is door een aantal kleine boompjes, die evenwel niet groot worden; prang pögör, zie prang. *Pögör Oejoeng* „een wankelende omheining”, de oude naam van het rijk van Mëngkabau; *Pögör Gasing*, volgens de traditie de oorspronkelijke naam van de kampoeng Pëgasing, omdat op de punten der tërsik's van de eerste pënjëmën daar, priktollen zouden geplaatst zijn. Werkw., verv., (*më*)mögör of moemögör, een omheining maken [om], omheinen; akoe tëngah mëmögör, ik ben bezig een heining te maken; mpoeskoemalé koepögör, ik zal mijn groententuin omheinen. *Pögöri*, iets omheinen, ook met meerv. obj. *Pögörön*, een heining maken voor, iets ompaggen. Görö tërpögöri akoe këndiringkoe oemöngkoe, kölak toe, ik kan alleen mijn rijstveld niet omheinen, 't is te groot. Oemö bërpögör, een rijstveld heeft (behoort voorzien te zijn van) een omheining. *Bërsipögörön*, elk voor zich tegenover elkaar heiningen maken, bv. om hun kampoengs (van twee republiekjes, die oorlog zullen gaan voeren). Ngö moepögör dënë ini, deze weg is al afgesloten, versperd (bv. de weg naar 't rijstveld, als de padi gaat rijpen; ook toevallig, als bv. een boom over den weg is gevallen); akoe ngö moepögör dënë koe Pëparik, de weg naar P. is voor mij versperd (zegt een jonkman, die verloofd is met een meisje van P.; want gedurende zijn verloving mag hij daar niet komen); Pintoe si òpat 'ni ngö moepögör, de vier Poorten (toegangen, nl. naar het

Buitenland) zijn alle [voor ons] afgesloten (in dit geval verkeerden de bewoners van een kampoeng, wanneer naar alle vier windstreken of in elk der vier landstreken, waarin voor de bewoners van G L de Rantō, d. i. het [door hen bezochte] buitenland, is verdeeld (n.l. Soesoeh, L. Tawar, Těmiang en Alas, een hunner kampoenggenooten eenige schuld gemaakt of een misdaad begaan heeft, zoodat wie van hen daar mocht komen, als gijzelaar aangehouden of gestraft zou worden). *Poepögör sabi*, prang görō dja di, zij versterken al maar hun kampoengs, maar het komt niet tot oorlog. In i *pēmögörönkoe*, deze (of dit gedeelte der) heining heb ik gemaakt.

PÖIS (Atj. paéh, Mal. pais of pepés) verv., *mēmöis*, [visch in een pisangblad gewikkeld, of ook bladeren voor medicijn] in heete asch gaar maken. Ikön sěmpöis of sara pöis, één zulk een in een pisangblad gewikkeld pakje vischjes. *Pěnöis*, op die wijze geroosterde visch.

PÖIT, bitter; [v. e. vrouw] verboden, die niet getrouwd mag worden (door een man, wegens stamverwantschap); (subst.) de galblaas v. e. visch. Pöitön priö ari oeloeng përtik, de priö is bitterder dan pëpajabladeren; blah ini oeroem blah òja pöit, deze blah en die blah mogen onderling geen huwelijken sluiten; pri pöit, = pri sakit, zie pri en sakit. Pöitön of kēpöitön, een bitteren smaak in den mond gekregen hebbend (bv. door oengké te eten); *pöitön* (ook), e. s. v. kleine visch, met roode oogjes (vandaar ook mērahmata genoemd) en schubben als die van de lēmēdoek.

PÖK, klanknab. v. e. klappend of kloppend geluid. Cf. pēpök en tēpök.

PÖKÖK, zie badjoe.

PÖKÖL, de eetbare vrucht van de téré of (tjě)kala (heet in G L asam kala of asam tjěkala).

PÖLA (G L), = arat (L), 't sap v. d. arēnpalm (panggoeh). Wöih n pöla of pöla, arēnpalmsap als drank.

PÖLAN (Ar. foelân, Atj. poelan), dinges, N.N. (= 't Mal. en Jav. anoe, zoowel voor zaken als voor personen; meestal met voorgevoegd si of met een aanwijzend voornw. er achter; cf. djalah, djöi en djéni). Oeroem pölan a akoe blōh, ik ga met dinges; pölan sō si möi akoe. — Pölan si? — Ah, anak ni Ama n Oejöm sō, Dinges heeft mij meegenomen. — Welke Dinges? — Och de zoon van (dien) Ama n Oejöm; i kampoeng pölan sō akoe nōméklam anè, in de kampoeng dinges (je weet wel)

heb ik vannacht geslapen; dĕlé prié, *pòlan-pòlin* i-préd né. hij praatte veel, over dit en over dat, over alles praatte hij.

PÒLÒK. *Moepòlòk* of *mpòlòk*, doorgebroken, afgebroken, in twee of meer stukken gebroken (v. stokvormige voorwerpen, Mal. *patah*); *moepòlòk* poemoeé, hij heeft zijn arm gebroken; *tòtòr moepòlòk*, de loopbrug is in tweeën gebroken. *Pòlòki* (mĕmòlòki); *kajoe dĕlé pĕdih koepòlòki* noendoeng dĕné ini koe sō, ik heb erg veel boomtakken moeten afbreken terwijl ik den weg daarheen volgde. *Ipòlòkné* oeloe ni rintjoengé, hij brak het gevest van zijn rintjoeng.

PÒN, zie poen.

PÒNDÒK of *pòndòk*, e. s. v. kris, ingevoerd, noch in Atjĕh noch in G. gemaakt. *Pòndòk bĕtoel mata*, kris met recht lemmet; *pòndòk moelèngkòk mata*, kris met golvend (gebogen) lemmet.

PÒNG (cf. *dĕma*, *paké* en *oerang*), metgezel, makker, volgeling, wat behoort bij; de andere menschen, de menschen, men. *Ara piön paké pòngmoe gĕh*, met hoeveel menschen (metgezellen) zijt gij gekomen; *ara pòngkoe sara paké*, ik heb één metgezel bij mij; *pòng ni böi*, (L. T.) bruijgomsjuffers, jonge meisjes van des bruidegoms familie, die dezen bedienen in den pantangtijd, gedurende welken hij het huis zijner schoonouders niet mag verlaten; *pòng [ni] krō*, toespijs bij de rijst; *pòng ni goeös sĕnawat*, bij [een buffel] slaan behoort (is noodig) een zweep; *pòng ni pri manè ini ilòn*, bij wat ik gisteren zeide behoort nog dit; *pòng ni gōrō lĕgih*, een synoniem van „gōrō” is „lĕgih”; *pòng maan nangka, kitō kōna gĕtah*, *pòng bĕroemō, kitō kōna toenah*, *pòng si mĕmangan, kitō pĕlōah*, anderen eten nangka, ons treft de gĕtah ervan, anderen bewerken hun sawahs. wij worden door den modder bevuild, anderen eten, wij braken [ervan], d. i. wij moeten altijd boeten voor anderer euvel daden, wij zijn altijd in 't hoekje waar de slagen vallen; *noemō kōrōngkoe, kōrō ni pòng òja*, dat is geen buffel van mij, dat is er een van andere (niet tot mijn naaste familie behoorende) menschen; *oemō ni pòng òja, noemō oemōntō*, dat is een aan anderen (niet aan ons geslacht of onze familie) behoorend rijstveld, 't behoort niet tot onze rijstvelden; *oeroem pòng 'ni blōh akoe sinō*, met dezen [vriend] hier ben ik zoo even gegaan; *loedjoe ini òsahōnkō pé koe pòng sō*, geef dit mes even aan dien [man]

daar, aan hem daar; ngö lö djëròh rōdjö, kéné pòng bédné, 't is goed, rōdjö, zeiden al de aanwezigen; patjah pēdih pòng a, die vent spreekt erg onbehoorlijk; pēkēdik pēdih pòng a, die vent is erg lacherig; pòng bédné bëroemö, gèh ni sé bëladang, de andere menschen dreven allen sawahbouw, doch hij ging een ladang bewerken; ngö ikēdrim pòng, 't is in gebruik bij de menschen, 't is [zoo] gewoonte; takoet ikēdiki pòng mēra, hij was bang dat de menschen hem misschien zouden uitlachen; pēmarédné itoeböi pòng, ten slotte werd hij vergiftigd; ngö imöi pòng kōrōé, zijn buffel hebben ze (is) gestolen; nti' boeöt kēn kēkēdikön pòng [i-boeötön], doe geen dingen waarom men (de menschen) u zou(den) kunnen uitlachen. *Pòngön* (mēmōngön), iemd. vergezellen, begeleiden (bv. een vrouw naar het gebergte). *Bèrpòng* (of *moepòng*) bōnōn òja, die vrouw heeft een [mannelijk] geleide, is niet alleen (dus we kunnen geen gekheid met haar maken). *Bërsipòngön*, elkaar wederkeerig, bij verschillende gelegenheden, vergezellen.

PÒNGÒT, onverv., (*mē*)mòngòt, weenen, huilen, schreien. *Anaké mōngòt*, haar kind huilt. *Hana pòngòtikō*, waarover (waarom) huilt gij; *ipòngòtié krō*, het kind huilt om (vraagt huilende om) rijst; *ipòngòtié inöé*, [de bruid] huilt bij haar moeder (wegens de aanstaande scheiding, zie *bërsëboekoe*). *Görö tērpòngòtikō* *bibimoe*, gij moet niet bij uw tante van vaderszijde gaan huilen (n. l. *bërsëboekoe*, bv. omdat deze niet goed wijs is). *Maté bërpòngòt* (of *bërtanòm*). *blōh bërtōendoeng*, òsòp bërpèrah, als ze dood zijn moet men hen beweenen (begraven), als ze weggaan hen volgen, als ze verdwenen zijn hen zoeken (n.l. *saudörö's*). *Bèrpòngòtön* *bédné*, zij weeklaagden allen (over den dood van hun moeder). *Bèrpèpòngòtön*, „huilen” spelen, voor de aardigheid een vertooning geven van het *bërsëboekoe* (wat meisjes onder elkaar wel doen, terwijl ze brandhout zoeken op het gebergte). *Bërsipòngòtön* (*sēsabi djoeölön*), bij elkaar huilen, zich huilend in elkaars armen werpen (bv. van twee vrouwen uit dezelfde kampoeng afkomstig, die, met mannen uit verschillende kampoengs gehuwd, elkaar toevallig eens ontmoeten). *Poepèpòngòt* (of *poepòngòt-pòngòt*) wö boeöté *anakkoe*, mijn kind doet niets dan huilen. *Pèpòngòt* of *pèròngòt* (sic), huilerig, om alles huilend (v. e. kind). *Moepèmòngòtön*, in zijn hart zich gegriefd gevoelend (bv. over een onrechtvaardige beslissing v. d. rōdjö).

PONÒK = pòndòk.

PÖPÖ, muziekinstrumentje, gemaakt v. e. arènbladsteel, verder van bamboe (n.l. de trekker) en een lapje om het vast te houden; bij het bespelen doet de mondholte als klankdoos dienst: de zgnd. mondtrom (Batav. krinding). Tòdn pōpō, holle bamboe om de pōpō in te bewaren; nēgoe of njintak pōpō, op de pōpō spelen.

PÒRA, licht, onbeduidend, een beetje, een weinig, even, zachtjes (v. spreken, slaan enz.). Sakité pòra wō, zijne ziekte is licht; pòra oerön sērēlō 'ni, de regen is vandaag zacht (opp. òlòk). Bēt si ngō gōip pòra, hij zal al wel een eindje weg zijn; idjòntòkné pòra, hij raakte hem even met den vinger aan; bēt si ma'al pòra, het schijnt (is) nogal zeldzaam; pòra², nti òlòk toe, zachtjes, niet te hard (slaan, spreken); oerön pòra² bēsilo, 't regent thans heel zachtjes; pòra mi, een beetje meer, nog een beetje; pòra mi wèdnikō, wacht nog eventjes, een oogenblikje nog; itjaroeté pòra anaké, hij schold zijn kind een beetje uit (niet met erg ruwe woorden); pòra-pòra mi gōrō kōna koetēngkah, het scheelde maar een klein beetje of ik had hem geraakt (met mijn wapen); pòra-pòra mi wō akoe gōrō sawah k' oemahé, het scheelde maar een klein beetje of ik had zijn huis bereikt; ngō koebētih pòra² basa Gajō, ik ken al een beetje Gajōsch; gōr 'ilòn pòra pé koebētih basa Atjéh, ik ken zelfs nog geen klein beetje (in 't geheel nog niet) Atjēsch; koe inén kō pòra, kom een beetje dichters hierheen (dezen kant op); pandé kō kō bēdidòng? — Ngōk pòra², kunt gij didongs uitvoeren? Ja, een beetje; pòra toe primoe, je spreekt al te zachtjes. *Ipòran* rara ng krō a, verminder het rijstvuur een beetje, laat het wat minder hard branden; ipòran padi boeöt 'ni, laten we dit feest maar op kleine schaal vieren (niet met piösön).

PÒRAK (cf. pēsam, opp. sēdjoek), warm, heet; (ook in symbolischen zin als 't Mal. panas) onheilsbrengend, gevaarlijk. Wōih pòrak, heet water; pòrak lō, 't warmst v. d. dag (van ± 8—4 uur); pòrak-lō klam, dag en nacht; lō pòrak bēsilo, het is thans erg schel licht, er is veel zon (er zijn geen wolken voor de zon); pòrak até, gebelgd, boos; pòrak poemoeé, hij heeft een ongelukkige hand (tangan panas), alles waar hij zich mee bemoeit, mislukt; kampoeng òja tēngah pòrak bēsilo, die k. is thans in oorlog gewikkeld; si pòrak itawari, wat heet is wordt ver-

koeld (zie tawar); wali pòrak, zie wali; pòrak wé bëboeöt, hij is vurig, ijverig in 't werken, arbeidt met ijver. Werkw. verv., *mëmòrak*; ipòraké pèridòdné, hij legde zijn debiteur het vuur aan de schenen, drong onder bedreigingen op betaling aan. *Ipòrakié* boeöté, hij verrichtte met vurigen ijver zijn werk. *Ipòrakné* loedjoeé, hij liet zijn mes in de zon liggen. Nti *bèrpòrak*, ga niet in de zon zitten of loopen. *Bèrsipòrakön* boeöt, wedijveren, wie het snelst kan werken (met zijn werk kan gereed komen). *Kèpòrakön*, onder den invloed van de warmte verkeerend, het erg warm hebbend.

PÒRANG, n. v. e. kampoeng — ook van een stam (zie Pèrgajòn), en ook v. een rivier — in G L, beroemd wegens zijn wapensmeden (z. amanrèmoë en pandé).

PÒRÒL (Mal. hëmpoeloer), het merg, de harde zelfstandigheid binnen in een nangka-vrucht, een ananas en in een pisangstam. Tëgör pèdih pòròlmoe, wat ben jij stijfhoofdig (tot een kind). *Pòròlön*, erg stijfkoppig.

PÒTALAH (Atj. pòteu Alah), onze Heere God.

PÒTÈK, verv., *mëmòtèk*, van een geheel iets afnemen. Nti pòtèki ari toendoedné, neem niets (geen enkele pisang) van den tros af. In dezelfde bet. pòltèk.

PRA of pré, zie oepoeh.

PRADAH = pèrdah.

PRADJAH. *Boer n Pradjah*, n. v. e. berg in D, waar de ge-denkplaats van Datoe Tindjò Langit zich bevindt.

PRAH (Mal id.; Bat. poro, cf. koeah en pras) of *pèrah*, verv., *mèrah*, uitwringen (een nat kleed), [een buffel] melken.

PRA'IL (Ar. farâ'idh, de Qorânische erfportie's), zie hoekoem. Ww., verv., *mëmra'il*, [iemd.] regeeren; gөрө tërpra'il akoe djëma òja, ik weet met dien man niets te beginnen.

PRAK of *pèrak*. *Moeprak*, *mprak*, en *poeprak-prak*, schreeuwen, gillen (van vrees, schrik of pijn).

PRAMIT, zie krawit.

PRANG, oorlog, strijd; ook = bèrprang. Ikö ara prang, rödjö moesaroeng koe panglimö tjik, in geval van oorlog, draagt de rödjö zijn waardigheid tijdelijk over aan den panglimö tjik; hoekoem ni prang òpat pèkaræ, ma'as rödjö ta'loek toendoeh, ma'as koe saudörö gөрө bëroetang, rödjö koe toeö bëroetang, toendoeh koe panglimö, ta'loek koe rödjö (G L), op vier verschillende wijzen kan een oorlog beëindigd of een twist beslecht worden, n.l. door vergiffenis, minnelijke

schikking, overgave en onderwerping; vergiffenis vraagt men aan de stangenooten, daarbij wordt geen boete betaald, een minnelijke schikking treft men met den toeë, daarbij wordt een boete betaald, zich overgeven doet men aan den panglimö, zich onderwerpen doet men aan den rödjö; prang pögör, twisten, nu en dan met kleine vechtpartijen gepaard gaande, tusschen 2 kampoengs (ongeveer 't Jav. prang desa), (ook wel) = mërönggöl of mëranggal, zie rönggöl; zie pangkal n prang. Werkw., onverv., (më)mërang, oorlog voeren met; mërang napsöe, zijn hartstochten bestrijden. Blöndö mëmërang oerang Atjéh, *iprangié sawah* koe Gajö, de Hollanders voeren oorlog met de Atjehers, zij bevechten hen tot in het Gajöland toe. *Kitöprangön nögëri ini, kati èngön böp ni djëma*, laten wij dit republiekje in een oorlog [met een ander] wikkelen, opdat wij zien kunnen of de lieden dapper zijn. *Bë(r)prang* of *moeprang* (ook: prang), oorlog voeren. *Bërsiprangön*, elkaar beoorlogen; *bërsiprangön sabi dirié*, onder elkaar oorlog voeren.

PRANGGÖN, zie përanggön.

PRANGKAH (L) = krakah (G L), e. boomsoort met eetbare vruchten, die op këmirinoten gelijken.

PRANGKAM, zie rangkam.

PRAS of përas (Jav. përés, cf. prah), het door persen in de wingön of met de dëdagoe uit suikerriet verkregen suikerrietsap; minoem pras, suikerrietsap drinken. Verv., *mëmëras*, suikerriet persen (vooral in een dëdagoe, anders heet dit meestal nwing). Toe ö iprasönkō këdjöp, abangmoe görö mëra mangan, kadang pras a mëra inoemé kadang, pers gij even dat suikerriet (met behulp v. d. dëdagoe), je [zieke] oudere broer wil niet eten, misschien zal hij wel suikerrietsap willen drinken.

PRAS-PROES (cf. Mal. tëm përas), op verschillende plaatsen, overal, in alle richtingen [verspreid]. Ngö prasproes oerang Gajö bërsangkan koe wan oetön, [toen de Hollanders op de komst waren], vluchtten de Gajö's in alle richtingen verspreid het bosch in; ikön ngö prasproes i wan wöih, de visschen springen overal op in 't water.

PRAT of prêt, zie tröng.

PRATJOET (G L, Atj. prantjoet), e. s. v. zweer met zeven, negen, vijf of drie oogen, (ons) negenoog. *Pratjoeti*, iemd. een negenoog bezorgen of toewenschen (n.l. bij 't tolspeel, bërgasing; degeen, die bij 't bërgasing „het

opgeeft", moengkir, en dus daarmee zich gewonnen geeft, mag door de winnende partij „i pratjoeti"; deze bevochtigt het ondereind van zijn tol met speeksel, zet dien vervolgens in den grond zoodat er aarde aan kleeft, en raakt dan met die vuile punt het lichaam van den verliezer zevenmaal achtereen aan onder plechtige telling tot zeven (pěsadoeön), terwijl hij zegt: „moogt gij een negen-oog of een zweer, koendi, krijgen zoo groot als deze tol", bět gasingkoe ini miköl ni pratjoetmoe, of koendimoe, moerip).

PRAU, prauw. De Gajösche prau van het Meer gelijk in 't algemeen op de Atjèhsche djalō; zij is steeds uit één boomstam (bv. batang mēranté d. i. damar of b. soerin) gemaakt, vóór en achtersteven zijn grooter dan bij de djalō Atjèh. Aan voor- en achtersteven zijn kleine zitplaatsen (tēmboekoe) uitgespaard, soms ook één of meer aan weerszijden. In het midden van den bodem maakt men wel een gat (tòdn rəl), waarin men een mast (soejön of gör) kan zetten om een zeil (rəl) van wit katoen aan te bevestigen. De kleinste prau is voor twee personen, de grootste kunnen wel 12 menschen opnemen en zijn tot ± 5 M. lang. Men beweegt en bestuurt deze vaartuigen door te pagaaien (kajoe h) met loegö's, één tot zes per prau. Behalve op het Meer kan men in de Gajölanden alleen van Samarkilang de Djëmèr afvaren; wel bevaart men met kleine prauwen de Tripö tusschen Këndawi en Söndörön, speciaal om rijst te vervoeren. *Bërprau*, met (in) een prauw varen.

PRÉ of pra, zie oepoeh.

PRÈDÈTÒN (G L) of *prènètòn* (L), dwergachtig, dwerg, niet goed uit de kluiten gewassen, de normale grootte niet bereikend (v. e. kind, v. e. geit, ook v. boomen).

PRÈNGGI of *Pèrnggi*, Frankisch, Europeesch, (doch den Gajö's is de beteekenis onbekend), zie loedjoe.

PRÈT, zie tròng.

PRI (cf. Mal.), woord, gezegde, uitdrukking; rede, bespreking; kwestie, geschil, proces. Pri Gajō ini, dit is een Gajö'sch woord; prié koe akoe manè, lang malé gèh koe ini, hij zei gisteren tot mij, dat hij morgen hier zou komen; akoe ara pring koe manè oeroem wé, ik sprak gisteren met hem af; prié manis pèdih, hij heeft een aangename, beleefde, beschaafde manier van spreken; mbōh pri, 't woord voeren, een kwestie voordragen; wé si mbōh pri koe rōdjō, hij droeg de kwestie voor bij (voerde het woord tot) den rōdjō; nōs pri, dikwijls nōs-nōs pri, kwes-

tie maken (b. v. met het doel dat het tot oorlog zal komen); tanòmön pri, zie tanòm; mēnikòt kēn pri, zie ikòt; mpoe ni pri „de heer (leider) van het gemeenschappelijk overleg”, degeen die het geschil berecht, de rechter (in voorname zaken is dit de rōdjō, anders wel de pētocō of anderen); kōna pri (Jav. kēnā pēr-kārá), in een proces of kwestie gewikkeld zijn; pri ni si tētōeō, een gezegde der ouden, een spreuk; pri kōl, een gewichtige kwestie, die de rōdjō moet beslissen (sawah koe rōdjō); pri koetjak, een kwestie door de saudōrō's onderling of den pētōeō beslist; batang ni pri òpat pēr-kara, vier zaken geven aanleiding tot processen; pri moebalik of pri tēbalik, een euphemisme (bv. bau sēdöp i. pl. v. bau boeroek, anak koe tēngah djēròh voor: mijn kind heeft de pokken; ngō mbēh tandaré pēroentoeng-ōnkoe, „ik verkeer in schitterende omstandigheden”, voor: 't is allertreurigst met mij gesteld); balikōn pri, een wisselwoord bezigen (bv. mpoe n oetōn voor kōelō, oeloeng kajoe voor nipé); pri sakit = pri sikil, booze woorden die pijn doen, kwetsen of beledigen, krasse uitdrukkingen, dreigement (gebezigd indien men op iemand gebelgd is, bv. e. schuldeischer, die zijn geduld verliest, zegt tot den schuldenaar: ikō gōrō ibèrikō oetangmoe, anakmoe koewōtōn, als je nu je schuld aan mij niet betaalt, roof ik je kind); pri sakit ngō iprédné koe akoe, „hij heeft mij al gedreigd” (zegt de schuldenaar, sprekende van den schuldeischer); sakit ni pri, om het eens kras uit te drukken (zie sub sakit); manis ni pri, zie s. manis; pri tēkaboer, een overmoedig woord (voorb. sub mahat). *Pēpri* (alleen in de verv. vormen); pri òja nti pēprikam i arapōn kami, tjinō òja, bezig dat woord niet in onze tegenwoordigheid, dat is verboden. *Prii* (mēmrii), bepraten, praten over, kwaadspreken van, iemd. een proces aandoen; akoe iprii pōlan ikoedoekōnkoe, N. spreekt achter mijn rug kwaad van mij; wé mēmrii pri poedah a, hij haalt de oude kwestie weer op; ara djēma ari Pēnōsan gēh koe ini malé mēmrii kitō, er zijn menschen uit P. gekomen om ons een proces aan te doen. *Prén*, iets zeggen, tot iemd. zeggen, omtrent iets of iemd. zeggen; iprédné manè koe akoe, hij zeide gisteren tot mij; manè akoe iprénkam, nti nòmé isinōn, gisteren hebt ge mij gezegd dat ik hier niet mocht slapen; primè ngō koeprén koe Ali,

uw woorden heb ik aan Ali overgebracht; wé iprén pòng böp, tapé si soenggoehé gèsòn, de menschen zeggen dat hij dapper is, maar inderdaad is hij laf. *Pètiprén* of *tèprén*, [door een ander] iets laten meedeelen, [een woord of boodschap] overbrengen; pri òja ngö koepètiprén koe rödjö, si mëmrédné Ama n Oejöm, die woorden (dat gezegde) heb ik al aan den radja laten meedeelen (overbrengen), Ama n Oejöm heeft ze overgebracht; ipètiprénkō (= iprénkō) prikoe ini koe Ama n Ratoes, breng deze boodschap van mij aan A. n R. over. *Tèrpri*, zoo maar zonder bepaalde bedoeling, zoo maar losweg iets zeggen of praten; tèrpri akoe oeroem kam moelō kēdjöp, ara kō djëma bērdjoeöl kōrō i kam sō, laat ik eerst eens even een los woordje met u praten (een praatje met u houden), is er bij ulieden daar (in uw kampoeng) soms iemand die een buffel te koop heeft? Ngö *tèrprén* akoe koe djëma si dēlé ini pri 'ni, kirō nti, ik heb het al gezegd aan (mij laten ontvallen tegenover) de menschen hier, eigenlijk mocht het niet; görō tèrprén pri ini, dit woord mag men niet zeggen. Anakmoe ngö kō *bē(r)pri*, kan uw kind al praten; akoe malé bērpri oeroem kō bēsilo, koenō parié köbör ni nēgēri Gajō bēsilo, ik wil eens met u spreken, hoe zijn thans de berichten over het Gajöland; tioeng ini ngök bēpri pri Atjéh, deze beo kan Atjèsch praten. *Bèrprén*, samen spreken, beraadslagen. Görō nè *bērsiprén* akoe oeroem wé, wij praten, overleggen niet meer met elkaar, d. i. we zijn gebrouilleerd. *Bērsiprén-prén*, van elkaar praten, kwaadspreken. *Moepri*, een kwestie geworden (v. e. handeling of zaak, die een geschil, een proces tengevolge heeft); ngö moepri boeöttö si manè, wat wij gisteren hebben gedaan, daar is een kwestie van gemaakt, dat heeft een proces ten gevolge; pri tēngah a gör'ilòn moenggö, ngö moepri miön bēsilo, die kwestie van vroeger is nog niet uit, ze is weer opgerakeld (wordt opnieuw besproken). *Poepri-pri* (of *pōpēpri*), al maar praten, babbelen. *Pē(r)pri*, babbelaar, kwaadspreker, iemand die alles vertelt wat hij van anderen hoort of ziet (een ander pēpri zie boven). *Pēmri* of *pēmren*, „middel tot spreken”, in 't bijz. een som geld aan den rödjö betaald opdat deze een gewenschte uitspraak doe in een of andere kwestie; ringgit sēpoeloh koeòsan koe rödjö kēn pēmri (pēmred) ni tanòhkoe, tien dollars heb ik aan den rödjö gegeven

opdat hij een [mij gunstige] beslissing in de kwestie betreffende mijn land zou nemen. *Pëprén*, kwestie, geschil, proces; *pëprénkoe oeroem pòlan gòrìlòn moenggö*, mijn proces met N. is nog niet beëindigd; *pëprén oerang Isak oeroem oerang Naloen têngah a, si mêngang oerang Isak, oerang Naloen taloe*, in het geschil tusschen de lieden van I. en die van N. destijds, wonnen die van I. het pleit, die van N. verloren het.

PRIBÖN, ^{1/} man van een *sërinön* (zuster, volle nicht enz.) der echtgenoot. *Pribön* van elkaar zijn dus: mannen, wier vrouwen elkanders *sërinön* zijn. Tot de vrouw van een *pribön* staat men in de betrekking van *èra*. Ook in de aanspraak gebezigd, doch niet tusschen *priböns*, wier vrouwen *sërinön sarinö*, dus zusters of volle nichten zijn; in dat geval gebruikt men als aanspraakwoorden: *tëmoe dö* tot den man van een oudere zuster of volle nicht der eigen vrouw, en *mpõn* tot den man van een jongere zuster of volle nicht der eigen vrouw. *Bërpribön*, p. noemen, met p. aanspreken. Cf. Bat. *pariban*.

^{2/} in de Laut: naangenoot, denzelfden kindernaam (*gèral*) hebbend, vgl. *sěnamò*.

PRIKSÖ, verv., *mim(è)riksö*, [naar een zaak, vooral een misdaad of beschuldiging] onderzoek of navraag doen, een zaak onderzoeken, iemand over zulk een zaak ondervragen. *Boeöt òja têngah ipriksö rödjö*, die (mis-)daad wordt juist door den rödjö onderzocht; *ipriksöé djěma si noesoeh masing²*, hij ondervroeg de dieven een voor een elk afzonderlijk. *Bërsipriksön*, elkaar wederkeerig ondervragen. *Ngö moepriksö pri* (*boeöt*) *ö manè*, die zaak is al onderzocht (geinstrueerd).

PRINTAH, zie *rintah*.

PRIÖ, een als groente gegeten vrucht, te Batavia *pëparé* of *pria* genoemd; smaakt bitter, zie s. *pöit*.

PRISÉ, schild van hout en buffelhuid, in G L in de onderlinge oorlogen nog wel gebezigd. *Namat prisé*, een schild voeren (dragen).

PRIT, zie *loemböe*.

PROEK, klanknab. v. e. dof geluid, zie voorb. sub *gampar*.

PROES (cf. *pras-proes*), reflexw. v. h. geluid v. het in 't water plompen van iets zwaars, of van 't snel wegspringen. *Proes tandjörnè dirié koe wöih*, plomp, daar sprong hij in 't water; *proes mësangka koe boer sō*, flap, daar vluchtte hij in de richting van 't gebergte.

PRÖGÖ, zie *asam*.

PRÒK I, eekhoorn; (ook) n. v. e. pětëdoehön op 't Intim-intim gebergte.

PRÒK II, interj., reflexwoord v. h. doorbreken v. e. balk, 't geluid v. h. wegschieten v. e. pijl uit 't blaasroer of v. e. lans. Rōndjöl pròk mpëlëkkòk tötòr nō, en toen flap, daar brak de brug in tweeën; broes wöt akang, pròk itëndik, ngōk kō ipaan, (een oerö-oerö genaamd raadsel, gebaseerd op de dubbele beteekenis van pròk en b(ë)roes, zie oerö²).

R.

RABIL AKIR, de vierde maand v. h. Moslimsche jaar, zie Moeloet.

RABIL AWAL, de derde maand v. h. Moslimsche jaar, zie Moeloet.

RABOE (Ar.). Lō raboe, Woensdag; lō raboe lō ni rara, de Woensdag is de dag van het vuur (een op dien dag nieuw gekocht kleed zal licht verbranden; het branden van ladangs op Woensdag is daarentegen aan te bevelen); sēgōr raboe, een week (wordt vooral gezegd van een zevendaagsche afzondering met 't doel om met behulp van de geheime wetenschap te genezen v. e. ziekte, welke periode van afzondering op een Woensdag aanvangt en den daaropvolgenden Woensdag eindigt); raboe naas of nas = raboe kēsōedahan, de laatste Woensdag v. e. maand, een ongeluksdag (zie nas); ngō raboe nas wé, (grof voor) hij is dood.

RABOEK, zwam om vuur te maken, bewaard in de ploek n raboek, z. ploek en tjantik. Ngō mèraboek, 't broeit (smeult) al in hem, hij is op 't punt om woedend te worden (uit te barsten).

RADANG, e. dikke rotansoort, zie wé; een lange stok van deze rotan, waarvan 't uiteinde in vieren is gespleten, door den goeroe ngadji als tuchtmiddel aangewend voor ondeugende leerlingen die hij van zijn zitplaats daarmede bereiken kan.

RADEN, bos gesneden padi-aren zooveel als de hand omvatten kan. Sara radèn, één zulk een bos [gesneden padi]; zie sēladang.

RADJAH, bezweringsformule, dient opgeschreven als amu-

let, en uitgesproken ter „belezing”. *Radjahi* (mënradjahi), iemand belezen (vooral iemand die hoofdpijn heeft, waarbij de goeroe de slapen van den zieke met de duimen drukt); (ook) een medicijn belezen (waarbij de goeroe soms zijn mes of zijn vinger in de medicijn drukt). Cf. töböös.

RADOEP, alles bij elkaar, alles samengenomen, en bloc. Sëgör radoep ilöwödnié djamoëé, hij omvatte al zijn gasten in ééne algemeene begroeting, begroette hen allen tegelijk (door te zeggen: ara kö kam gèh koe ini bédnmè of ngö kö tøndös kam biak-koe bédnmè). *Radoepön* (mënradoepön), 't alles bij elkaar doen, [een of meerdere kwestie's] maar ineens en bloc afdoen (zonder alle bijzonderheden nader te onderzoeken). Ngö mñradoep-radoep lö pënjirotön ini iböhé, hij heeft het door elkaar (verkeerd) geknoopt (v. netwerk).

RAËL, zie rèl.

RAËT, zie rèt.

RAGI I, weefpatroon van eigengeweven doeken (këtawak's of pawak's); namen van ragi's zijn o.a. ragi Alas, ragi idoep, loenggi ilang, loenggi itöm, ömöt, pakan ilang, pakan itöm, ragi sëngkar, tadjoeek rödjö, tjòra.

RAGI II (Mal. ragi) eene soort van gist. Wah n ragi, eene pastille met kruiden toebeide gist, die men kneedt in platronden vorm met een gat in het midden om een touwtje erdoor te halen, wanneer men de pastilles in de zon laat drogen; zulke wah n ragi legt men in de rijst, waaruit men wöih n ragi wil bereiden; wöih n ragi, een uit kleefrijst bereide gegiste drank, in L (behalve in Böböson) meer dan in G L gebruikt; zie ning, këpala, en pëntjòr.

RAHIL (Ar. Mal. lahir), uiterlijk zichtbaar, uitwendig; te voorschijn gekomen, geboren. Ngö rahil ara pënjakit kòtèk iwé, 't is al te zien dat hij melaatsch is; oelön ngö rahil, ariraja mi kitölang, de maan is al zichtbaar, laten wij morgen ariraja vieren; zie nëpëkah rahil; anaké oeroem anak koe oeroem² rahil klam sinö, zijn kind en het mijne zijn gisteren avond tegelijk geboren. *Irahilné* rëndjöl, hij liet toen openlijk [het door hem gestolen voorwerp] zien (hij was niet meer bang voor straf); përböeötne kòtèk irahilné, hij pleegt zijn wandaden openlijk (houdt ze niet meer geheim).

RAING, zie röing.

- RAJA** (Atj.), groot (slechts in enkele uitdr. gebezigd). *N ǝ g ǝ r i r a j a*, vastland, een groot stuk land (opp. *p o e l ǝ*); zie *n i r i r a j a*. *N t i i p ǝ r ǝ r a j a k ǝ*, maak er niet al te veel ophef van (van die kwestie).
- RAJANG**, e. s. v. struik (Atj. *m o e d j ǝ ǝ*), uit welks door-eengestampte twijgen en bladeren men door koking in heet water een roode verfstof verkrijgt; in zulk een bad van *rajang-water* legt men *tjiké-* en *kǝrǝtan-biezen*, om ze rood te verven. Werkw., verv., *m ǝ n r a j a n g*, [*tjiké-* of *kǝrǝtan-biezen*] op de beschreven wijze roodverven. *K o e r ǝ n p ǝ n r a j a n g ǝ n*, een groote aarden pot waarin de fijngehakte *rajangstruiken* gelegd en daarna ook de *biezen* geweekt worden. *R a j a n g* of *K o e t ǝ - R a j a n g*, n. v. e. kampoeng in Isak.
- RAJAT**, zie *r ǝ t*.
- RAJOEL** (Mal. *l a j o e r*), verv., *m ǝ n r a j o e l*, iets over het vuur houden om het te zengen, zwart te maken, of te doen rechtekken. *L ǝ t ǝ p i r a j o e l m o e l ǝ k a t i b ǝ t o e l*, een blaasroer wordt eerst boven 't vuur gehouden, om het te laten rechtekken; *t j a p i r a j o e l k o e a s a p*, een stempel of zegel wordt in den rook v. h. vuur gehouden (om er roet aan te laten hechten).
- RAJOENG**, verv., *m ǝ n r a j o e n g*, iets zwaars dragen, torsen, zoodat men ziet, dat het moeite kost; met eene vracht zwoegen. *I r a j o e n g ǝ k ǝ b ǝ n r a m i ²*, zij torsten met hun allen de *k ǝ b ǝ n* (die moest verplaatst worden); *d j ǝ m a b ǝ t a k t a m . s i m p i t ǝ n k ǝ n a d i l ǝ*, *i r a j o e n g ǝ s i m ǝ n d i l ǝ a*. bij het *b ǝ t a k t a m - s p e l* moet degen die zevenmaal achtereen is gepoegd, dengeen die hem gepoegd heeft op den rug dragen. *B l ǝ h b ǝ r i k ǝ n . o e l a k n g ǝ b ǝ r a j o e n g*, hij ging uit vissen, en hij kwam thuis zwoegend met een groote vracht [vissen].
- RAJ ǝ H** (Mal. *d a r a h*, Jav. *r a h e n z*), bloed. *R a j ǝ h m a t a h*, zie *k o e w ǝ i h*. *M o e r a j ǝ h*, bloedend, bebloed; (grof voor) de stonden hebbend (zie sub *o e l ǝ n*): *i o e n g k o e m o e r a j ǝ h*, mijn neus bloedt; *m o e r a j ǝ h o e l o e e*, zijn hoofd bloedt; *p r i m ǝ r a j ǝ h*, een woord of gezegde, dat bloedstorting (twist, doodslag) ten gevolge heeft of zal hebben (dikwijls = *p r i s a k i t*).
- RAK**, goot, waterleiding (tusschen de rijstvelden). *I t ǝ s ǝ r a k k ǝ n d ǝ n ǝ w ǝ i h i m b a h*, hij maakte een goot (waterleiding) om het water [over de sawah] te leiden; *r a k k ǝ l*, de groote, de hoofdwaterrleiding [v. e. sawah]. [Een ander *rak* vindt men in] *a k o e s ǝ g ǝ r* (of *s a r a*) *r a k o e r o e m w ǝ*, ik ben een tijdgenoot van hem; zie ook *s . k ǝ s ǝ n*, en zie *r ǝ k*.

RAKAL. *Blang Rakal* (Atj. *Blang Laka*), n. v. e. bekende blang in 't N. van L. op den weg naar Djoeli, die door de Aroel ni Enang-è nang in twee deelen, de *Blang Rakal Sër ap 'ni en* — *Sër ap sō*, gesplitst wordt.

RAKAN, vriend, vriendin (drukt een vriendschappelijke verhouding uit tusschen mannen onderling of vrouwen onderling). *Kōdikō bërakan nti bēbarang*, neem niet zoo maar iedereen (den eerste den beste) tot vriend. *Ira-kadnié a koe*, hij nam (beschouwt) mij als vriend.

RAKAT (cf. *dëkat*), juist [treffend], goed mikkend, een vaste hand hebbend. *Rakat* (of *rakòt*) poemoëé of *rakat* (of *rakòt*) *pëdih mēmbëdil* (*mēlētöp*, *mēnggrawal* enz.), hij schiet (met geweer of blaasroer, of werpt) goed (in G L: *përkōna*). *Waktoe rakat* (niet *rakòt*) *maan*, — *mbis*, de tijd van den dag dat men gaat eten ('s morgens acht uur), — gaat slapen (\pm 9 uur 's avonds); *ngō rakat trang lō 'ni*, het is al bijna (net) dag; [*tēngah*] *rakat* (niet *rakòt*) *noeling djēma bēsilō*, ze zijn nu juist aan den rijstoogst bezig (hier *rakat* practisch = *tēngah*; zoo ook *rakat bēroemō*).

RAKIT, klein vlot van bamboe of pisangstammen, waarop men na sommige offermaaltijden het overschot van het maal de rivier laat afdrijven, vooral na een *këndoeri toelak bōlō* (bv. bij epidemicën).

RAKÒT, zie s. *rakat*.

RALAN (Mal. *djalan*, Jav. *dalan*), gang, manier van loopen. *Djēngkat raladné*, hij loopt verwaand; *arih-arih raladné*, hij loopt langzaam. *Rēmalan*, gaan, loopen, marcheeren; *ara djēma rēmalan i dēné sō*, er loopt iemand op den weg daar; *anakkoe ngō rēmalan*, mijn kind kan al loopen; *si rēmalan 'ni*, wisselwoord voor *laja*. *Raladni* (*mēnraladni*); *ngō koeraladni* (= *koearoeng*) *dēné Soesoeh*, ik heb den Soesoeh-weg al belopen, ben dien al eens gegaan; *itjoebö iraladnön kidingmoe ö*, probeer nu eens uw voeten voort te bewegen, d. i. te loopen (tot een herstellenden zieke). *Poerēralan*, kuieren, wandelen.

RALANG of *rarang*, verv., *mēnralang*, verbieden (cf. *kōa*). *Pioen oeroem oeböt ngō iralang Koempēni bēsilō* [de verkoop van] ruwe opium en kruid is thans door de K. verboden; *ngō mētoetoep-ralang bēsilō djëdjöp koeala*, thans is de geheele Kust geblokkeerd (voor in- en uitvoer gesloten). *Ralangōn ni ödöt ara ópat tēmpat: wōih waudnōn*,

blang pëndjëmoeön, alaman ni oemah oeroem trètèn (klètèn), er zijn vier plaatsen, die door de adat verboden zijn (n.l. voor mannen die niet bepaald daar iets te doen hebben), en dat zijn: de bad- en waschplaats voor vrouwen aan de rivier, de blang waar rijst gedroogd wordt, het voorerf vóór en de ruimte onder het huis; ralang n ödöt nti boeötönkō, wat de adat (radja) u verbiedt, doe dat niet.

RALAT (Mal. larat). *Moeralat*, zich uitbreidend van den (het) een op den (het) ander, overslaand (v. vuur, besmettelijke ziekte). Rara ngö moeralat koe oemah sō, het vuur is naar dat huis overgeslagen; prié moeralat-ralat, hij gaat in zijn praten telkens van het eene op het andere onderwerp over; hij betreft onzijdigen (bv. een broeder van dengeen met wien hij kwestie heeft) in het geschil.

RALI, zie rēla.

RALIK I, de plaats of zijde waar iets zijn oorsprong neemt of begint, de basis, de wortel, het dikke uiteinde (tronkeinde) v. e. boomstam of balk, dat gedeelte waar de stam begint (opp. oedjoeng); oorsprong, begin, plaats van herkomst; de stam of het geslacht, waarvan een in oendjoek-huwelijk getrouwde vrouw afkomstig is, d. i. de stam of het geslacht van haar vader, ook (daar de kinderen — de dochters voor zoover ze nog niet in oendjoek-huwelijk getrouwd zijn — de ralik van hun moeder als hun ralik erkennen) de stam of het geslacht waaruit iemds. moeder afkomstig is, en eindelijk (daar de ralik van iemds. in oendjoek-huwelijk getrouwde vrouw tevens zijn ralik wordt) de stam waaruit iemands vrouw afkomstig is (een getrouwd man heeft dus twee raliks, nl. ralik n inöé en ralik n bönödné; in deze bet. ralik opp. djoeölön). Zie lat böi. Ralik ni batang kajoe, het onderste gedeelte, de voet, v. e. boom (opp. de top, poetjoe of oedjoeng); wé tēdoeh i ralik n oejöm, hij rustte uit aan den voet van (onder) een denboom; ralik n atang, het dikke uiteinde v. e. gevelden of omgevallen boomstam; ralik n oek, de haarwortels; ralik n ipön, de tandwortels; ralik n dēlah, de tongwortel; ralik n awan, het dikke (bovenste) gedeelte v. d. dijen; ralik n loedjoe, het dikke of breede onderste, bij het heft zich bevindende gedeelte, v. e. mes of wapen (opp. oedjoeng); ralik n oemah, die smalle zijde v. h. huis, waarheen de dikke uiteinden van de in 't huis aangebrachte langssloven gericht zijn, d. i. die [smalle] zijde, waar zich de andjoeng

en de lěpō, en meestal ook de trap bevinden, de voorzijde dus (in de Laut tevens de oostzijde); ralik n pri, het begin, de oorsprong v. e. kwestie of geschil; ralik n dōa, het begin, het eerste woord v. e. tooverformulier; ralik n kěkōbörōn, het begin v. e. verhaal; ralik koe (of ralik n inōngkoe) i Brandang, mijn moeder is afkomstig van Brandang; ikō malé kěrdjō mahat nirō dōa koe ralik moelō, wanneer iemand wil trouwen moet altijd eerst de toestemming (de zegen) van de verwanten van des bruijgoms of der bruid moeder gevraagd worden; sara ralik, „van een en dezelfde ralik”, zoo heeten ten opzichte van elkaar, gehuwde vrouwen die uit één geslacht afkomstig zijn; bōnōnkoe oeroem bōnōdné sara ralik, rōadné ari Brandang ianggō, mijn en zijn vrouw zijn van dezelfde ralik, ze zijn beiden „gehaald” uit B.; ngō miōn koe raliké bōnōnkoe, mijn vrouw is naar haar familie teruggekeerd (van mij gescheiden, zie voorb. sub pliōn en miōn); mbah krō koe ralik, rijst brengen aan de familie van de jonggetrouwde vrouw (subject: de jonggetrouwde man, die, eenigen tijd na het mbah bēroe, vergezeld van meest vrouwelijke verwanten, aan zijn schoonouders rijst en versnaperingen gaat brengen, welke spijsen mede door al de oudsten van hun geslacht worden genoten, die bij den terugkeer van den bringer dezen tegengeschenken: pēnoelang, meegeven); mpoe ralik, mpoe van moederszijde (evenzoo datoe — en mōjang ralik); ralik sēoelah oelah rōdjō, de ralik is als een rōdjō (d. w. z. men moet de ralik, familie van zijn vrouw, ontzien, die heeft evenals de eigen rōdjō het recht om bepaalde beleefdheidsbewijzen te eischen en boete op te leggen); bilik ralik, zie bilik; mindah ralik, zie pindah; koetoe mēmaan koe raliké, oeloengkajoe moetauh koe raliké, de haarluis eet naar den kant der haarwortels toe, een boomblad valt naar den stam (naar beneden) toe (spreekwijze voor: een kind keert ten slotte altijd tot zijn ouders terug). A koe bēralik koe Doerén, ik erken Doerén als mijn ralik, d. i. (als een man of een ongetrouwde vrouw spreekt) mijn moeder is van D. afkomstig, of (als een in oendjoek-huwelijk getrouwde vrouw spreekt:) ik ben van D. afkomstig. Anak koe ini ngō koepētiralikōn (of koetīralikōn) koe Sēpang, ik heb dit kind van mij door de lieden van S. als hun anak djoeölōn laten erkennen (wat kan gebeuren in 't volgende geval: A is getrouwd met een vrouw uit

het geslacht Sěpang, doch zij sterft kinderloos. Nu zou A's familie de door de vrouw uit S. indertijd meegebrachte tēm pah moeten teruggeven. Om evenwel die tēm pah in de familie te behouden, laat A een vreemd kind, dat hij adopteert (anak isahan) door de lieden van S. tot anak djoelön aannemen).

RALIK II (Atj. larés), [uit Atjèh ingevoerde] draaibank; is in G. vrij zeldzaam. Werkw. verv., *nralik*, hout op een draaibank draaien. *Iralikié batang ni mërëbō kën baloehön rěpa^s i*, hij bewerkte op de draaibank mërëbō-hout tot baloehön v. e. tamboerijn.

RALIS (Jav. laris). Dōa *pēnralis* of *pēnralis*, een tooverformulier, waardoor bewerkt wordt dat handelswaar (buffels, paarden enz.) goed en gauw verkocht worden. Zie *padang ralis*.

RAMA, zie *tapak rama*.

RAMAH (Atj. id.), bekend, in kennis, familiaar met (oeroem). *Akoe ngō ramah oeroem wé*, ik ben al goed bekend (op familiaren voet) met hem; *akoe ngō ramahi Mělaboeh*, ik ben al goed bekend in M.; *ramah tamah*, goenō biösō *akoe oeroem wé*, goed bekend en bevriend, gewend en gewoon (op uiterst vriendschappelijken en familiaren voet) ben ik met hem; *děné òja ramah akoe*, met dien weg ben ik goed bekend. *Ramahi* (*nramahi* of *měramahi*), kennis maken met. *Ramahön*, iemd. met een ander in kennis brengen of vertrouwd maken met; *nramahön kōrō djamoë*, een vreemden buffel [met de eigen buffels] vertrouwd maken, doen wennen. *Görö lër(r)amahi djěma òja moerah pědih běngis*, men kan niet familiaar met hem worden, hij wordt vreeselijk gauw boos. *Běrsiramahön*, met elkaar kennis maken (bv. op den weg). *Wé pēramah isinön*, hij is hier 't best (bijzonder goed) bekend. *Pēnramah*, geld, snoeperij of een geschenk, gegeven [aan een kind], opdat het familiaar [met ons] worde.

RAMAS (cf. Mal.), verv., (*mě*)*nramas*, [vruchten, wortels of bladeren] uitknippen, het sap eruit persen, [iemds. rug] knippen en kneden (ongev. = pětjik), [e. mes] slijpen op een steen. *Iramasé oeloeng kajoe i wan pinggön kën wak*, zij perste het sap uit eenige bladeren in een kom om dat [vermengd met water] als medicijn te gebruiken; *oejöt ni lěngkoedoe ipěpòk*, *rōndjöl iramas koe was ni tēmbalang misi wōih*, de bēngkoedoe-wortel wordt [eerst] geslagen, vervolgens uitgeperst in een v. e. pinangbladscheede gevouwen vaatje waarin water; *nramas santan*, klap-

permelk uit een klapper persen. *Djěma lětih rěmalan iramasi kidingé*, iemand die vermoeid is van het loopen worden de voeten geknepen (gepidjit); *nramas loedjoe koe atoe ramason*, een mes slijpen op den slijpsteen. *Koeramason kasé kō*, wacht ik zal je uitknippen (als bladeren worden uitgeperst; bedreiging tegen een stout kind). *Atoe ramason*, slijpsteen (cf. *atoe tjanè*).

RAMBANG, verv., *nrambang*, op goed geluk af, op de gis raden of iets doen (bv. 't aantal *kēmiri*-noten raden bij 't *běrtěték*). *Ah, irambangé plin, gōrō ibětihé bětōel*, och hij raadt er maar naar, hij weet er het rechte niet van; *irambang-rambangé itěndiké babi*, hij stootte maar op goed geluk met zijn lans naar het varken (dat hij niet zien kon).

RAMBAT, zie *rōmbōt*.

RAMBÉ, e. s. v. niet grooten boom, waarvan de vruchten gegeten worden, eene soort van doekoe.

RAMBOE (Mal. id., cf. *amboe*), het niet afgeweven gedeelte van sommige geweven kleeden (als *oepoeh kiō*) dat doorgesneden wordt en dan aan de beide korte zijden (*oedjoeng*) v. h. kleed een franje vormt.

RAMBOENG, e. s. v. boom, die *gětah* levert (Batav. *ka ret*), zie *gětah*. Soorten zijn: *ramboeng dōkōp* (waarvan de *gětah* geen waarde heeft), *r. kěngkang* (id.), *r. pēdih* (levert zeer goede *gětah*), *r. toempang* (van geen waarde).

RAMBOETŌN, e. s. v. vruchtboom, de ramboetan, in L en eigenlijk G L zelden.

RAMĒLAN of *Rēmēlan* (Ar. *Ramadhān*). *Oelōn Ramēlan*, meestal *oelōn Pasa* genoemd, de 9de maand v. h. Moslimsche jaar, de Vastenmaand.

RAMI (Mal. *ramai*; opp. *sěngōr*), druk, levendig (door aanwezigheid van veel menschen). *Bōbōsōn rami djěma*. B. is levendig, goed bevolkt, daar wonen veel menschen; *klam sinō oemah sara sō rami pēdih djěma*, vannacht was het op dat feest erg druk, er waren veel menschen; *itěngglé k' oemah rami rami*, zij droegen (het hout) met zijn allen naar huis; *kitōoenohōn rami²*, laten wij met zijn allen hem dooden. *Ramén* (*měnramén*); *iramén boeōté a*, zij vieren dat feest met veel drukte (met *piōsōn*, opp. *ioesoehōn*). *Iptērērami pōng*, hij werd door velen tegelijk aangevallen, door de meerderheid overweldigd.

RAMPAH, e. s. v. boom, waarvan de vruchtpitjes (gelijkend op sawopitten) gebruikt worden om te wichelen (z. *tě-*

n doeng). *Rampahi* (m ě n r a m p a h i), omtrent iets wic helen met behulp van rampah-pitjes; ng ö i r a m p a h i goeroe k ö r ö n g k o e s i ö s ö p, i p r é n g o e r o e i p a n k o e l ö, de goeroe heeft reeds met rampah-pitjes gewicheld [om uit te maken] wat er met mijn verdwenen buffel gebeurd is; hij zegt dat het dier door een tijger verslonden is. A k o e m a l é b ě r a m p a h k o e g o e r o e s ö, ik ga dien goeroe om uitsluitel [door middel van wic helen met rampah-pitjes] vragen.

RAMPAM, versperring, beschutting, (vooral) doornige struiken, zooals men om de stammen van pinang- en klapperboomen en om sirihsaken bindt [opdat geen dief de vruchten of bladeren zal kunnen stelen], en in oorlogstijd op den grond om de kampoeng of op den déwal legt. *Rampami* (m ě n r a m p a m i); i r a m p a m i é k r a m b i l é, hij bond doornige struiken om zijn klapperboomen. N g ö m o e r a m p a m d ě n é, de weg is versperd (doordat een boom er dwars over heen gevallen is).

RAMPANG (G L, cf. r a m p o e s e n r o e m p ö), gauw met iets zijnde, verkwistend; los in den mond (er alles maar uit flappend); die gauw erop slaat, vechtlustig. *Rampang p ě d i h d j ě m a ö j a, m o e r a h p ě d i h d j ě m a i b a r o e l i é*, die man slaat er gauw op.

RAMPAT, verv., *m ě n r a m p a t*, met een langen dunnen stok of iets dergelijks slaan. *I r a m p a t i é* (of *i r a m p a t n ě*) a n a k é (of k ö r ö n g ö r ö) hij sloeg zijn kind (of de ploegbuffels) met een langen dunnen stok. N ě k i k b ě r a m p a t, een wijze van hengelen waarbij men met den hengel bewegingen maakt alsof men ermee wil slaan, zie k i k. *M ě r a m p a t*, een klap gekregen hebbend; (techn.) een klap gekregen hebbend van, getroffen door, e. d j i n (dikwijls door den goeroe opgegeven als de oorzaak van een lichte ongesteldheid, bv. buikpijn, die iemand onderweg plotseling overviel; cf. s. k ö n t a k). *P ě n r a m p a t*, lange dunne rotan-stok, om als met een zweep mee te slaan (bv. voor buffels).

RAMPING (opp. g ö b ö l), slank, goed geproportioneerd (v. menschen); en dun (v. e. net, e. mes).

RAMPOENG, e. s. v. vrij groote visch, alleen in groote rivieren voorkomend. *Rampoeng*, n. v. e. kampoeng in G L.

RAMPOES, verkwistend, onbeschoft. los in den mond (cf. r a m p a n g e n r o e m p ö).

RAMPONG, geogr., zie r a m p o e n g.

RANAP, stil, gestild, gedempt, gebluscht, verminderd, bedaard, gesust, (waar niet meer van gesproken wordt (v. slaap, brand enz., als Jav. s i r ě p). N g ö r a n a p m b i s b é d n é, zij liggen allen in een vasten slaap; r a r a n g ö

- ranap, 't vuur is al gedempt (al bijna gedoofd); sēntan bērpri rōdjō, ngō mbèh ranap djēma, toen de r. sprak, waren allen doodstil. Dōa pēnranap of pēngēranap, tooverformulier om de menschen in een vasten slaap te brengen (door dieven wel aangewend).
- RANAS of randas, goed gaar (v. rijst, cf. réré). Krō gōr' ilōn ranas, matah² pōra, de rijst is nog niet goed gaar. Kōrōngkoe si itēngkam djēma ngō ranas, mijn buffel die is opgevat, is voor goed verloren (opgegeten of verkocht).
- RANDAL, verv., nrandal, meestal randalōn, iets ergens op doen rusten of steunen. Sikoeé irandalné koe alas (oekoengkoe), hij hield zijn elleboog op de mat (mijn knie) gesteund. Cf. sangkal.
- RANDAS, zie ranas.
- RANDÉ, verv., nrandé, [een gewonde of zieke] aan beide armen ondersteunen [bij 't loopen]. Si roesak² i blang irandéi k' oemah rami², de lieden die op het [slag]veld gewond waren werden aan beide armen gesteund thuis gebracht.
- RANDJŌ, randjau, voetangels van bamboe met scherpe geharde punten, vooral in de groentetuinen geplaatst (itama) tegen de wilde varkens; een gevaarlijk soort randjō's zijn de randjō kangkoeng, twee kruiselings over elkaar geplaatste randjau's. Zie soedō.
- RANDOET, zie ranoet.
- RANG I, wand- of tusschenstijlen, van den vloer tot aan de bōrō lintang atas reikend.
- RANG II, scherp stinkend. Bau rang, bokkelucht. Zie blō rang.
- RANGANG, roet, zwart aanzetsel (zooals zich aan den bodem v. kookpotten, of aan de zoldering boven de dapoer vastzet).
- RANGAS (Mal. ranggas). ontbladerd en dor (v. e. boom). Akang rangas, zie akang; boedjang rangas, een oude vrijer.
- RANGAT, gloeiend heet (v. water). Cf. hangat.
- RANGGAL, zie rōnggöl.
- RANGGING (cf. rigō), los in de voegen, loszittend (v. e. omheining, v. tanden). Djēma toeō ngō rangging raladné, een oud mensch heeft een onzekeren, waggelenden gang.
- RANGGOET, verv., mēranggoet, afritsen, afrukken (bv. gras met de handen; met de klauwen een stuk uit een kain, v. e. kat). Ranggoet-galang, s. v. struik met doornige takken; ranggoet-igoeng, e. s. v. gras met doorns.

- RANGKAM**, verv., *mërangkam*, aanrennen op, bespringen (v. e. tijger). *Kō rōngkoe irangkam koelō, gōrō kōna*, een tijger rende op mijn buffel af, doch hij kreeg hem niet te pakken; *djölō ini kōlak rāngkamē*, dit net beslaat, uitgeworpen, een groote oppervlakte. *Pč-rāngkam*, worstelen, elkaar beetpakken (van honden, tijgers, katten en menschen).
- RANGKAP**, e. s. v. tijgerval, waarbij de tijger, wanneer hij het aas grijpt, onder een reeks van boomstammen bedolven wordt.
- RANOET** of *randoet*, langharig (v. e. niet gecasteerden bok, zie *kambing*; zulke bokken geslacht of als fokdier gebruikt). *Kērēpé ranoet*, e. s. v. lang gras, aan 't uiteinde eenigszins baardig.
- RANTÉ**, ketting (zilveren, koperen of ijzeren) als halsketting; *ranté poeling*, e. s. v. ketting, driehoekig in doorsnede, uit Pinang ingevoerd. *Gilō ranté*; zie *gilō*. Zie *mëranté*.
- RANTING**, twijgje, dun takje (v. e. boom; cf. *roedang*). *Goemisē ngō mëranting pé*, [de punten van] zijn knevels zijn al lang en dun (wat pas op later leeftijd, tegen de 40 jaar 't geval heet te zijn). Zie *katjang*.
- RANTJAL** (L), *röntjöl* (G L), wordt vooral door vrouwen gezegd; drukt uit een zeer hoogen graad, den excessief: in erge mate, al te erg (dikwijls achter *pēdih* gevoegd ter versterking, ongeveer = het Batav. *kēliwat*). *Ah dagi pēdih rantjal kō*, wel jij bent verschrikkelijk (al te) ondeugend; *pandé pēdih rantjal wé bēdidōng*, hij is geweldig knap in 't uitvoeren van *didōngs*; *ah kōl pēdih röntjöl djēma òja, hē*, wat is die man vreeselijk dik; *röntjöl lö kō pé*, jij maakt het al te bont. *Rantjalōn*, dol, uitgelaten, v. e. knaap of een buffel, die juist de puberteit bereikt heeft.
- RANTJOENG**, (ongebr.) schuin aangepunt, naar één zijde schuin toeloopend. *Rantjoeng kalam*, een geschenk, door den vader aan den goeroe *ngadji* geschonken, als zijn kind de *djoez 'amma* (Soer. 78) heeft leeren reciteeren (best. uit een lendenkleed, één *aré* gepelde rijst, een naald en een zilveren-ring). *Mërantjoeng*, schuin aangepunt, naar ééne zijde schuin toeloopend, in een schuinen punt eindigend (v. e. *pawak*, e. hoofddoek, iemds. neus, e. arm waarvan een stuk afgehakt is); *blang moerantjoeng*, zie *blang*. Werkw. verv., *mërantjoeng*, iets (een bamboe, om tot een *djoenggōr*, een stuk hout om tot een *tërsik* te dienen) schuin aanpunten. Cf. *pantjoeng*, *mantjoeng*.

RANTŌ, ^{1/} ondiep gedeelte v. d. stroombedding, ondiepe plaats van een rivier, waar het water sneller stroomt, tusschen twee brawang's (kolken) of bochten in gelegen (alleen in den bovenloop van rivieren, waar sterk verval is), stroomversnelling; rantō pëndjölönkoe, het ondiepe gedeelte v. e. rivier (tusschen twee brawangs), waar ik pleeg mijn net uit te werpen (te visschen); ara rōu rantō ngō koetoendoeng wōih 'ni k' oekön, over een uitgestrektheid van twee rantō's ben ik de rivier stroomopwaarts gevolgd (bv. al visschende, zie kik); zie ook s. gilö; ^{2/} de Kust, het Kustgebied, d. i. voor de Gajō's het Buitenland, in 't bijzonder de Atjêhsche Kust; blōh koe rantō, naar de Kust, naar het Buitenland (naar Atjêh of naar Tëmiang) gaan [om handel te drijven of inkoop te doen], een handelsreis ondernemen; oelak ari rantō, uit den vreemde, uit het buitenland, van een handelsreis teruggekeerd; rantō doeöblas ngō mbèh koea roeng, ik heb de 12 kustgebieden (eigenlijk de 12 balé's langs den weg van Djoeli naar Pidië, waar men telkens 1 dollar per buffel moet betalen) al bezocht. *Bërantō*, aan de Kust, in het Buitenland, vertoeven (zie voorb. onder tjārōng); zie ook s. kik.

RANTOEM GAJŌ, n. v. e. riviertje, dat de traditioneele grens vormt van Gajō Loeös naar Tripa toe.

RANTŌL, lang, ver naar beneden reikend, zwaaiend, slingerend (opp. singköt). Sëroeölé rantōl pëdih sawah koe sakaé, zijn broek is erg lang, reikt tot zijn hielen; oeki ni koedōngkoe rantōl, mijn paard heeft een langen, tot dicht bij den grond afhangenden, staart; cf. aléh.

RAP I (Atj. rab), dichtbij, dicht ophanden, bijna (in L., vooral in Böb., wel i. pl. v. dëkat gebezigd). Ngō rap gèh anak koe ari rantō, mijn kind komt weldra van de Kust terug; malé rap pëlōlō mi wō, zij zijn al bijna tot vechten gekomen; glah rap-rap rëmalan, kom laten we maar dicht bij elkaar loopen (bv. uit vrees voor tijgers): ngō rap-rap kōna koe gra wal, ik heb hem bijna geraakt (met een steen of een stuk hout naar hem smijtend). *Irapié moesoeh*, zij naderden de vijanden.

RAP II of *röp*, klanknab. v. het geluid v. e. gewerschot; reflexwoord v. e. plotselinge handeling; (v. d. ook) rap (röp) ngō. pas (net, juist) of Rap koetëngkam terpoemoé. flang, daar greep ik hem bij zijn arm: rap-roep ling ni hëdil, pafpoef, deden de geweren: rap (röp) akoe koendoel,

ngö gèh èdangan kōl koe arapkoe, net (pas) was ik gezeten, of daar werd een groote schotel vóór mij neergezet.

RAP III, zie sěrap II.

RAPA^sI, zie rěpa^si.

RAPAT I (cf. rěpèt, rapit), vlak tegen, dicht bij elkaar staand, zonder tusschenruimten of openingen er tusschen (v. de tanden, v. d. vingers, v. d. stijlen v. e. omheining). Rapat pėdih oemahi Bōbōsōn, de huizen in B. staan dicht op elkaar; rěmalan rapat-rapat, dicht op (naast of achter) elkaar, opgesloten, loopen; rapat² pėdih wé rěmalan oeroem bōnōdné, wat loopt hij dicht achter zijn vrouw (daarover spot men). Rapatōn (měnrapatōn), dicht bij (op) elkaar plaatsn (bv. de vrachten in een djamboer). Běrsirėrapatōn, elkaar dicht naderen, zoodat men vlak op elkaar staat (v. twee vijandelijke partijen).

RAPAT II (cf. rapat I) of sėgėndō, e. s. v. struik, uit welker vruchtjes een soort van lijn wordt bereid, die eveneens rapat heet. Rapati (měnrapati), iets met rapat lijmen; irapatié saroeng n loedjoeé, hij lijmd de beide helften van zijn messcheede aan elkaar.

RAPIT, kleverig (bv. v. handen, waaraan sporen van gėtah of suikerstroop kleven). Poemoengkoe rapit, mijn handen zijn kleverig; (ook) gėtah rapit, gėtah is kleverig.

RAPOEH, broos, bijna verteerd, vermolmd (v. hout, rotan, těmping enz.). Cf. rěpėk. Opp. liöt en tėgōr.

RAPOES, verv., mėnrapoēs, [een dier de pooten, een mensch de beide handen] met een touw binden. Kōrō malé iglih irapoēs moelō, een buffel dien men wil slachten, bindt men eerst [de pooten]; irapoēs poemoé koe koedoeké, bind hem (den dief) de handen op den rug; djěma moetang irapoēs kěn pri, een schuldenaar wordt met woorden gevangen gehouden (ongeveer ons: op parool vrijgelaten; men zegt tot hem bv.: ik stel u aansprakelijk voor de schuld voor uw saudōrō. loop daarom niet weg; cf. mėnikòt kěn pri, wat in fijner vorm hetzelfde uitdrukt). Djěma mėgilō irapoēs, een krankzinnige wordt (worden de handen op den rug) gebonden. Běrapoēs, met een touw gebonden (bv. een buffel). Kambingkie mėrapoēs koe djantang i blang sō, mijn geit heeft zich met zijn pooten verward in het touw, waaraan ik haar op de blang daar had vastgebonden.

RARA (cf. Bat. rara en bara, Jav. wáwá), vuur, aan-

gestoken licht. Rara ilang, roodgloeiend, hoogopvlammend (niet smeulend)vuur; kajoe kring ipan rara, droog hout is licht ontbrandbaar (spreekw. om te kennen te geven dat iets vanzelf sprekend, natuurlijk is). *Rarai* (mēnrarai); *irarai* (of *iraran*) krō sō, stook het vuur waarop de rijst gekookt wordt wat op, laat het wat doorbranden. *Moerara* ilòn atang ö, die balk brandt nog.

RARAH (Atj. laraïh), de loop v. e. geweer.

RARANG, zie ralang.

RAS, zie roes.

RASA I, smaak, gevoel; gevoelen, meening. *Djantar* ini gōrō sēdöp rasaé, deze sajoer smaakt niet lekker; wah òja loengi rasaé, die vrucht smaakt zoet; rasaé gōrō oerön sērēlō 'ni, het zal vandaag denkelijk niet regenen; rasangkoe gōrō ilòn gèh, naar mijne meening is hij nog niet gekomen. *Werkw.*, verv., *mē(n)rasa*, iets proeven, gevoelen, ondervinden; *tjoebö koerasa moelō djantar 'ni, sanahé koerang*, wacht laat mij deze sajoer eerst eens proeven. [om te onderzoeken] wat eraan ontbreekt; *ngō nrasa pajah akoe*, ik gevoel vermoeidheid. *Akoe ngō mērasai bajak poedah a*, ik heb vroeger al eens ondervonden wat het is rijk te zijn; *akoe ngō nrasai kin rōdjō, kō gōr 'ilòn*, ik heb al eens de genoegens van het rōdjöschap gesmaakt, jij nog niet; *ini anak bētsi gōrō pēnah mērasai [sanah pé]*, 't is alsof dit kind nog nooit iets gegeten (geproefd) heeft (zoo eet het van deze spijs). *Rasankō pé pri 'ni koe rōdjō sō*, geef deze kwestie den rōdjō in overweging (vraag hem of hij er al dan niet mee instemt). *Koepërërasa itēngkahé tērkoedoekkoe*, ik voel zijn houw over mijn rug al (hoewel hij mij nog niet heeft geraakt); *koepërërasa nōik dēmōmkoe ari kidingkoe*, ik voel de koorts van anderen (mijn beenen) opstijgen [naar mijn hoofd]. *Pēfirasān* of *tērasān* = *rasān*, iemd. iets in overweging geven. *Akoe bērasa lētih*, ik gevoel mij vermoeid. *Bērsirërasān*, van gevoelen wisselen, elkaar elkaars gevoelen meedeelen. *Mērasa* (of *moerasa*) *sakit kidingé roepō*, 't schijnt dat zijn voet hem pijn doet; *djantar 'ni mērasa pōaé*, men proeft het zout in deze sajoer; *ngō mērasa awahé*, hij kan al weer iets proeven, met smaak eten (v. e. herstellenden zieke, die langen tijd een naren smaak in den mond had, d. i. gōrō mērasa awahé); *ngō mērasa toekōé*, hij begint zijn buik al te voelen, begint al genoeg te krijgen (v.

e. buffel); pōa Landé koerang mērasa, het zout van L. heeft weinig (een flauwen) smaak; mērasa djantaré, de sajoer is smakelijk (niet tōbōr); djēma moerasa, een invloedrijk man, aan wiens woorden men waarde hecht (si irasai prié). *Pērasankoe* (of *pērahankoe* of *pēraankoe*), naar mijne meening, naar mijn gevoelen.

RASA II, kwik (alleen bekend door de ingevoerde spiegels).

RASI (cf. Mal. en Atj. rasi), verv., *mě(n)rasai*, [een kind] een naam geven; koerasi anakkoē gēralé Pētimah, ik geef mijn kind den naam P.; soeröt rasi, een [Maleisch] wichelboek voor naamgeving, waaruit de malim kan opmaken welke naam aan een kind moet gegeven worden (zie s. gēral). Gēral ari *pēnrasén*, een [aan een kind gegeven] naam, niet uit een naamwichelboek gekozen (opp. gēral ari soeröt).

RASOEK, gepunte bamboe's, die men door de bovenste deelen der dakbedekking steekt, om ze goed verbonden te houden. Werkw., verv., *mě(n)rasoek*, iets puntigs ergens tusschen of onder steken; ngō koerasoek boeboengön sō, ik heb al rasoek's tusschen de boeboengön gestoken. Koe-koetkoe ngō *mērasoek* ibōh rwi, ik heb een doornsplinter in mijn nagel gekregen. Zie plang rasoek.

RATA, effen, vlak, gelijkmatig; allen zonder onderscheid. Dēné rata, een effen weg; nēgēri rata, een vlak land; si ngō koearoeng nēgēri, nēgēri Pētawisi poerata, van al de door mij bezochte landen is Batavia het meest vlakke land; ngō rata koeanggōn djēma, ik heb alle menschen zonder onderscheid genoodigd; itōsé pēnaaan dēlé, rata-rata matjamé, zij maakte een aantal lekkernijen, alle mogelijke soorten; rata djēma ibagié sēdēkah, hij deelde aan allen gelijkelijk aalmoezen uit; i Isak tēngah rata nōmbang bēsilo, in Isak is men thans algemeen aan 't padi uitplanten. *Ratai* (nratai); irataié oemōé, hij maakte zijn rijstveld gelijk. *Iratan* iōsahémaan, hij zorgde dat allen (de gasten) gelijkelijk eten kregen. *Pēnrata*, middel om effen te maken, (techn.) de buffel, door elk van beide blah's geslacht voor de kēndoeri, aangericht ter gemeenschappelijke viering van de opheffing van 't huwelijksverbod tusschen die beide, oorspronkelijk tot hetzelfde geslacht behoorende familiegroepen; in G L een geschenk aan den vader der bruid, wier woonplaats door een gebergte van dat des bruidegoms gescheiden is (cf. pēmēntas [n oetōn] en pēndēkat). *Bēr-pēnrata*, een [kōrō] pēnrata slachten, d. i. het feest van de

- opheffing v. h. onderling huwelijksverbod vieren (van twee blah's, cf. löwön). Zie samarata.
- RATIP** (Ar. râtib), het [gemeenschappelijk of alleen voor zich zelf] opdreunen van bepaalde godsdienstige formules, vooral van de eerste vier woorden van de geloofsbelijdenis of ook van een aantal namen Gods of lofprijzingen van Allah en Zijn gezant (cf. djikir). Ratip sabi i awahé (boeöté), hij doet niets dan de eerste vier woorden van de geloofsbelijdenis prevelen; ratip saman of bër saman, zie saman; ratip sēdati, zie sēdati.
- RATŌ** (Atj. ratèè), zie gilō. *Mēratō*, = gilō ratō of *rantō*, gekkepraat uitslaand; mēratō-ratō priē, hij praat maar in 't wilde over alles en nog wat, slaat door.
- RATOES**. Sēratoes, honderd; doeō ratoes (niet rōa ratoes), tweehonderd, enz.; tēngah doeō ratoes, honderd vijftig. *Bēratoes-ratoes djěma maté*, bij honderden stierven de menschen.
- RAU** (Sanskrt. oud-Jav. Râhoe, Bat. akkalau, het monster dat de maan en de zon verslindt, waardoor maans- en zonsverduistering ontstaat), zie tēlan.
- RAUP** (Jav. id.). *Mēraup*, zich het gezicht wasschen of afwrijven (ook v. e. kat); anakoe sara koelō gōrō pēnah mēraup, mijn kind ziet er uit (heeft strepen vuil op zijn gezicht) als een tijger, het wast nooit zijn gezicht. *Raupōn* (mēraupōn), iemd. het gezicht wasschen; iraupné poemoeē koe salaké, hij streek zich met de hand(en) over 't gezicht (na afloop van het bij de kēndoeri uitgesproken gebed).
- RAWAN**, man. mannelijk; (ook) echtgenoot, doch alleen in de derde persoon, en ook dan nog meestal vervangen door het fijner tōdn oemah of böi; in de 2e pers. is 't gebruik van rawan alleen jegens minderen of jongeren geoorloofd; men vermijdt het òf door böimoe, òf door aman majak, aman ipak (of — win) òf wel door het eigen aanspraakwoord, toetoer, te bezigen; ook rawankoe, mijn man, bezigt de vrouw slechts tot personen, die zij volgens de adat niet behoeft te ontzien. Ngō ara anaké rawan bēsilō, hij heeft thans een zoon; anaké si rawan sakit bēsilō, zijn zoon is thans ziek; kōrō rawan, mannetjesbuffel; koe-rik rawan, haan. *Sērawan*, ruw voor rawan in scheldwoorden, bv. sērawan ninōmoe. Blōh bērawan bēroetōm, onder geleide van een of twee mannen (ter bescherming) gaan brandhout halen (v. vrouwen of meisjes). Kō kēn rērawanōn plin, jij kunt alleen dienen tot slaapkameraad (voor werk deug je niet, zegt bv.

een vrouw scheldend tot een dommen of luien man); bönön òja moerërawanön, dat is een manwif, zij doet alles als een man.

RAWÉ, verv., *mënrawé*, [naar iets, dat in 't water gevallen is] dreggen. *Më* (of *poe*)*rawé-rawé* kékiröngkoe, ik lig al maar na te denken, te tobben (en kan daardoor niet slapen). *Rawé*, n. v. e. kampoeng en een rivier in L.

RÉ I, haarkam, in G. door mannen gemaakt, voor mannen en vrouwen, vooral gebezigd om 't haar van ongedierte te zuiveren (kati moewöt koetoëé; wat wij „t haar doen” noemen, geschiedt met de handen, zie sërè). *Anak n ré*, de tanden v. d. kam (cf. *papan*, *andoehön* en *toempoenön*). *Réi* (*mën(ë)réi*), [zijn haar of zijn hoofd] kammen, met een kam luizen.

RÉ II (Atj. *rè*), wantrouwend, achterdochtig; onbetrouwbaar. *Ré pëdih aténgkoe kën djéma òja, söböpwé pëtjögah*, ik vertrouw dien man niet, want hij liegt; *wé ré pëdih bërböeöt*, hij is laksch in, men kan niet op hem aan bij, 't werk. *Rèn* (*mën(ë)rèn*), iemand zwart maken, maken dat iemd. niet vertrouwd wordt, achterdocht wekken. *Bërsirèn-rèn*, elkaar wederkeerig zwart maken.

RÉBAH, [tengevolge van neerstorten] plat terneerliggend (meest in figuurl. bet). *Körōmanè ngörëbah*, de buffel [waar we] gisteren [over spraken] ligt al neer, d. i. is al geslacht; *anakkoe ngörëbah*, mijn kind is ziek geworden (ligt te bed); *djéma ngörëbah-rimpah sakit*, overal liggen de menschen ziek, er zijn erg veel zieken; *lō ngörëbah-roehoel*, 't is al voorbij den begintijd voor de middag-*galât* (\pm over half drie); *rëbah tandoeké*, zijn horens zijn sterk achterwaarts gebogen (v. e. buffel); *bakō (toe) sëgörëbah*, tabak (suikerriet) van één (den eersten) oogst [op een bepaalde *ladang*]; *sëgörëbah akoe bërladang i sō*, ik heb op die *ladang* slechts één oogst (v. tabak of suikerriet) afgewacht (toen heb ik ze verlaten); *k' òné dōdōhé, k' òné rëbahé*, waarheen het overhelt, daarheen valt het, zooals 't eenmaal beschikt is, zoo moet het geschieden. *Mërëbah* of *moerëbah*, neergestort, omgestort (v. zware voorwerpen, bv. een boom). *Rëbahi* (*mërëbahi*), neerstorten op; *oemahkoe irëbahi kajoe*, er is een boom op mijn huis gevallen. *Irëbahné dirié koe alas*, hij wierp zich op zijn slaapmat. *Rëbah-rëbahön moelō, dangtasak krō*, zij (de gasten) legden zich eerst wat te rusten, terwijl de rijst (het eten) werd gekookt.

RÈBÈK of *mërèbèk*, gescheurd, aan flarden, versleten (bijv.

v. e. kleed, een mat, papier). Blō sara rèbèk (= — rèsèk), een half blad sirih. Cf. rèsèk en sèwèk. RÈBŌ (Mal. rēba), een groententuin of kleine ladang, aangelegd op een plek waar kreupelhout (geen hoog hout) stond. *Bèrèhō*, op zulk een plaats een ladang of groententuin aanleggen. *Rèbō Basi*, n. v. e. ladang bij Koetō Kring in Isak (D); *Rèbō Prang*, n. v. e. nederzetting in Tampoer. Zie pèrèbō.

RÈBOENG I (cf. roeboe), dik en dicht (v. gebladerte, den staart v. e. haan of paard, v. e. snor), met dicht gebladerte, schaduwrijk (v. e. boom).

RÈBOENG II, (Mal.), jonge bamboespruit (= Gaj. twis), slechts in poetjoeke rēboeng, zie poetjoeke.

RÈBOES, verv., *mèrēboes*. [djagòng. pènggölö. bèngkoeang enz.] in water koken. Ròm irēboes, in water gekookte padi (voor paarden): koelit ni rēgön irēboes, rēgön-bast wordt in water gekookt (in dat heete afkooksel worden de waterkruiden een oogenblik gelegd om ze donker te kleuren): pòrak pèdih lō 'ni, sara si irēboes, wat is het warm, 't is of men in water gekookt wordt. Cf. djèrang.

RÈBOET, verv., *mèrēboet*, wegrukken, trachten te ontveldigen, rooven, straatroof plegen. Djèma mèrēboet, straatrovers (in G niet voorkomend behalve nu en dan uit wraak ten opzichte van Atjèhers, wel in Atjèh); rēboet-kampoeng, oplichten (bv. een buffel op crediet koopen, met de bedoeling niet te betalen): ngö rēboet-kampoengé lō kitō 'ni, hij heeft ons opgelicht. *Irēboetié* oepoehkoe, hij heeft mij mijn kleed ontrukkt (opdat ik uit schaamte hem ter wille zou zijn); irēboeti oerang Atjéh, zij (Gajō's die op weg waren naar de Kust) zijn door Atjèhsche roovers overvallen. *Koeriboetön* ari poemoeé, ik heb het hem ontrukkt. Sana si pèrēboetié kiroeh pèdih, waarom vechten (twisten) zij zoo luidruchtig? *Bèrēboet* oepoeh, vechten om (elkaar trachten te ontveldigen) een kleed; ngö bèrēboet djèma koe Sami Koening, de menschen vechten om S. van Koening. *Bèrsiriboetön* oerang Atjéh oeroem oerang Gajō, de A. en de G. berooven elkaar (de laatsten doen dit alleen uit wraak tegen Atjèhers afkomstig uit de streek, waar zij vroeger beroofd zijn geworden). Anak ini pèrēboet sèpèrti asoe bèrēboet toelön, deze kinderen gunnen elkaar niets, ze vechten om alles, zooals honden om een been. Tönggö-Bèsi tön pèrēboetön, te T. B. wordt dikwijls straatroof gepleegd.

RÈBŌP (Mal. rēbab), de Perzische viool, ook in G. wel

gemaakt; de (drie) snaren (tali) van tali kri, de strijkstok (pēnggòsòk) is voorzien van oeki n koedō of kri ni oemboet n awal.

RĒDA (cf. rēdō), bedaard, geluwd (v. vuur). *Rēdan* (mē-rēdan); *rēdankō pé rara n krō a*, verminder het vuur voor de rijst wat (door het te verspreiden over een grootere ruimte).

RĒDĒLOENG (cf. Alasch *dēlōng*, berg) of *nasi dēloeng*, „rijstberg”, een schotel met rijst, waarop andere spijzen gestapeld zijn, dien de familie der bruid den avond van de eigenlijke bruiloft (nōik bōi) aan die des bruidegoms zendt. *Rēdēloeng*, n. v. e. kampoeng en e. rivier in L.

RĒDJŌN, ^{1/} = mērdjan, zie manèk; ^{2/} pēnjakit moerēdjōn (G L) = pēnjakit mēdjōn (L), dysenterie, cf. mēdjōn.

RĒDŌ (cf. *rēda*; Mal. *rēda* en *rēdah*), bedaard, gekalmeerd, geluwd (v. vuur, drift, strijd, ziekte, regen enz.). *Oerōn ari klam sinō mi gōr' ilōn rēdō-rēdō*, van gisteren avond af heeft 't niet opgehouden te regenen. *Rēdōn* (mē-rēdōn), [twistenten, vechtenden] kalmeeren, [een vuur] blusschen. *Ngō ara moerēdō pēnjakitē*, zijn ziekte neemt in hevigheid af. *Bērsi(rē)-rēdōn rōdjō Isak oeroem rōdjō Naloen rajatē mēngas*, de r. van I. en die van N. trachtten elk van zijn kant hun onderdanen (saudōrō's) die woedend waren op elkaar, te kalmeeren.

RĒDOEK (Atj. id.) bewolkt, betrokken. *Rēdoek pēdih bēsilō*, de lucht ziet erg betrokken (subject is lō); *rēdoek-rēdōm*, zwaar bewolkt, op het punt van te gaan regenen.

RĒDŌM, e. s. v. jeuk (ontstaan doordat men zich met te koud water gewasschen heeft of nat geregend is). *Rēdōmōn a koe*, ik heb de bedoelde jeuk. Zie s. *rēdoek*.

RĒ^sĒH of *rōih* (Atj. *reusēh*). *Rēsēhi* of *rōihi*, zich forceeren [om iets te doen]. *Koerēsēhi* (koerōihi) *tikik² koeraladni kati sawah k' oemah*, ik forceer mij zoetjes aan te loopen om thuis te komen (v. iemd. die ziek of zeer vermoeid is).

RĒGANG (cf. *rēntang*), verv., *mē(n)rēgang*, [een touw bv. een gētih] spannen, [een net] spannen, uitwerpen. *Irēgangé tali i alamōn ni oemah, malé ndjēmoer oepoeh*, zij spande een touw op het voorerf v. h. huis, om [daarop] goed te drogen te hangen. *Poekōt ngō irēgangōn i wah ni brawang*, het zegennet is al in de kolk uitgespannen (uitgeworpen). *Tōi n lē-*

- l a w a h n g ö *mèrègang-régang*, het spinneweb is naar alle richtingen uitgespannen; *ilihé mèrègang-régang*, *ngö ipadné lödö*, zijn spog hangt als een draad aan-een, hij heeft Spaansche peper gegeten; *gétah nawai mèrègang-régang*, getah van jonge pisangs kan een heel eind draadvormig worden uitgerekt.
- RÈGÖ**, zie *harègö*.
- RÈGOEH**. *Mèrègoeh*, volwassen, voor voortplanting geschikt (van mannetjes-buffels en runderen). In L zegt men: *n(d)òn mèrègoeh*, *ntoelòn mèrègoeh*, van de mannetjesbuffels, die, indien ze wijfjes waren, al een, twee jongen zouden hebben.
- RÈGÖM**, vuil, waar het vuil nog op zit, nog niet gewasschen (v. h. gezicht, van vaatwerk, als *koerön* enz. dat na gebruik nog niet is *iingö*).
- RÈGÖN**, e. s. v. grooten boom; 't afkooksel van *règön*-bast dient om kruiken of kains donker te kleuren. Cf. *gri en tēlap*.
- RÈGÖS**, verv., *mènrègös*, tegen iets of iemd. aan schuren, langs iets schuren. *Körö irègösé bödödné koe kajo*, de buffel schuurde zijn lichaam tegen een boom. *Akoe irègösi pòlan sinö i pèrsamanön sō*, zeeven, bij 't kijken naar het *bèrsaman*, heeft N. [met zijn schouder] tegen mij aan geschuurd (zegt een meisje). *Moerègös*, tegen elkaar schurend (bv. van twee boomstammen). *Pèrègösön ni körö*, plaats (op den grond of tegen een boom) waar een buffel met zijn lichaam dikwijls tegen-aan of langs schuurt.
- RÈHAL** (Ar. *raḥl*), *Qoerân*-lessenaar.
- RÈK**, ook wel *rak*, oneven (opp. *gènap*; als techn. term bij het dobbelspel. Cf. *töm*, *gasal en gandjil*). Een ander *rèk*, zie *rök*.
- RÈKAL**, een soort van onderlaag van gevlochten klapperbladeren of *bèngkoeang*, waarop men potten (*koerön*, *blanga*) plaatst die men van het vuur neemt (om den vloer niet vuil te maken).
- RÈKAT**, zie *harèkat*.
- RÈKÈL**, mannelijke of vrouwelijke adscendent in den 6^{den} graad of hooger, meestal in verbinding met *moejang*). *Moejang-rèkèl*, voorouders; *djèrèt ni moejang-rèkèl ni kami i Blang Kèdjèrèn*, de graven van onze voorouders bevinden zich op de B. K. (zegt de *kèdjoe-roens*-familie van G L).
- RÈKÉT**, zie *rikét*.
- RÈL I**, in G L *raèl* (Mal. *lajar*), zeil. *Tòdn rèl*, het gat midden in den bodem v. d. prauw, waarin de mast (soe-

- jön of gör) wordt vastgezet; ngëmbangön rèl, het zeil spannen; ngètjöpön —, ngèdpön —, noetoepon — of nggoeloengön rèl, het zeil reven. *Bërèl*, met een zeil, zeilen, vd. in het algemeen: varen; ngö bërèl akoe koe Poelö Pinang, ik ben al naar P. P. gevaren. *Rèli* (mënrèli), van een zeil voorzien, [een dood foetus] kunstmatig, met behulp van hand of mes, uit de moederschoot halen (welke kunst sommige vrouwelijke goeroe's verstaan en waarvoor ze 20 d. loon ontvangen).
- RÈL II**, in G L *raèl*, tijdperk (van iemd. of iets; cf. Atj. lajeuë). Kō rèlkoe, gij zijt mijn tijdgenoot; wé sërèl oeroem akoe, hij is van mijn tijd; têngah rèl arampöentö i Gajö, ten tijde toen onze Heer (de Vorst van Atjèh) in het Gajöland was.
- RÈL III** (L; in G L *laja*), tijdelijk zonder vruchten, van kokos- of pinangboomen. Pinangkoe têngah rèl (of *bërèl*) bësilö, mijne pinangboomen zijn nu zonder vrucht.
- RÈLA** (Ar. *ridla*), welbehagen (vooral v. God); vrede hebbend met iets of iemd. Görö rëla (of görö *irëla*) Alah djëma tëkaboer, God heeft geen welbehagen in een verwaand mensch; ngö rëla akoe oeroem wé, ik ben met haar tot alles (ook tot den dood) bereid; ngö *rëla-rali* rawan öja oeroem böndéné, die man is met zijne vrouw geheel eensgezind.
- RÈLAS**, meestal *mërëlas*, ingestort (v. e. berg, een aardhoop, een huis). *Rëlasön* (mërëlasön), doen instorten, omverhalen (bv. een in vervallen staat verkeerend huis).
- RÈLIS**, steil (van niet-begroeid terrein). Karang rëlis, een steile helling. Cf. tərbis en téré.
- RÈLÖ**, e. s. v. visch, klein, in rivieren, moerassen en kolken (Atj. biléh labang).
- RÈLOEH**, verv., (*më*)nrëloeh, [met een stok, gaffel, lans, een puntige bamboe] steken of stooten. Itöiki moesoeh djoenggöré, irëloehné kënaroek², terwijl de vijanden op den met gepunte bamboestokken versterkten wal klommen, staken, (de verdedigers) met puntige bamboe's naar hen. Djëma bëla i atan oemah irëloehi ari toejoeh kënkoenjoer, men stak van onder het huis met lansen naar den zich in 't huis bevindenden bëla (object van bloedwraak). *Mërëloeh* kidingkoe iböh batjir, mijn voet is door een kleine randjau doorstoken, ik heb in een randjau getrapt.
- RÈMA**, de tegenwoordige naam v. e. kampoeng in G L., die vroeger Goempoek heette; de vroegere kampoeng der lieden van Rëma, dichter bij Böndör Klipah, thans verlaten, heet *Rëma Toö*.

- RĒMAN**, bont en blauw [geslagen]. Rēman böddödné kóna baroel, hij heeft bonte plekken op zijn lichaam, zoo is hij geslagen.
- RĒMANG**, zie toetit.
- RĒMBALANG** (Atj. roendéng), e. s. v. boom, vooral langs den zoom v. h. woud of langs rivieren groeiend.
- RĒMBANG** (cf. toedjoe en roeh), juist getroffen, doeltreffend, geschikt. Rēmbang pēdih pēnggrawalé (igrawalé), zijn worp heeft doel getroffen; rēmbang ntang mataé koebēdil, ik heb hem (met mijn gewerschot) net in zijn oog geraakt; rēmbang prié, zijn woorden treffen doel, gaan recht op 't doel af; görö rēmbang toe akoe oeroem wé, wij kunnen het niet best samen vinden. *Rēmbangi* (mēnrēmbangi); irēmbangié waktöe bēroemö, hij koos (of trof) het geschikte tijdstip om te beginnen met den sawahbouw.
- RĒMBÉLÉ**, e. s. v. boom, met sappige, zoete vruchtjes; 't zachte hout gebruikt men om vuur te maken (zie girik). *Rēmbélé*, n. v. e. djamboer aan den Poepandjiweg (L).
- RĒMBĒTIK** (L), e. s. v. vischtuig voor het vangen van groote visch: een groot aantal lijnen met haken (kik), die alle gehangen worden aan één dik, horizontaal over de rivier gespannen, touw, welks uiteinden aan op de beide oevers of in de rivierbedding vertikaal-geplaatste staken zijn bevestigd, zóó dat de lijnen in het water afhangen; men laat dit hengeltoestel eenen nacht aldus hangen.
- RĒMBIÖ** of *roembiö* (Atj. meuria, Batav. kirei), e. palmsoort, waarvan de bladeren in G wel eens tot dakbedekking gebruikt worden, en met geschubde of schubachtige vruchten. Sisik rēmbiö, n. v. e. ornamentmotief (als de „schubben” v. d. schil der roemia-vrucht), dikwijls als band om het heft van wapens, en als versiering v. d. steeninvatting van sommige ringen, aangebracht.
- RĒMBÖ I**, kletsnat (v. h. lichaam of van kleederen), cf. djòmòs en boeloet. *Rēmbòn* (mērēmbòn); irēmbòdné oepoehé koe wan wöih, nta ipērahön itoedoengön, hij maakte zijn oepoeh oelös nat in 't water, wrong ze toen uit, en sloeg ze daarna over zijn hoofd (om minder last v. d. warmte te hebben).
- RĒMBÖ II** (L), flauw van smaak (v. groenten waarin te veel koeah, te weinig zout, lödö enz. is gedaan), cf. amar.
- RĒMBÖBÖL**, e. s. v. boom, in de blangs en bij de kampoengs groeiend, met dicht gebladerte, schaduwrijk.
- RĒMBOENÉ**, alleen in verbinding met rēndah, z. a.
- RĒMBÖGÖ**, vorm van bamboe, hout of metaal om 't een of

ander daarin te slaan of te gieten en er daardoor een zekeren vorm aan te geven. Rëmbögö ni katjoe, cilindervormige stukjes van een bamboegeleding ter hoogte van \pm 2 dollars, waarin het uit de gambirbladeren verkregen gambirdeeg wordt geslagen en gevormd tot dollarvormige stukken, die daarna op horden boven een zacht vuur worden gerookt; rëmbögö ni goelö, dergelijke vorm van bamboe om dollarvormige stukken arënsuiker te maken; r. n koepang, ijzeren stempel om (valsche) koepangs van koper, met een weinig zilver aan de oppervlakte, te slaan; r. n përoeloe, lange oejömhouten vormen om kogels te gieten (10 tot 20 tegelijk); r. ni atoen djölö, oejöm-houten vormen om vischnetloodjes te gieten.

RËMBÖK. *Mërëmbök*, omgevallen, ingestort, in elkaar gevallen. *Sërasalönkoe ijoepön koejoe moerëmbök*, mijn padiloods [op 't rijstveld] is omgewaaid; *ngö moerëmbök boeöt koe (pri ini)*, mijn werk (de zaak) is mislukt. *Rëmbökön*, [iets dat men gemaakt heeft bv. een pëpilö of een brief] stuk maken, uitvegen (om een nieuwen te maken).

RËMBÖLÖSAN, zie *bölds an*.

RËMBÖN, een stellage van zware bamboestijlen (oelöeh bëtoeng), rondom het geraamte (röngka) van een te bouwen huis; bij het *nöikön oemah* (zie sub *töik*) wordt het geraamte van het huis door middel van aan de dwarsleggers gebonden rotantouwen langs de *rëmbön* opgetrokken; wanneer vervolgens de *soejön's* zijn geplaatst wordt de *rëmbön* afgebroken.

RËMËLAN = *Ramëlan*.

RËMËT (cf. *rapat*; opp. *djarang*), dicht op elkaar, met kleine tusschenruimten, met fijne steken [genaaid]; fijn, krieuwelig (v. schrift). Zie s. *tjëlak I*.

RËMIÖ, e. s. v. boom, niet groot, kleiner dan de loekoep, met lekkere, zoete vruchten, de *gandaria*.

RËMOEK (cf. *rëpoek*), verbrijzeld (v. iemds. beenderen). *Rëmoek pëdih atëngkoe*, ik ben terneer geslagen, diep bedroefd, ongelukkig (bv. omdat mijn zoon maar niet deugen wil).

RËMOEKOET, n. v. e. kampoeng in G L.

RËMPAK (cf. *rëpang*; opp. *siroeng*), recht naar beneden, gelijk af, op de juiste plaats doorgesneden. *Görö mëra rëmpak koetëngkah*, ik kan het [hout] maar niet gelijk afhakken. Werkw., verv., *mënrëmpak*, [e. stuk hout] recht door(af)hakken.

RËMPËLÉ (Mal. *mëmpilai*), bruidegom (deftig voor

- böi gebezigd o. a. door den wali als hij den imöm machtigt om 't huwelijk te sluiten).
- RÈMPÈNG** of *rèmpèngön*, scherf (v. e. gebroken pot, bord, kom, kruik of glas).
- RÈMPIL**, verv., *mèrèmpil*, [drie of meer draden of touwen] dooreendraaien of ineen vlechten (bv. om rotantouw voor poeköt's of tòpòng kèrbatoe genaamde slappe armbanden te vlechten). Bètsi *moerèmpil* kidingkoe rēmalan, 't is of mijn beenen over elkaar slaan onder 't loopen (zóó vermoeid ben ik).
- RÈMPILÒNG**, e. s. v. houtwurm, groot, geelkleurig (in dood hout). Oerang Döröt biak ni si maan rēmpilòng, de lieden van de D. eten rēmpilongs (zeggen de lieden v. G L schimpenderwijs).
- RÈNANG** (cf. Mal. bērenang). *Rēmēnang* loehé, zijn oogen vulden zich met tranen.
- RÈNDAH**, laag, nederig klein (opp. atas). Boer rēndah, een lage berg; kajoe rēndah, een lage boom; rēndah rēmboené, klein maar toch goed-geproportioneerd (v. e. mensch); tanòh rēndah, een lager gelegen veld (dichtbij een op een hooger nivean liggend); djěma rēndah, een geringe, (spec. van lieden, wier slavenafkomst nog niet vergeten is). *Irëndahnè* oemahé pòra, hij maakte zijn huis wat lager (door van de huisstijlen onderaan wat af te nemen); irëndahné dirié, hij maakte zich laag (bv. om onder een heining door te kruipen), (ook) hij vernederde zich, deed zich nederig voor.
- RÈNDÖM**, verv., *mèrëndöm*, [hout, bamboe, bēngkòn, zaad (in ih)] in 't water te weeken of onder water zetten. *Irëndömné* kidingé koe wöih pēsam, hij hield zijn voeten in [een kom met] lauw water. Kōrō *bērëndöm*, de buffels liggen in 't water (ter afkoeling als 't heet is); djěma isoenöt bērëndöm, een pas besneden jongen gaat in 't water zitten (zie moedim). *Moerëndöm* ròm koe (oemōngkoe) mbèh, mijn padi (rijstveld) heeft [door overstroming] geheel onder water gestaan (zoodat de oogst bedorven is). *Poerëndöm* sēméngkoe ara ònòm lō, mijn zaaipadi staat al zes dagen onder water. Brawang *pèrëndömön* ni kōrōngkoe, de kolk, waarin mijn buffels gewoon zijn zich af te koelen.
- RÈNÉ**, (slechts in de uitdrukking) oedjōn (of oerōn) rēné-rēméné, motregen, zachte regen.
- RÈNGAS I**, e. s. v. woudboom, met harige vruchtjes, die evenals de bast jeuk veroorzaken.
- RÈNGAS II**, verv. [iemds. tanden, of kēmirivruchten tot knikkers of steenen, die in ringen gezet worden] afvijen:

goeroe mērēngas, mannelijke deskundige in 't tandenvijlen. *Bērēngas*, zich de tanden laten vijlen (met een kikir of een atoe tjanè).

RĒNGAT of *rēngöt*, met een barst of scheur (doch nog niet geheel en al gebarsten, v. aardewerk, hout, metaal enz.); (fig.), iets hebbend tegen iemd. Ngö rēngat koerōnkoe, mijn rijstkookpot heeft al een barst; rēngat (of rēngöt) atéa kěn nòng pòra, hij heeft iets tegen mij, is eenigszins verstoord op mij; oerang Bōbösön oeroem oerang Kēbajakan ara moerēngöt-rēngöt, de lieden van B. en die van K. hebben iets tegen elkaar.

RĒNGGAJOENG, het vocht, verkregen door het filtreeren v. h. uitkooksel van zouthoudend water (speciaal van de wellen in Landé, dat als een probaat geneesmiddel geldt tegen kropgezwollen, pògèng); (ook) het filtreersel van het afkooksel (in water) van salpeter (bij 't maken v. kruit) en van katjoe.

RĒNGGALI, e. s. v. plant, met welriekende bladeren, die daarom wel in 't haar gestoken worden, als tadjoeek; ook worden er wel hoofdkussens mee opgevuld.

RĒNGGANG (cf. roenggöl en gòròk, opp. òròt), niet sluitend, te ruim, loszittend zoodat het er licht kan uitvallen (v. e. mes in de scheede); niet stevig gebonden (v. e. touw, knoop); waar men niet op aan kan (v. e. gezegde, belofte); ruim, veel [mensen] kunnend bevatten (v. e. huis). Rēnggang atéa kěn akoe, er is een verkoeling, verwijdering tusschen ons ontstaan; rēnggang aténgkoe nēngòn bangké n djéma, ik kan niet goed een lijk zien. *Irēnggangōnkō pé tēm patkoe koendoel*, maak wat ruimte om te zitten voor mij, schik wat in. *Moerēnggang*, wat verpoozing ondervindend, al wat minder straf, minder hevige (v. e. ziekte, van werk enz.).

RĒNGGIÖP (cf. rigöp). door elkaar krioelen, wemelen (v. mieren, menschen); (subst.) kleine driehoekige of ruitvormige metalen plaatjes, in groot aantal aan kettinkjes opgehangen, tot versiering aan de tjémara bevestigd of tot colliers gevormd, zie tanggang. Rēnggiöp djéma blōh k' oemah sara, 't krioelt van menschen die zich naar 't feest begeben.

RĒNGGOM, handvol [rijst]. Òròs sara rēnggòm of — sēnrēnggòm, een handvol rijst.

RĒNGKAH (cf. mēngkal). nog niet goed rijp (v. pinangvruchten, zie pinang); niet genoeg verhit (van gesmeed metaal, dat dientengevolge barsten vertoont).

- RĒNGKAJAN**, geraamte (v. menschen en dieren, cf. rōngka). Kōrōngkoe koeroes pēdih, ngō tēlas rēngkajadné (of ngō moerēngkajan), mijn buffel is erg mager, men ziet zijn botten door zijn huid heen.
- RĒNGKĒNIL**, e. s. v. boom, waarvan de donkerkleurige op djambang gelijkende vruchten gegeten worden. *Rēngkēnil*, n. v. e. djamboer aan den Poepandji-weg (L). *Blang Rēngkēnil*, is een andere naam voor Oemah Oekōn, een der gehuchten van Tjēlala (L).
- RĒNGKIL**. *Mērēngkil*, naar buiten uitstekend (?). Toelōdné mērēngkil en ngō bērēngkilōn toelōdné, zijn botten steken naar buiten uit (door zijn huid heen, zoo mager is hij).
- RĒNGKÖBÖL**, e. s. v. vleermuis (Batav. kampret). Cf. loek.
- RĒNGKÖP** (Mal. rangkap), bij elkaar behoorend, met hun beiden één geheel vormend, tweeling. Anaké rēngkōp, zij heeft tweelingen gebaard; anak rēngkōp, een tweeling; wahnawal (— kēmili enz.) rēngkōp, twee aan elkaar gegroeide vruchten (het is kemali die beide te eten, men werpt er één weg); djēdjari rēngkōp, twee aan elkaar gegroeide vingers (waarvan de ééne, slechts half ontwikkeld, een zesden vinger aan de hand vormt).
- RĒNGÖT**, zie rēngat.
- RĒNOEM**, eenigszins schemerend, nog niet volkomen helder. Sōbōh rēnoem, de ochtend-schemering (als tijdsbepaling).
- RĒNTALOE** of iōk rēntaloe, e. s. v. rups, zie iōk en glang.
- RĒNTAN** (Mal. id., cf. rōit). *Mērēntan*, opnieuw pijn doen, zich opnieuw openen, opnieuw opzwellen (v. e. wond of gezwel, die of dat reeds bijna genezen was, doch, bv. door te sterke spierinspanning, weer is gaan pijn doen enz.). Anakkoe si ajoe soenōt, ngō daboeh magih, nta manè pēsēsangka, rōndjöl mērēntan miön oegahé, mijn pas besneden zoon was reeds bijna hersteld, doch gisteren heeft hij hard geloopt en toen is zijn wond weer opengegaan.
- RĒNTANG** (cf. rēngang), verv., *mē(n)rēntang*, [een touw] in de lengte uitstrekken, spannen; irēntangé tali i lēpō kēn pēndjēmoerōn ni oepoeh, zij spande een touw in de lēpō om goed te drogen. *Mērēntang*, uitgespannen (v. e. touw), in de lengte uitgestrekt (v. e. bosch, kampoeng, huis enz.); djēma koendoel mērē-

ntang, de menschen zitten op een lange rij; **pögör mërěntang**, een zich ver in de lengte uitstrekkende (lange) heining; klamboen **mërěntang i mata n lō**, een regenboog is in 't Oosten uitgespannen. *Rěntang*, n. v. e. djamboer op den weg naar Djoeli (L).

RĒNTOEL (cf. *paut*), verv., *m(ēn)rěntoel*, [rotan] ombuigen (bv. om er *děkoe*, *òngkō* of *bingki* van te maken); **görō tětah rěntoelé**, men heeft het niet goed (behoorlijk) omgebogen (zoodat het gespleten is), (fig.), men heeft het niet goed aangelegd om hem over te halen. *Moerěntoel tikònkoe*, mijn stok buigt door.

RĒNTÖTÖ (G L), *trötō* (L), druppels die na een regen van de boomen vallen; (ook) dauwdruppels die 's morgens van de boomen vallen.

RĒPA²I of *rapa²i*, kleine tamboerijn, die met één hand bespeeld wordt; (ook) gebezigd bij het *bědaboes*, zie *daboes*. *Běrěpa²i* en *měnggoeöl rěpa²i*, de *repa²i* bespelen; *běrěpa²i* ook = *bědaboes*.

RĒPANA, tamboerijn, die met beide handen bespeeld wordt, en wel uitsluitend bij de echt-Gajösche feesten (*kěrdjō*), n. l. in de eerste plaats bij bruiloften, verder ook bij besnijdenis, huisbouw (*nōikōn oemah*) enz. Het orkest bestaat steeds uit twee *rěpana*'s, waarvan één door den goeroe *goeöl* bespeeld wordt, en eene *gòng*; verder behoort er een soort van dans (*bětari*) bij, door een of twee mannen uitgevoerd. De wijzen zijn: *lagoe kōl*, *lagoe pantas* en *lagoe dōp* (bij de laatste wijs bespeelt de goeroe alleen de beide *rěpana*'s).

RĒPANG = *rěmpak*, z. a. en zie *pat*.

RĒPĒK (cf. *rapoeh*), hard gebakken of gebraden, croquant, zoodat het knapt, bros (v. *těmping*, gepofte *djagòng* enz., zie voorb. s. *daring*). *Moessim kěmarōngō mběh rěpěk kěrěpé²*, in den drogen tijd is het gras kurkdroog en bros. Zie *koepang*. *Irěpěkōn pěnanggang a pōra*, braad die [kip] nog wat harder.

RĒPĒKAH, zie *něpěkah*.

RĒPĒT (cf. *rapat*, *rapit*), vlak bij elkaar, zoodat zij bijna een geheel vormen (v. d. huizen v. e. *kampoeng*), vlak bij elkaar, saamgegroeid (v. planten). *Rěpět*, n. v. e. nederzetting aan de Doesoën (D).

RĒPIÖ (Mal. *roepiah*), gulden, tot nu toe alleen bekend van de uit verschillende munten samengeregen halsketens en buikbanden, zie *gěndit*.

RĒPOEK = *rěmoek*, verbrijzeld.

RĒPOEN (Atj. *reupōn*), dikwijls *rěpoen-rěpoen*, verv., *mě(n)rěpoen*, iemd. oplichten, afzetten (bv. door iets

op crediet te koop en met het voornemen dat niet te betalen), iets door oplichting verkrijgen. Irēpoedné akoe, hij heeft mij opgelicht; irēpoedné kōrōn abangkoe manè, gisteren heeft hij zich door oplichting van mijns ouderen broers buffel meester gemaakt; bōh kitō blōh mērēpoen koe Pēparik, kom laten wij naar P. gaan om daar [de lui] op te lichten. Wé poerēpoen-rēpoen sabi boeöté, rōndjöl lēkat pēramadné Aman Rēpoen, hij lichtte telkens de menschen op, en daarom kreeg hij langzamerhand algemeen den pēraman A. n. R. Pēnrēmpoenōn, door oplichting verkregen zaken.

RĒRAL. Mērēral of moerēral, over rolhouten naar beneden rollen (van boomstammen die men v. h. gebergte haalt); djěma moerēral (G L, in L: moerērol), iemd. die wartaal of onzin praat, malende is. Rēralōn, rolhouten waarover boomstammen van 't gebergte naar de vlakte, prauwen van 't land in de rivier, worden gerold.

RĒRANG, rib (v. menschen en dieren).

RĒRAS, n. v. e. boom, welks vruchten door vogels gegeten worden; moesim moewah rēras kēkanak mēlētōp, in den tijd dat de rēras-vruchten rijpen, gaan de kinderen met blaasroeren vogels schieten. Rēras of moerēras, in menigte afgevallen (van zelf of door schudding enz., zie roeloe-h, en cf. rēris, v. bladeren en vruchten); mērēras oekkoe, mijn haar valt uit; mērēras aténgkoe mēmēngé kōbōr i Gajō prangkōl, ik was geheel verslagen (terneergeslagen) op 't hooren van het bericht dat in G. hevig gevochten werd: ngō rēras-rēroes (of mērēras-mērēroes) wah n nangka, de nangka-vruchten vielen in grooten getale [van den boom]. Rēراسi (mēnrēراسi) wah n doerén, doerians laten vallen (door in den boom te klimmen en de takken te schudden).

RĒRĒ, goed gaar, geheel en al door- of uitgekookt (v. rijst en groenten, in sterker mate nog dan ran(d)as). Ngō réré rara, het vuur is al uitgebrand, brandt minder hevig; djěmoerkoe gōr' ilōn réré toe, de padi die ik heb laten drogen, is nog niet volkomen droog (hoewel ze desnoods reeds kan gestampt worden); ngō mbēh réré pēroentoengōnkoe, mijn lot is al geheel en al gaar (ironisch euphemisme voor: ik ben doodongelukkig, of totaal geruineerd); ngō réré aténgkoe, ¹/ ik ben erg tevreden en gelukkig: ²/ (ironisch voor) ik ben diep bedroefd. Rērēn (nrērēn) rara, het vuur verminderen, minder hevig laten branden (bv. bij 't rijstko-

- ken, als men de rijst heeft omgeroerd, soengké, en de deksel, kioep, op de koerĕn heeft gezet).
- RĒRIAH en *rĕriah-rĕriĕ*, drukte, lawaai; (spec.) = piĕsĕn, vermakelijkheden bij een feest. *Bĕrĕriah-bĕrĕriĕ(n)*, met vermakelijkheden (v. e. feest).
- RĒRIANG, e. s. v. plant, wier zure bladeren men in tijden van schaarschte wel bezigt als „asam” bij de sajoer. Een bekende soort daarvan is de *rĕriang kapoer*, op wier bladeren een kalkachtige stof gevonden wordt.
- RĒRING, wand, omwanding (v. e. huis, djamboer). *Bĕpri glah bĕrĕring*, spreek in bedekte termen (bv. in een vergelijking, niet zoo maar ronduit, cf. s. atjĕh).
- RĒRINGĒN (Batav. *kĕkosong*), e. s. v. kleine struik, waarvan de bladeren in geval van epidemie (vooral pokken) gebezigd worden als afweermiddel, zoowel in de *pĕng-gĕrbĕs* (z. *gĕrbĕs*) als vĕr de huisdeuren (de *rĕringĕn* maakt „ringĕn”, z. a.; hier dus een voorbeeld van signatuur).
- RĒRIĒ, zie *rĕriah*.
- RĒRIS (cf. *rĕras*), losgelaten (intr.), afgeschilferd (van de schilfertjes of blaasjes van pokken, mazelen enz.). *Ngĕrĕris riroeĕ* (*tĕpapĕ*, *oerisĕ*), zijn pokjes (waterpokjes, mazeltjes) zijn al afgevallen, hebben al losgelaten.
- RĒRIT, zie *oengkĕ*.
- RĒRĒBĒ, zie *rĕbbĕ*. *Rĕrĕbbĕ*, of *Rĕrĕbbĕ Tĕa*, n. v. e. kam-poeng in 't W. van G L; *Rĕrĕbbĕ Oekĕn*, n. v. e. pĕdoesoenĕn bij Badak (G L).
- RĒROEKOE, e. s. v. specerij, zie *awas*.
- RĒROEM (L), *bahroem* (G L), e. s. v. gebak, zie *bahroem*.
- RĒROENG. *Rĕroengi* (*mĕrĕroengi*) iets uitschudden, door schudden ergens uit doen storten; *irĕroengiĕ rĕm ari wan karoeng koe wan kĕbbĕn*, hij stortte (schudde) de padi uit den zak in de rijstbergplaats; *irĕroengiĕ djĕma manoet*, zij schudden den drenkeling uit (om 't water uit zijn mond te laten loopen). *Irĕroengĕ pirak ari pĕmĕlitĕ*, hij schudde de dollars uit zijn beurs. *Moerĕroeng loedjoengkoe ari saroenĕ*, mijn mes is [door 't schudden] uit de scheede geschoten (gevallen).
- RĒROES, zie *rĕras*.
- RĒRĒK. *Kĕtĕl rĕrĕk* = *kĕtĕl rĕk*, zie *kĕtĕl*.
- RĒRĒL, zie *rĕral*.
- RĒRĒS. *Rĕrĕsĕn* (cf. *ĕrĕs*), het nat van gekookte rijst, rijstwater, rijstnat (ook *sioe ni krĕ* genoemd), dat weggeworpen of aan zieken te drinken gegeven wordt. *Rĕ-*

r̄osi (m̄ēnr̄er̄osi) kr̄ō, het rijstnat van de gekookte rijst afscheppen.

R̄ĒS (of *r̄os*), klanknab. v. h. ritselend geluid v. e. dooden tak of een groote vrucht (doerian) die in zijn val door 't gebladerte heen breekt.

R̄ĒSAM I, e. varensoort, welker stengel men bezigt als *ka-joe anak n tēnoen*. *R̄ēsam*, n. v. e. rivier in 't N. van L, op den weg naar Djoeli.

R̄ĒSAM II (Ar. *rasm*, Atj. *reusam*), gebruik, gewoonte inzetting. *R̄ēsam n̄ēḡeri*, de landsgewoonten; *r̄ēsam ni oerang Gajō*, *ḡörō ngōk k̄erdjō sara r̄ōdjō*, volgens de inzettingen en gebruiken der Gajō's is het niet geoorloofd te huwen met iemand die onder dezelfde *r̄ōdjō* ressorteert; *ipamahōn ama oeroem inō koe akoe*, *ingöt oeroem p̄eratoerōn*, *r̄ēsam oeroem paham*, *t̄ertip oeroem m̄ēdj̄elis*, *soempōn santoen oemöt m̄ēliō* (in *b̄erm̄el̄engkan*, deftige, officieele taal), zijt zoo goed, vader en moeder, mij te onderrichten in de traditie's, de gewoonten en gebruiken, de etiquette en de beleefdheidsvormen van de fatsoenlijke menschen.

R̄ĒSĒ (L), vogelnest, zie *asé*.

R̄ĒSĒK (cf. *r̄èb̄ek* en *s̄ew̄ek*), een afgescheurd stuk; *blō sara r̄èsèk* (of *s̄ēnr̄èsèk*), een afgescheurd stuk (van een) sirihsblad, d. i. ½ *rilah*; *iōsahkō pé blō b̄ersara r̄èsèk a*, geef mij alstublieft een half blaadje sirihs (nederig voor: eenige blaadjes, zooveel als noodig is voor één sirihspruim, *s̄ēḡör mangas*). Werkw., vervo., *nr̄èsèk*, [een kleed, doek] in tweeën of in stukken scheuren, er iets afscheuren; *ir̄èsèké oepoeh sara pinggang ari kajoeé*, hij scheurde een stuk, van de grootte v. e. lendenkleed (een lendenkleed) van het blok wit goed af; *nr̄èsèk sapoet*, „het lijkkleed afscheuren” (n. l. v. e. blok wit goed), (techn.), kennisgeven van iemands overlijden: het lijkkleed wordt van een groot stuk wit goed afgescheurd; wat van dat stuk wit goed overblijft, wordt in stukken van één span breedte, *kandé genaamd*, verdeeld en aan de *saudrō's* van den doode uitgedeeld, ook aan hen die ver weg zijn gezonden, bij wijze van kennisgeving v. h. overlijden, zie *kandé*. *Ir̄èsèkné oepoehé*, (het kind) heeft zijn kleed gescheurd; *ir̄èsèkné badjoeé*, zij scheurde [een stuk van] haar baadje (om haar *dēngan's* te overtuigen dat zij was aangerand). *Wé ngō b̄ēr̄èsèk-sapoet* i Gajō, hij (die bloedschuld op zich geladen heeft en daarna gevluht is) is dood of vogelvrij verklaard in het Gajōland (die vogelvrijverkla-

- ring geschiedt aldus: men deelt kandé uit aan alle naburige hoofden en aan de saudörö's zoowel van den verslagene als van den bloedschuldige, welke uitdeeling beschouwd wordt als gevolg van het „scheuren van het lijkkleed, rèsèk sapoet” van dien bloedschuldige, die dus door deze handeling officieel dood, en tevens vogelvrij (bërdjèrèt naroe) verklaard wordt (zie kandé); mocht hij zich daarna weer in G. vertoonen, dan mag hij gedood worden; ook in dit opzicht vormt evenwel G L niet één geheel met L.: iemand die bërèsèk sapoet is in G L, is in L. veilig, en omgekeerd. *Moerèsèk* oepoehkoe, mijn kleed is gescheurd (van ouderdom of bv. door dorens).
- RESIÖ** of roesiö, geheim. Ini pri rësiö, dit is een geheim; rësiö i wan toekö tẽmpaté, een geheim behoort bewaard te worden in het binnenste des harten (men mag het niet openbaren).
- RËT** of raèt (G L), rajat of rèt (L, Arab. ra'jat), ook anak-rèt (cf. anak boeah en saké), onderdaan, onderdanen, de onder een kãdjoeroen of rödjö ressorteerende menschen; ook gezegd bv. van de lieden, die onder geleide van een toendoengön naar de Kust reizen, ten opzichte van dien leidsman. Rödjö Tjik Böböson oeroem rödjö Boekit dis dëléwé anak-rèté, R. Tj. B. en r. B. hebben beiden evenveel onderdanen.
- RËTA I**, zie harëta.
- RËTA II**, zelden i. pl. v. atra, z. a.
- RËTAK** (Mal. id.), de ondiepe barsten of aderen in het lemmet van messen en wapens, de lijnen in de hand (bij beide onderscheiden deskundigen gunstige en ongunstige rëtak). Djëròh rëtak n poemoeé, de lijnen in zijn hand zijn gunstig (van goede voorbeduidenis); ngö rëtak koe, zoo is nu eenmaal mijn lot, mijn bestemming (cf. tẽnirö, ròh, ödjöl); djëròh rëtak ni awahé, zijn woord heeft gezag, hij heeft de gave der overreding. Zie katjang. Wah n timoen, ngö toeö, *mërëtak-rëtak*, een komkommer, oud geworden, vertoont barsten in de schil.
- RËTIK**, zie minjak.
- RIBÖ** (Ar. ribâ), woeker.
- RIBOE**, duizendtal. Sëriboe, duizend; doeö (tigö, mpat enz.) riboe, 2000 (3000, 4000 enz.). *Bëriboe(-riboe)*, bij duizendtallen, duizenden.
- RIGÖ**, uit de voegen geraakt, los samenhangend, loszittend (v. e. oud huis, een omheining, een oude kain enz.). Djëma toeö koelité këndoer, toelödné rigö, mataé kroeh, van een oud mensch is de huid slap, zijn beenderen zitten los en zijn oogen zijn troebel.

RIGÖP (cf. ritoeh en rënggiöp), druk in beweging, in actie, met zijn velen aan iets bezig. Djěma tēngah rigöp maan (nòmbang, noeling, ngěrdjō) de menschen zijn thans druk aan 't eten (aan 't uitzaaien, aan 't oogsten, aan 't feestvieren enz.).

RIH, zie koer.

RIHI, in kōdōrrihi, zie kōdōr.

RIKIT, n. v. twee kampoeng's in G L, de eene geheeten *Rikit Dēkat*, de andere *Rikit-Gōip*; de laatste is meer een complex van kampoengs, waarvan Lämpēlam als hoofd-kampoeng geldt.

RIL I ook *rilōn*, dat [vlakke] voorwerp, waarop een vallend voorwerp neerkomt of waarop of waartegen men iets anders, dat men wil doorhakken, doet steunen; soejōn kēn ril(ōn) ni poemoéé, hij (de dēboesspeler, die zich in den arm gaat steken), bezigt den huisstijl als steunpunt voor zijn arm. *Irilné* poemoéé koe soejōn, (de dēboesspeler) steunt zijn arm tegen den huisstijl. *Kajoe moeril* koe atan atoe, de [omgekapte] boom viel neer op een steen; *kidingkoe moeril ibōh atoe* [moegoeril], mijn voet werd getroffen door een neerrollenden steen, er viel een steen op mijn voet.

RIL II (Mal. leher?), zie batang ril.

RILAH, hulptelw. voor bladeren en bladachtige voorwerpen. *Oeloeng kajoe rōa rilah kēn wak*, twee boombladeren als medicijn; *blō sēnrilah* of *sara rilah* (*rōa rilah*), één blad (twee blaadjes) siri; (evenzoo) *kērtas sēnrilah* of *sara rilah*, een blad papier; *blō doeō poeloeh doeō rilah sara soesoēn*, 22 blaadjes siri vormen één soesoēn; *akoe mēngadji kōr'an ngō ara limō rilah*, ik heb al vijf bladzijden v. d. *Qoerān* gereciteerd.

RILING (cf. lilit), omwikkeling, inwikkeling; de witte lap waarin een pas geboren kind geheel en al [behalve het hoofd] ingezwachteld wordt en tot den 41sten dag blijft. Verv., *mēnriling*, omwikkelen, omwinden; *oeloc n loedjoe iriling kēn (ō)wé*, het handvat van een mes wordt omwikkeld met rotantouw (ter versterking); *sēnsim soesoēn iriling koe kajoe moelō*, een spiraalvormige ring wordt [om hem te maken] eerst om een houten stokje gewonden. *Iringi nipé kidingkoe*, een slang windt (kronkelt) zich om mijn been. *Anakkoe malé koerilingōn moelō*, ik wil eerst mijn kind in een zwachtel winden; *irilingné boelang k' oeloéé*, hij wikkelde een hoofddoek om zijn hoofd.

RIMAH, korreltje gekookte rijst; ook eigenaam v. e. slavin.

Krō ikō djēròh òròsé, gëndjoer² rimahé, als de gepelde rijst goed is, dan zijn de korreltjes van de daarvan gekookte rijst mooi lang; krō sara rimah of sënrimah, een korreltje gekookte rijst; krō doeö rimah mi gōrō tērm bèn kō, kan je nu die paar korreltjes [die je hebt laten liggen] nog niet er bij opeten (zegt de moeder tot haar kind). *Moerimah-rimah* m a m b o e r, in korreltjes verspreid, overal liggen korreltjes [rijst] (bv. op de mat, nadat een kind slordig gegeten heeft); zie ook s. gēlis.

RIMBANG, zie oengké.

RIMBOEL of *rimoel*, e. zeer groote en dikke rotansoort, waarvan men echter zelden, en bijna uitsluitend voor dēkoe n nioe, gebruik maakt. *Rim(b)oel*, n. v. e. aroel in L die in de Kētōl uitstroomt, en waarnaar een nederzetting aldaar *Kala Rimboel* genoemd is.

RIM(B)ÖS I, e. s. v. krommen dissel, om hout gelijk te hakken, uit Atjèh ingevoerd.

RIM(B)ÖS II, zweeterig, onfrisch (v. h. gelaat na 't slapen, als men zich nog niet gewasschen heeft).

RIMOEL, zie rimboel.

RIMONG, zie toe.

RIMÖS, zie rimbös.

RIMPAH, zie rēbah.

RIMPANG, tros (v. koening). Koening sara rimpang of sënrimpang, een tros kurkema-vruchten. Zie oengké —.

RIMPI, rotanmand in vorm gelijkend op de Batav. pēngki, maar dieper, waarin de gambirbladeren worden uitgeperst, en ook de uit gemalen kēmiri-vruchten geperste olie wordt opgevangen.

RINDOE, genegenheid. Rindoe djēma kēn sé, de menschen houden van hem. Dōa pēmanis oepoeh ilang, dōa pēnrindoe, boesiek oeroem koepang, 't geheimmiddel om er bekoorlijk uit te zien is een rood kleed (d. i. mooie kleeding), en dat waardoor men genegenheid wekt, is geld.

RINDOENG, zie oemah en atas.

RINGGIT, dollar, (ook) geld in 't algemeen. Ringgit Atjéh, de oude Spaansche Carolus-dollar; ringgit boeroeng of r. bētoengköt, Straitsdollar; r. Blöndö of r. kēpala, de Nederlandsche rijksdaalder (eerst in den laatsten tijd meer in gebruik). Bij 't noemen van een som in dollars, wordt ringgit meestal verzwegen; sidō rēgō ng kōrōmoe? — Mpat poeloeh, hoeveel kost uw buffel? — Veertig [dollar]. Zie tanggang.

RINGKÖL (Mal. lingkar), kronkel, kring; een gesloten

kring vormend, [overal] in het rond; rondom. *Moesoeh ngö ringköl oemahkoe*, de vijanden zijn al rondom mijn huis, hebben dat al omsingeld; *ringköl oemahkoe bër pögör*, rondom mijn huis is een heining gemaakt; *ikēdiki pōng ringköl(l)-ringköl*, hij werd door de menschen in 't rond uitgelachen; *ngö ringköl djēma koendoel*, de menschen zaten in een gesloten kring, overal in 't rond (zooveel menschen waren er); *ngö ringköl nēgēri ini koearoeng-aroeng mbēh*, dit geheele land heb ik al bereisd; *kēndoeri sēringköl kampoeng*, de geheele kampoeng houdt een kēndoeri (n. l. k. toelak bōlō); *ringköl (of sēringköl) oemah 'ni ara pögör*, dit huis is rondom omheind. *Ringkōli (mēringkōli)*, omsingelen (vijanden, een tijger waarop men jacht maakt). *Ringkōlōnkō pé pögör n oemah tō 'ni*, maak een omheining rondom ons huis. *Bēringköl kitōbōh koetō 'ni*, wij moeten deze versterking omsingelen (insluiten). *Bēringkōlōn bēdné koe akoe*, zij omsingelden mij met hun allen (om mij gevangen te nemen). *Ngö moeringköl pögör n oemahkoe*, thans is de heining rondom mijn huis geheel doorgetrokken (vroeger waren bv. slechts drie kanten ompaggerd); *wōih (dēné) ini moeringköl*, deze rivier (weg) loopt met een bocht, is gekronkeld. *Rēringkōlōn*, kringetje spelen, een kinderspel, geheel of nagenoeg gelijk aan het onder *koelō* beschreven *bēr kēkoelōn*.

RINGKÖS (Mal. *ringkas*). *Ringkōsōn (mēnringkōsōn)*, beknopt maken, bekorten, vereenvoudigen (een zaak, kwestie, rede, feest); *nti naroe, iringkōsōn*, maak het niet lang, maar bekort het, maak het kort. *Bōdōn nī kōrōngkoe moeringkōs (= mēsintik) pōra sōbōp nōr*, het lichaam van mijn buffel is door het ploegen iets in dikte afgenomen.

RINGKÖT (Atj. id.), moeilijk loopend (wegens pijn aan den voet, v. menschen en dieren). *Ringkōt pōra rala dné* of *moeringkōt wé rēmalan*, hij loopt wat moeilijk.

RINGÖN (opp. *bērat* of *bröt*), licht, niet zwaar; licht te tellen, niet gewichtig; licht van bewegingen, vlug, ijevrig. *Ringön sēpērti kapas*, licht als boomwol: *akoe si mbah bērat-ringōdné*, ik ben er voor aansprakelijk, heb de volle verantwoordelijkheid ervan op mij genomen; (ook) ik draag de lusten en de lasten ervan; *ringön pēdih atéa kēn akoe*, hij heeft niet de minste egards voor mij, ontziet mij in 't geheel niet, stoort zich volstrekt niet aan mij; *ringön bōdōdné nōik*, hij is vlug en vaardig in 't klimmen; *ringön toelō-*

d né ik èd ni, hij is vlug en ijverig in 't volbrengen van gegeven bevelen; ringön awahé bëtjakap, hij spreekt gemakkelijk. Zie rëringön. Ringö(d)nön (mëringö(d)nön), [iets] licht tellen, [iemand] niet met de vereischte onderscheiding bejegenen, niet veel drukte maken van e. feest, waarbij weinig piösön gegeven worden. Bërsiringödnön (= görö bërsibërotön), elkaar minachtend, niet met de gewenschte onderscheiding, bejegenen. Ngö ara moeringön si sakit manè, de zieke van gisteren voelt zich al wat verlicht, is al een beetje beter; ngö moeringön aténgkoe kën sé, ik heb minder achting voor hem (dan vroeger, wegens zijn recent gedrag). Kō görö kën (rë)ringönön pōra pé, jij wilt mij zelfs niet een klein weinigje mijn taak helpen verlichten (zegt de moeder tot haar kind, dat weigert haar bij 't werk te helpen of een boodschap voor haar te doen).

RINTAH en (in de meeste gevallen in volkomen dezelfde beteekenis) *printah*, ordening, regeling, bevel; aangelegenheid, zaak; (techn., doch dan eigenlijk oeloe rintah, dat ook gezegd wordt) ceremoniemeester bij huwelijksfeesten. Rintah ni rödjö itoendoeng, de verordeningen (bevelen) van den rödjö moet men opvolgen; òja rintah n abang wö, dat is een zaak, die alleen u, oudere broeder, aangaat; dëlé pëdih rintahé datòk a, die oude man heeft erg veel te commandeeren; goeroe òja bédné ibëtihé printah ni wak, die goeroe kent de samenstelling van alle mogelijke medicijnen; rintah toeö en rintah moedö (in I), de eerste en de tweede ceremoniemeester bij huwelijksfeesten; in G L onderscheidt men 3 (of zelfs wel 4) rintah's of printah's bij huwelijksfeesten, n. l. (p)rintah andjoeng, die zorgt voor 't koken en opdoen der spijzen (welke functiën wel onder twee titularissen worden verdeeld, die dan rintah mëntaröng en r. mëmōën heeten), (p)rintah dölöm, die alles in 't huis moet regelen en rintah blang of — djamoe, die zorgt voor de ontvangst, op de blang buiten de kampoeng, der gasten. Werkw., onverv., mërintah, de regeling in handen hebben, het bevel voeren; rödjö Linggö si mërintah i Döröt, r. L. is het die het bewind voert in de D. Koerintahön (koeprintahön) tali n wöih ini bédné, ik heersch over 't geheele stroomgebied van deze rivier; akoe i(p)rintahön ama blōh koe sō, mijn vader heeft mij bevolen daarheen te gaan. Görö tē(p)rintahön anak òja, mërëké pëdih, die jongen

laat zich nergens toe gebruiken, hij is vreeselijk lui. Kěrdjō moe(p)rintah, bij een huwelijksfeest behooren ceremoniemeesters. Těmoeloek ini kěn rěrintahōn (pěrintahōn)koe, deze slaaf is in 't bijzonder voor mijn persoonlijken dienst.

RINTAK (cf. sintak), verv., měrintak, iets snel, met een ruk, naar zich toe trekken, er aan rukken. Irintakié batangpinang, hij heeft een pinangstam uit den grond gerukt (zoo sterk is hij); irintakié oeki n koe dōngkoe, hij trok [haar uit] den staart van mijn paard; irintakié kōrō, zij rukten den [in beslag genomen] buffel weg [uit de kampoeng van de schuldeischers, in een onbewaakt oogenblik]. Irintakné oepoeh-pinggangkoe, hij rukte aan mijn lendenkleed (v. twistende jongens).

RINTIK, spikkel; motregen, fijne regen. Lōrintik of oerōn rintik-rintik, het motregent; klam sinōrintik pōra, gisteren avond motregende het een beetje. Běrintik, ^{1/} gespikkeld, met spikkels; ^{2/} in den motregen loopend; běrintik ilang, — poetih, — itōm, rood —, wit —, zwart gespikkeld; nti běrintik, sakit oeloe kasé kō, loop niet in den motregen, anders krijg je hoofdpijn.

RINTJOENG, rentjong, Atjěhsche dolk, thans ook in G gemaakt, vooral door jongelui als sieraad gedragen (isělět). Rintjoeng dēndōn, ouderwetsche dolk met wit beenen gevest, wordt o. a. gedragen door den goeroe didōng, heeft thans in G L veel waarde.

RIOEK (G L, in L sioek), opzuiging, een zuiging naar beneden, draaikolk. Brawang òja moerioek of moerěrioekōn, in die kolk daar is een draaikolk.

RIPÉ (Atj. ripè). Moeripé, voor gemeenschappelijke rekening, elk zijn deel bijdragend; moeripé kitō těrsararinggitōn ibli kōrō sara, kěndoeri oeloe n wōih, laten wij voor gemeenschappelijke rekening, elk een dollar bijdragend, een buffel koopen, om een k. oeloe n wōih te houden. Ripét, de bijdragen samenstellen, over een aantal bijdragers verdeelen; iripékam kōrōmè a si malé iglihōn, reken de toegezegde bijdragen eens samen voor uwen buffel, dien men zal slachten.

RIROE, of sakit riroe, de pokziekte, de pokken. In tijd van pokkenepidemie is het woord „riroe” kěmali, verboden; men zegt dan i. pl. daarvan (ibalikōn pri) rōdjō pěnawar, vorst der onheilafweerders, of rōdjō of wel pěnjakit djěròh (wil iemand meedeelen dat zijn kind de pokken heeft, dan zegt hij: anak-koe tēngah moe (of bě)rōdjō, of ook [sakit]

djéròh). Wé tēngah moeriroe, hij heeft de pokken (sprekend van iemd. in een andere kampoeng); ara moeriroe-riroe salaké pòra, zijn gelaat is een weinig door de pokken geschonden (cf. paroet).

RIS, e. s. v. wild dier, zoo groot als een jonge geit, met lang, donkerkleurig haar en witten staartpunt, uiterlijk gelijkend op een beer, doch veel kleiner. Loopt erg hard. Men maakt er geen jacht op. Zie wé —.

RISIK. *Risik kòndò*, de meer bepaalde, hoewel nog intieme, afspraak, die het officieele huwelijksaanzoek voorafgaat, waartoe eenige naaste familieleden van den man zich bij die van het meisje vervoegen, en waarbij zoo noodig de pēměra (zie měra) wordt gegeven. Werkw., onerv. měrisik, de „risik kòndò” gaan maken, door een bepaalde, doch intieme afspraak het officieele huwelijksaanzoek voorbereiden (subject: eenige oude vrouwelijke familieleden van den jongen man; měrisik is iets fijner dan het eveneens in dezen zin gebezigde mēngōēndō of ngōēndōi). *Irisikié anakkoe*, zij hebben officieus (doch nog niet officieel) om de hand van mijn dochter aanzoek gedaan.

RISÖ, e. s. v. vleeschgezwel. *Moerisö kidingkoe*, ik heb een risö op mijn been. *Risö*, n. v. e. aroel op de Blang Rakal (L).

RITJÖP (G L), = roedjö, z. a.

RITÖEH = rigöp, z. a.

RITRIT of rërit, zie oengké.

RŌA, telwoord: twee, zelfstandig gebruikt en in bepaalde gevallen bijvoegelijk (dan dikwijls afwisselend met doeö), doch nooit in samengestelde telwoorden (zie doeö). Sara, rōa, toeloe, òpat enz., een, twee, drie, vier enz.; djěma rōa paké, twee menschen; rōa ringgit, twee dollars; rōa lō, — ingi, twee dagen, twee nachten; rōa kōrō, twee buffels; blō rōa rilah, twee blaadjes sirih; rōm rōa karoeng, twee zakken rijst; pinang rōa batang, twee pinangboomen; rōa (of doeö) koepang, twee koepangs; rōa oelön (doch doeö boelön), twee maanden. *Rōa(d)nkoe*, *rōantō*, *rōa(d)nkami*, *rōa(d)nmoe*, *rōa(d)nmè*, *rōadné*, ik —, wij —, gij —, zij beiden. *Kërōa* of *krōa*, zie krōa. *Rōan* (mērōan), in tweeën of over twee verdeelen; rōm irōan koe wan karoeng lèn, de padi [eerst in één zak geborgen] werd over twee zakken verdeeld (omdat die ééne zak te vol was); *měrōan pitoe* (= *ndòn pitoe*), 2×7 , onderwetsche uitdrukking voor 14 (bv. om het traditioneele aantal sirihbladeren aan te geven, dat bruid en bruigom — met

nog andere zaken — elk aan hun imöm geven, als loon voor zijn onderwijs in de huwelijksceremoniën).

RÖBA, meestal *röbai*, verv., *mëröba*, *nröba* of *ngröba*, [een vrouw of meisje] verkrachten.

RÖBËL, n. v. e. kampoeng in Isak (D).

RÖBÖ (Mal. *raba*), verv., *mëröbö*, tasten, tastend zoeken (in 't donker of v. e. blinde); *djéma moeböta mërëröbö* (of *mëröbö-röbö*) *blöhé*, een blinde loopt op den tast, al tastende; *mërëröbö prié*, hij praat er maarop los, hij spreekt wartaal, onzin. *Iröböié dën é* (oepoehé), hij zocht op den tast den weg (zijn kain); *ngö koeröböi djëdjöp kampoeng soe ara ni mèrahi kōrōngkoe*, ik heb al de kampoengs hier doorzocht, om mijn buffel te vinden. Zie *Rëröbö*.

RÖDJÖ, radja, patriarchaal hoofd van een bloedgemeenschap (geslacht) of van een door splitsing zelfstandig geworden onderdeel (*blah*) v. e. geslacht, en daardoor ook tevens politiek hoofd v. e. kampoeng of gedeelte v. e. kampoeng (*blah*); de *rödjö* (of *pëngoeloe* z. a.) is handhaver v. d. adat (*ödöt*) binnen de grenzen zijner miniaturrepubliek; zijn ambt is erfelijk in zijn familie; uit de erfgenamen v. e. vorigen *rödjö* wordt door de *saudörö's* (leden v. h. geslacht) iemd. voor het ambt aangewezen. Onder des *rödjö's* opperste leiding heeft plaats: de regeling van alle gemeenschappelijke belangen, de bijlegging van alle geschillen, de berechting van alle misdrijven: volgens een traditioneele spreuk heeft de *rödjö* als recht en als verplichting tevens: *soeköt*, *sipöt*, *timbang an*, *bilang an*, d. i. inhoudmeten en lengtemeten, wegen en tellen. Soms onderscheidt men in één republiekje den *rödjö tjik* of *tjik*, *rödjö* van den ouderen tak en den (*rödjö*) *moedö*. *rödjö* van den jongeren tak, als vertegenwoordigers van een ouderen en een jongeren tak van de hoofdenfamilie, wanneer de talrijkheid v. e. geslacht heeft geleid tot verdeling v. h. gezag, wat vooral in G L veel voorkomt; de *rödjö* (of *pëngoeloe*) *moedö* blijft in den regel nog lang na de verdeling aan den r. toeë ondergeschikt. *Sara rödjö*, een en denzelfden r. hebbend, d. i. leden van één geslacht of *blah*, *saudörö's*; *nöikön rödjö*, een *rödjö* aanstellen, iemd. tot *rödjö* verheffen, officieel tot r. proclameeren (subject: de gezamenlijke *saudörö's*, waarbij een *këndoeri* plaats heeft en minstens één buffel geslacht wordt); *mëlgihön* (of *nlëghihön*) *rödjö*, een r. afzetten (zie *lëghih*). *Rödjö boedjang*, e. s. v. woudvogel (die 't geluid *koeng-koeng*, *kakakaka* maakt); *rödjö mas* of *rödjö* (ook oepoeh of *ödjö*,

L), vleiend aanspraakwoord van oudere lieden, vooral vrouwen, tot kinderen; rōdjō pēnawar of rōdjō, „vorst der onheilafweerders”, wisselwoord voor piroe (pokken); rōdjō tiang, „vorst der stijlen”, een, van den ingang uit gerekend, rechts geplaatste lange middenstijl v. h. huis, welker plaatsing, evenals die van de pētēri of mēntēri, met eenig ceremonieel gepaard gaat; djēdjari rōdjō of dj. lah, middelvinger. *Ipoerērōdjōé* dirié, hij stelt zich aan alsof hij rōdjō was. Kampoeng Pangoer *bērōdjō* koe Boekit, de k. P. erkent den r. van B. als zijn rōdjō, resorteert onder B. *Kami gōrō moerōdjō* bēsilō, wij hebben op 't oogenblik geen r. (de oude is gestorven en we hebben nog geen nieuwen aangesteld). *Kērōdjōn* of *kērōdjōön*, koningschap, koninkrijk (alleen in verhalen); hooge waardigheid, fortuin, geluk; (spec.) waardigheidsteeken, zichbaar bewijs van oudtijds van den sultan van Atjeh verkregen gezag (bv. de bawar van Kēdjoeoen Pētiambang); hinggō djadi wé kēn kērōdjōn, kēn rōdjō kōl, toen verkreeg hij de koninklijke waardigheid, hij werd een groot (opper) vorst; bawar kēn kērōdjōn ni Kēdjoeoen Pētiambang, een bawar is het waardigheidsteeken (insignium) v. d. K. P.; bērōt pēdih kērōdjōdné, gōrō mēra lēkat blōé, hij heeft veel moeite om „het geluk” (hier: een vrouw) te verwerven, zijn aanzoeken worden maar steeds afgeslagen; ikō kitōpēnipi rāra kōl, kērōdjōdné mas, als wij droomen van een groot vuur, dan beteekent dat „geld” (dat we rijk zullen worden).

RÖDJÖ, zie rōdjök II.

RÖDJÖK I, verv., *mēnrōdjök*, met iets scherps of puntigs steken. Wé si mēnrōdjök matangkoe kēn tikōn, hij heeft mij met een stok in mijn oog gestooten; nrōdjök [diang], 's avonds laat van beneden onder 't huis een praatje houden of een afspraakje maken met zijn vrijster, die boven in dat huis zich bevindt (zoo genoemd omdat de minaar eerst door met den punt van een stok door de reten van die huisvloer te steken, het meisje wekt of haar aandacht trekt). *Moerōdjök* matangkoe ibōh kajoe, ik heb mij met een stok in mijn oog gestooten. Cf. roesoeh.

RÖDJÖK II of rōdjō (G L) (Ar. roedjoe^s?), weder in vrede tot elkaar terugkeeren, tot overeenstemming geraken, bv. ingeval van oorlog of bij een proces, tot een minnelijke schikking komen, waarbij slechts een gedeelte van de verschuldigde boete wordt betaald; (vd. ook techn.),

een boete wegens doodslag, minder bedragend dan de eigenlijk verschuldigde bloedprijs (diöt), en waarmee de beleedigde partij genoeg neemt, mits de aanbieding op de meest nederige wijze (zie *bátil bër sap en sëm bah soengkoer*) plaats heeft. Hoekoem ni djëma maté òpat pëkara: ma'as, ròdjòk, diöt, bèla, in geval van moord kan op vier verschillende manieren gevonnisd worden: men kan den moordenaar vergiffenis schenken, partijen kunnen tot een minnelijke schikking komen, men kan een bloedprijs of wel bloedwraak eischen. Zie s. *prang*.

RÖDJÖN (Mal. *radjin*, Jav. *dojan*?), houdend van, gaarne lustend, gaarne doend. *Akoe ròdjön maan awal*, ik houd veel van pisangs; *akoe ròdjön bërboeöt*, ik houd veel van veldarbeid; *böt ròdjöd né pòng ini poebëblöh soentoe k*, deze vent houdt er verbazend veel van om er telkens maar op uit te trekken; *akoe görö ròdjön ngoendöié*, ik heb geen lust er hem naar te vragen; *akoe görö ròdjön tik pé*, ik heb er in 't geheel geen lust (zin) in.

RÖDJÖP, *oelön* —, naam v. d. 7de maand v. h. Moslimsche jaar.

RÖDJÖWALI (Mal. *radjawali*), e. roofvogel, s. v. *havik*, rooft kippen en vogels.

ROEAH (G L) = *lamboet* (L), [een rijstveld] met de hand wieden, van onkruid zuiveren, zie *lamboet*.

ROEANG, de ruimte tusschen twee rijen huisstijlen in de diepte v. h. huis (een huis dat 7 stijlen lang is heeft dus 6 roeangs; de meeste huizen hebben een lengte van 6—9 stijlen, d. i. 5—8 roeangs; een huis heeft zooveel kamers, bilik's, als de verhoogde vloer, *oemah* of *atas rindoeng*, roeangs beslaat). Werkw., verv., *më(n)roeang*, ruimte maken; *më(n)roeang mèt*, de openingen v. h. lichaam v. e. doode (de aars en, bij een vrouw, ook het geslachtsdeel) met kapas dichtstoppen (dit doen kinderen of ngi's van de(n) doode; 't geschiedt tegelijk met het *mandi bakal*); *më(n)roeang koe djèrèt*, „iemand's graf gaan wijd maken”, gedurende de eerste zeven dagen na iemand's dood door den *imöm* eenig *Qoerânreciet* op zijn graf laten houden, om daardoor het voor zondigen enge graf te helpen verwijden (cf. Jav. *ndjëmbaraké koeboeré*). *Akoe malé më(n)roeang koe koeboer namangkoe*, moeda-moedahön *iroeangön Alah* (of *mëroeang*, cf. *loeös*) *koeboeré*, ik zal „më(n)roeang” bij het graf van mijn vader, opdat Allah zijn graf moge wijd maken (zijn graf wijd moge worden); *roe-*

angönkam dënéngkoe koedöröt, laat mij even door (bv. als er veel menschen in de deuropening zitten). Maloe *bëroeang*, de vrouw is (moet zijn) behuid (een traditioneel gezegde, om aan te duiden dat de vrouw behoort thuis te blijven). Ngö *mëroeang* oetangkoe, — përböeötönkoe, ik heb al wat minder schuld, — werk; ngö *mëroeang* sakité, de zieke voelt zich al wat opgelucht, de ziekte is wat afgenomen.

ROEBÉ, de wilde vijgeboom, ongeveer zoo groot als de batang gölö, waarvan de vruchten vooral als voer aan de eenden gegeven worden.

ROEBOE (cf. rëboeng), dicht opeen (bv. v. vruchten aan een boom). Djëma *mëroeboe-roeboe* koeèngòn iòné, ntaħ ara bangé si roesak, ik zie de lui daar te hoop loopen, misschien is er iemd. gewond. Sana si *iroeboeié* iòné, waar loopen ze daar op af, wat is er daar te doen?

ROEDANG, de takjes (G L: ranting) van de sirihplant (de bladeren van de takjes heeten oeloeng roedang in L en oeloeng djëròh in G L; de bladeren die aan den jongen stam groeien, heeten krakap). *Iroedangié* blō, hij plukt de sirih-takjes af. *Pënroedang* (G L), een lange stok met een mes er boven aan bevestigd om [pinang]vruchten of [sirih]takken boven uit een boom te snijden (cf. pëndjölgit).

ROEDJÖ (cf. ritjöp), een lapje goed, overschot v. e. stuk goed, stuk v. e. oude, versleten kain, vod. Roedjō² kën tēngkōdöp, lapjes goed gebruikt men om gescheurde kleeren te lappen of er stukken in te zetten; roedjō² dëlé kën badjoe goes, van een aantal [op elkaar genaaide] lappen goed maakt men een vechtjas; oepoehé pé roedjō-roedjō, mahat mës kin wé, zijn kleed bestaat uit verschillende aan elkaar gelapte lompen (is gelapt), hij is zeker arm; roedjō sam zie këpiaħ; roedjō tjik, e. s. v. sits, zie oepoeh; *Poelō Roedjō*, n. v. h. eiland Sumatra. Zie majang —.

ROEDOES (Atj. roedōih), e. bijzonder soort van Atjehsche klewang zonder scheidde, thans ook in G. veel gemaakt (in Pòrang en Rëröbö).

ROEGI, verlies, schade, vermindering, waar iets afgenomen is. Akoe roegi sēgör blōħ ini, ik heb op deze handelsreis verlies geleden; ièngòdné ngö roegi, hij zag dat het al verminderd (er wat afgenomen) was. Verv., *mënroegi*; nti kasé iroegikō i dēné siō, neem er niet straks onderweg wat af. Wé si *mëroegédné*, hij heeft het doen verminderen (er wat afgenomen). *Bër-*

sirogén, elk voor zich eenig verlies lijden (bij een voor gemeenschappelijke rekening ondernomen handel). Ngö *më-roegi* koe è ng ò n, ik zie dat het al wat verminderd (er al wat afgenomen) is.

ROEGOEP, dicht bijeen, op een hoop (v. menschen, huizen, boomen). Djě ma ko endoel roegoep, de menschen zitten op een hoop. Oemah² i Gajō *mëroegoep*, in G. staan de huizen [v. e. kampoeng] dicht op elkaar. Zie *Pinang Roegoep*.

ROEH of *röh* (Atj. id..cf. toedjoe en rěmbang), juist getroffen, juist, in orde, goed; het trof, bij toeval. Roeh běta, zóó is het juist, goed, in orde (bv. wat ge daar zegt); ngö roeh basaé (pěmatjadné), hij spreekt al goed, juist [een vreemde taal], reciteert den *Qoerán* al goed; roehön òja ari ini, dit is beter, juist, meer geschikt, dan dat; blōh akoe k' oekön, roeh koe tōa, ik wilde naar bovenstrooms gaan, doch ik kwam benedenstrooms terecht; ibědili roeh těrmataé, zijn schot trof den ander juist in zijn oog; akoe oemō paké oeroem wé, ara roeh biak pōra, ik ben hem niet geheel vreemd, ik ben nog uit de verte aan hem geparenteerd; gōrō mēra roeh koetōs, ik kan het maar niet goed (zooals 't behoort, passend) krijgen; ngö roeh kěnnòng kōrōé, [eindelijk] is zijn buffel in mijn bezit gekomen (eerst wilde hij hem niet aan mij verkoopen). *Roehön* (mēnroehön), in orde maken, verbeteren zoo dat het juist is; iroehönkō pé najoen gkoe ini, toe, maak dit vlechtwerk van mij eens in orde (ik kán het maar niet goed krijgen); iroehönkō pé blōn anakkoe 'ni koe Pěnōsan, maak gij de kwestie van het huwelijksaanzoek van mijn zoon te P. (om dat meisje van P.) eens in orde. *Běrsiroehön* boe-öt, elkaars werk in orde maken, elkaar helpen bij het werk.

ROEHOEL (Ar. Mal. loehoer) of waktōe roehoel, de tijd van de middagçalāt (sěmiang roehoel).

ROEI, zie rwi.

ROEK (Atj. id.), balken, die als langsondersloof in 't huis dienst doen, en die alle vier (evenals de bōrō boedjoer, langsbovensloven) zóó geplaatst worden, dat de basis (ralik) van hun stam, dus het dikke einde, is gericht naar die zijde v. h. huis, waar zich de ingang (deur en trap), de doorloop en de algemeene keuken bevinden. Men onderscheidt wel deze eigenlijke roek's als roek boedjoer van de roek rantjang, lange dwarsondersloven, die over de geheele breedte van 't huis, van de sěrambi rawan

tot aan de sërambi bönön loopen (twee aan de ralik-zijde, één aan de oedjoeng-zijde).

ROEKAH (Bat. *roekah, toekah*), onerv., *mëroekah*, [op een pas ontgonnen land] voor 't eerst een rijstveld aanleggen. *Irokahié* blang, malé kën oemö, hij bewerkte het blangterrein, om er een rijstveld van te maken. Oemö ini *pënroekahön* ni mpoengkoe poedaha, dit rijstveld is vroeger door mijn grootvader aangelegd.

ROEKOE (G L = *kajoe Atjéh* in L), e. s. v. geurige plant, die veel heeft van onze kruizemunt; gezaaid in de mpoes, wordt in de toespijs gedaan om er geur aan te geven.

ROEKOEN (Ar. Mal. *roekoen*), de (5) „zuilen” van den Islâm; grondbeginsel; wat van gewicht, noodzakelijk is voor, wat behoort tot de categorie van. Roekoen ni dapoer bédné lëngkap isóné, al wat in een [goed ingerichte] keuken behoort, was daar volledig aanwezig (potten enz.); Aman Djata délé itasōé roekoen ni maspirak, A. n Dj. bewaart (bezit) veel geld (zaken die behooren tot de categorie van goud en zilver); sawah koe roekoedné rômkoec, zie djakat; roekoen ni blah pëtjah, breekbare waar, aardewerk.

ROEKOEP (Mal. *roengkoep*), (niet in één rechte lijn liggend, maar) aan weerskanten naar boven omgebogen (v. d. horens v. e. buffel, opp. *gampang*). Zie ook *gòndòk*.

ROEKOET, e. s. v. plant, in 't wild groeiend op ladangs, wordt tot groente bereid, smaakt bitter.

ROEKÖM, e. s. v. boom of struik, met doornigen stam en takken, en waarvan de vruchten gegeten worden.

ROEL (G L), verv., *mënëroel*, [een kind] verwennen, bederven. Anakmoe ini ngö iroel mpoéé përasaté, dit kind is door zijn grootmoeder verwend en bedorven (cf. *mönjö, amoeh*).

ROELAH I, of *papan roelah*, een langwerpige houten schoffel om vóór de uitplanting der zaailingen het rijstveld gelijk te maken. *Roelahi* (*nroelah*), met den schoffel [het rijstveld] effenen. Cf. *përdjak*.

ROELAH II (cf. *kòntak*), onerv., *mëroelah* of *nroelah*, raken, treffen (?); ziek maken, betooveren (v. e. door een djin bewoond moeras, koeala of boom; het gebeurt wel, dat iemand, langs zulk een moeras, koeala of boom passeerend, plotseling een onaangenaam gevoel krijgt; thuis gekomen voelt hij zich ziek (pijn in den buik, een gevoel van jeuk enz.), en de ontboden goeroe maakt uit dat hij is *iroelahi paja*, z. ben.). *Paja òja mëroelah*,

- dat moeras (d. i. de daarin huizende djin) maakt soms de menschen ziek, betoovert soms de menschen. *Roelah* en *përoelah* (mëroelah en mëmëroelah), [een mensch] treffen of aanraken zoodat hij ziek wordt, een ziekte bezorgen (subject: een in een moeras of in een boom huizende djin, booze geest); i(pë)roelah i paja sō a n a k k o e, mijn kind is ziek gemaakt (geraakt) door een djin in gindsche paja. *Përoelahön*, plaats waar zich zulke djins bevinden; kōna përoelahön = iroelah; ah djëma ini përoelahön, wel deze persoon is betooverd, ziek gemaakt [door een in de een of andere paja, koeala of boom huizende djin].
- ROELOEH** (Mal. loeroeh), afgevallen of uitgevallen (v. vruchten, bladeren, haar enz. cf. rëras). Doerén ngō roeloeh bësilō moesimé, 't is thans al de tijd dat de doerians afvallen. *Mëroeloehi*, (ook) ruien (v. vogels).
- ROELOENG** (Mal. loeroeng), voorspoedig, gezegend. A k o e t ë n g a h roeloeng bësilō, het gaat mij voorspoedig tegenwoordig. Werkw., ver., *mënroeloeng*, voorspoed schenken [subject: God]; a k o e t ë n g a h moedjoe iroeloeng Toehön bësilō, het gaat mij tegenwoordig door Gods gunst voorspoedig.
- ROEM**, Turkije. Rōdjō Roem, de Sultan van Turkije (doch Turk: oerang Troeki).
- ROEMAH** (Mal. = Gaj. oemah). *Roemah Barō*, n. v. e. op eenigen afstand van de overige huizen geplaatst, nieuwgebouwd huis, behoorende tot de kampoeng Loekoep (S).
- ROEMBIÖ**, zie rëmbiö.
- ROEMÖ** = noemö z. a.
- ROEMÖN** (Mal. roman), gedaante, uiterlijk voorkomen. Itöm roemödné, hij is donker van uiterlijk; roemön ni koelö moekoering, een tijger heeft strepen op de huid; panglimö òja djëròh roemödné, die panglima ziet er flink (indrukwekkend) uit; djëma òja roemön ni bönön, die man heeft een vrouwelijk (verwijfd) voorkomen. *Moeroemön*, flink, indrukwekkend van voorkomen (v. e. panglimö, die reeds door zijn uiterlijke verschijning ontzag inboezemt, bv. door vorm van baard en snor, door vurigschitterende oogen).
- ROEMPAK**, verv., *mëroempak*, [een tijger] met zijn velen omsingelen, insluiten [en daarna afmaken], een drijfjacht houden. *Përoempakön*, plaats (bosch) waar meermalen zulk een drijfjacht gehouden wordt. *Roempakön* of *këroempakön*, dikwijls wat ondervindend, iets belevend (avontuur, geluk of ongeluk, bv. van iemd., die telkens als hij naar 't bosch gaat, een tijger ontmoet; die telkens als hij gaat visschen,

- een goede vangst maakt; die dikwijls zijn voet verstuikt enz. enz.); djěma òja (kě)roempakön pëdih, sěnta blōh bėrikön, ni sé wö pëdělé, die man is erg gelukkig, telkens als hij gaat visschen, vangt hij altijd het meest.
- ROEMPANG** (Mal. id.). *Měroempang*, waaraan iets ontbreekt, onvolledig, geschonden, waar stukken uit zijn; ipòdné měroempang, hij mist een (eenige) tand(en); ré mēroempang, een kam waaruit eenige tanden ontbreken; evenzoo tjěras mēroempang, djagòng m. (waaruit eenige korrels ontbreken); loedjoe m., een schaar-dig mes (cf. mětėkar, moewöt, moetėlòh).
- ROEMPI**, e. s. v. boom, in 't woud voorkomend, welker harde vruchten men uitholt en als tondeldoosjes, ploek n raboek, gebruikt.
- ROEMPÖ** (cf. rampoes, rampang; opp. djimöt en èmat), roijaal, verkwistend (met goederen, geld, woorden enz.). Roempō pëdih wé, oepoehé toeö pōra itėkarné, hij is erg roijaal (verkwistend), als zijn kleederen maar een beetje oud worden, werpt hij ze weg.
- ROEMPOET** (Mal., gras, = Gaj. kěrėpé). Roempoet manis, zie loempöt II.
- ROEN.** *Měroen* intr., in massa zich in een zekere richting bewegen, stroomen, uitzwermen. Djěma ngö mēroenk' oemah sara, de menschen stroomden allen naar 't feest; mēroenkōrō kōe boer sō, in massa loopen de buffels naar 't gebergte. Měroen-roen djěma kōe sō kōe ini, de menschen loopen al maar heen en weer (bv. van de eene partij naar de andere, om beide te verzoenen); bitjara mēroen-roen sara tėté gōrō bėrdjalin, de beraadslaging zwenkt her- en derwaarts, als latten van de huisvloer die niet met rotantouw onderling verbonden zijn, d. i. men praat door elkaar, zonder het eens te kunnen worden. Werkw., verv., *mēn-roen*, een aantal tegelijk weghalen; iroedné kōrōngkōe mbėh, hij heeft al mijn buffels weggehaald. *Ipěroen-roedné* moesoehé, zij vervolgden in massa (met hun allen) den vijand.
- ROENDÉ** (G L), verv., *mē(n)roendé*, [bij het rijststampen degeen die nēmbah (de maat aangeeft)] accompaneeren door afwisselend op dikkere en dunnere gedeelten v. h. rijstblok te stampen. Zie s. loesoeng en tingkah.
- ROENGGÖL** (G L) = rěnggang en gōròk.
- ROENGGILÖN** (uit rwi + oengkil + ön?), egel (Mal. landak). Loendoe ni roengkilön, stekel v. e. egel, egelpen (wordt gebruikt om bij 't weven de

draden te rangschikken of te ontwarren en figuren te werken door 't weefsel).

ROENGGÖM. *Mëroengköm*, neergestort, omgevallen (v. e. boom, een huis, door storm); klam sinö ara badé kōl, mbèh oe jōm bëroengkömön, vannacht woedde er een hevige storm, alle denneboomen woeien om (werden ontworteld); datök toeö òja, ijoepön koejoe pōra, rōndjöl mëroengköm, als die oude man maar even in den wind loopt, waait hij omver.

ROENGOE (Jav. woengoe), verv., *mënroengoe*, meestal *roengoei* en *roengōn*, iemd. wekken, wakker maken (door hem te roepen en te schudden); rōndjöl iroengoeié abangé. abang! abang! wōt, ngō trang lō, këné, toen wekte hij zijn ouderen broeder: abang! abang! sta op, het is al dag, zoo riep hij; roengōnkō pé djēma si nōmé a. ga jij dien man die daar ligt te slapen, eens wekken. Görō tēroengoei djēma si bërnahma-nahma nēmé, aanzienlijken mag men niet uit hun slaap wekken. Ikō görō bëroengoe görō ilōn wōt bit n lō, als hij niet gewekt was zou hij om dezen tijd van den dag nog niet op zijn. *Bërsiroengōn kasé kitō*, laten wij elkaar straks wekken. *Pënroengoe* [ni rōdjō], = pëndjögō, zie djögō.

ROENTIK (cf. rintik), gespikkeld (alleen v. padi). Rōm roentik, e. s. v. rijst, die wit en rood gespikkeld is.

ROENTOEH. *Mëroentoeh*, ingestort (v. e. huis), vernield, bedorven (v. e. kwestie, pri. niet meer in der minne te schikken). *Roentoehi* (mënroentoehi) of *roentoehōn*, doen instorten, omverhalen, afbreken, sloopen (e. huis of gedeelte v. e. huis, bv. de bilik ralik), vernielen, stuk maken, voor gebruik ongeschikt maken (bv. om het opnieuw en beter of mooier te maken, als een oude scheede, een armband enz.).

ROENTOEK, zweer op 't hoofd. *Mëroentoeok*, zweren op 't hoofd hebbend. Nti bërdiang i klètèn, mëra meroentoeok, speelt niet onder het huis, anders krijgt ge zweeren op 't hoofd (tot kinderen gezegd).

ROEÖP. *Mëroeöp* ioengkoe, mijn neusgaten doen zeer, ik heb wondjes in de neusgaten (na verkoudheid en daarmee gepaard gaande hevige snotafscheiding).

ROEÖS (Jav. ros), geleding (tusschen 2 toengkoe, knobels, v. bamboe, suikerriet), ledemaat, lid (tusschen 2 sēndi, gewrichten v. d. vingers, teenen, v. d. arm enz.). Toeloe roeös, drie geledingen (bamboe of suikerriet); toe rimōng pitoe roeös naroeé kën wak ni dēmam, een rimōng-suikerrietstek van zeven gele-

dingen lengte dient tot medicijn tegen koorts (onder leiding v. d. goeroe namelijk: elken dag moet de zieke één geleding van dat riet uitsuigen).

ROEPÖ, vorm, voorkomen, gedaante. Blangi roepöé, zij is mooi van uiterlijk; mēnēkat roepö-roepö, allerlei koopwaren; roepö² ipadné pēnan, òja kati sakit toekö, hij heeft allerlei snoeperijen gegeten, daarom heeft hij nu pijn in zijn buik; sēroepö kōrōngkoe oeroem kōrōé, mijn buffel lijkt precies op den zijnen; noeroehön roepö plin, zich maar even vertoonen, acte de présence maken (op een feest, waar men genoodigd is, doch, aangezien men 't gebruikelijke geschenk niet kan aanbieden, niet lang durft blijven); görö roepö tik pé kōrō 'ni, deze buffel toont niet veel, maakt geen goeden indruk (bv. omdat zijn kop te klein is enz.). *Roepö* of *roepöé* (adv. ongeveer = kòdé of kòdédné), naar 't voorkomt, naar 't blijkt of bleek, inderdaad, eigenlijk (dikwijls eenvoudig stopwoord); koenalam djēma lēn, roepö pé sērinönkoe, ik dacht dat het een ander (vreemde) was, maar inderdaad is het mijn broer (neef); koenalam oerön sērēlō 'ni, roepö pé görö, ik dacht dat het vandaag zou regenen, maar het gebeurt niet; alah, sō roepö pé kōrōntō manè, God, daar heb je nu onzen buffel, [die] gisteren [gestolen werd]; roepö pé kidingé sakit, die man schijnt wel pijn aan zijn voet te hebben. Mindah roepö, zie pindah. *Roepön* (mē-roepön), de gedaante geven van, iets te voorschijn. voor den dag brengen (d. i. maken dat er is, aanbieden): djin iroepödné dirié sēpērti djēma, de djin nam de gedaante aan van een mensch; si tikik koeroepön, si dēlé koetirōi, 't kleinste deel breng ik voor u [te voorschijn], doch 't grootste deel vraag ik u (zegt de beboete, die de geheele boete niet betalen kan, en daarom zich er tracht af te maken door op de meest onderdanige wijze, zie batil bērsap, een deel te betalen, doch van 't overige grootste deel kwijtschelding te vragen). Görö tēroepön akoe bédné si itirōé, ik kan niet alles voor den dag brengen (d. i. aanbieden), wat hij gevraagd heeft. Görö *moeroepö* pērbōeötōnkoe sērēlō 'ni, mijn werk is vandaag niet hard opgeschoten, ik heb niet veel afgedaan.

ROEROET (Mal. oeroet), verv., *nroeroet*, [iemd.] masseeren. Zie goeroe nroeroet.

ROES, reflexwoord v. een snelle, plotseling beweging; ook *ras-roes*. Roes wé mēsangka, hoes, daar ging hij

- op den loop; roes wöt ari këkoendoelné, rits, daar stond hij op van zijn zetel (zittende houding).
- ROESAK**, beschadigd, gewond (vooral door een gewerschot, ook wel door een blank wapen), bedorven, in vervallen staat verkeerend (bv. v. huisbalken). *Roesak até*, diep bedroefd. *Roesaki* (mëroesaki), beschadigen, vernielen (bv. iemds. aanplant). *Bërsiroesakön*, elkaar verwonden (bij gevecht of twist).
- ROESÉP**, geogr., zie roesip.
- ROESIÖ**, zie rësiö.
- ROESIP**, e. s. v. wilden woudboom, gelijkend op de rambé, waarvan de op langsat gelijkende vruchten gegeten worden. *Roesip*, n. v. e. kampoeng in L.
- ROESÖ**, meestal böjöm roesö, e. s. v. bajam, in 't wild groeiend, als groente gegeten.
- ROESOEH**, verv., *nroesoeh* (= ròdjòk I doch heviger), met iets scherps of puntigs hevig steken.
- ROETIH**, e. s. v. boom, waarvan de gëtah als medicijn tegen schurft (zie lamas) wordt aangewend, en van welks zachte hout men lòh, alphabet-plankjes, maakt. *Roetih*, n. v. e. pëdoesoenön, dicht bij Pëloendén in L.
- ROETOET**, zie asam.
- ROEWI**, zie rwi.
- RÖGÖ**, ^{1/} e. s. v. rotanmanden, waarin o.a. de padi gedaan wordt als men die wil gaan wannen; grootere rögö's worden ook meegenomen (op 't hoofd gedragen) door de lieden die gras voor de paarden gaan snijden; ^{2/} rotanbal om 't balspel tipak rögö mee te spelen.
- RÖGÖM** (Mal. ragam), soms ook *lögöm*, wijze van doen, (vooral:) wijze van spreken (meestal in bonam partem). *Kòna pëdih rögömé bërpri Rödjö Linggö*, de R. L. heeft een zeer aangename en welluidende manier van spreken. *Mërögöm pëdih wé*, hij gedraagt zich net, hij is een innemend, beminnelijk persoon. *Irërögömé akoe*, hij dreigt mij, maakt mij bang (door woord en gebaar, bv. door tot een stout kind te zeggen: „koesoenötön kō, ik ga je besnijden”, en tegelijk quasi zijn mes te gaan slijpen).
- RÖGÖP**, zie roegoep.
- RÖH I** (Ar. roeh), geest, ziel v. e. afgestorvene, zie aroeah. *Ròhkoe ngö bëta*, dat is nu eenmaal mijn lot (cf. oetjöp, ödjöl, tñnirō, rëtak).
- RÖH II**, braakliggend, niet bebouwd (v. e. rijstveld). *Iròhné oemöé*, hij liet zijn rijstveld braakliggen.
- RÖH**, zie roeh.
- RÖI**, verv., *mënröi*, gaan om, gaan halen (Jav. marani).

Röikō pé kōrōngkoe koe boer sō, ga eens mijn buffels op (van) gindschen berg halen; röikō pé oepoehkoe taring i oemō, haal eens even mijn [omslag] doek die [in de djamboer] op 't rijstveld is achtergebleven; nti mëröi ari garis, ge moogt u niet van den streep verwijderen (bij spelen als rëringkölön of bëtaktam). Ikö görö iröin Doelah ari Atjéh, mahat görö nè oelak koe Gajō 'ni, als men D. niet uit A. gaat halen, keert hij zeker niet meer hier naar G. terug. Ngö görö tēröi akoe nè barangkoe ari wan rara, takoet moetëlöng akoe pé, ik kan mijn goed niet meer uit den brand redden, want ik vrees dat ik anders zelf ook verbrand. Lëpas bëroelō, taring bëröi, zie oelō. Bërsiröin këndoeri, elkaar wederkeerig tot elkaars feestjes uitnoodigen (doet men dat niet meer, görö nè bërsiröin, dan is men gebrouilleerd).

RÖIH I. *Röihön*, bosje of rolletje inlandsch garen. Bënanang sara röihön is het $\frac{1}{20}$ van een tangkasön (kluwen) garen. Zie s. tangkas.

RÖIH II, zie rë^sèh.

RÖING of raing. *Mëröing* of *poerëröing*, stenen, steunen, zuchten (v. e. zieke, ook v. e. apah, zie pioel). *Iröingie* akoe, hij trachtte door zuchten mijn aandacht te trekken (cf. iatoekié akoe).

RÖIT. *Mëröit*, weer instorten (na reeds nagenoeg hersteld te zijn v. e. ziekte, Jav. kamböeh).

RÖJÖ (cf. taloe II), verslagen, verliezend (in oorlog, bij wedstrijden als hanengevechten en spelen, bv. bëdidöng en vooral in proces). Akoe bëroekoem rōjō, ik heb het proces verloren. Werkw., onverv., mërōjō of nrōjō, het winnen, alle tegenstanders verslaan (v. vechten, v. vechthanen). *Rōjòn*, het iemd. doen verliezen; si kaja imënanangan rōdjō, si mës kin irōjòn, de rijken laat de r. het (hun proces) winnen, de armen laat hij het verliezen. Görö bërsirōjòn, (de goeroe-didöng's of vechthanen) kunnen elkaar maar niet overwinnen. *Rë-mōjō*, zich gewonnen geven (Jav. ngalah, ook irōjōdné dirié), vrijwillig de mindere zijn, toegeven; glah akoe rëmjō, imöi mi kënkō tënaring nama bédné, goed ik zal wel de minste zijn (toegeven), neem gij maar de geheele nalatenschap van vader mee (zegt de oudere broer tot den jongere, die oneerlijk verdeelt).

RÖK of rëk, waarvan de sappen opgedroogd zijn, uitgedroogd (door lang liggen, door ouderdom (v. oude pinang, padi,

e. oud mensch). Zie kètòl en pinang. Datòk òja ngö toeö ròk (of rèk), die oude man is al verschrompeld van ouderdom.

RÒKÒK, strootje.

RÒLAT (Ar. dharoerat), gevaarlijk, bedenkelijk (v. ziekte). Ròlat pèdih sakité, hij is gevaarlijk ziek; oegahé ngö ròlat, 't staat ernstig met zijn wond. Toeö Ròlat, zie toeö.

RÒLÒK, in L = lèpō, de doorgang of het portaal vóór in 't huis, die links op de mannengalerij uitkomt, rechts naar de andjoeng (de algemeene keuken) en de sërambi bönön (de vrouwengalerij) leidt; in G L wordt onder ròlòk niet alleen de lèpō, maar ook wel tevens de mannengalerij (sërambi rawan) verstaan. Zie ook rōmböt.

RÖLÖM (Mal. dalam; opp. èngèl), diep (v. e. rivier, e. put, e. gat enz.). Rölöm ni wöih ini sèpoeloeh dèpa, deze rivier is 10 vaam diep; ikoeroeké djèrèt doeö sèta rölómé, zij groeven een graf van 2 vaam diepte; rölöm loeköé, hij heeft een diepe wonde; rölöm prié, hij spreekt diepzinnig, geleerd; ngö rölöm mataé, zijn oogen zijn reeds ingezonken (v. e. ernstigen ziekte, die op sterven ligt); rölöm lō, (eigl.: de zon is al diep), 't holst van den nacht. *Rölömi* (mërölömi) en *rölömön*, iets diep maken, (ook) dieper maken [dan het al is]. *Rölöm*, n. v. e. Aroel in D.

RÒM, rijst in de bolster, padi, ook zooals zij op het veld staat of, geogst, nog aan de halmen zit. Ròm of ròm pèdih, gewone rijst; soorten daarvan zijn: ròm bahroe, r. dèloe, r. djirö bènang, z. djirö gading, r. itöm, r. kèpal. r. koening of oesing (deze en de r. kèpal zijn de meest voorkomende soorten). r. pandak, r. roentik, r. tjitjim. Ròm poeloet, kleefrijst; soorten v. kleefrijst, zie onder poeloet. De opeenvolgende stadien in den rijstgroei worden aangegeven door: ròm tēngah dörō, — bëranak nangkāt, — sròh, — ampar, — toengkoek, — gègaloeöhön, — pèrèmpingön, — trang oelön. koening of oesing en — ilang. Sēmangat ni ròm, de rijstgeest (wordt geloofd zich te bevinden in de pèpèltik). Akoe görō mëròm nè, ik bezit geen korreltje rijst (niets) meer. Cf. òròs en krō.

RÖMBÖT of *römöt*, (in L:) = lèpō; (in G L:) de gedeelten van het portaal aan de ralik (vóór) zijde v. h. huis, die in 't verlengde liggen van de mannen- en van de vrouwen-galerij: rōmböt ni sërambi bönön en rōmböt ni sërambi rawan (waartusschen in zich de lèpō

bevindt; zie ook ròlòk); (v. e. net, djölö): het eigenlijke net, zonder de loodjes (a toe).

RÖNDENG, n. v. e. gehucht, benedenstrooms v. Pasir (G L).

RÖNDJÖL of røndjör, nøndjör, löndjör en öndjör, in ééne voort, vervolgens, onmiddellijk, vooruit! (staat zoowel vóór als na het gezegde). Ngö mari maan, nómé røndjöl, nadat ze gegeten hadden, gingen ze slapen; tångkoeh n oeling 'ni, røndjöl kerdjò, na afloop van dezen oogst gaan we trouwen; sènta ito enggoeie, røndjöl koebèri, zoodra hij mij maande, heb ik hem [mijn schuld] betaald; røndjöl-røndjöl (of rë-røndjöl) blòh, nti arih², vooruit loop (wat sneller), niet zoo langzaam; ntah røndjöl, nti moedòngdòng, vooruit, ga voort, blijft niet telkens staan; löndjör mi, vooruit maar. Røndjölön (mërrøndjölön); ari Isak irøndjölne koe Linggö, van I. ging hij in eens door naar L. (zonder onderweg te overnachten).

RÖNDJÖR, zie røndjöl.

RÖNG, oudachtig (v. voorkomen). Boedjang róng, een oude vrijer; róng pèdih roemödné, hij ziet er oudachtig uit.

RÖNGGÖL of ranggal (Mal. langgar), verv., mërrönggöl, aanloopen, aanstooten tegen (alleen fig.); prang mërrönggöl, schijnoorlog of schijnaanval, die dan door het beleid der kampoengautoriteiten heet te worden afgewend (bv. in geval van schaking, nöik enz.); mërrönggöl ödöt oeroem hoekoem, in strijd handelen met gewoonte en wet.

RÖNGKA (Atj. id., cf. rëngkajan), geraamte, gebindte v. e. huis (zonder dakbedekking of wanden). Werkw., verv., nröngka, 't gebindte v. e. huis opzetten; oemah ini ngö iröngka, 't geraamte van dit huis is al in elkaar gezet (staat al). Blang Röngka, n. v. e. blang in 't N. v. L.

RÖNGÖK, hals, nek (zie gërrënggöngön, lëkoem en marèh). Ngö mëtoes rönggöké kòna têngkah, hem is de nek afgehouden.

RÖNTJÖL (G L), zie rantjal.

RÖP, zie rap.

RÖPA. Mëröpa (intr.), languit op den buik liggend met 't bovenlichaam een weinig van den grond opgeheven, bv. 't hoofd op de ellebogen gesteund of, v. e. dier, de voorpooten naar voren uitgestrekt; akoe moesëntat mëröpa, ik struikelde, zoodat ik voorover op den grond kwam te liggen; koegoeösön røndjöl mëröpa, ik sloeg hem zoo erg dat hij zich op den grond wierp [van de pijn].

Irōpadné anaké koe awah n pintoe (koe alas), zij legde haar kind op den buik in de deuropening (op de mat); *irōpadné* dirié, malé mēmatja, hij ging op den buik liggen (met 't hoofd op de ellebogen gesteund), om te lezen (kitáb's, niet den *Qoerán*). *Pērōpa*, voorover op den buik enz. liggend, (v. e. dier) met de voorpooten uitgestrekt, (v. e. mensch bv. om naar iets te gluren of te loeren, v. e. tijger die ligt te loeren, v. e. kaaiman die ligt de digereeren op den rivieroever).

ROROH, onverv., *nròròh*, met den voet vertrappen, vertreden, trappen op; *nròròh* kērēpé, het gras vertrappen; *bñnōdné* *iròròhné* *satnini* *iōné*, hij trapte daar zoeven (met de voeten op) zijn vrouw. *Tēnōmbang* koe manè ngō mbēh *iròròhi* kōrō klam sinō, de gisteren door mij uitgeplante padiplantjes zijn vannacht door buffels vertreden. *Sēmēlah* *iròròhōn* sēmēlah itatangōn, de eene helft [v. e. gespleten bamboe] trapt hij met den voet neer, de andere helft heft (trekt) hij naar boven (zie voor de bet. sub *blah*, hoe koem *blah* oeloeh). *Tōi* n anakmoe *tēròròh* akoe satnini, ik heb zoeven in drek van je kind getrapt; *tēròròh* akoe nipé i dēné sō satné, ik heb zoo even op den weg daar op een slang getrapt; *gōrō* *tēròròh* atangōja, moesané, men moet niet trappen op dien dooden boomstam, er huist een sané in. *Oemōngkoe* ngō *bēròròh*, *nōmbangié* mi wō bēsilo, [het gras, onkruid op] mijn rijstveld is reeds vertrapt (gelijk getrapt, cf. *pērdjak*), nu rest nog slechts het te beplanten. *Rēròròhōn*, „waarop getrapt of getreden moet worden”, (techn.) een hoop fijngehakte pisangbast (*kēlpah* n awal) met *bēbēsi*- en *dēdingin*-bladeren, die bij het nōik bōi onder aan de huistrap (of op de trede van het trapje waarmede men van de *sērambi* *bñnōn* naar de atas rindoeng opstijgt) neerlegt, en waarop de bruijom bij het binnentreden moet trappen (om hem te „verkoelen”). *Pēròròhōn*, zie voorb. s. *poeöt*. Zie in *n ròròh*.

ROS, zie *rēs*.

ROTOT, zie *Batoe Ròtòt*.

RWI of *roe(w)i* (oud. Jav. *rwi*, Jav. *ěri*, Mal. *doeri*), doorn, stekel, doornstruik; (ook) de puntige, doornvormige uitsteeksels aan de djantoeng en de *birahmani* van de *ba(h)roe*. *Kōna* *rwi* *kidingkoe*, ik heb een doorn in mijn voet gekregen. *Moerwi*, doorns hebbend, met doorns voorzien (v. sommige boomen bladeren enz.). *Irwiié* (of *ibōhé* *rwi*) koe dēné, hij legde doornstruiken op

(over) den weg (als afsluiting, een teeken van „verboden toegang”, bv. op de pas aangelegde dijkes van een rijstveld).

S.

S', afkorting van sě uit si, vóór vocalen. S' atan = si atan; s' (ě) mbahé = si mbahé; s' ara = si ara.

SA I (waarsch. aan 't Atj. ontleend; cf. sara en sě), telwoord: één; wordt als zelfstandig telwoord alleen gebezigd na ronde getallen (tientallen, honderdtallen enz.) om ons: „en (plus) één”, en — met vóórgevoegd koerang — vóór diezelfde getallen om ons „min een” uit te drukken; verder in [de afleidingen van] de samenstelling sadoeö en in de afleiding kěsa, ten eerste; bijvoegelijk wordt het slechts gebezigd in samas, $\frac{1}{4}$ dollar, zie mas. Doeö (tigö, mpat enz.) poeloeh sa, 21, 31, 41 enz.; koerang sa doeö poeloeh, 19; koerang sa sěratoes, — doeö ratoes, 99, 199. Zie sari III.

SA II, ook sah en sahan of sahön, vragend voornw., waarmee men vraagt naar personen: wie? treedt altijd zelfstandig op. Sa i oemah a? — Görö sah pé, wie bevindt zich in dat huis? — Niemand, geen sterveling; sahan (of sana) gěralmoe, hoe heet je; anak ni sahan kō, van wien ben je een kind; amamoe sahan, wie is je vader; ah, běta oeroem sa wō kō kěrdjō, met wien wil je dan eigenlijk trouwen; koe sahan isědörönkō, aan wien hebt ge het gezegd; sa diö möié, wie heeft het toch wel meegenomen; sahan diö gěralé, hoe heet hij toch; sahan si noesoehi loedjoengkoe, wie is het die mijn mes gestolen heeft; sa si gěh manè, wie was het die gisteren kwam. Sasa (of sahan-sahan of sěsahön) si blōh, wie gaan er al zoo (antwoord bv. Ali, Asan, Djēmili enz.); sahan-sahan (sasa of sěsahan) si maté, sahan-sahan si moerip i Koetö-Lintang, wie zijn er al zoo gestorven, en wie zijn nog in leven te K. L. (na den oorlog). Sa, sah en sahan (na görö en nti bijna altijd sah of sahan), doen ook dienst als onbepaald voornw. en vooral als onbepaald betrekkelijk voornw.; in beide gevallen worden ze dikwijls herhaald of gereduceerd en gevolgd door pé; als onbep. betrekkel. vnw. meestal gevolgd door het relatieve si, en al of niet voorafgegaan door een der woorden barang, baring, ba-

rik en bĕtat (zie barang). Görö sah pé koe-
 èngòn, ik heb niemand gezien; görö koepèngèn
 sah pé kō ini, ik luister naar niemand van jullie hier;
 nti sah pé [si] majò koe ini, laat niemand hier
 binnentreden; sĕsa (of sahan-sahan, sĕsahön,
 barangsah (ön), bariksah (ön), barik sah pé
 enz.) si sakit, ngōk itirō wak k' òné, al wie
 ziek is, kan daar geneesmiddelen gaan vragen; sahan-
 sahan si igoeösönkō, nti nè itjaroeti, (al-
 wien ge hebt geslagen, moet ge niet meer [nog bovendien]
 uitschelden; sĕsa (sĕsahön enz.) si gèh koe ini,
 mahat imbahé pĕnaan, alwie hier komt, moet eten
 meebrengen; sa si noesoeh isalahi, alwie steelt
 wordt beboet.

SAAH, zie sawah.

SABAH, zie mĕsabah.

SABAK. Bidji sabak (Mal.) zie s. kiröp.

SABÉ (cf. santir), doek of kain, als slendang, opgerold,
 door vrouwen over den schouder gedragen (isantirön),
 alleen bij feestelijke gelegenheden als huwelijk, nawari
 oemah, nawari kōrō iglih (zie tawar), mĕ-
 ndjambœt oembé (de oembé's ontvangen) enz.; men
 bezigt daartoe een fraaie oepoeh kiō, oepoeh ō-
 mōt, oe. tapta, oe. plang of oe. glimō. Werkw.,
 verv., meestal *sĕsabé* (*njĕnjabĕ*), een doek of kleed [laten
 slepen]; *isĕsabĕa* oepoehé koe kitō, hij liet zijn
 [omslag]doek langs ons heen slepen (bij wijze van aardig-
 heid). *Isabĕié* djĕma si malé nawar, (de soekoet)
 sloeg slendangs over de schouders van de [zeven] vrouwen
 die zouden „nawar”. *Isabĕdné* oepoehé koe kĕrla-
 ngé, zij sloeg haar [omslag]doek over haar schouder, ge-
 bruikte die als sabé. *Moesabé* oepoehé koe akoe,
 zijn kleed sleept over (langs) mij heen; -moesabé koe
 tanòh oepoehé, haar slendang (of kleed) sleept over
 den grond; oeki n koedō òja moesabé (= moe-
 sapoe) koe tanòh, de staart van dat paard sliert
 over den grond; oek n bōnōn òja moesabé koe
 alas, de haren van die vrouw slepen over de [slaap]mat.

SABI (Atj. sabé, cf. sari), gelijk (van grootte of om-
 vang), in gelijke mate, evenzeer; gelijkelijk; (met volgend
 diri: onder elkander); al maar, voortdurend, geregeld,
 onophoudelijk. Sabi pĕdih naroeé, ze zijn precies
 even lang; glah sabi bagié, laat de [aan elk toe-
 gewezen] deelen even groot zijn, laat het gelijk verdeeld
 worden; sabi pĕdi bĕdidōng Radjim oeroem
 Ama n majak Djaran, görö ara si lĕbih-

koerang, görö mĕra bĕrsitalōn, R. en A. Dj. didōngen beiden precies even goed, geen van beiden overtreft den ander, geen van beiden wil voor den ander onderdoen; sabi-sabi bōp, [ze zijn] even dapper; bōnōn sabi bōnōn, vrouwen onder elkaar, onder vrouwen; *Sĕsabi* + subst., onder elkaar,, onder elkaar; sĕsabi bōnōn plin brani kitō koe boer sō, wij durven wel onder ons vrouwen (zonder mannelijk geleide) naar 't gebergte gaan; ah, sĕsabi anaké wō blōh, ama-inōé taring, hun kinderen gaan onder elkaar (de kinderen van A. met die van B.), hun ouders blijven thuis; sĕsabi kĕkanak wō bĕrsaman, görō moesikōl-kōl, de knapen spelen onder elkaar (zij spelen slechts onder elkaar jongens) saman, er zijn geen volwassenen bij; moepakat wé sabi si mĕmoedō blōh mĕrĕkat koe Soesoeh, zij kwamen onder elkaar jongelui overeen om naar S. te gaan handeldrijven; bōnōn koendoel sĕsabi bōnōn, rawan sĕsabi rawan, de vrouwen zitten bij de vrouwen (bij elkaar), de mannen bij de mannen; rōdjō kĕrdjō sĕsabi rōdjō, rōdjō's huwen onder elkander [hun kinderen uit]. Glah kitō moepakat sabi dirintō, nti majō djĕma, laten wij onder elkaar beraadslagen, laten geen vreemden (v. e. andere blah bv.) zich er in mengen; bĕrsipĕpōkōn sabi dirié, zij houden een kloppartij onder elkaar (lieden van dezelfde blah); ara bĕnatang bĕrsipanōn sabi dirié, er zijn dieren die elkaar opeten; blah ōja bĕrsipanōn sabi dirié, de lieden van dat geslacht vrijen onder elkaar (met meisjes van hun eigen geslacht). Ah sabi blōh kō koe Soesoeh, ach, jij gaat maar voortdurend naar S.; itoendoeng anaké sabi inōé, het kind volgde maar aldoor zijn moeder; mōkōt bĕta sabi, zoo ging het langen tijd achtereen (almaar door); blōh sabi boeōté, hij gaat al maar er op uit (doet niets dan op reis gaan); djĕma ōja bĕratip sabi boeōté, die man reciteert maar aldoor dikirs; sabi man (oemōn) ni lō, geregeld elken dag, dagelijks; sabi man ni oelōn sakit wé, hij is geregeld elke maand ziek; sabi oerōn lō 'ni, het regent maar voortdurend vandaag (tegenwoordig).

SABIL (Ar. sabīl). Prang sabil, de strijd tegen de kafirs, d. i. tegen de Hollanders; mas (of pĕng) sabil of sabil, geldelijke bijdragen voor den strijd tegen de kafirs, vroeger aan de Atjĕhers, in 't bijzonder aan T. Tĕrō (= Tirō) afgedragen. Ngō *isabilné* rĕtaé dĕlé,

hij heeft een groot deel van zijn bezittingen verbruikt aan sabil-bijdragen.

SABIT (Ar. *thabit*), vaststaand, zeker. Ngö sabit ara p̄rboeötne kòtèk, 't staat vast (is bewezen) dat hij slechte handelingen pleegt. *Pênjabit*, een der vier traditioneele kenteekenen, die als bewijzen opgevat, 't recht geven iemand als den dader v. e. gepleegd misdrijf te beschouwen (zie jöt), n.l. dat men hem 't gestolene heeft zien vasthouden of aanraken.

SABŌ, zie oepoeh.

SABOEN, zeep (ingevoerd); wit, glad en glanzend als zeep; koedö (koetjing) saboen, een geheel wit(te) paard (kat); djëma saboen, een geheel blank man [onder de bruinen, bv. een blanke Gajō (albino), zooals er vroeger drie in Pënòsan waren]; pinggön —, tjawan saboen, effen witte [porceleinen] borden en kommen.

SABOENG, verv. *mênjaboeng*, [hanen, ook wel koekoer's] laten vechten, een hanengevecht houden; [verschillende zaken] doorenmengen (bv. de verschillende bestanddelen waaruit men kruit, oeböt, of de een of andere medicijn, wak, bereidt. Djoearō njaboeng, de ceremoniemeester bij hanengevchten; akoe malé mênjaboeng [koerik], ik ga mijn haan laten vechten; saboeng silimö², b̄rsara-oelòn koe was (zie sub itik-itikön); njaboeng oeböt, kruit mengen. *Saboengönkö pé koerikkoe siö koe gëlënggang sō*, akoe görö t̄rbōh akoe blōh, breng gij s.v.p. mijn haan naar de gëlënggang (kampplaats) om hem daar te laten vechten, ikzelf kan niet uitgaan; isaboengön raëttö 'ni tir koe blang sō, kati tir tē(r) b̄tīh, laten wij nu snel onze lieden (onderdanen) op gindsche blang zich laten meten [met de tegenstanders] (ten strijde voeren), opdat de strijd spoedig beslist zij. *B̄rsaboeng*, tegen elkaar vechten (v. hanen, ook van andere vogels). *B̄rsisaboengön koeriké*, elkaars hanen tegen elkaar laten vechten. *Moesaboeng koerikoe oeroem koeriké manè*, mijn haan heeft gisteren gevochten met den zijnen; djëma prang ngö moesaboeng i lah n blang, 't is tusschen de strijdende partijen reeds tot een treffen gekomen midden op de blang; moesaboeng p̄rboeötön ni djëma oeroem b̄lis, [hier, in dit ziektegeval] zijn zoo wel duivelsche als menschelijke invloeden werkzaam, zoo wel de duivel als menschen hebben deze ziekte veroorzaakt (zegt de goeroe als hij gevoelt niets tegen de ziekte te vermogen); moesim moesaboeng b̄röt oeroem

timoer mahat dëlé djëma sakit, gedurende de kenteringen zijn er altijd vele zieken. *Pësaboengön* of *pënjaboengön*, de plaats waar men [vechtenden] doet samentreffen, strijdperk bv. de gëlënggang; oeböt ini pënjaboengön koe, dit kruut is door mij bereid.

SABOET, harige, vezelige bast van een kokosnoot of van een pinangnoot; van de eerste maakt men touw, tal⁹ saboet.

SADÈK, zie pödjö r.

SADJAN, zie södjön.

SADOEÖ (Atj.), „één-twee”. *Sadoeön*, (mënjadoeön) of *sëdoeön*, meestal *pësadoeön* (mpësadoeön), plechtig van één tot zeven tellen bij [de een of andere plechtigheid of symbolische handeling] of op, met betrekking tot [iemd. of iets]; men telt dan: sara, rōa, toeloe, òpat, limö, ònòm, piiii-toe (de eerste syllaba van pitoe langgerekt en met verhoogden toon uitgesproken); ipësadoeön of isëdoeön. goeroe koerik k' oeloe ni djëma si sakit a, de goeroe raakte, onder telling van één tot zeven, zevenmaal met een kip het hoofd van den zieke aan. *Bërpësadoeön* ibōhé waké, onder plechtige telling van één tot zeven wendde hij de medicijn aan.

SADONG, n. v. e. ladangcomplex en een aroel bij Blang Gö-lö (L).

SAGAK (ook *tjagak*, z. a.), heet elk netwerk van bamboe of rotan dat van onderen nauw, naar boven toe wijd uitloopt en dient als stut, onderstel of foudraal voor 't een of ander, bv. het bamboenetwerk dat men om een klapper- of pinangboom maakt om het inklimmen te beletten; (in 't bijzonder) zulk een bamboenetwerk als bergplaats voor kommen en schotels, tjawan's, e. s. v. bordenstel: een bamboe wordt ter lengte van ± één sēta in een aantal reepen gespleten, deze reepen buitenwaarts gebogen en met rotantouw bijeengehouden (idjalin), in de aldus gevormde mandvormige ruimte worden een aantal tjawans opgestapeld; de sagak wordt gehangen of, als men er een voetstuk aan gelaten heeft, neergezet in de sërambi bönön, dichtbij den oven, of wel in de andjoeng. *Sagaki* (njagaki), om [den stam v. e. klapper- of pinangboom] een sagak maken (om 't inklimmen te beletten). *Sagakön*, [tjawan] in een sagak opbergen.

SAGANG, zie o e.

SAGI, hoek, kant. I sagi n bilik ibōhé pëbrasné, in een hoek v. de bilik maakte hij zijn bergplaats voor gepelde rijst; tēmpèh n oemö mahat òpat sagi,

een vak v. e. rijstveld heeft altijd vier kanten; ba(h)roe ònòm sagié, de baroe [v. e. boengkoes] is zeskantig; loedjoe lapan sagi, zwaard met achtkantig gevest; toeloe sagi of tigö sagi; „de drie hoeken”, d. i. de federatie van Péparik, Pënòsan en Gëgarang; këlilikön tigö sagi [koendoelé], een treeft is driehoekig. Werkw., verv., *ménjagi*, iemd. afranselen, een bestraffing toedienen.

SAGIH = si agih, zie agih.

SAGOEP (cf. saloep). *Moesagoep*, in nevelen gehuld, bedekt, omfloerst. Mata n lō moesagoep ibōh mboen, de zon is verduisterd door wolken; matan ngkoe moesagoep, ibōh kirip, mijn oog is verduisterd, ik heb een floers voor mijn oog, door 't vuil [dat er in zit]; ngö moesagoep kitö ibōh asap n bédil ni Blöndö, wij waren als in wolken gehuld (konden niet zien) door den kruitdamp uit de geweren van de Hollanders; boer moesagoep ibōh mboen, de berg is in nevelen gehuld. *Sagoepi* (ménjagoepi); patalé isagoepié kën tanòh lèdak, hij bedekte de dijkes van zijn sawah met modder.

SAH I, zie sa II.

SAH II (Ar. çahḥ), echt, volkomen. Ngö sah (= nas en nasap) kën nòng oemöé têngah a, zijn rijstveld dat hij mij destijds in pand gegeven heeft, is thans definitief aan mij vervallen (zie göröl en cf. nas en nasap); ngö sah taloeé, hij heeft het beslist (volkomen) afgelegd (verloren, bv. v. e. goeroe didòng in een wedstrijd, v. een der procedeerende partijen). Angkap sah, zie angkap. *Sahan* (ménjahan), echt, volkomen of compleet maken; (techn.) [een vrijgelaten Batakschen slaaf, of een Atjèher, Maleier of ander vreemdeling] adopteeren, in het stam- of geslachtsverband opnemen (na vervulling van eenige formaliteiten geldt degen, die aldus is isahan, geheel en al als saudörö van 't geslacht of den stam desgenen, die hem adopteerde); anak isahan, een geadopteerd kind [v. anderen stam of ander land]. *Bërsahan*, elkaar wederkeerig adopteeren, bv. van twee stammen of groepen, die tot één stam inéénsmelten (zooals bv. de blah Moenté en de blah Tjèbërö in L). *Pënésah*, „middel tot, wat behoort bij, het sah maken”, (techn.) het echtingsgeld, een som gelds (5—10 d.) door den adoptieven vader bij gelegenheid van het officieele ménjahan, aan zijn rödjö betaald, opdat deze den geadopteerde als lid v. d. stam of 't geslacht zal erkennen.

SAH III, = sawah.

SAHIT (Ar. *sjahid*). Maté sahit, gesneuveld (gestorven) in den strijd tegen de ongeloofigen.

SAJAM. *Moesajam* of *sajamön*, onder invloed van een sajam genaamde, door djins verwekte ziekte (v. e. pas geboren kind), welke ongunstige toestand aan bepaalde teekenen is te onderkennen, bv. als het wicht onmiddellijk na de geboorte poept of piest, of de moeder den rug toekeert enz.; van deze betoovering moet het kindje zoo spoedig mogelijk verlost (*iloeahi*, of *isoelihi*) worden door de goeroe; geschiedt dat niet, dan treft het kind zeker een of ander ongeluk. Anakmoe kōl pēdih sajamé, mòkòté koe tigō taun, de sajam van uw kind is zeer groot (ernstig), op zijn langst kan de [verwachte ziekte] 3 jaar uitblijven.

SAJANG, medelijden, gevoel van deernis, genegenheid; 't is jammer. Ntah ara djëma si bërkasih-sajang kën kitō, misschien is er wel iemand die liefde en deernis ons betoont; sajang pēdih aténgkoe kën anakkoe si bangsoe (amangkoe ngō toeö), ik gevoel deernis voor mijn jongste kind (mijn ouden vader); sajang wé görō moeinö, hoe ongelukkig (medelijdenswaardig), hij heeft geen moeder; sajang görō koemöi loedjoengkoe, 't is jammer dat ik mijn mes niet meegenomen heb. *Sajangi* (mēnjajangi), deernis hebben met, liefderijk behandelen.

SAJAP I, laat, te laat in den tijd die voor iets bestemd is. Sajap ni taun bëroemö görō mēndjadi, wanneer men te laat in het jaar begint met den rijstbouw, mislukt het gewas; waktōe roehoel ngō sajab, het is al wat laat in (op het nippertje) van den tijd voor de middagcalât; djëma òja ngō sajab toe toe-öé, die man is al erg oud. Cf. Jav. kasèp.

SAJAP II (Atj. sajeuëb), — ninönggöl, ploegschaar, altijd van hout.

SAJIT (Ar. sajjid) = habip, z. a.

SAKA, hiel v. d. voet (v. menschen).

SAKAR (Mal.), suiker, gecrystalliseerde suiker. Manisön mòkòt-mòkòt itasön mēndjadi sakar (of moesakar), suikerstroop, lang bewaard, crystalliseert tot suiker.

SAKAT I (Bat. id.), meestal *sakatön* (mēnjakatön), iem. betooveren, beheksen, verlammen (bv. een goeroe didòng, zoodat hij midden in zijn zang plotseling over zijn geheele lichaam begint te beven en geen woord meer kan uitbrengen; de persoon die betoovert, doet dat door bv.

het een of andere toovermiddel, wak, te begraven op een plek, waar de te betooveren persoon overheen moet loopen enz.; over onttoovering, zie soelih en poelih). Elëmoe sakat, tooverij; kòna sakat, betooverd, verlamd; isakatné akoe, hij heeft mij betooverd; pënjakat(ön), toovermiddel (wak of dōa).

SAKAT II. *Sakatön* (mënjakatön), [een vaartuig] naar den oever (gedeeltelijk op het land trekken); praué isakatné koe döröt, hij trok zijne prauw naar den kant (gedeeltelijk op het land). *Sakatön*, aanlegplaats, ligplaats voor prauwen aan den oever van het Meer; zulk een sakatön vindt men bv. bij de kampoengs Pëdëmön, Tōwéran, Takingön enz.

SAKÉ (Mal. sakai). Anak saké (= rajat, doch deftiger), onderhoorige of onderdaan [v. e. rödjö of Këdjoeroen], alleen in bërmlèngkan. Zie s. anak.

SA'INI (G L) = sat(n)ini, zie sat II.

SAKIT, pijn, pijnlijk, ziek (fijner: i alas); ziekte. Sahnmoesakit, wat van u doet pijn, waar hebt ge pijn; sakit riroe, de pokken hebbend; sakit plāah tjirit, de cholera hebbend; sakit dapoer, in de kraam liggend (fijn voor bëranak); sakit oeloe, hoofdpijn hebbend; sakit oeloe até, maagpijn hebbend; sakit até, gebelgd, gegriefd, boos; ngō sakit atéa kën bönödné, hij is boos op zijn vrouw; görō koepëpòki ari sakit n aténgkoe, ik sla haar niet omdat ik boos op haar ben (maar om haar weer jong te maken, zie de Këköbörön Sëmpandir); sakit oentoeng, ongelukkig, behoeftig, arm: pri sakit, zie pri; sakit ni pri, (adv.) om het eens sterk (kras) uit te drukken, bij wijze van spreken; gèh kéné si bëroe òja, adi kërdjön ama akoe koe Pang Laut, sakit ni pri, mëran akoe koe asoe asoe sō kërdjön ama, het meisje zeide: liever dan met P. L. te trouwen, wil ik, om het nu maar eens kras uit te drukken (bij wijze van spreken), met een hond in 't huwelijk verbonden worden, vader; ikō gèh Blöndō koe Gajō ini, koeharamön görō mëra akoe taloek, sakit ni pri, glah tërbaŋ akoe tërini koe langit, als de Hollanders hier in G. komen, zweer ik mij niet aan hen te zullen onderwerpen, al zou ik, bij wijze van spreken, van deze eigen plaats naar den hemel vliegen. Ikō görō sakit-makit, gèh akoe lang, als ik niet de een of andere ziekte krijg, kom ik morgen. *Sësakit*, verv., (mënjënjakit) diri[é], zich ziek houden, ziekte simuleeren; böi isësakité dirié,

kati nti bərsəntabi koe mpoerahé, de brui-
gom houdt zich ziek, om niet te behoeven „bərsəntabi”
voor zijn schoonvader. *Sakiti*, het iemd. lastig maken,
iemd. plagen, dreigen (om hem er toe te brengen iets te
doen), er bij hem op aandringen; isakiti goeroe i-
noemé wak pōit, de goeroe drong hem om de bittere
medicijn te drinken; isakitié blōh (mangan, mi-
ōn), hij drong hem dat hij zou gaan (eten, terugkeeren);
nti sakitikō toenggoeikō djěma òja, maan
dien man toch niet zoo dringend, val hem toch niet zoo
met manen lastig; itirōié isakitié koentji ni
pēti òja, hij vroeg met aandrang om den sleutel van
die kist. *Isakitné atéa*, hij maakte hem boos, griede,
beledigde hem; wé si njakitné miōn kati mō-
lōk pēnjakit a, hij heeft hem weer op nieuw ziek
gemaakt (door tooverij), opdat hij gevaarlijk ziek zou zijn.
Ipēsəsakité dirié, hij hield zich al maar ziek (cf. isē-
sakité). Görō tērsakiti blōh djěma òja, görō
mēra wé, men kan met geen geweld hem bewegen om
te gaan, hij wil niet. Akoe ngō bērsakit-pri oeroem
wé manè, malé rap pēlōlō mi wō, ik heb gis-
teren hooge woorden met hem gehad, 't was bijna tot vech-
ten gekomen; djěma bērsəndō nti bērsakit-
até, om scherts (als men schertst en gekheid maakt) moet
men niet boos worden. Ngō bērsakitōn bédné bōn
sar' oemah a, al de lieden van dat huis zijn ziek. Ngō
bērsisakitōn até koe sō koe ini, ze zijn van weers-
zijden op elkaar verstoord. Nti moesakit oeroem ra-
lik, görō idōaié lang sō kērdjō, leef niet in
onmin (maak geen ruzie) met de familie van uw vrouw,
anders weigert zij later, als ge een kind van u wilt uithuwe-
lijken, haar zegen op [dat huwelijk]; ngō moesakit
miōn si sakit tēngah a, de zieke van onlangs is
alweer ziek geworden. Pē(r)sakit pēdih wé, noemōn
oelōn sakit, hij is erg ziekelijk (vatbaar voor ziekten),
elke maand is hij ziek *Pēnjakit*, ziekte; iets dat last ver-
oorzaakt, kwaaddoet, dreigt, iets gevaarlijks (bv. een tij-
ger); pēnjakit riroe, de pokken; pēnjakit kō-
tèk, melaatschheid; tamas sō ara pēnjakit, in
het kreupelhout daar is iets gevaarlijks (bv. een tijger, of
een wespennest enz.). Ini moesim pēnjakitōn, dit is
de periode (het jaargetijde) van ziekten (epidemieën); bō-
dōdné moepēnjakitōn, hij heeft een ziekelijk
lichaam, is telkens ziek, (ook) is impotent. *Kēsakitōn*, lang-
durig of heel erg pijn hebbend van iets; moesēpit poe-
moekoe ibōh pintoe, ngō kēsakitōn akoe,

görö ara si mēbantoeé, mijn hand raakte beklemd tusschen de deur, ik had erge pijn en niemand kwam mij te hulp.

SAKSI, getuige. Ingöt ni djoeöl-bëli moesaksi-soehoet, de gewoonte eischt dat bij koop en verkoop getuigen aanwezig zijn (zie soehoet). *Saksén* (mēnjaksén), iemd. tot getuige nemen (bij 't sluiten v. h. huwelijkscontract, een verkoop enz.); boeöt òja koesaksén koe wé tēngah a, bij die zaak heb ik destijds hem als getuige genomen.

SAKTI, toovermacht, toovermachtig, aloverwinnend. Djēm a sakti ngōk òsòp, wie „sakti” is kan verdwijnen, zich onzichtbaar maken.

SALA, e. s. v. woudstruik, niet hoog, welks groote bladeren men splijt om van de reepen dakbedekking te vlechten, vooral in Sërbōdjadi en Pinding. *Sala Moedō*, n. v. e. djamboer, op den weg van S. naar Linggö.

SALAH, fout, vergrijp; [opgelegde] boete; verkeerd (opp. bēnar). A koe salah, ik heb een fout begaan; a koe salah pring koe (boeötkoe), ik heb met woorden (daden) gezondigd; salah koe ödöt idòlati, salah koe Toehön itòbati, voor een vergrijp tegen de ödöt (den rödjö) vraagt men eerbiedig vergiffenis, over een vergrijp tegen den Heer (Allah) toont men berouw; salah pari a koe, ik heb [het bedoelde voorwerp] op een verkeerde plaats neergelegd; salah wöt, een verkeerden buffel (niet dien van zijn vijand) wegnemen; zoo ook salah anggō, s. ajō, s. trimō, s. òsah, s. pēpòk enz.; hoekoem salah tērsōdjö, een vonnis, geveld onder consideratie dat beide partijen schuld hebben aan het geval, hoewel geen van beide met opzet handelde (in dat geval behoeft slechts de helft van de geëischte boete betaald te worden; bv. een jongen, met zijn kameraden bezig met 't blaasroer te schieten, raakt bij ongeluk een toeschouwer in zijn oog; van dien jongen wordt nu slechts de helft der gebruikelijke boete geëischt); ari salah moe òja, 't is je eigen schuld; salah é limō töil, hij moet 5 tail boete betalen. Ngō koeòsan *salah-malahkoe* koe rödjö, ik heb al mijn [verschillende] boeten aan den rödjö betaald. Werkw., onverv. (*mē*)-*njalah*, een boete opleggen; rödjö njalah sēpoe loeh töil, toeö njalah limō töil, saudörö sētöil sēpa, de r. legt een boete op van minstens 10 töil, de toeö van 5 töil, de saudörö's van 1¼ töil. *Isəsalahé* dirié, [het kind] pruilt, doet alsof het zich verongelijkt acht, alsof het is „moesalah”. *Isalahi* rödjö a koe

sěpoeloeh ringgit, ik ben door den r. beboet met 10 r. *Isalahné* dirié, hij geeft zichzelf de schuld; (ook) hij toont zich verongelijkt (gekrenkt), trekt zich mokkend terug, boudeert (v. iemand die moesalah z. a.). *Isalah-silahné* ikòté blō, bij het tot bundeltjes (pědi) binden van de sirihbladeren legde hij deze zóó op elkaar, dat telkens het eéne blad met de punt op den steel van een volgend kwam te liggen. Rōdjō gōrō *těrsalahi*, malėngkan ilėgihōn, een r. kan niet beboet worden, hij kan alleen worden afgezet. *Běrsalahōn* oelama, de schriftgeleerden zijn het [over die kwestie] niet eens; běrsalahōn bėdnė djamoe ö, oelak k' oemahė bėdnė, al de gasten [op het feest] achtten zich onbeleefd behandeld (zie moesalah), en gingen daarom naar huis. *Běrsisalahōn* oerang Isak oeroem oerang Naloen, de lieden van I. en van N. leggen elkaar [bij verschillende gelegenheden] boeten op (wat een bewijs is van minder goede verstandhouding). *Moesalah* oejōt ni kidingkoe, ik heb een spier van mijn voet verrekt, mijn voet verstuikt; moesalah (spec.) zich verongelijkt, onrechtvaardig of met te weinig égards bejegend achtend, zich gekrenkt gevoelend (en daarom mokkend, boudeerend zich terugtrekkend, d. i. isalahné dirié, v. e. kind tegenover de moeder, een ralik tegenover een djoeölōn enz.); ralikkoe moesalah, mijn ralik die (d. i. het familielid van mijn vrouw, dat) bij mij te gast was, acht zich met te weinig onderscheiding door mij bejegend en is boos weggegaan (bv. omdat ik hem niet volgens de regelen der beleefdheid sirih en eten gepraesenteerd heb; in zulk een geval moet de „djoeölōn” zich tot den boudeerenden ralik begeven, en hem, soms onder 't aanbieden v. e. boete „kěni isi ni kěsalahōnkoe”, vergiffenis vragen voor 't gepleegde verzuim; doet hij dat niet, dan wil later, als hij een zijner kinderen uithuwelijkt, de ralik daarop niet zijn zegen geven „nōsah dōa”, wat tot twist zou kunnen leiden); rawankoe moesalah, lanih toekoe měndjěrang, mijn man boudeert (is boos weggegaan zonder het opgedischte eten aan te raken), omdat het eten te laat klaar was (zegt de vrouw); ah doerėn ini gōrō nė měra moewah, moesalah bangngō, ach deze doerian wil geen vrucht meer dragen, hij boudeert misschien wel (er is hem misschien wel onrecht aangedaan, doordat men bv. vruchten heeft afgeplukt, terwijl ze nog niet rijp waren). *Moesalah-silah* akoe oeroem wėi dėnė, wij hebben elkaar misgelopen. Rōdjō òja *poesalah* pėdih, die r. legt erg veel (dikwijls) boeten op.

Poesalah-salah(i) djěma sabi rōdjö òja, die r. legt al maar boeten op. *Pěnjalahön*, het beboeten, beboeting (subj. degeen die de boete oplegt). *Kěsalahön*, dat wat iemand als boete betaalt, het bedrag der boete; (ook) vergrijp, verzuim; salahé sěpoeloeh töil, kěsalahné iòsahé oepoeh ópat kajoe kěn isi ni kěsalahné (of salahé), hij werd beboet met 10 töil, en gaf ter [gedeeltelijke] voldoening daarvan vier blokken wit goed [met de meeste onderdanigheid (běrsěmbah soengkoer en běrbatil běrsap) aangeboden].

SALAK I, aangezicht, gelaat (v. menschen; ook v. kippen en apen, cf. djôngòr). Limoes salaké, (dat meisje) heeft een glanzend, frisch gezichtje; koerik těngah moetnaroeh ilang salaké, een kip die eieren legt heeft een rooden kop; salak n patal, het afgeronde vlak (boven de dödö) v. e. gelijk gemaakt (itěrlis) sawahdijkje dat naar het lagere deel der sawah toegekeerd is (aan de tegenovergestelde zijde bevindt zich de koedoek n patal). Werkw., verv., *njalak*, de salak van een sawahdijkje gelijk en effen maken. Ini *pěnjalakönkoe* mané, dit dijkje heb ik gisteren van voren afgerond (afgestreken).

SALAK II, e. s. v. struik, waarvan de bladeren in meer afgelegene streken als Sěrbōdjadi en Tampoer wel als dakbedekking gebruikt worden voor djamboer dēné.

SALAM (Ar. salām), heilgroet, begroeting. Salam sěmbahkoe koe mpoemoe, ini kirimōnkoe, mijn heilgroet en huldebetuiging aan je grootvader, en dit hier zend ik hem ten geschenke. *Salami* (měnjalamì), iemd. den heilgroet brengen. *Salamön* of *pětisalamön* of *těsalamön*, [twistenden] verzoenen door hen er toe te brengen elkaar de hand te geven, zooals bij een begroeting geschiedt. *Brawang Salam*, n. v. e. rustplaats op den weg van G L naar Sěrbōdjadi.

SALANG I. *Salangön* [ni pinggön], e. s. v. schelpvormige mand van bamboe of rotan om borden in te bergen: twee tegen elkaar sluitende ronde schalen, onder gesloten, van boven kunnende geopend worden ongeveer als de schalen v. e. oesterschelp); daarin worden de pinggön's vertikaal naast elkaar geplaatst, dan de schalen van boven met een touw gesloten en met behulp van twee rotantouwen aan een houten spijker aan den wand opgehangen; igan-toengné salangön ni pinggön koe rēring, zij hing de bordenmand aan den wand [van de bilik]. *Salangi*, [borden] in een salangön bergen.

SALANG II, het slecht, ongelukkig treffend, (ongeveer ons:) achter 't net visschen (bv. v. iemand, die juist v. e. reis terugkomt den dag nadat het feest na de Vasten, de ariraja, is gevierd; of op zijn reis te Goempang, dat beroemd is om zijn lekkere doerians, arriveert, juist als de doerian-tijd voorbij is). *Salang pëdih langkahkoe*, gōrō koe atan ni paksa, ik kom op een ongelukkig tijdstip, niet in het goede jaargetijde.

SALANG III of *salangkan*, = *sëlang* [kan].

SALÉ, verv., *njalé*, [tabak, gambirkoekjes, zout, pisang enz.] boven een vuur (meestal op een daar aangebracht rekje, *para-para*) rooken, in den rook laten hangen (om uit te drogen). *Wé ngö nōik salé*, hij is al boven het rookende vuur gaan liggen (op een boven een zacht vuur geplaatste rustbank, om uit te drogen, opdat hij bv. spoedig geneze van een wond). *A wal bësalé*, boven een vuur ge-rookte en gedroogde pisang. *Pënjalen*, de plaats, een rekje, boven de stookplaats aangebracht, waar zaken die men bijzonder droog wil houden (vooral zout) in den rook gehangen en gedroogd of drooggehouden worden (cf. *gëgajang*).

SALÈH (Ar. *çalih*), vroom, braaf.

SALI, mooi gelijk, zoodat de plaats waar de beide deelen aan elkaar gesoldeerd of geslagen of gegroeid zijn, niet te zien is (bijv. van 't werk v. e. goudsmid); gelijk op, zonder bijbetaling, met gesloten beurzen (v. e. ruiling). *Sali pëdih pënsnë*, mooi gelijk gesoldeerd is al wat hij (die goudsmid) maakt; *toekör sali*, gōrō arata bambah, gelijk op ruilen, ruilen met gesloten beurzen, zonder een van beiden iets bij te betalen; *boelang sali*, het binden van de vechtspoor (*tadji*) aan denzelfden kant van den poot der beide vechthanen. *Ngö moesali oegahé*, zijn wond heeft zich al mooi gesloten, er is al niets meer van te zien.

SALIN, (wisseling, ruil, spec. :) twee stukken wit goed (om daarvan een stel wisselkleederen te kunnen maken) dan wel de waarde daarvan in geld (zooals in bepaalde gevallen, door de ödöt voorgeschreven, aan den rödjö moeten geschonken of als boete opgebracht worden); *salin sëgör toeroen*, een volledig stel nieuwe mannenkleederen (zooals dikwijls, bv. aan een goeroe didong voor den tijd dat hij zijn voorstelling geeft, wordt geleend); *salin pëniri*, schadevergoeding voor het toebrengen van een kwetsuur, smartegeld (bestaande in twee blokken wit goed, naar 't heet om daarvan nieuwe kleeren te maken ter vervanging van de door de verwonding bedorvene, en een geit, wiens

bloed moet strekken ter vergoeding van het uit de wond gevloeide bloed); itirō oerang Naloen salin pēniri k' oerang Isak, de lieden v. N. vroegen schadevergoeding (smartegeld) aan die van I. Werkw., verv., *mēnjalin*, iets verwisselen, overdragen [op een ander], iemd. een stel nieuwe kleeren geven; akoe malé mēnjalin pēkajankoe kēdjöp, ik ga even van kleeren verwisselen; akoe padi mēnjaliđné goeroe didōng a, ik zal dien g. d. wel een stel kleeren leenen (gedurende de voorstelling te dragen). *Isaliđné* anaké moesim niriraja, hij schonk bij gelegenheid van het niriraja een stel nieuwe kleeren aan zijn kind. *Koesali(d)nōn* k' oeloé boelangkoe, ik zette mijn hoofdhoek op zijn hoofd (bv. als bewijs van genegenheid, ook als symbolische overdraging v. e. rang of ambt, cf. lēng); isaliđné nahma koe ngié, hij droeg zijn waardigheid over op zijn jongeren broer; isaliđnōn goeroe èlēmoeé koe moeriké mbèh, de goeroe droeg al zijn geheime wetenschappen over op zijn leerling. Lēng *bērsalin*, zie lēng; roesak bērsalin, voor den verwonde een stel kleeren (d. i. een stuk wit goed of in plaats daarvan 10 dollars, cf. salin pēniri). *Moesalin* pēnjakit, ini ari inōé koe anaké, deze [besmettelijke] ziekte is van de moeder op het kind overgegaan; moesalin nahmaé koe anaké, zijn waardigheid (titel) is overgegaan op zijn zoon; pēlōlō bōnōđné moesalin koe rawadné, de twist van de vrouwen gaat over op hunne mannen. *Pērsalinōn*, wat men als wisselkleeren gebruikt; ini pērsalinōn moe bēroemō, hier hebt ge wisselkleeren, om aan te trekken als ge terugkomt van den veldarbeid.

SALIT I, verv., *mēnjalit*, [v. iets, vooral bamboe] de dunne bast of schil afnemen, fijn, dun schillen, ontvellen. *Mēnjalit* oeloeh, bamboe schillen (om die bast te gebruiken als bindtouw). *Salit* (G L), of *sēsalit* (L), e. s. v. gras (zoo genoemd omdat de scherpe blaadjes daarvan bij aanraking de huid ontvellen), groeit vooral op moerasigen bodem.

SALIT II (= *tjalit*, cf. *palit*), verv., *mēnjalit*, [met den wijsvinger] een veeg of smeer geven. *Isēsaliťé* kapoer koe soejōn, hij veegt altijd met den wijsvinger kalk tegen een der huisstijlen (hij veegt zijn vinger, waarmede hij siriħkalk genomen heeft, af tegen een der huisstijlen). *Isaliťné* tōi n koerik koe salakkoe, „hij smeert kippedrek op mijn gelaat”, d. i. hij beschuldigt mij van medeplichtigheid aan verkeerde handelingen.

SALOEN (cf. *g a b o e k*), langzaam, aarzelend, als belemmerd in zijn bewegingen (v. e. geweer, een goeroe-didong, e. spreker, v. e. zangvogel enz., zie de voorbb. onder *g a b o e k*). *Langkahé gōrō saloensaloen*, hij loopt zonder aarzeling, flink door. *Sēmaloen*, aarzeling —, verlegenheid gevoelend (bv. v. e. goeroe didong die uitgenoodigd om te bēdidong, eenige verlegenheid voelt, en daarom minder goed zijn taak vervult dan hij zou kunnen; hij zegt dan: *bēt-si sēmaloen koerasa pōra*).

SALOEP (cf. *s a g o e p*), omhulsel, bedeksel, overtrek dat iets geheel omsluit of afsluit. *Saloe p n saroeng* (of *oeloe*) *n loedjoe*, [zilveren of soeasah] belegsel of overtrek van de scheede (soms ook wel v. h. gevest) van een wapen (vooral *pōndōk*). *Saloe pi* (*mēnjaloepi*), [de scheede enz. v. een wapen] van metaalbekleedsel voorzien; *isaloepiē patal n oemōé*, hij bedekt zijn sawahdijkjes met een laag klei (opdat er geen gras op zal groeien). *Malé koesaloepōn pōndōkkoe 'ni kēn m a s*, ik zal de scheede van mijn kris met goud laten bekleeden. *Pōndōk bērsaloep*, een kris waarvan de scheede geheel in zilver of soeasah is gevat. *Mata n lō moesaloep*, de zon is verduisterd, bedekt door wolken; *moesaloep lēmaké kōrō òja*, die buffel zit in een omkleedsel van vet, het vet zit als een kussen over zijn vleesch.

SAM. Roedjō sam, zie *kēpia h* —.

SAMALŌI, zie *sēmēlōi*.

SAMAN of *ratip saman*, het Atjèhsche saman-spel, eigenlijk een ratib, maar verbasterd tot een spel, waarbij twee wedijverende gezelschappen elkaar beurt om beurt pantoens, strikvrage, raadsels en zinspelingen van allerlei aard toezingen; het reciet heeft plaats in 't Atjèhsch. *Bērsaman*, dat spel spelen. *Pērsamanōn*, een saman-opvoering, de plaats waar zulk een uitvoering wordt gegeven.

SAMAR I, verward, onaangenaam (v. e. droom). *Samar nipingkoe*, (of *amalkoe*), mijn droom was verward, ik weet niet precies meer wat ik gedroomd heb: *nti ibantali sēroeöl*, *samar nipi mēra*, gebruik niet uw broek als hoofdkussen, anders droomt ge onaangenaam; *ngō samar nipié*, „ze droomt al onaangenaam”, zegt men wel v. e. kip die geslacht zal worden ('t heet nl. dat een *toenggir* haar het onaangename nieuws reeds heeft meegedeeld). *Samar-Kilang*, n. v. e. kampoeng-complex in D. *Samar-Nawan*, n. v. e. gedeelte v. h. grensgebergte tusschen L. en D., naar de Djēmèr zijde gekeerd.

SAMAR II, ook *sambar* (in Bōb. *sōmōr* of *sōmbōr*), verv., *mēnjam(b)ar*, in de vaart grijpen, aanvliegen tegen (v. e. roof-

- vogel). Isambar (ön) kalang koerik ö, die kip werd door een havik in de vaart gegrepen en meegevoerd; ngö isamar minjak poemoëé, de olie sprong tegen zijn hand op (bij de olieproef); djëmoerkoe ngö isamar lö, zegt de vrouw die verzuimd heeft de te drogen gelegde padi bij tijds (dat is vóór vijf uur 's middags) binnen te halen, zoodat ze weer vochtig is geworden.
- SAMARATA, (Mal., overal even vlak en effen, alleen in de uitdrukking:) ngö samarata doeniö ini ibõhkõ bédné of ngö isamaratankõ doeniö ini bédné, jij maakt (beschouwt) de geheele wereld (als) vlak en effen, jij durft je alles te veroorloven, beschouwt jezelf overal en over alles als heer en meester.
- SAMARÉMOE, zie amanrëmoë.
- SAMAS = samas, ¼ dollar, zie mas en sa.
- SAMBAR, zie samar II.
- SAMBIL, verv., *njambil*, iets (onverplicht werk) bij kleine beetjes, in de vrije oogenblikken, onder de bedrijven door, doen, tegelijk met iets anders, dat verplicht, hoofdwerk is (cf. Jav. sambi). Těngah béroemö isambilé narah kajoe, terwijl hij bezig is zijn sawah te bewerken gaat hij tegelijk (in de vrije oogenblikken) hout hakken (een ander voorbeeld zie onder djëmöt).
- SAMBŌ I, wegens te groote dikte geen vrucht zettend, al te weelderig en vandaar onvruchtbaar (v. padi, katjang en djagong, die op al te vette aarde, tanõh loehoe, gekweekt zijn).
- SAMBŌ II (Atj. = Gaj. batang tēgoeh id.), een aan de batang tēgoeh herinnerend patroon van boordsel [van gouddraad of gekleurd garen] langs de randen v. e. baadje; pëndjötön sělang sambõ, zulk een boordsel in afwisselende kleuren.
- SAMBOET I (= djamboet), verv., *njamboet*, bij de hand tot zich trekken, beleefd ontvangen, in ontvangst nemen, zie djamboet.
- SAMBOET II (cf. pindjöm en oetang; Jav. samboet), (*mě*)*njamboet*, geld tegen interest te leen vragen, leenen. Akoe njamboet ari Aman Djata limö poeloeh ringgit, ik leen 50 d. van A. n Dj. (tegen rente, bv. 50% per half jaar). *Samboetönkam* of *pě-tisamboetönkam* (G L: *těsamboetönkam*) pé ringgitmë [koe akoe] běrdoeö-poeloeh ö, leen mij een 20 d. van u tegen interest. Ringgit *běrsamboet* (of *tě-samboet*) ini, noemö ringgit běrpindjöm, dit is tegen interest, niet zoo maar voor niets geleend geld.
- SAMELÖI, zie sěmělöi.

SAMÉN, geogr., zie s a m i n.

SAMIN. *Genting Samin*, n. v. e. pèrwörön in L, op den weg van L naar Pasé.

SAMPAH (Mal. h a m p a s?) vuil, afval van allerlei aard dat op het water drijft, wat er van iets overblijft nadat de bruikbare bestanddeelen er aan ontnomen zijn, bezinskel, drab, bv. v. klapper, v. e. uitgekauwde sirihspruim (s a m p a h n i m a n g a s), uitgezogen of uitgeperst suikerriet (s a m p a h n i t o e). Anak ni sampah [bang kō mēndjadi], een scheldwoord.

SAMPAK, (iets gedeeltelijk, het uiteinde van iets omsluitend; meestal als subst) [metalen, zilver, socasah, koperen] beslag om het uiteinde [v. h. handvat of 't gevest v. e. mes of wapen, van de beenen v. e. pinangschaar (klati), v. e. sirihsstamper (titòk)], (ook) zulk een beslag om de tuiten en 't bovengedeelte der halzen van drinkwaterkruiken. Sampak n oeloe n loedjoe, metalen (beslag) om het benedeneinde v. h. gevest v. e. mes; kōrō (koedō) s a m p a k, een [overigens donkerkleurige] buffel of paard met witte onderbenen of gedeeltelijk witten staart of kop. Klati bērsampak, een pinangschaar met [zilver] beslag om het ondergedeelte der beide beenen; ipōn bērsampak, boventanden met (in) goud of zilver beslagen (gevat).

SAMPANG I, juist nog bij tijds [iets bereiken, iets doen], juist nog gelegenheid hebbend [om iets te bereiken of te doen]. Ari Isak koe Naloen sampang poelang ari, van I. naar N. kan men in één dag heen en terug; ari ini blōh koe Pēparik, ngōk sampang maan, van hier naar P. gaande kan men juist nog bijtijds voor 't eten daar aankomen; ikō ara sampangkoe, gēh lang akoe k' oemahmoe, als ik gelegenheid heb kom ik morgen ten uwent; sawah rōdjō koe sērap sō, nipé rawan moesangka, nipé bōnōn sampang itēngkah rōdjō mētoes oekié, toen de koning aan den overkant van de rivier (waar de beide slangen zich bevonden) gekomen was, sloeg de mannetjesslang op de vlucht, maar de wijfjesslang kon de koning nog net even den staart afslaan; gēh moesoeh gōrō nè sampang akoe mēsangka, de vijanden kwamen, en ik had geen tijd meer om te vluchten; gōrō sampang majō koewan koetō akoe, ik had geen gelegenheid meer binnen de versterking te komen; akoe gōrō sampang niriraja i Gajō taud ni, ik kom dit jaar te laat [van de reis terug] om het niriraja-feest in G. te kunnen vieren.

SAMPANG II (Atj.), verv., *měnjampang*, [de scheede of het gevest v. wapens] vernissen (met den walm van brandende kēmēnjan).

SAMPAT, pigmentvlek (Geburtsfleck) op dij, bil of gezicht van kleine kinderen (Jav. *tembong*, Soendan. *tambal*).

SAMPÉ (cf. *sawah* en *sěmpěrnö*), bereikt, [het doel] bereikt hebbend; voldaan, tevreden; volmaakt. Ngō *sampé kěkiröntö*, wij zijn tevreden; *sampé mantantö mēnēngōn wé*, 't doet ons aangenaam aan hem te zien, hij biedt een aangenaam aanblik. *Moesampé pēdi kajaé*, zijn rijkdom is volmaakt, hij heeft alles wat hij kan wenschen (veel geld, veel buffels en veel kinderen), hij is volmaakt gelukkig (rijk, en bovendien langs geoorloofden weg aan zijn geld gekomen, niet door woeker); *moesampé pēdi mēsکیدné*, hij is totaal arm, geheel en al aan lager wal (bedelt, of steelt of biedt zelfs zijn kinderen te koop aan). *Sampèn* (*mějampèn*); *isampènkam* (= *isawahōnkam*) *kirimōnkoe* 'ni *koe amangkoe*, doe dit geschenk van mij toekomen aan mijn vader; *nti sampènkō oentoengmoe si sakit*, laat niet je ellendigen toestand (armoede) aan anderen blijken. Zie *sēsampé*.

SAMPIK (ongeveer = *poetir*, cf. *sěntoer*), verv., *mějampik*, met de horens stooten (v. e. huffel), met de tandoek genaamde stekels steken (v. e. maut-visch).

SANA, soms *hana*, ook *sanah* en *sanahōn* (*sanahan*), vragend voornw., waarmee men vraagt naar zaken, naar het wezen van iets: wat, wat voor een, wat voor iets (cf. *si*), wordt zelfstandig, in welk geval het in den regel vooraan in den zin staat, en ook bijvoegelijk gebruikt. *Sana* (*hana*) *ōja*, wat is dat; *sana* [*si*] *iēngōnkō*, wat hebt ge gezien; *sana prēnkō sinō*, wat hebt ge zoo even gezegd; *sana boeōtmoe*, wat is uw werk, wat doet ge; *sana si mētau h koe wan tēlōgō sinō*, wat is daar zoo even in den put gevallen; *sana* (of *hana*, *sanah*, *hanahan*, *sanahan*, = *sahan*) *gěralmoe*, hoe heet ge; *loedjoe hana ōja gěralé*, hoe heet (noemt men) dat wapen; *oeroem sana ianggō wōih*, *gōrō moeboejoeng akoe*, waarmee (in) zal ik waterhalen, ik heb geen boejoeng; *kěn sana idjěrang krō*, *ata kitō ngō maan*, waartoe zoudt ge rijst koken, wij hebben immers al gegeten; *ōja sana akoe*, wat gaat mij dat aan, wat weet ik daarvan; *sana kin ini*, wat is dit toch; *sana diō ōja*, wat mag dat wel zijn; *sanahé koerang*, wat ontbreekt eraan;

(tër) sanah mè kòna bédil, wat van u is (waar zijt ge) gewond; sanah mè kin djěma òja, oentilmè kö, köilmè kö, wat is die man van u (hoe bestaat hij u), is hij een oentil, dan wel een köil van u; těrsana (cf. těrłō sana) kam blōh?— Těrđjemat, op welchen (welk een) dag gaat gij? — op een (n) Vrijdag; těr sanah ni oelön ini kō ngěrdjō? — Těrdoeö-poeloeh doeö ni oelön ini böi i atas, den hoeveelsten van deze maand viert ge 't huwelijksfeest (van uw dochter)? — Den 22sten van deze maand heeft het nöik böi plaats; hana ningkam kati lanih pēdih kam gēh, wat hebt ge, dat ge zoo laat zijt gekomen. Djěma sana òja, djěma djěròh kö atawa djěma noesoeh kö, wat is dat voor iemand., een goed (fatsoenlijk) man of een dief; kajoe sana ini, wat voor hout is dit; pēnaan sana ini, wat is dit voor eetwaar (lekkernij); anak sana kin kō, wat ben jij toch voor een kind (misschien wel geen kind van [fatsoenlijke] menschen, noemö anak ni djěma [djěròh] bang, zegt de moeder tot haar ondeugend kind). Hana si pēngèn òja, waartoe naar hem te luisteren; sana si italoe rōdjō, waartoe zullen wij den rōdjō roepen; sana ikēdnikam akoe koe ini, waartoe hebt ge mij bevolen hier te komen; saphōn sana kin si gōrō mēra, wat zal men (wat geeft het) iemand (te) dwingen, die niet wil; hana kati bēta, hoe komt dat zoo; hana kati gōrō mēra kō, waarom wilt ge niet; sana diō kati gōr' òsah inō akoe blōh, waarom wil moeder mij toch niet toestaan te gaan. Sana-sana (of sēsana, sēsanhön) ipankō manè, prēnkō sara-sara, wat hebt ge gisteren alles (al zoo) gegeten, noem het een voor een op; sana-sana (of sēsana, of sēsanhön) ara iblikō ikēdé tēngah a, wat hebt ge destijds (toen ge aan de Kust waart) al zoo gekocht op de markt. Sana, sanah en sanahön of sanahan (in ontkennde zinnen in den regel de vorm met h gebezigd) doen ook dienst als onbepaald en als onbepaald betrekkelijk voornaamw.: iets, 't een of ander, wat ook, al wat; in beide gevallen worden ze dikwijls gereduplicateerd en gevolgd door pé, als onbepaald betrekkelijk voornw. meestal gevolgd door het relatieve si, en al of niet voorafgegaan door een der woorden barang, baring, barik en bētat (zie barang): sēsana of (meestal) sēsana h, iets, 't een of (en) ander, dingen, (is bovendien geworden tot een subst. met de beteekenis:) [iemand's] dingen, bagage, kleederen, eigen-

dommen. Ara koeèngòn sēsana(h) i atas sō sat n ini, ik heb zoo even daar boven iets gezien; ara koembah sēsana h, ik breng iets ('t een en ander) mee; ara sēnanah èngònkō i dēné? — Görō (sē) sanah pé, ziet ge iets ('t een of ander) op den weg? — Ik zie niets; akoe malé njinggahi sēsana h-koe kēdjōp, ik ga even mijn zaken (goederen, bagage, eigendommen) afhalen; itēlòhné sēsana h é bédné, hij trok al zijn kleederen uit; kēmasōnkō pé sēsana h a, akoe malé blōh, pak die zaken (bagage) eens in, ik ga op reis; görō sanah (sēsana hōn) pé koebli, ik heb niets hoegenaamd (in 't geheel niets gekocht); nti sanah koe pé imōikō, neem niets van mij mee; ah ningkō, ntah sēsana h lō primoe. — Hana si ntah sana, koebētih waké, och jij, ik weet niet wat je zegt (wat bedoel je toch). — Wat heb jij te zeggen „wat bedoel je toch”, ik ken het geneesmiddel (tegen de besproken kwaal); görō kēn sanah koe wé gèh, 't gaat mij niets aan ('t kan mij niets schelen), of hij al gekomen is; görō kēn sanah é kitō bērpri (poelēlēpèk), hij stoort er zich in 't geheel niet aan wat wij zeggen (wauwelen, snateren); gōrō sēsana h kampoeng òja, die kampoeng heeft niets geleden (bv. van de patrouilleerende Hollanders); gōrō sēsana hōn akoe, ipēpōkié akoe, ik heb niets gedaan (misdreven), en hij ranselt mij; görō sēsana hōn itjaroetié kitō, zonder eenige reden scheldt hij ons uit. Sēsana(h) (sēsana hōn, sana sana, barangsana, barangsana h(ōn), bariksana, bariksana h(ōn), baringsana, bētat sana enz.) iamaté. mēndjadi pēng wō, al wat hij aanvat, wordt geld, wat hij ook aanpakt, hij maakt er winst mee; bariksana imbah koe Atjéh, itirō é ödöté, van al wat men naar A. meeneemt (invoert), wordt belasting geheven; pēranggō pēdih wé, oemōn ni lō gèh koe ini nirō sēsana h, sēsana h si ara bédné itirō é, hij is een klaplooper, elken dag komt hij hier om 't een of ander vragen, al wat er maar is daar vraagt hij om. Görō isēsana hié naè bōnōdné (= bōnōdné görō nè kēn sēsana h é), hij geeft niets meer om zijn vrouw.

SANDANG, verv., *njandang*, [iets, bv. een geweer, een bloeng] aan een touw of draagband over den schouder dragen.

SANÉ (Atj. san è), e. s. v. djins, geesten, die huizen in doode, in 't bosch liggende of op rivieren of moerassen drij-